

STŘEDNÍ A POZDNÍ DOBA BRONZOVÁ V SYROPALESTINĚ

PAPV 2013–2014

Jana Mynářová

Český egyptologický ústav FF UK v Praze

jana.mynarova@ff.cuni.cz

OKRUHY

- PŘEDOVÝCHODNÍ CHRONOLOGICKÉ SCHÉMA
- VYBRANÉ OTÁZKY EGYPTSKÉHO CHRONOLOGICKÉHO SCHÉMATU (MBA – LBA)
- ZÁVĚR MBA V JIŽNÍ LEVANTĚ
- PŘECHOD MBA A LBA V JIŽNÍ LEVANTĚ
- TELL EL-DAB^cA (AVARIS)
- MATERIÁLNÍ KULTURA V JIŽNÍ LEVANTĚ
- NÁSTUP LBA V SEVERNÍ LEVANTĚ
- MATERIÁLNÍ KULTURA V SEVERNÍ LEVANTĚ
- PÍSEMNÉ PRAMENY
- SYROPALESTINA V LBA JAKO KŘÍŽOVATKA

Předovýchodní chronologické schéma

PAPV 2013–2014

Mezopotámie v 1. tisíciletí BC

- **absolutní chronologie:** relativně spolehlivě postulovaná pouze pro většinu 1. tis. př. n. l. v jižní části země – Babylónii; známe délku vlády – chronologicky fixovanou astronomickými pozorováními – od Nabopolassara (626-605) dál

(1) Ptolemaiův královský seznam

- řecký astronom **Ptolemaios Alexandrijský** (2. stol. AD)
- od Nabú-násira [Nabonassara] (747-734) a končí římskými císaři

(2) Urucký královský seznam

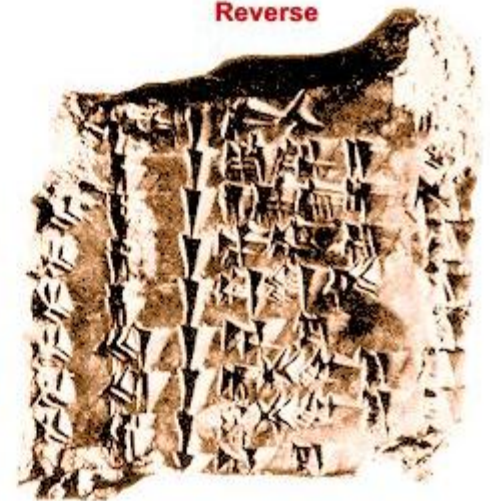
- obsahuje jména všech vládců od Aššurbanipala (668-631) až po Seleuka II. (246-226)

IM 65066 Uruk King List

Obverse

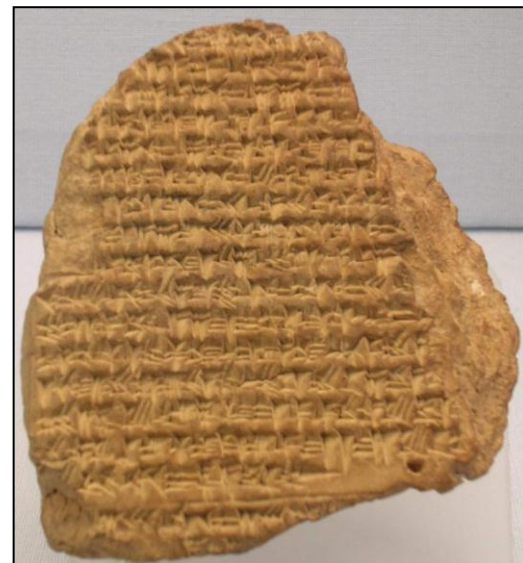

Reverse

(3) tzv. Astronomické deníky

- jména panovníků v souvislosti s nebeskými úkazy – „dobře datovatelné“
- kolekce omin – známo jako **Enūma Anu Enlil** – omina/nebeské jevy – objeveno v knihovně asyrského panovníka Aššurbanipala v Ninive
- celkem 70 tabulek = obsah: bohové stvořili pohyby planet, aby lidem na zemi poskytli vodítka k budoucnosti

(4) seznamy eponymů

- pro 911-648 př. n. l. – pořadí asyrských králů a eponymů
- v Asýrii – pojmenování jednotlivých let podle eponymů = *līmu* – oslavy svátku Nového roku
- 15. června 763 = zatmění Slunce
- seznamy *līmū*: první doložený rok: 892 = 20. rok vlády Adad-nirářiho II. = musel nastoupit na trůn 911

Mezopotámie ve 2. tisíciletí BC

(1) Asyrský královský seznam

- nekompletní seznam asyrských králů
- dochováno několik kopií – ve všech hlavních městech: Aššuru, Dúr-Šarrukínu a Ninive + existují i zlomky (2);
- více méně konzistentní text = vychází z jednoho originálu – pův. založeno na seznamech eponymů - mezi jednotlivými kopiemi jsou drobné rozdíly – až do Aššurdána I. jsou identické, před 1178 jsou odlišnosti
- obsahuje jména celkem 109 králů – poslední Salmanassar V. (726-722)

(2) Babylónský královský seznam A

- paralelní seznam – jména a roky vlády všech králů od 1. babylónské dynastie po Kandalána; tabulka je poškozena

(3) Synchronistická kronika

- 2 kolumny – více než 125 synchronismů mezi Babylónií a Asýrií
- začíná asyrkým Adasim (asi 1700, chybí babylónský protějšek) a končí Aššurbanipalem (668-631)
- tabulka pochází z Aššuru, původně 4 kolumny – relativně dobře dochováno – vlevo asyrští panovníci, vpravo babylónští

- pro 2. tisíciletí v Babylónii – většinou známe délku vlády většiny panovníků 2. poloviny tohoto tisíciletí – to ale stačí pouze na relativní chronologii; absolutní data – pouze prostřednictvím synchronismů s Asýrií
- **kolem pol. 2. tis. nastává chronologická mezera pro celou Mezopotámii, takže není možné stanovit absolutní chronologii pro starší části 2. tisíciletí (stejně jako pro starší období) – máme pouze relativní chronologii založenou na královských seznamech**
- pro 2. pol. 2. tis. tedy platí = kombinací těchto + dalších pramenů = v Asýrii až k Enlil-násirovi II. (A, asi 1420-1415) – zde +/- 10 let
- v Babylónii – horší: Královský seznam u Ptolemaia začíná 747 – předtím 12 jmen – známe prakticky jen jména – první z nich: Már-bíti-achché-iddina asi nastoupil 942
- Babylónie dříve – lepší stav = synchronismy s Asýrií + **Královský seznam C: KS C – 2. dynastie z Isinu (1157-1026) – předtím kassitská dynastie = relativně spolehlivá data až po Burnaburiáše II. (1359-1333)**
- **Asýrie: do 1420 a Babylónie do 1359** = Amarnský archív (Tušratta z Mitanni, Aššur-uballit I. z Asýrie a Šuppiluliuma I. z Chatti)

1. polovina 2. tisíciletí BC

(1) Babylónský královský seznam A + Babylónský královský seznam B

- 2 dynastie – 1. babylónská dynastie a 1. přímořská dynastie
- včetně vlády Chammurapiho – ve 13. roce zničil dynastii z Larsy (60. rok vlády Rím-Sína)

(2) Královský seznam Larsy

- všichni panovníci dynastie z Larsy (současníci dynastie z Isinu)

(3) Královský seznam Uru a Isinu

- všichni králové Isinu a panovníci 3. dynastie urské

tradiční klíč: **pozorování planety Venuše** – za vlády předposledního krále 1. babylónské dynastie Ammí-saduky + několik zatmění

Tabulky o pozorování planety Venuše

- *Enūma Anu Enlil*, tabulka 63
- dochováno v několika opisech – data jsou koherentní a spolehlivý pramen
- základ: osmiletý cyklus planety Venuše – doba mezi tím, než se Země, Slunce a Venuše dostanou do prakticky identické vzájemné polohy
- existuje pouze 6 přijatelných řešení (včetně dvou MC)
- zásadní problém (vedle interpretace konkrétní pasáže): viditelnost Venuše

siglum A	muzeum K2321+3032
siglum B	muzeum W1924.802
siglum C	muzeum K160
siglum D	muzeum K7225
siglum F	muzeum BM37010
siglum H	muzeum BM36758+37496
siglum J	muzeum BM36395
siglum L	muzeum K12344+12758
siglum M	muzeum K3105
siglum N	muzeum BM41688

- **Omen 9**

DIŠ *ina* ITL.ŠU UD.25.KAM D:Nin-si₄-an-na *ina* UTU.ŠÚ.A *it-bal* È
UD.7.KAM *ina* AN-e *uh-ḥa-ram-ma* *ina* ITL.NE UD.2.KAM D:Nin-si₄-an-na
ina UTU.È IGI.DU₈ ŠEG.MEŠ *ina* KUR GAL.MEŠ *ub-bu-tú* GAR.MEŠ

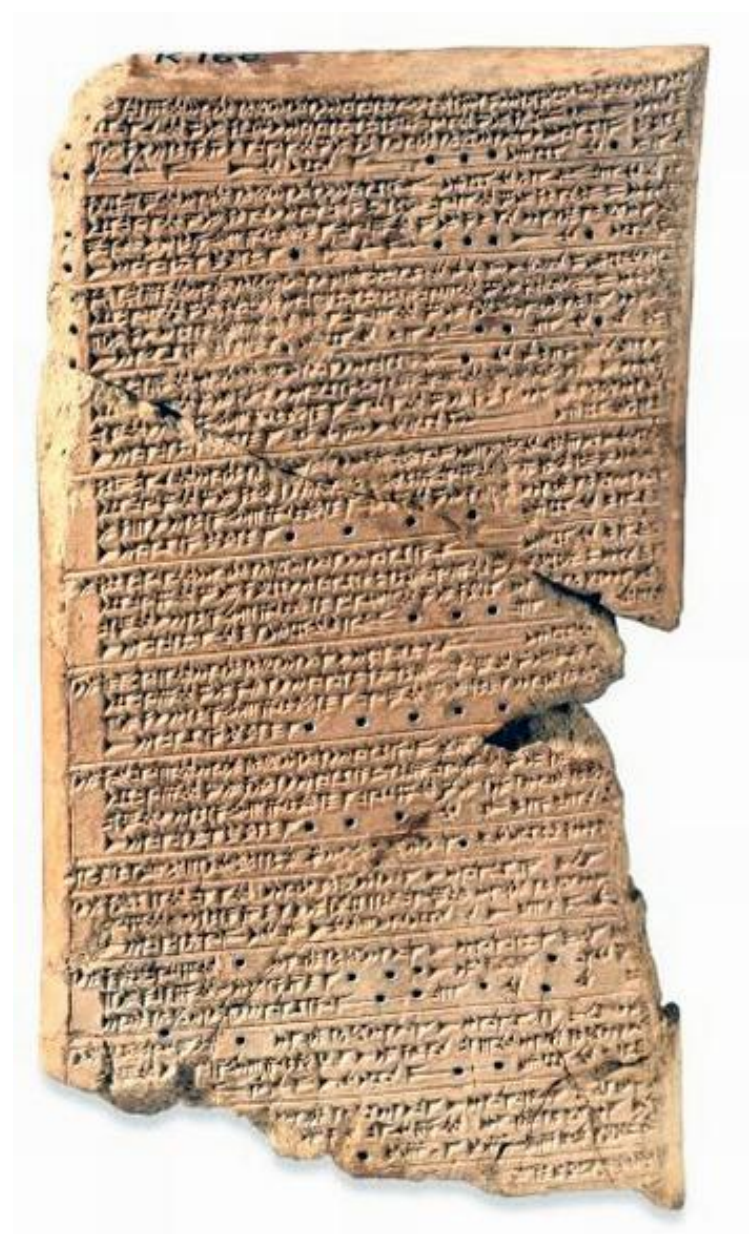
„Ve 4. měsíci, 25. dne Venuše zmizela na západě, 3 dny na nebi zůstala „mimo“ a v 5. měsíci 2. dne se Venuše stala (znovu) viditelnou na východě: bude pršet z nebe, bude hlad.“

- **Omen 10**

DIŠ *ina* ITL.ŠU UD.25.KAM D:Nin-si₄-an-na *ina* UTU.E *it-bal* MU GIŠ.DUR.GAR
KU.GI.GA.KAM

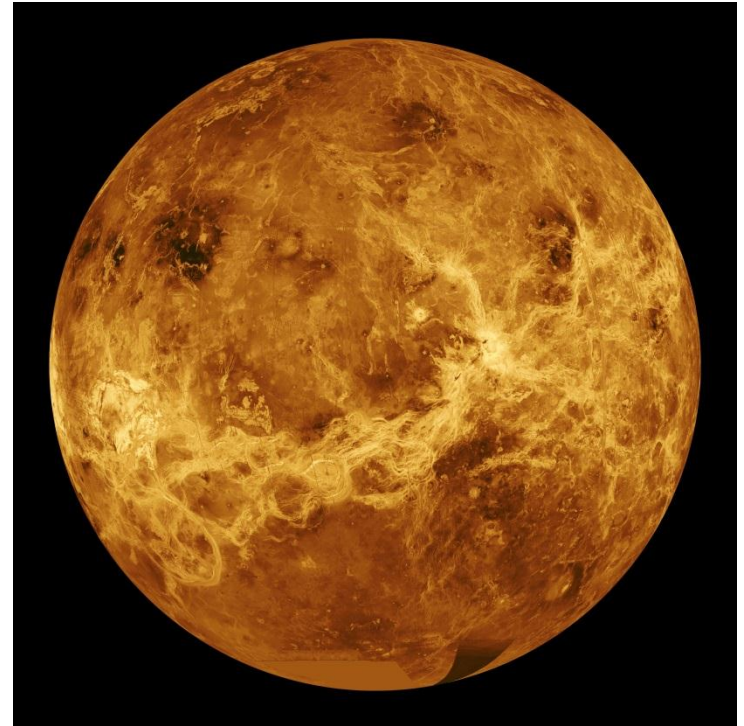
„Ve 12. měsíci, 25. dne Venuše zmizela na východě: rok zlatého trůnu.“ (= zkrácené označení 8. roku vlády Ammí-saduky)

- celkem 60 omin na VT
- omina 1-21 a 34-37: standardní schema
- 22-33: období, kdy není Venuše vidět – neměnné (7 dní nebo 3 měsíce) = asi ne skutečná pozorování
- 38-59: v jiném pořadí 1-21, 34-37 (3 chybí) v pořadí měsíců
- 60 opakuje 50, přičemž 50 je opravou 17 (prohození východu a západu)
- použitelné astronomické informace: 1-22 a 34-37 + někdy doplňky z 38-59

problémy:

- Venuše v blízkosti Slunce – není vidět
- pokud Venuše leží mezi Zemí a Sluncem, pak toto období neviditelnosti kratší, než když je na druhé straně Slunce
- ovlivňuje jí ale i konstelace Slunce, Země a Venuše
- oběžná dráha Venuše: mezi Zemí a Sluncem – viditelné fáze (až G. Galilei)
- po Slunci a Měsíci je na obloze nejjasnějším tělesem
- pohybuje se vždy uvnitř zemské dráhy
- doba, kdy se Venuše objevuje jako jitřenka nebo večernice – asi 8-9 měsíců
- pravidelný vzorec – každých 8 let
- pokaždé, když Venuše rotuje kolem Slunce (pozorováno ze Země) – 2 období “neviditelnosti” a 2 období “viditelnosti”

Babylónský kalendář a VT

- 12 lunárních měsíců – od novolunní (založeno na systému Ur III)
- synchronizován s ročním obdobím vkládáním vloženého měsíce, který opakoval 6. nebo 12. lunární měsíc roku
- 235 lunárních měsíců = 19 solárních let - 2 hodiny (pol. 8. stol. BC)
- velký problém: počet dní v měsíci 29 x 30 dní
- tudíž data, kdy mizí a objevuje se Venuše se opakují 8 let, ale asi o 4 dny dříve v lunárním měsíci
- po 7 nebo 8 cyklech (56 nebo 64 let) změna v lunárním datu přidá jeden lunární měsíc a příslušný fenomén by měl znovu nastat přibližně stejného dne lunárního měsíce s možnou chybou 2-3 dnů

	Babylónie	Juliánský kalendář
I	Nisannu	březen – duben
II	Ajaru	duben – květen
III	Simanu	květen – červen
IV	Du'ûzu	červen – červenec
V	Âbu	červenec – srpen
VI	Ulûlu	srpen – září
VII	Tašrîtu	září – říjen
VIII	Arahsamna	říjen – listopad
IX	Kislîmu	listopad – prosinec
X	Tebêtu	prosinec – leden
XI	Šabatu	leden – únor
XII	Addaru	únor – březen

	„vysoká“	„střední“	„nízká“	„ultra-nízká“ = „NC“
1. dynastie z Akkadu		2334-2154		2200-2018
3. dynastie z Uru	2162-2053	2112-2004	2048-1940	2018-1911
1. dynastie z Isinu		2017-1793		1922-1698
1. dynastie z Babylónu	1950-1651	1894-1595	1830-1531	1798-1499
Súmú-abum (1. rok)	1950	1894	1830	1798
Chammurapi	1848-1806	1792-1750	1728-1686	1696-1654
Ammí-saduka	1702-1682	1646-1626	1582-1562	1550-1530
pád Babylónu	1651	1595	1531	1499

- na počátku bádání – na VT zaznamenaná pozorování – záznam v 1. ominálním výroku nejlépe odpovídá r. 1701, 1645 nebo 1581 BC = „High, Middle, or Low“
- další možnost je, že Omen 1 = 1637 BC (= „Low Middle Chronology“);
- data o jeden cyklus „výše“ a „níže“ jsou méně pravděpodobná, ale stále by měla být brána v potaz (NC úplně mimo)

- **Mebert (2010, 118-119)** – 12 možných dat mezi 1710 a 1500 BC pro 1. rok Ammí-saduky (mimo NC) = podle něj chronologie o 72 let kratší než MC (VT Omen 1 = 1573 BC)
- reakce **T. de Jonga** – metodologie Meberta, ale vylepšené parametry na počítání viditelnosti Venuše = pravděpodobné 4 chronologie (HC – 64 let delší než MC, LMC, LC, Ultra Short Chronology – 8, 64, 128 let kratší než MC)
- potvrzení názorů **Hubera (1982)** a **de Jonga – Foermeyera (2010)** – odlišná metoda: de Jong: preference LMC – ze statistického hlediska není tato preference zásadní
- k textu samotnému: mnohokrát editováno – rozšiřováno – měněno; jméno Ammí-sadukova roku vlády v exemplářích A, B, C, D a J – žádný z nich není starší než novoasyrské období

	„vysoká“	„střední“	„nízká“	„ultra-nízká“ = „NEW CHR“ (NC)
Chammurapi	1848-1806	1792-1750	1728-1686	1696-1654
Ammí-saduka	1702-1682	1646-1626	1582-1562	1550-1530
pád Babylónu	1651	1595	1531	1499

Zatmění Měsíce

- dvě zatmění Měsíce – Ur III, kombinováno s osmiletým cyklem Venuše z VT
- tabulky 20 a 21 EAE – detailní popis (která strana ztmavla, která je jasná, čas)
- první zatmění – 14. siamu (EAE 20 §III) – v apodosi:
 - „Předpověď je dána pro Ur a krále Uru:
Král/Město Ur zažije hlad.
Bude mnoho nákazy:
Král Uru: jeho syn mu ublíží, a
syn, který ublížil svému otci: Šamaš se ho zmocní.
Zemře na místě truchlení pro svého otce.
Syn krále [jenž nebyl jmenován k panování se zmocní trůnu.]“
- druhé zatmění – 14. addaru (EAE 20 §XII.1):
 - „Předpověď je dána pro krále světa:
Zničení Uru [... bude] zničen.
zatímco ječmen je shromažďován, zničení města a jeho okolí (se stane).“

- **Zatmění Měsíce v Mari a Tell Muhammad**

- zatmění Měsíce – 14. den – v dopise, který sepsal Asqudum, divinační kněz a zeť Zimrí-Lima, krále Mari + jméno roku z Tell Muhammadu zaznamenává zatmění Měsíce ve 38. roce po „znovuosídlení“ Babylónu
- ani v jednom případě není uveden měsíc, kdy došlo k zatmění, ani zdali bylo úplné, částečné apod.
- zatmění Měsíce – poměrně častý fenomén – často 2x ročně + viditelné odkudkoliv (contra Slunce, pouze úzký pruh země) = bez dalších údajů (měsíce) není možné stanovit rok!

- **Zatmění Slunce v kronice eponymů z Mari (MEC)**

MEC A.1288 I 23'-25'

23' [i-na] 'Da-di[?]'-a LUGAL D:UTU-ši-D:ISKUR wa-li-id

24' [x x x n]a-ah-du-ur D:UTU

25' [i-ba-ši-ma m]u-ut A-mi-nim

23' „[Za eponymie] Dādiji, král Šamší-Adad se narodil

24' [x x x] tmavnutí Slunce

25' [se odehrálo a] Aminum zemřel.“

- jméno Dādija = jisté – předchozí eponymové jsou v pořadí potvrzeném nyní v seznamu eponymů z Kültepe G (KEL G)
- „tmavnutí Slunce“ – zatmění Slunce = **Michel – Rocher (1997-2000)**: smrt Šamší-Adada v 1776 BC (MC) x nicméně zároveň shromáždili 34 zatmění Slunce, která mohla být pozorována z Iráku mezi 1850 a 1740 BC ... dnes známo i více = asi 40 zatmění pozorovatelných v Aššuru mezi 1860 a 1730 BC

<i>Julian date</i>	<i>Magnitude at Assur</i>	<i>longitudinal range in °E with magnitude >0.95</i>	<i>Estimated probability</i>
15 May 1859 BC	0.927	5–39	0.36
27 Oct. 1858 BC	0.846	22–30	0.11
30 Dec. 1853 BC	0.523	1–8	<0.01
17 Oct. 1849 BC	0.511	67–75	0.02
2 April 1847 BC	0.522	16–19	0.01
6 Aug. 1845 BC	no eclipse	1–4	<0.01*
24 June 1833 BC	0.997	28–57	0.76
6 Sept. 1818 BC	0.801	61–66	0.04
10 Feb. 1807 BC	0.430	2–11	<0.01
15 June 1805 BC	0.660	72–87	0.01
1 Feb. 1798 BC	0.673	70–79	0.01
19 Nov. 1795 BC	0.699	12–19	0.02
8 Sept. 1791 BC	0.921	34–38	0.11*
17 July 1778 BC	0.977	41–57	0.44*
15 May 1775 BC	0.626	2–5	<0.01
7 July 1769 BC	1.006	43–52	0.27*
20 Dec. 1768 BC	0.954	35–45	0.31*
25 April 1765 BC	0.975	35–44	0.27*
8 Oct. 1764 BC	0.849	31–33	0.04
18 Sept. 1754 BC	0.825	73–77	<0.01*
14 March 1753 BC	0.434	7–14	0.01
5 March 1744 BC	0.858	23–35	0.20*
22 Dec. 1741 BC	no eclipse	32–42	0.32*

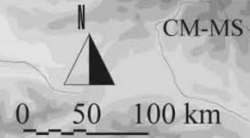
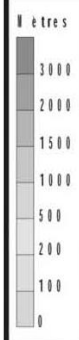
MC - 13 let

- **KEL G**
- **Günbatti (2008, 117)** – na základě KEL G – Šamší-Adad narozen v KEL G rok 16 a zemřel v KEL G rok 83 – ve věku 67 let
- jeho rekonstrukce sporná – revize **Barjamovic – Hertel – Larsen (2012, 3-23)** = revize: **Revised Eponym List (REL)**: celkem 255 eponymů – podle tohoto se Šamší-Adad narodil ve 126. roce REL a zemřel v 197. roce REL = věk: 71 let
- zatmění Slunce: REL 126/127 = tj. 71 nebo 70 let před smrtí Šamší-Adada v r. 1775 BC
- pokud rekonstrukce správná, pak 1846 nebo 1845 MC nejlépe odpovídá roku zatmění Slunce = pokud je to správné, pak už se asi nebude měnit o více než 10 let

KEL G = Kt. 01/k 287 obverse

The Old Assyrian Trade routes in Anatolia

MEDITERRANEAN SEA
CYPRUS

BLACK SEA

TAURUS

Lake Van

Euphrates

Khabur

Tigris

Murat

Euphrates

Araks

Zalpa

Durhumit

Hattuša

Tawiniya

Ankuwa

Šamuha

Wašhanīya

Kaniš

Ninaša

Acemhöyük

Hurrama

Luhusaddiya

Hahhum

Timilkīya

Nihriya

Apum

Emar

Alep

Ebla

Ugarit

Ekallātum

Aššur

Kunanamit

Tišmurna

Wahšušana

Burušhattum

MEDITERRANEAN SEA

CYPRUS

BLACK SEA

TAURUS

Lake Van

Euphrates

Khabur

Tigris

Murat

Euphrates

Araks

Zalpa

Durhumit

Hattuša

Tawiniya

Ankuwa

Šamuha

Wašhanīya

Kaniš

Ninaša

Acemhöyük

Hurrama

Luhusaddiya

Hahhum

Timilkīya

Nihriya

Apum

Emar

Alep

Ebla

Ugarit

Ekallātum

Aššur

Kunanamit

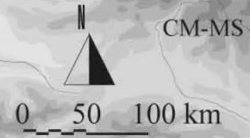
Tišmurna

Wahšušana

Burušhattum

MEDITERRANEAN SEA

CYPRUS

Dendrochronologie

- **Kuniholm et al. (1996)** – výstavba paláce Sarikaya (Acemhöyük): 1752 BC
- otisky pečetí služebníků Šamší-Adada – Aplahandy a dcery Jachdun-Líma
- podle MC: asi o 20 let později než smrt Šamší-Adada podle MC – založeno na dendro – extrémní nárůst letokruhu č. 854 v anatólském dendrochronologickém záznamu = důsledek extrémních klimatických podmínek po vulkanické události – odrážené i v grónských ice-cores (v Evropě a Severní Americe 1628-1627 BC) = dnes opuštěno
- dnes kombinace dendro a C14 – více méně konsensus od r. 2001 + upřesňování
- dnes: konstrukce Sarikaya Palace: 1785-1765 BC (95,5% pravděpodobnost pro 1778-1772 BC) – to by odpovídalo současnému datu pro smrt Šamší-Adada (1775 BC MC) – pak ale otisky pečetí v paláci krátce po konstrukci nebo později přesunuty z jiného místa

Texty – kárum Kaneš

- **Barjamovic – Hertel – Larsen (2012: 28-29)** – destrukce Karum II = současně destrukce Starého paláce (Eski Saray) na „citadele“
- náhrada Starého paláce = Waršamův palác – vybudován ze dřeva – dendro: asi 1833 BC
- poslední text z Karum II – eponym Ennam-Suen a nejranější text z vrstvy Ib eponym Šu-Laban
- podle REL – tito eponymové v r. 1834 MC a 1830 MC
- čas mezi destrukcí Starého paláce a jeho přestavbou = neznámý – ale karum asi nebylo opuštěno na delší dobu než pár let (pokud vůbec) – pak asi Waršamův palác nebyl vybudován dlouho po konci Karum II
- tím pádem funguje MC
- texty: prosopograficky asi 1895-1860 MC – v destrukční vrstvě pod Waršamovým palácem (postaveným podle dendro asi 1833)

Pád Babylónu

- přesné datum pádu Babylónu nelze zjistit = nejasnosti kolem délky vlád posledních dvou panovníků Babylon I
- Babylónský královský seznam B (Královský seznam 7) – Ammí-saduka: 21 a Samsu-ditána: 31 let = ale jedná se o nespolehlivý pramen: excerpta z neznámého originálu v novobabylónském období (platí i pro další roky vlády jednotlivých vládců, včetně Přímořské dynastie)
- pro Ammí-saduku: dochováno 19 jmen roků x pro Samsu-ditánu jen 26 = pokud to je opravdu max., pak konec Samsu-ditánovy vlády v r. 1602 BC
- navíc: pád Babylónu nemusí odpovídat poslednímu roku Samsu-ditánovy vlády – např. poslední datované OBab tabulky z Babylónu: 26. rok Samsu-ditánovy vlády – nalezeny v domě, který byl zničen požárem – pád Babylónu klidně i před nebo po (asi mezi 1602 a 1595 BC)

**VYBRANÉ OTÁZKY EGYPTSKÉ
CHRONOLOGIE
2. TISÍCILETÍ PŘ.N.L.**

PAPV 2013–2014

„Something somewhere is badly wrong“
(Kitchen 1985: 235-237)

Egyptská chronologie a chronografie

- královské anály
- Turínský královský seznam
- královské seznamy a Manéthónova *Aegyptiaka*
- genealogie

Relativní chronologie

Absolutní chronologie

- radiokarbon
- luminiscence
- dendrochronologie
 - astronomie

Relativní chronologie 2. tisíciletí

Relativní chronologie Druhé přechodné doby

- J. von Beckerath, Untersuchungen zur politischen Geschichte der Zweiten Zwischenzeit in Ägypten (Ägyptologische Forschungen 23), Glückstadt 1964.
- D. Franke, „Zur Chronologie des Mittleren Reiches, Teil II. Die sogenannte ‘Zweite Zwischenzeit’ Altägyptens“, Orientalia n.s. 57 (1988), 245-274.
- K. Ryholt, The Political Situation in Egypt during the Second Intermediate Period, c. 1800-1550 B.C. (CNI Publications 20), Copenhagen 1997.
- terminologické problémy: 14. – 15. – 16. – 17. dynastie?
- **chronologický rámec**
 - stabilní: 12. dynastie
 - relativně stabilní: první polovina 13. dynastie
 - velmi problematické: druhá polovina 13. dynastie – 17. dynastie

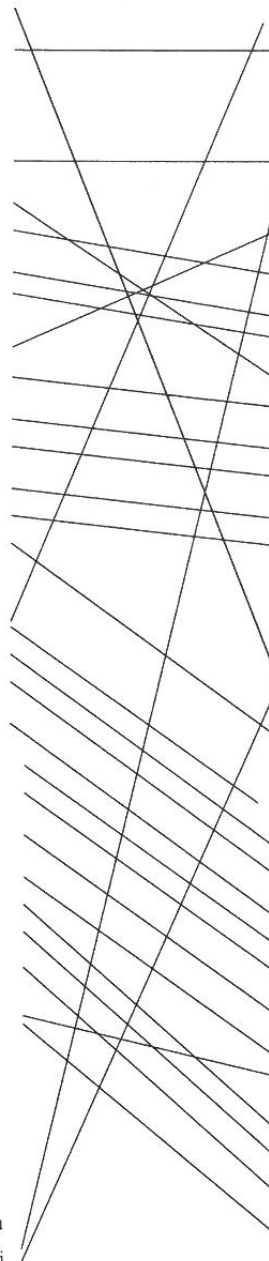
Dyn. 13

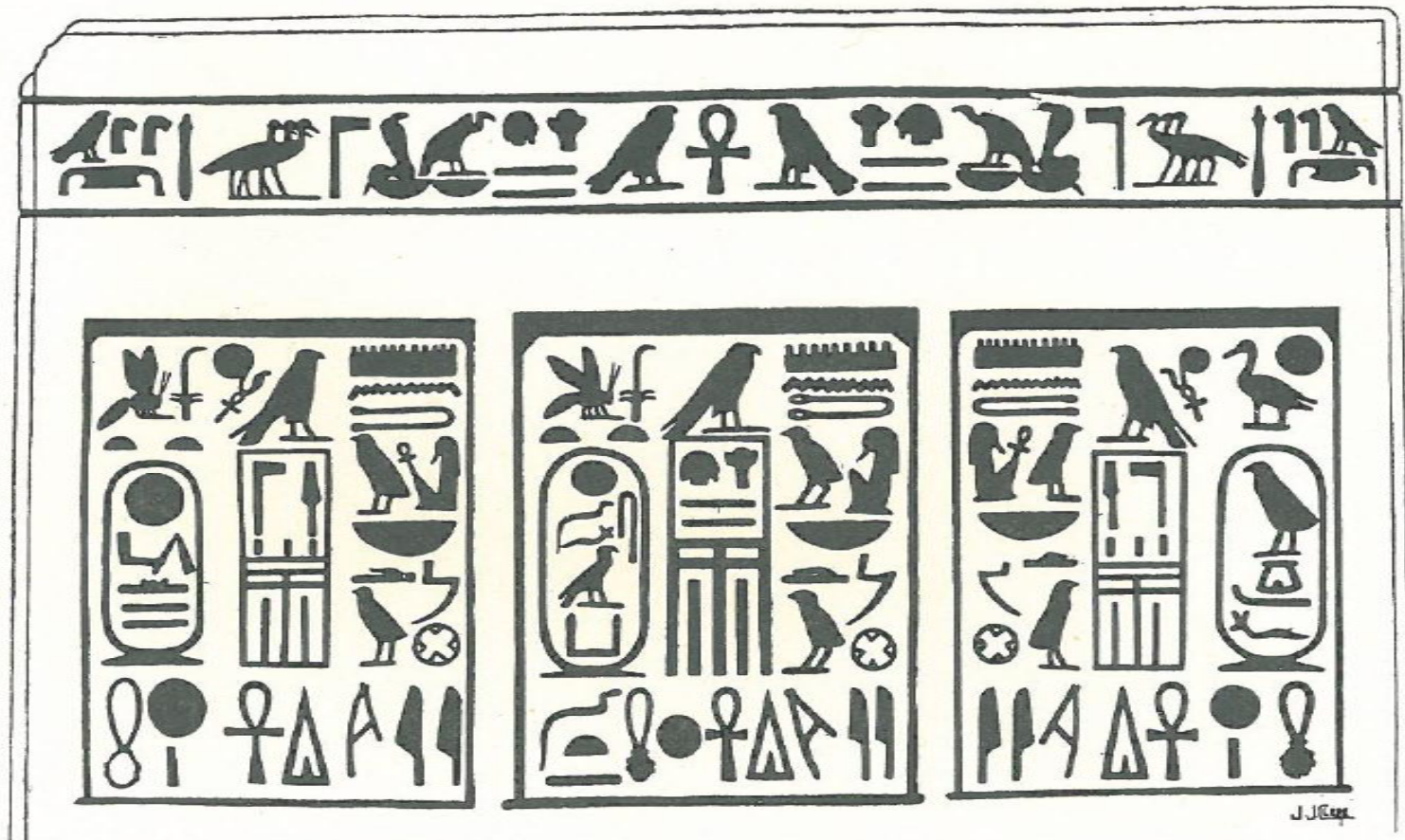
- 1) Khutawyre / Wegaf
- 2) Sekhemkare / Amenemhetsonbef
= Amenemhet V ?
- 3) (Sekhemrekhutawy)
- 4) *Amenemhet (V)
- 5) Sehetepibre
- 6) Iuefni
- 7) Seankhibre / Amenemhet VI
- 8) Semenkaire / Nebnun
- 9) (Se-)Hetepibre / Harnedjheritef
- 10) Sewadjkare
- 11) Nedjemibre
- 12) Khaianchre / Sobekhotep I
- 13) Reniseneb
- 14) Auibre / Hor I
- 15) Sedjefakare / Amenemhet VII
- 16) Sekhemrekhutawy / Sobekh. II
- 17) Userkare / Khendjer
- 18) Semenkhkare / Mermesha
- 19) Sehetepkare / Inyotef IV
- 20) ...ibre / Seth I
- 21) Sekhemresewadjtawy / Sebekh. III
- 22) Khasekhemre / Neferhotep I
- 23) Menwadjre / Sihathor
- 24) Khaneferre / Sebekhotep IV
- 25) Khahetepre / Sebekhotep V
- 26) Wahibre / Jauib (Ibiau)
- 27) Merneferre / Aya
- 28) Merhetepre / Ini (Sebekh. VI ?)

- 1) Sobekhotep I Sekhemrekhutawy
- 2) Senbef Sekhemkare
- 3)- Nerikare
- 4) Amenemhet V Sekhemkare
- 5) Qemau -
- 6) Siharnedjheritef Hetepibre
- 7) Iuefni -
- 8) Amenemhet VI Seankhibre
- 9) Nebnun Semenkaire
- 10) Seusekhtau (H) Sehetepibre
- 11) - Sewadjkare
- 12) - Nedjemibre
- 13) Sobekhotep II Khaankhre
- 14) Reniseneb -
- 15) Hor I Auibre
- 16) Khabau (H) Sekhemrekhutawy
- 17) Djedkheperu (H) ...kare
- 18) Seb -
- 19) Kay -
- 20) Amenemhet VII Sedjefakare
- 21) Wegaf Khutawyre
- 22) Khendjer Userkare
- 23) Mermesha Semenkhkare
- 24) Inyotef V Sehetepkare
- 25) Seth Meribre
- 26) Sobekh. III Sekhemresewadjt.
- 27) Neferhotep I Khasekhemre
- 28) Sihathor Menwadjre
- 29) Sobekhotep IV Khaneferre
- 30) Sobekhotep V Merhotepre
- 31) Sobekhotep VI Khahotepre
- 32) Ibiau Wahibre
- 33) Aya Merneferre
- 34) Ini Merhotepre

Unplaced: Qemau

Unplaced: Sebekaj

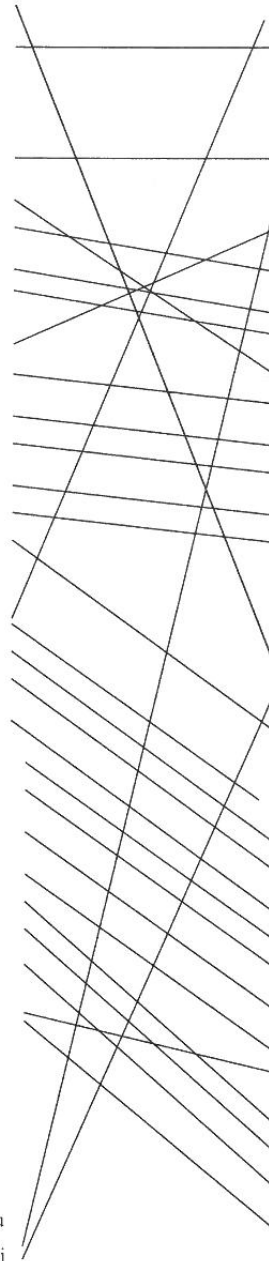
BISSON DE LA ROQUE, F. a Jacques Jean CLÈRE. *Rapport sur les fouilles de Médamoud (1927)*.
 Cairo: Institut Français d'Archéologie Orientale, 1928, 162 s., 9 s. čb. příl.

Franke, "Chronologie" II (1988)

- 1) Khutawyre / Wegaf
- 2) Sekhemkare / Amenemhetsonbef
= Amenemhet V ?
- 3) (Sekhemrekhutawy)
- 4) *Amenemhet (V)
- 5) Sehetepibre
- 6) Iuefni
- 7) Seankhibre / Amenemhet VI
- 8) Semenkare / Nebnun
- 9) (Se-)Hetepibre / Harnedjheritef
- 10) Sewadjkare
- 11) Nedjemibre
- 12) Khaianchre / Sobekhotep I
- 13) Reniseneb
- 14) Auibre / Hor I
- 15) Sedjefakare / Amenemhet VII
- 16) Sekhemrekhutawy / Sobekh. II
- 17) Userkare /Khendjer
- 18) Semenkhkare / Mermesha
- 19) Sehetepkare / Inyotef IV
- 20) ...ibre / Seth I
- 21) Sekhemrenewadjtawy / Sebekh. III
- 22) Khasekhemre / Neferhotep I
- 23) Menwadjre / Sihathor
- 24) Khaneferre / Sebekhotep IV
- 25) Khahetepre / Sebekhotep V
- 26) Wahibre / Jauib (Ibiau)
- 27) Merneferre /Aya
- 28) Merhetepre / Ini (Sebekh. VI ?)

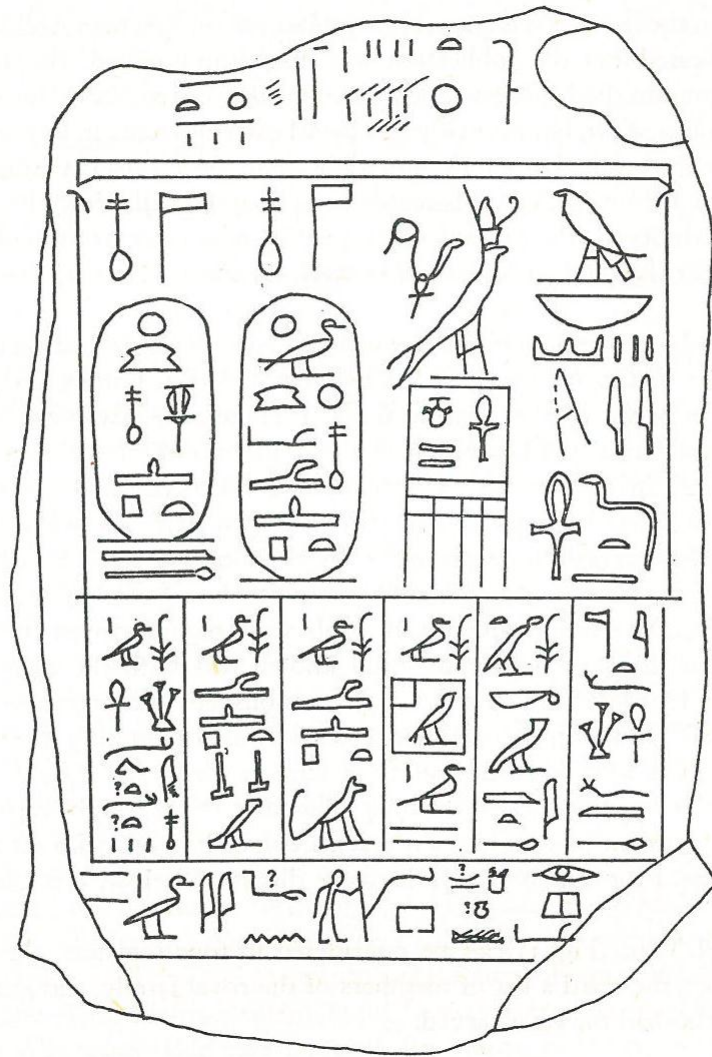
Unplaced: Qemau
Unplaced: Sebekaj

Dyn. 13

Ryholt, Situation (1997)

- 1) Sobekhotep I Sekhemrekhutawy
- 2) Senbef Sekhemkare
- 3)- Nerikare
- 4) Amenemhet V Sekhemkare
- 5) Qemau -
- 6) Siharnedjheritef Hetepibre
- 7) Iuefni -
- 8) Amenemhet VI Seankhibre
- 9) Nebnun Semenkare
- 10) Seusekhtau (H) Sehetepibre
- 11) - Sewadjkare
- 12) - Nedjemibre
- 13) Sobekhotep II Khaankhre
- 14) Reniseneb -
- 15) Hor I Auibre
- 16) Khabau (H) Sekhemrekhutawy
- 17) Djedkheperu (H) ...kare
- 18) Seb -
- 19) Kay -
- 20) Amenemhet VII Sedjefakare
- 21) Wegaf Khutawyre
- 22) Khendjer Userkare
- 23) Mermesha Semenkhkare
- 24) Inyotef V Sehetepkare
- 25) Seth Meribre
- 26) Sobekh. III Sekhemrenewadjt.
- 27) Neferhotep I Khasekhemre
- 28) Sihathor Menwadjre
- 29) Sobekhotep IV Khaneferre
- 30) Sobekhotep V Merhotepre
- 31) Sobekhotep VI Khahotepre
- 32) Ibiau Wahibre
- 33) Aya Merneferre
- 34) Ini Merhotepre

W. K. SIMPSON, „The Dynasty XIII Stela from the Wadi Hammamat“, MDAIK 25 (1969), 154-158.

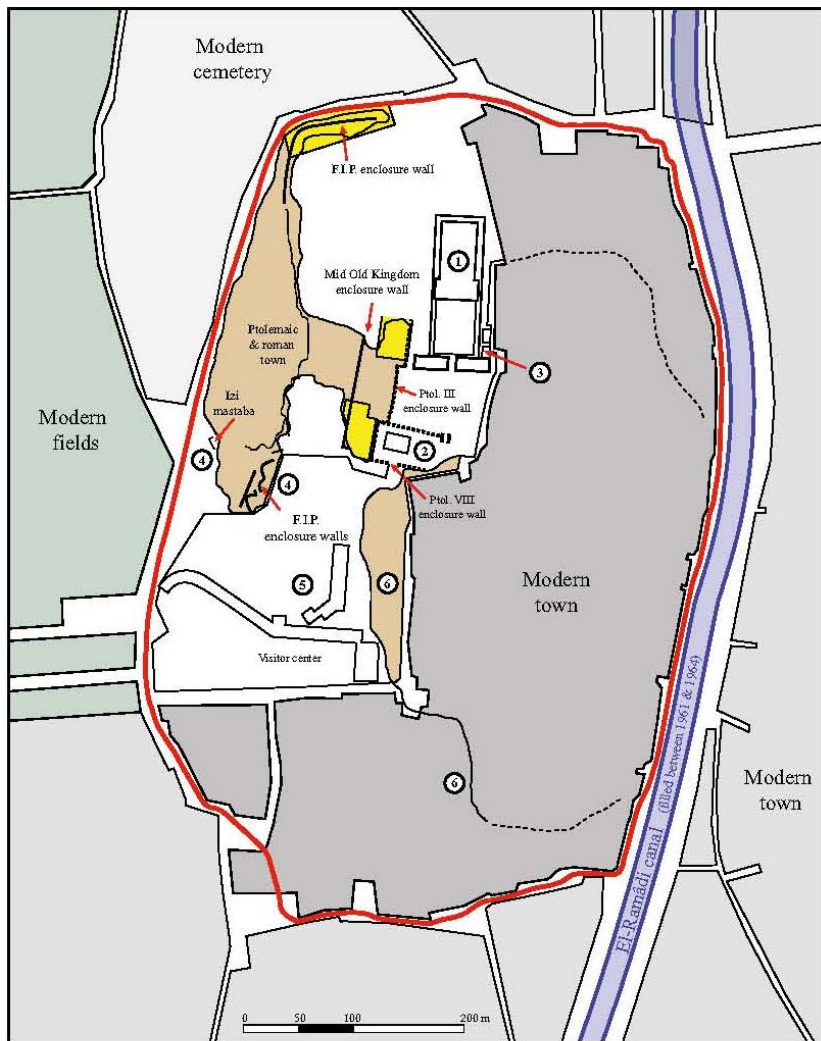
15. DYNASTIE – JIH PROTI SEVERU

- mocenské centrum ve východní deltě – potomci (minimálně vzdálení) syropalestické populace – ve východní deltě: značná část obyvatelstva syropalestického původu
- relativní chronologie – nedostatečné množství pramenů + rozpory mezi soudobými písemnými prameny a manéthónovskou tradicí
- otázka: koho vlastně zařadit do 15. dynastie – v TC prakticky ztraceno (dochován jen Chamudej – poslední)
- manéthónovská tradice: 1. Salitis – 2. Bnon – 3. Apachnan – 4. Iannas – 5. Archles/Assis – 6. Apofis

a. Šarā-Dagan (SArk[n])	Salitis	> 36 let, 7 měsíců
b. *Bin- ^c Anu	Bnōn	> 44 let
c. ('Apaq-)Ḥajran	Apachnan	> 19 let
d. Jinaššī'-Ad	Iannas	> 50 let, 1 měsíc
e. Sikru-Haddu	Archlēs/Assis	> 49 let, 2 měsíce
f. Apapi	Apofis	> 61 let
6. Ḥālmū'di		není zmíněn

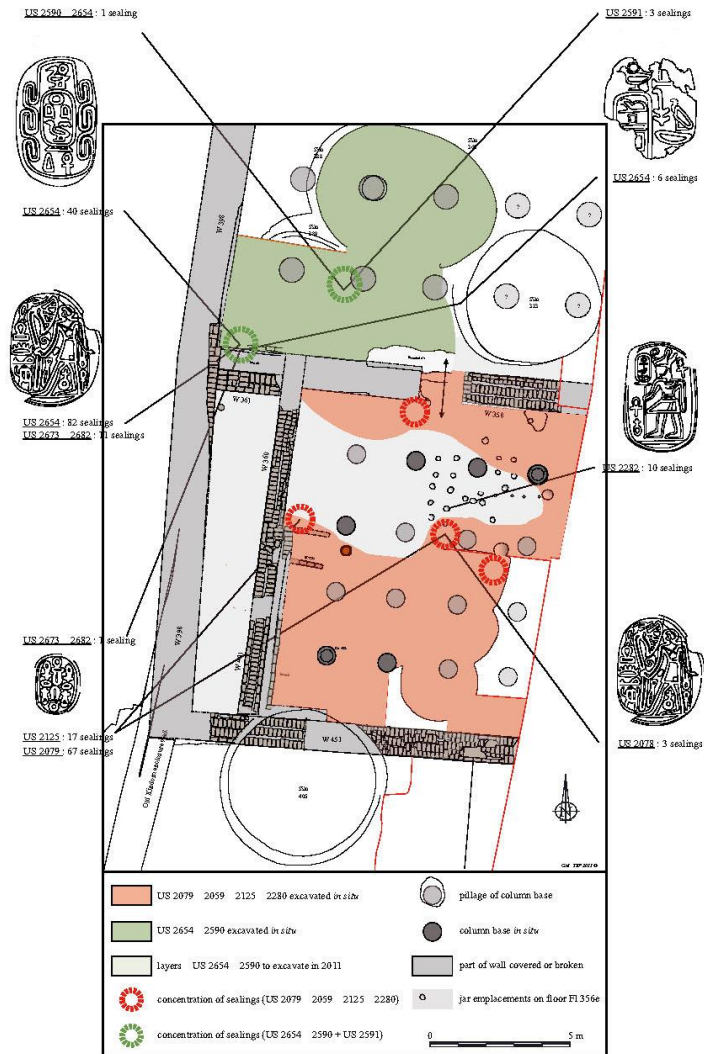
Celkem: TC: 108 let

Manéthó: 260 let

- ① Ptolemaic Temple (ca. Ptolemy III)
- ② Mamisi (ca. Ptolemy VIII Evergetus II)
- ③ Ramesside Pylon (Seti Ist - Ramesses II)
- ④ Old and Middle Kingdom cemetery
- ⑤ Early Dynastic tombs area
- ⑥ Tell: visible remains under modern town

- Tell Edfu Project excavation areas
- First Intermediate Period enclosure walls
- Estimated limits of antique town
- Archeological zone
- Modern urban zone

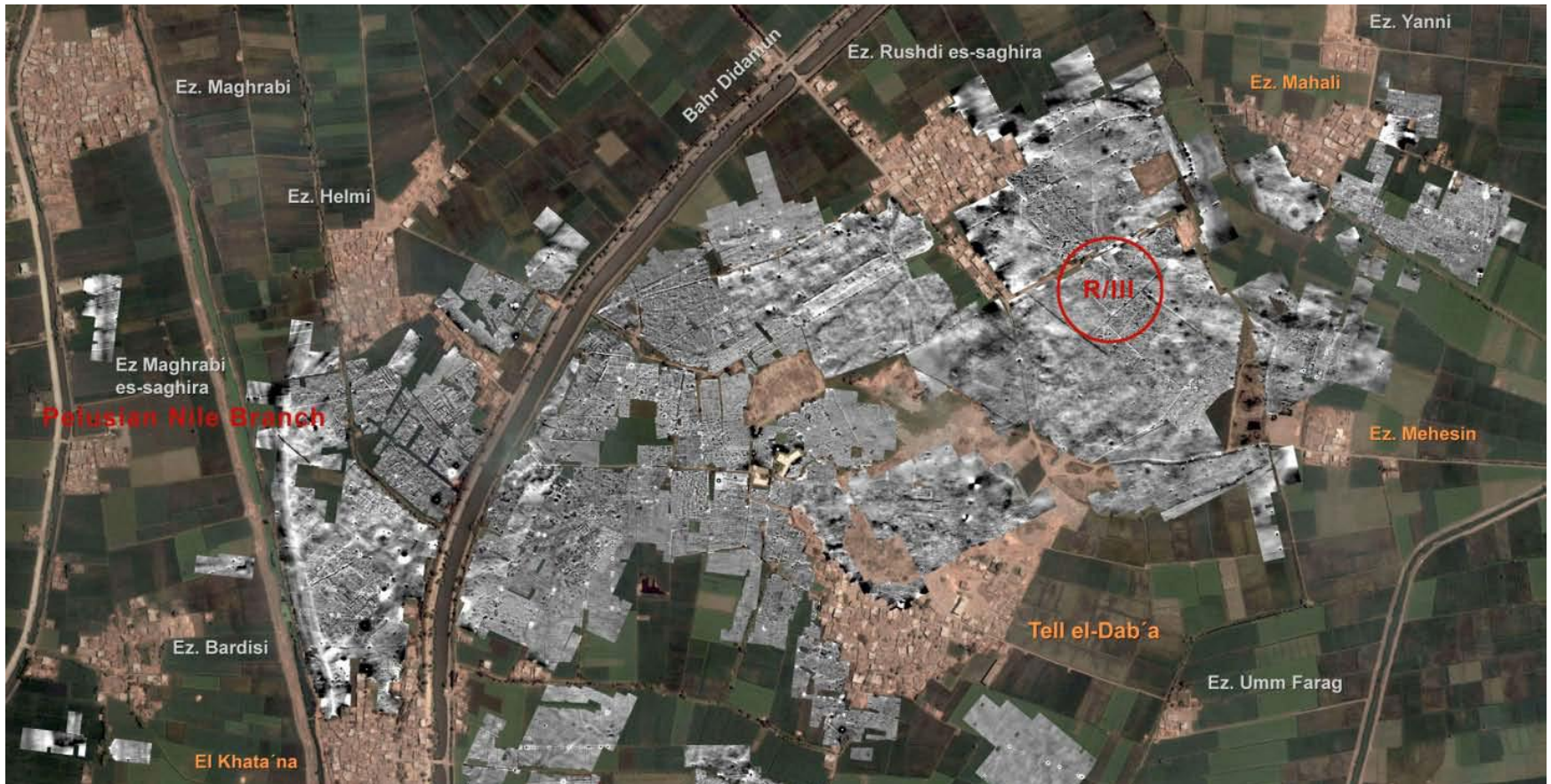
- US 2580 - 2654 : 1 sealing
- US 2654 : 40 sealings
- US 2654 : 82 sealings
US 2873 - 2882 : 8 sealings
- US 2673 - 2882 : sealing
- US 2125 : 17 sealings
US 2072 : 67 sealings

- US 2591 : 3 sealings
- US 2654 : 6 sealings
- US 2282 : 10 sealings
- US 2078 : 3 sealings

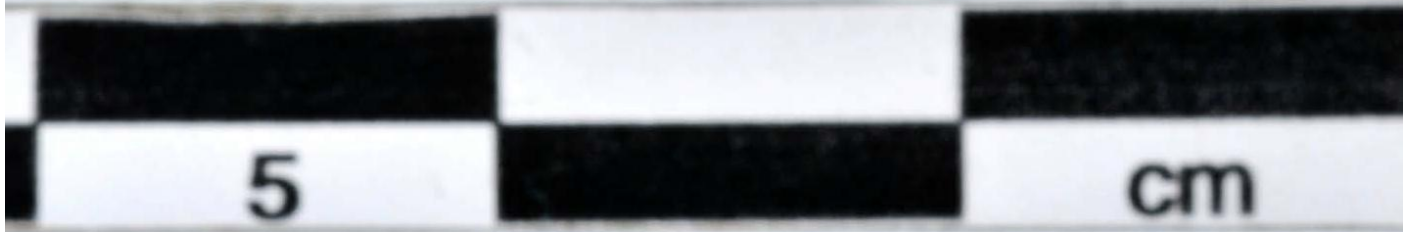
- US 2079 - 2059 - 2125 - 2280 excavated in situ
- US 2654 - 2590 excavated in situ
- layers US 2654 - 2590 to excavate in 2011
- concentration of sealings (US 2079 - 2059 - 2125 - 2280)
- concentration of sealings (US 2654 - 2590 + US 2591)
- pillage of column base
- column base in situ
- part of wall covered or broken
- jar emplacements on floor FI 355e

TELL EL-DABA – R/III

Administrativní (západní) & sídlištní (východní) charakter

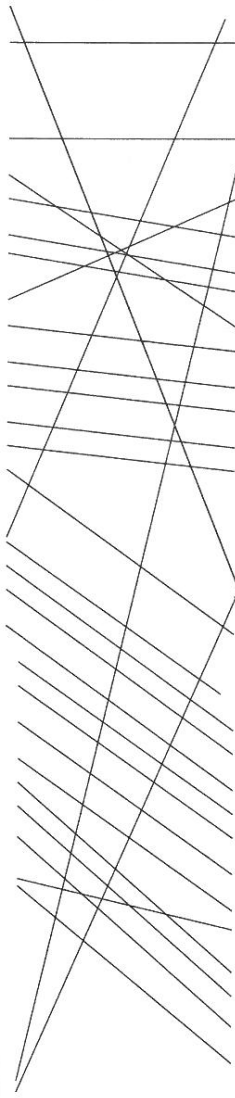

Franke, "Chronologie" II (1988)

- 1) Khutawyre / Wegaf
- 2) Sekhemkare / Amenemhetsonbef
= Amenemhet V ?
- 3) (Sekhemrekhutawy)
- 4) *Amenemhet (V)
- 5) Sehetepibre
- 6) Iuefni
- 7) Seankhibre / Amenemhet VI
- 8) Semenkaire / Nebnun
- 9) (Se-)Hetepibre / Harnedjheritef
- 10) Sewadjkare
- 11) Nedjemibre
- 12) Khaianchre / Sobekhotep I
- 13) Reniseneb
- 14) AuiBRE / Hor I
- 15) Sedjefakare / Amenemhet VII
- 16) Sekhemrekhutawy / Sobekh. II
- 17) Userkare / Khendjer
- 18) Semenkhkare / Mermesha
- 19) Sehetepkare / Inyotef IV
- 20) ...ibre / Seth I
- 21) Sekhemresewadjtawy / Sebekh. III
- 22) Khasekhemre / Neferhotep I
- 23) Menwadjre / Sihathor
- 24) Khaneferre / Sebekhotep IV
- 25) Khahetepre / Sebekhotep V
- 26) Wahibre / Jaub (Ibiau)
- 27) Merneferre / Aya
- 28) Merhetepre / Ini (Sebekh. VI ?)

Unplaced: Qemau
Unplaced: Sebekaj

Dyn. 13

Ryholt, *Situation* (1997)

- 1) Sobekhotep I Sekhemrekhutawy
- 2) Senbef Sekhemkare
- 3)- Nerikare
- 4) Amenemhet V Sekhemkare
- 5) Qemau -
- 6) Siharnedjheritef Hetepibre
- 7) Iuefni -
- 8) Amenemhet VI Seankhibre
- 9) Nebnun Semenkaire
- 10) Seusekhtau (H) Sehetepibre
- 11) - Sewadjkare
- 12) - Nedjemibre
- 13) Sobekhotep II Khaankhre
- 14) Reniseneb -
- 15) Hor I AuiBRE
- 16) Khabau (H) Sekhemrekhutawy
- 17) Djedkheperu (H) ...kare
- 18) Seb -
- 19) Kay -
- 20) Amenemhet VII Sedjefakare
- 21) Wegaf Khutawyre
- 22) Khendjer Userkare
- 23) Mermesha Semenkhkare
- 24) Inyotef V Sehetepkare
- 25) Seth Meribre
- 26) Sobekh. III Sekhemresewadjt.
- 27) Neferhotep I Khasekhemre
- 28) Sihathor Menwadjre
- 29) Sobekhotep IV Khaneferre
- 30) Sobekhotep V Merhotepre
- 31) Sobekhotep VI Khahetepre
- 32) Ibiau Wahibre
- 33) Aya Merneferre
- 34) Ini Merhotepre

Franke, "Chronologie" II (1988)

- DYN. 17
- 1) Nebukheperre / Inyotef V
 - 2) Sekhemrewahkhau / Rahotep
 - 3) Sekhemrewadjkhau /
Sobekemsaf I
 - 4) Sekhemre / Sementawy / Djehuti
Sekhemreseankhtawy
 - 5) Seankhenre / Mentuhotep VI
 - 6) Sewadjenre / Nebiriau (I)
 - 7) *Nebiriau (II) (mistake?)
 - 8) Semenre
 - 9) Seuserenre / Bebiankh
 - 10) Sekhemreshedtawy/waset/
Sobekemsaf II
 - 11) Sekhemreupimaat / Inyotef VI
 - 12) Sekhemreherhermaat / Inyotef VII
 - 13) Senakhtenre
 - 14) Seqenenre / Tao
 - 15) Wadjkheperre / Kamose

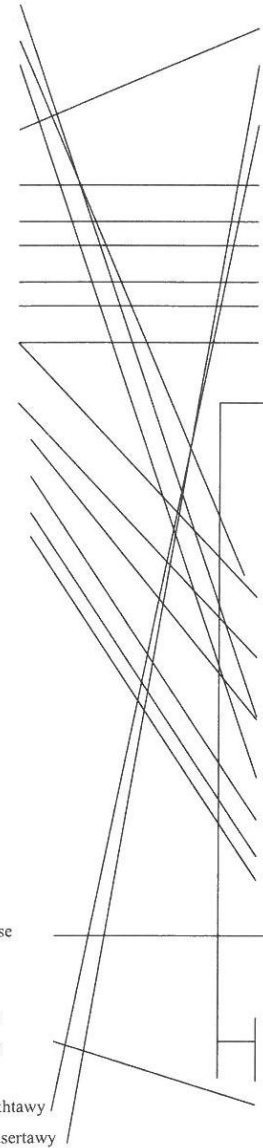
Dyn. 16 = Dyn. 18, 1, Nebpehtire / Ahmose

Unplaced kings, Thebes:
Senwosret IV Seneferibre
Mentuhotep V Merankhre

Neferhotep III Sekhemreseankhtawy
Sobekhotep VIII Sekhemreseusertawy

Ryholt, *Situation* (1997)

- DYN. 16 = 1ST THEBAN DYN.
- 1) - -
 - 2) Djehuti Sekhemresementawy
 - 3) Sobekhotep VIII
Sekhemreseusertawy
 - 4) Neferhotep III
 - 5) Mentuhetepi Seankhenre
 - 6) Nebiriau I Sewadjenre
 - 7) Nebiriau II -
 - 8) - Semenre
 - 9) Bebiankh Seuserenre
 - 10) - Sekhemreshedwaset
 - 11-15) lost (TC)
 - Dyn. 17 = 2ND THEBAN DYN.
 - 1) Rahotep Sekhemrewahkhau
 - 2) Sobekemsaf I
Sekhemreshedtawy
 - 3) Inyotef VI Sekhemreupimaat
 - 4) Inyotef VII Nebukheperre
 - 5) Inyotef VIII Sekhemreherhermaat
 - 6) Sobekemsaf II
Sekhemrewadjkhau
 - 7) Siamun (?) Senakhtenre
 - 8) Tao Seqenenre
 - 9) Kamose Wadjkheperre
 - (Dyn. 18/ 1) Nebpehtire/Ahmose
 - Unplaced kings, Thebes (i.a.):
Dedumose I Djedhetepre
Dedumose II Djedneferre
Mentuemsaf Djedankhre
Mentuhotep VI. Merankhre
Sesostris IV Seneferibre

Absolutní data pro 13.-17. dynastii

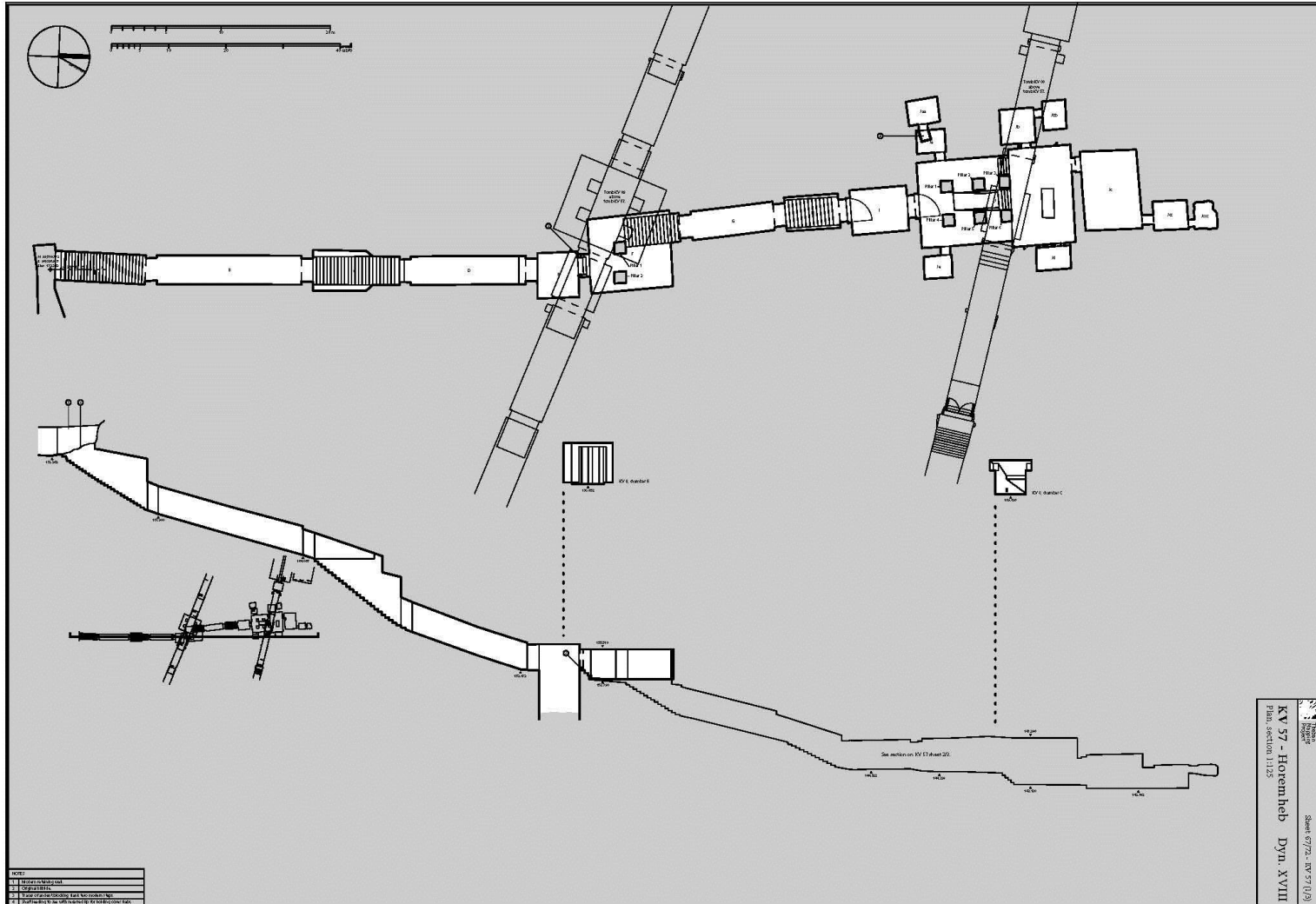
- přesné číslo = nemožné stanovit – není to jen nedostatek pramenů, ale spíše naše neschopnost je správně interpretovat
- není vůbec jasné, že 15. a 16./17. dynastie následovaly bezprostředně po vládě 13. dynastie (což předpokládá Ryholt) – u obou počítá s počátkem r. 1649 BC – viz Chajan – Sobekhotep IV.!
- přechod byl asi geograficky a časově složitější – v posledních desetiletích 17. století
- vždyť v závěru 13. dynastie množství efemerních panovníků (asi v posledních 25 letech) – zřejmě nebyli schopni udržovat administrativní kontrolu nad celou zemí = zřejmě koexistence několika současných „dynastií“ – pravděpodobně po vládě Aji (kol. 1650 BC)
- pokud se vychází z vlády Ahmose – počátek asi 1539 BC – a předpokládáme-li, že thébští panovníci vládli 90-115 let = počátek 16./17. dynastie asi 1654/1629 BC
- na základě TC: 15. dynastie = 1639-1521 BC

Relativní chronologie Nové říše

- z historiografického hlediska poměrně spolehlivé
- většina vlád jednotlivých panovníků – dobře zdokumentováno – ale i zde problémy
- problematické i pořadí panovníků – např. postamarna
- problematická otázka koregencí (Thutmose III.-Amenhotep II., Amenhotep III.-Achnaton), v 19. dynastii povaha vztahu mezi Amenmessem a Sethim II. (jinak Ramessovci celkem OK)

- roky vlády = počítány od králova nástupu na trůn – na základě písemných pramenů lze v některých případech poměrně přesně stanovit konkrétní datum/rámec
- problematika lidských ostatků – např. u mumii Thutmose III. a Ramesse II. – podle antropologie: Thutmose III. = 40 let (53 let vlády) a Ramesse II. = 55 let (66 let vlády) ... asi ne!
- i pro určitou část Nové říše problém s Manéthónem: Ahmose – Merenptah: Eusebius: 348 let x Africanus: 263 let

Haremheb (KV 57)

NOTES	
1	See plan KV 57 (1/25)
2	See plan KV 57 (1/25)
3	See plan KV 57 (1/25)
4	See plan KV 57 (1/25)
5	See plan KV 57 (1/25)
6	See plan KV 57 (1/25)
7	See plan KV 57 (1/25)
8	See plan KV 57 (1/25)
9	See plan KV 57 (1/25)
10	See plan KV 57 (1/25)
11	See plan KV 57 (1/25)
12	See plan KV 57 (1/25)
13	See plan KV 57 (1/25)
14	See plan KV 57 (1/25)
15	See plan KV 57 (1/25)
16	See plan KV 57 (1/25)
17	See plan KV 57 (1/25)
18	See plan KV 57 (1/25)
19	See plan KV 57 (1/25)
20	See plan KV 57 (1/25)
21	See plan KV 57 (1/25)
22	See plan KV 57 (1/25)
23	See plan KV 57 (1/25)
24	See plan KV 57 (1/25)
25	See plan KV 57 (1/25)
26	See plan KV 57 (1/25)
27	See plan KV 57 (1/25)
28	See plan KV 57 (1/25)
29	See plan KV 57 (1/25)
30	See plan KV 57 (1/25)
31	See plan KV 57 (1/25)
32	See plan KV 57 (1/25)
33	See plan KV 57 (1/25)
34	See plan KV 57 (1/25)
35	See plan KV 57 (1/25)
36	See plan KV 57 (1/25)
37	See plan KV 57 (1/25)
38	See plan KV 57 (1/25)
39	See plan KV 57 (1/25)
40	See plan KV 57 (1/25)
41	See plan KV 57 (1/25)
42	See plan KV 57 (1/25)
43	See plan KV 57 (1/25)
44	See plan KV 57 (1/25)
45	See plan KV 57 (1/25)
46	See plan KV 57 (1/25)
47	See plan KV 57 (1/25)
48	See plan KV 57 (1/25)
49	See plan KV 57 (1/25)
50	See plan KV 57 (1/25)
51	See plan KV 57 (1/25)
52	See plan KV 57 (1/25)
53	See plan KV 57 (1/25)
54	See plan KV 57 (1/25)
55	See plan KV 57 (1/25)
56	See plan KV 57 (1/25)
57	See plan KV 57 (1/25)
58	See plan KV 57 (1/25)
59	See plan KV 57 (1/25)
60	See plan KV 57 (1/25)
61	See plan KV 57 (1/25)
62	See plan KV 57 (1/25)
63	See plan KV 57 (1/25)
64	See plan KV 57 (1/25)
65	See plan KV 57 (1/25)
66	See plan KV 57 (1/25)
67	See plan KV 57 (1/25)
68	See plan KV 57 (1/25)
69	See plan KV 57 (1/25)
70	See plan KV 57 (1/25)
71	See plan KV 57 (1/25)
72	See plan KV 57 (1/25)
73	See plan KV 57 (1/25)
74	See plan KV 57 (1/25)
75	See plan KV 57 (1/25)
76	See plan KV 57 (1/25)
77	See plan KV 57 (1/25)
78	See plan KV 57 (1/25)
79	See plan KV 57 (1/25)
80	See plan KV 57 (1/25)
81	See plan KV 57 (1/25)
82	See plan KV 57 (1/25)
83	See plan KV 57 (1/25)
84	See plan KV 57 (1/25)
85	See plan KV 57 (1/25)
86	See plan KV 57 (1/25)
87	See plan KV 57 (1/25)
88	See plan KV 57 (1/25)
89	See plan KV 57 (1/25)
90	See plan KV 57 (1/25)
91	See plan KV 57 (1/25)
92	See plan KV 57 (1/25)
93	See plan KV 57 (1/25)
94	See plan KV 57 (1/25)
95	See plan KV 57 (1/25)
96	See plan KV 57 (1/25)
97	See plan KV 57 (1/25)
98	See plan KV 57 (1/25)
99	See plan KV 57 (1/25)
100	See plan KV 57 (1/25)

KV 57 - Haremheb
 Dyn. XVIII
 Plan, section 1:125
 Sheet 072 - KV 57 (2)

Handwritten text on a large, irregularly shaped piece of paper, possibly a fragment of a document. The text is written in a cursive script and is arranged in two lines. The first line contains approximately 10 characters, and the second line contains approximately 8 characters. The paper has a jagged, torn edge on the right side.

Handwritten text on a smaller, irregularly shaped piece of paper, possibly a fragment of a document. The text is written in a cursive script and is arranged in two lines. The first line contains approximately 4 characters, and the second line contains approximately 4 characters. The paper has a jagged, torn edge on the right side.

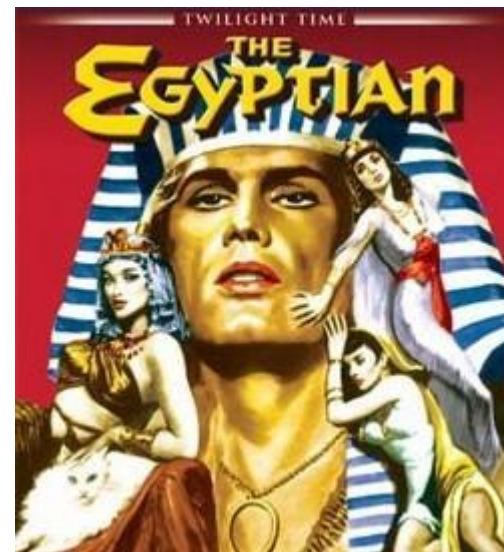
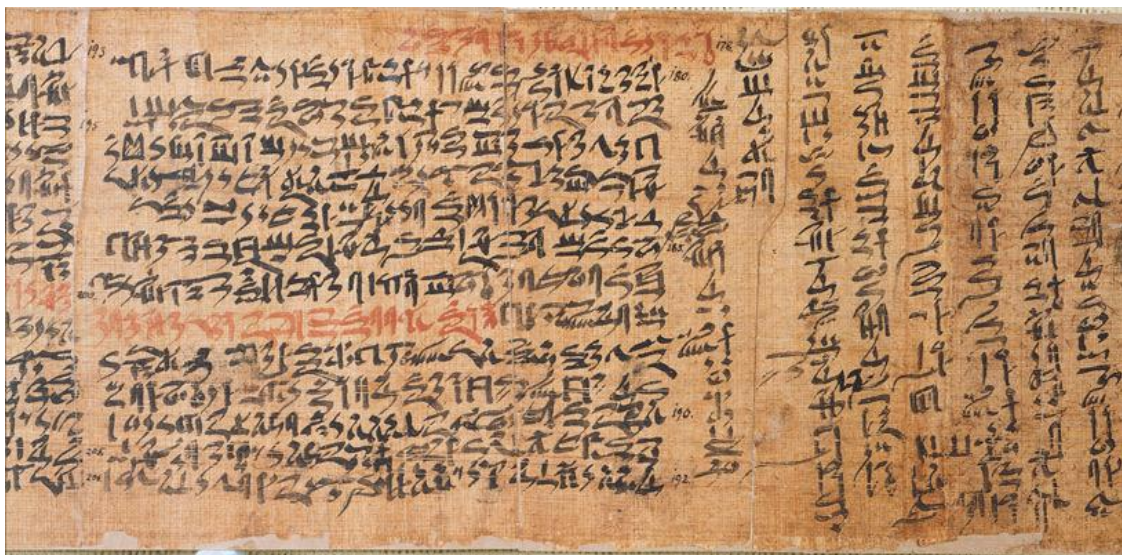
Handwritten text in a cursive script, arranged in two lines. The first line contains approximately 12 characters, and the second line contains approximately 12 characters. The text is written in a consistent, flowing style.

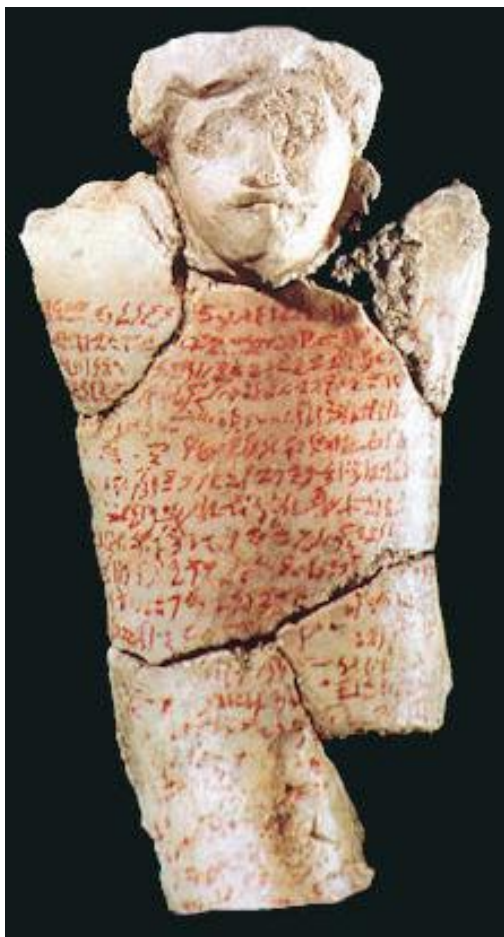
ZÁVĚR STŘEDNÍ DOBY BRONZOVÉ V JIŽNÍ LEVANTĚ

22. února 2013

Dějiny oblasti II – Přední východ

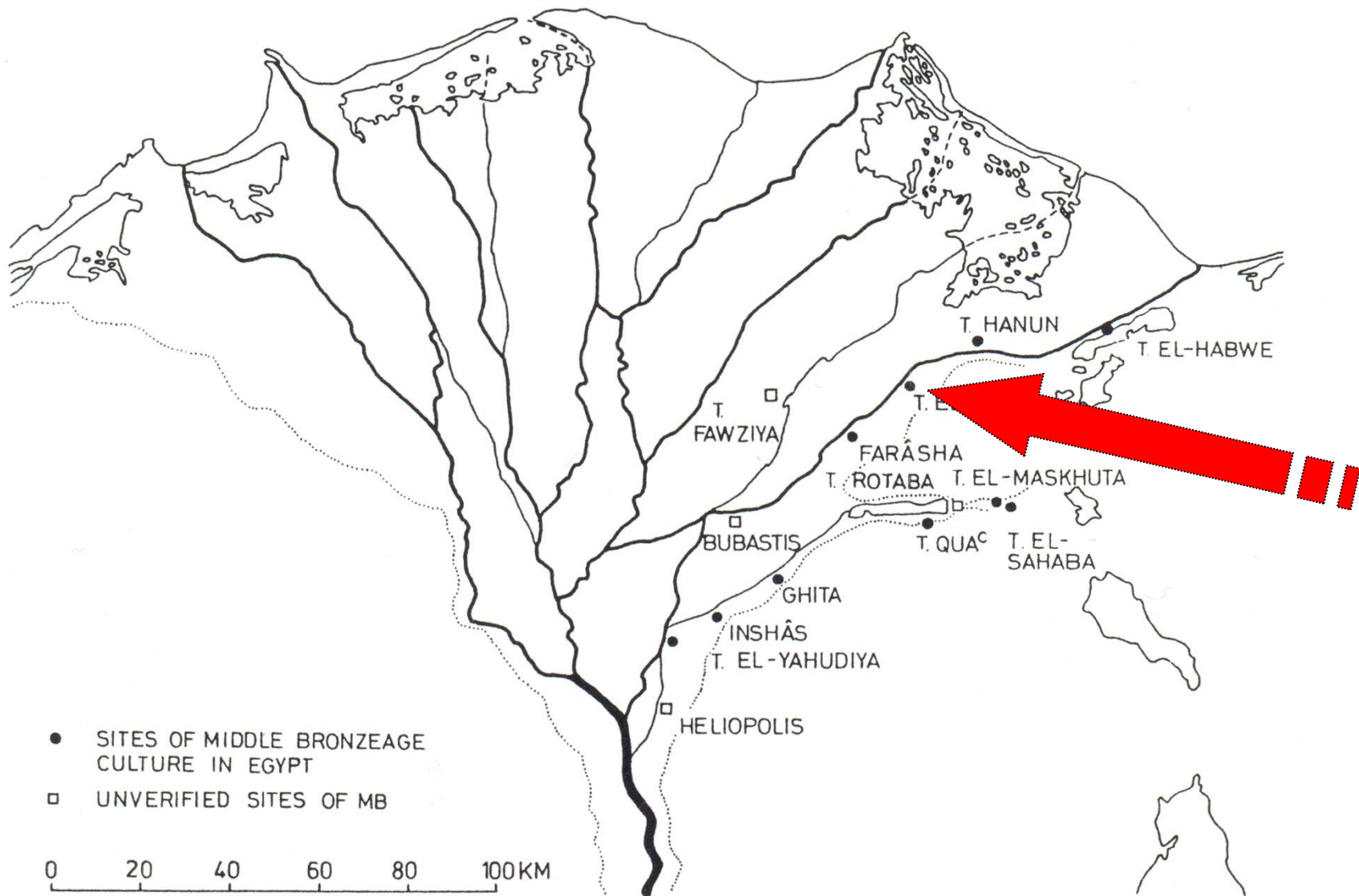
Sinuhetovo putování

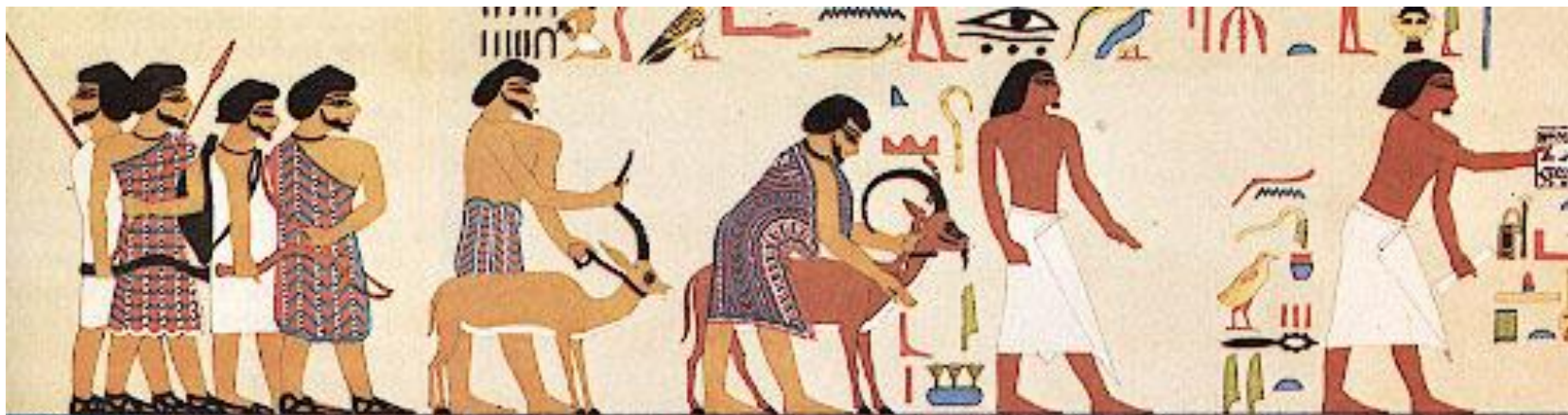

Proklínací texty

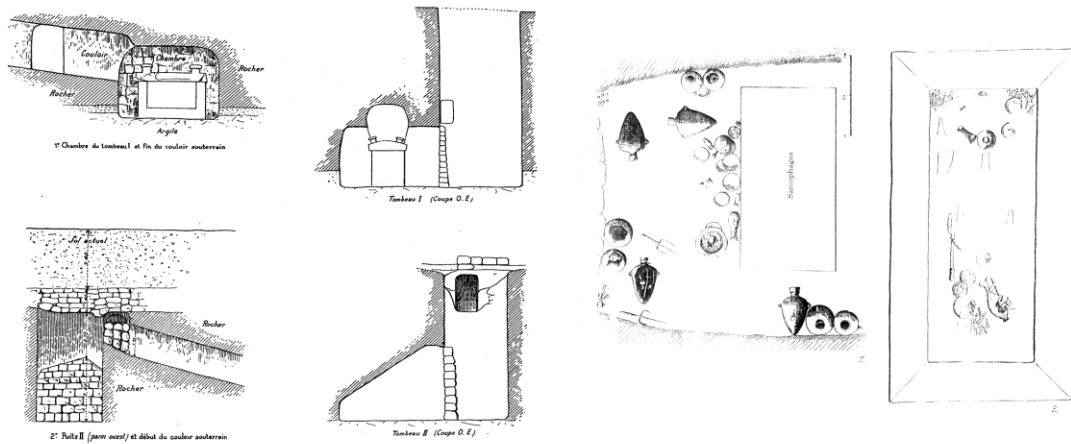
- HYKSÓSOVÉ – SHRNU TÍ (TELL EL-DAB^cA)
- A PŘECHOD MBA - LBA

MB-PHASES	B.C.	EGYPT RELATIVE CHRONOLOGY	TELL EL - DAB ^o A					GENERAL PHASES	
			TOWN CENTRE (Middle Kingdom) 'Ez. Rushdi	NEW CENTRE MB-Population	EASTERN TOWN	NORTHEASTERN TOWN	PALACE DISTRICT 'Ez. HELMI		
			R / I	F / I	A / I-IV	A / V	H / I-VI		
	1410	Dyn.							
LB I	1440	XVIII AII H TIII TII TI AI	HIATUS		TEMPLE OF SETH	HIATUS		Pumice c	C / 2
	1470								
	1500							Paintings d	C / 3
MB II C	1530	AHMOSE	CONQUEST OF AVARIS				e / 1	D / 1	
	1560		DENUDED		D / 2	D / 2	e / 2 - f	D / 2	
	1590	XV HYKSOS			D / 3	D / 3	g - h	D / 3	
MB II B	1620	↑ KING- DOM OF AVARIS - NEHESI	DENUDED a PITS	a / 2	E / 1	E / 1		E / 1	
	1650			b / 1	E / 2	E / 2		E / 2	
	1680			b / 2	E / 3			E / 3	
MB II A-B	1710		DENUDED a STORAGE PITS	b / 3	F			F	
	1740	XIII		EPIDEMIC c HIATUS	→ G / 1-3			G	
MB II A	1770			d / 1	G / 4			G / 4	
	1800	So A IV		d / 2	d / 2a	H		H	
	1830		b / 1		d / 2b				
	1860	A III		b / 2				I	
?	1890	XII S II S III		c / 1-2 5th year S III d	HIATUS			K	
	1920			e / 1-4	UNOCCUPIED			L	
	1950	S I A I		f				M	
MB I	1980			e / 1				N	
	2000	XI		?	e / 2-3			N / 2-3	
	2050	X		?	EXPANSION OF THE SETTLEMENT →				
			HERACLEO- POLITAN FOUNDATION						

Příchod Asijců (Bení Hasan)

Řezy, půdorys a ukázka šperků objevených v hrobkách vládců Byblu.

Předměty z chrámu bohyně Baalat.

Střední doba bronzová III (asi 1650–1500 př.n.l.)

- finální fáze MB = podle **Albrighta** MB IIC – datace: asi 1650–1550 př.n.l.
- podle většiny badatelů: fáze odlišná od té předchozí – výjimkou například **K. Kenyonová** nebo většina izraelských badatelů (např. **Kempinski**). Proti němu však stojí např. **Mazar** (1968: 97) nebo **Bienkowski** (1989)

MB III jako samostatná fáze:

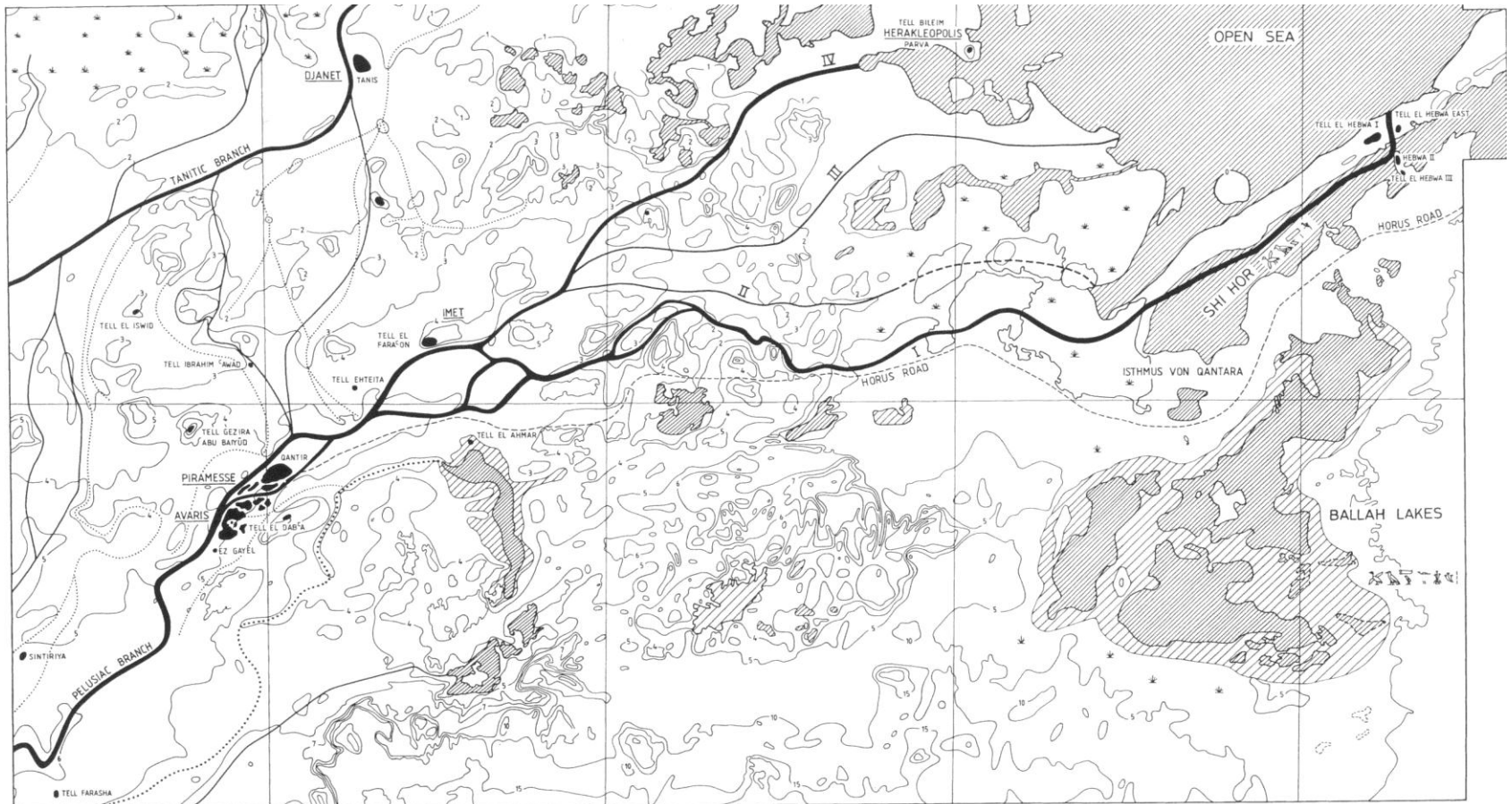
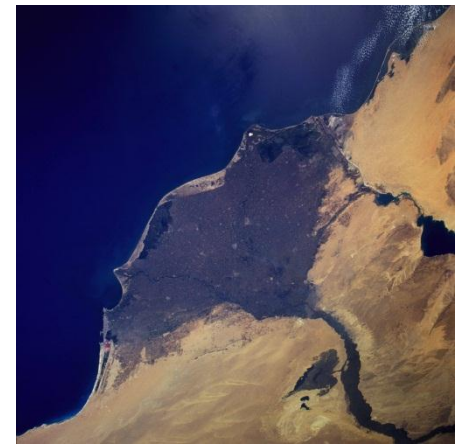
- „americká periodizace“ – založeno na výzkumu Tell Bét Mirsím D a E
 - následně potvrzeno na dalších lokalitách – zejména Šekem a Gezer
 - podle Devera (HML III: 47) nejen důsledek jemnější stratigrafie, ale spíše odraz skutečnosti, že hlavní městské lokality v Palestině prošly dalším „propracováním“ – zejména v prudkém nárůstu obranných prací – až do té míry, že toto období může být charakterizováno jako odlišná a samostatná fáze
- + doplněno i další monumentální architekturou (paláce a chrámy), vývoj v lokální keramice, první objevení se abecedního písma, ...

DRUHÁ PŘECHODNÁ DOBA & TELL EL-DAB'A

DĚJINY OBLASTI II – PŘEDNÍ VÝCHOD

1. BŘEZNA 2013

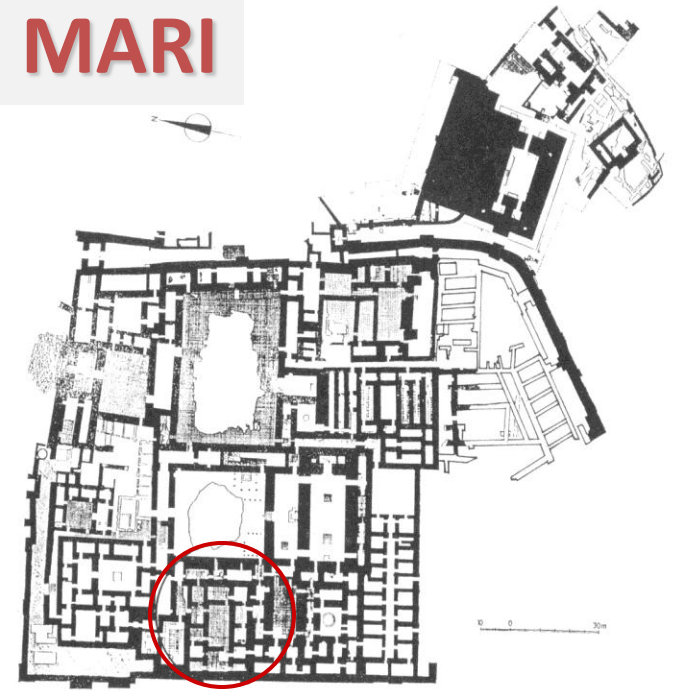
TELL EL-DAB'A

MB-PHASES	B.C.	EGYPT RELATIVE CHRONOLOGY	TELL EL - DAB ^{cA}					GENERAL PHASES	
			TOWN CENTRE (Middle Kingdom) 'Ez. Rushdi	NEW CENTRE MB-Population	EASTERN TOWN	NORTHEASTERN TOWN	PALACE DISTRICT 'Ez. HELMI		
			R / I	F / I	A / I-IV	A / V	H / I-VI		
	1410	Dyn.							
LB I	1440	XVIII AII H TIII TII ITI AI	HIATUS		TEMPLE OF SETH	HIATUS		Pumice c	C / 2
MB II C	1500		CONQUEST OF AVARIS					Paintings d	C / 3
	1530		AHMOSE					e / 1	D / 1
MB II B	1560	XV HYKSOS	DENUDED		D / 2	D / 2	e / 2 - f	D / 2	
	1590			a / 2	D / 3	D / 3	g - h	D / 3	
	1620		DENUDED a PITS	b / 1	E / 1	E / 1		E / 1	
MB II A-B	1650	KING- DOM OF AVARIS --- NEHESI		b / 2	E / 2	E / 2		E / 2	
	1680			b / 3	E / 3	E / 3		E / 3	
MB II A	1710	XIII	DENUDED a STORAGE PITS	b / 3	F			F	
	1740			EPIDEMIC c HIATUS	G / 1-3			G	
	1770			d / 1	G / 4			G / 4	
	1800			d / 2	H			H	
	1830			b / 1	d / 2a d / 2b				
?	1860	XII	b / 2					I	
	1890		c / 1-2 5th year S III d	HIATUS				K	
	1920		e / 1-4					L	
MB I	1950	X	f					M	
	1980			e / 1				N	
	2000			? e / 2-3				N / 2-3	
	2050			EXPANSION OF THE SETTLEMENT					
			HERACLEO- POLITAN FOUNDATION						

- A/I-IV (východní město) a A/V (severovýchodní město) – vrstvy verzálkami
- R/I (MK, Ezbet Rushdi), F/I (nové centrum), H/I-VI (palácový okrsek, Ezbet Helmi) – malá písmena
- **obecné fáze** verzály v současnosti až N/2-3

AVARIS ← MARI

„MITTELSAALHAUS“

Tradice severní Sýrie

POHŘBY VÁLEČNÍKŮ

Vysoké procento hrobů
obsahujících zbraně a kadluby
= mnoho obyvatel vojáci a
kovodělci

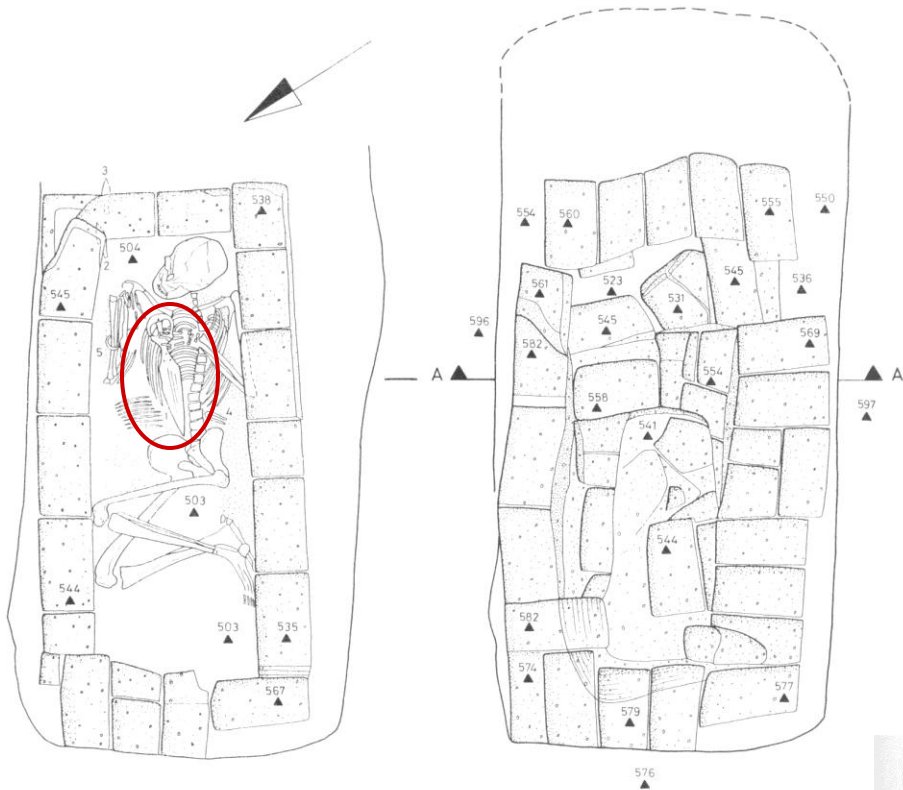

Fig. 10 Tomb F/I-o/20-no. 17: Grave of warrior with dagger.

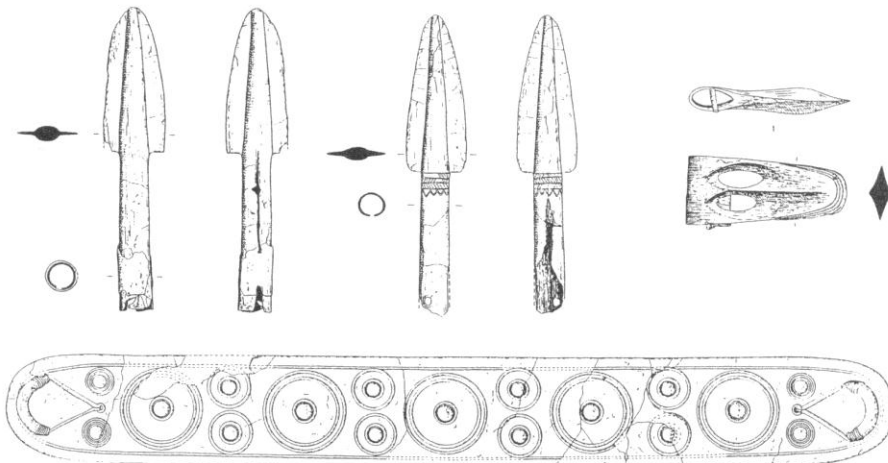
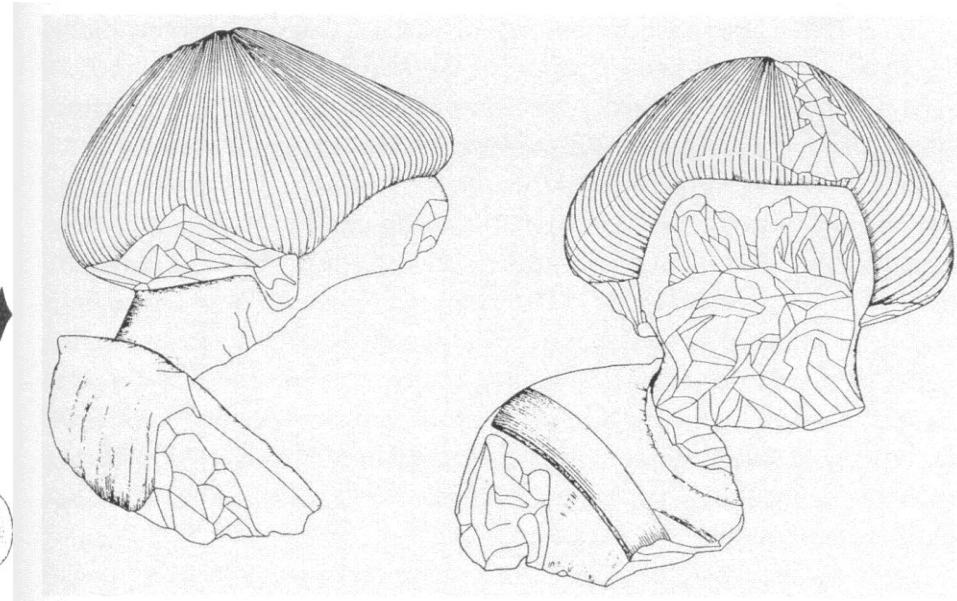
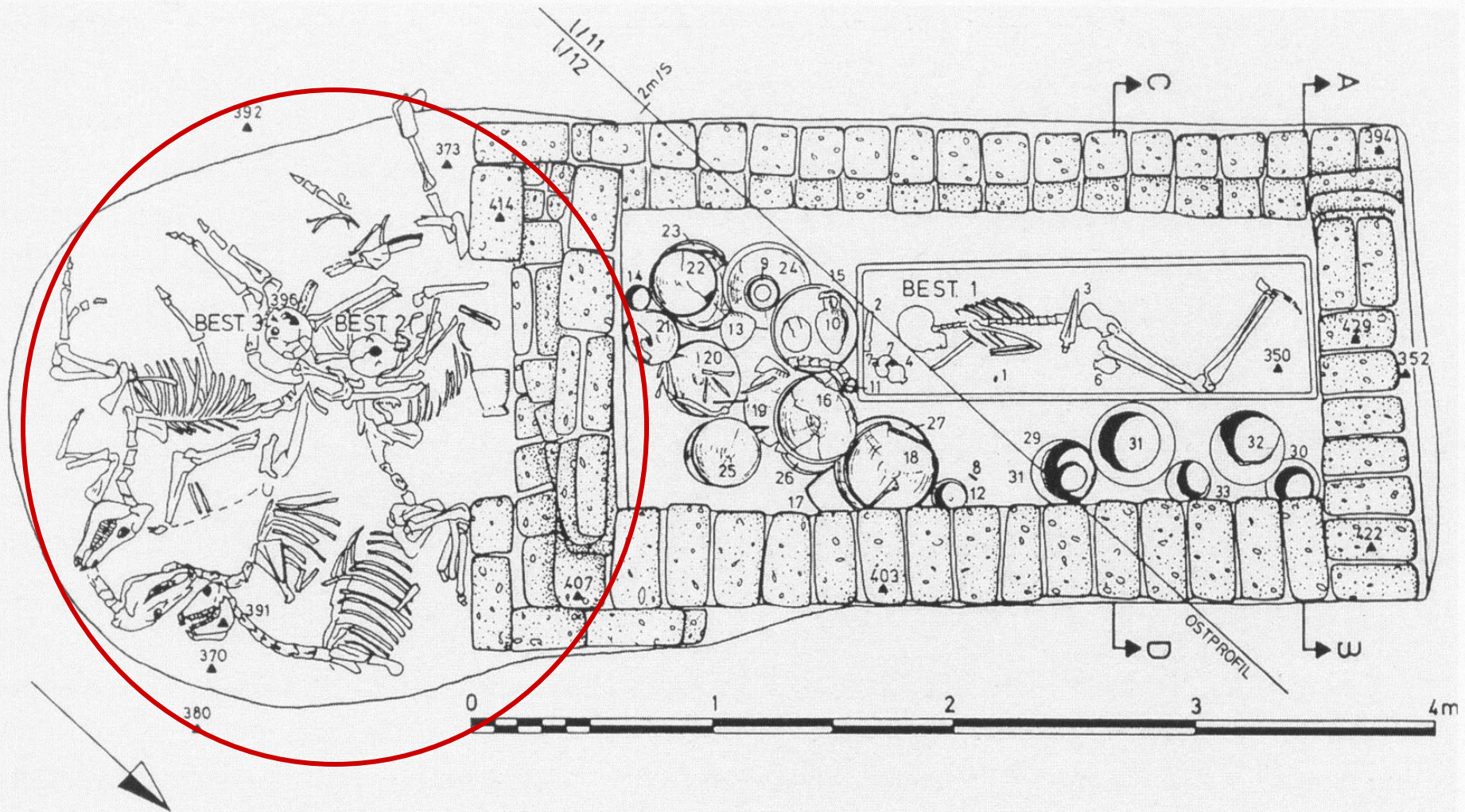

Fig. 11 Bronze belt and weapons from tombs of stratum d/2.

POHŘBY OSLŮ – naznačují využití karavan

POČÁTEK VLÁDY HYKSÓSŮ V AVARIDĚ

sektory:

- **A/IV** – dosud není stanovena přesná stratigrafie
- **F/I** – velmi poškozené
- **Khatana**
- **A/II** – dobrý materiál = intaktní hrobky

- ☑ do jaké míry můžeme vidět souvztažnost mezi historickou periodizací a posloupností materiálu
- ☑ můžeme-li v archeologických vrstvách tohoto období rozeznat jasný zlom

⇒ založeno na materiální kultuře

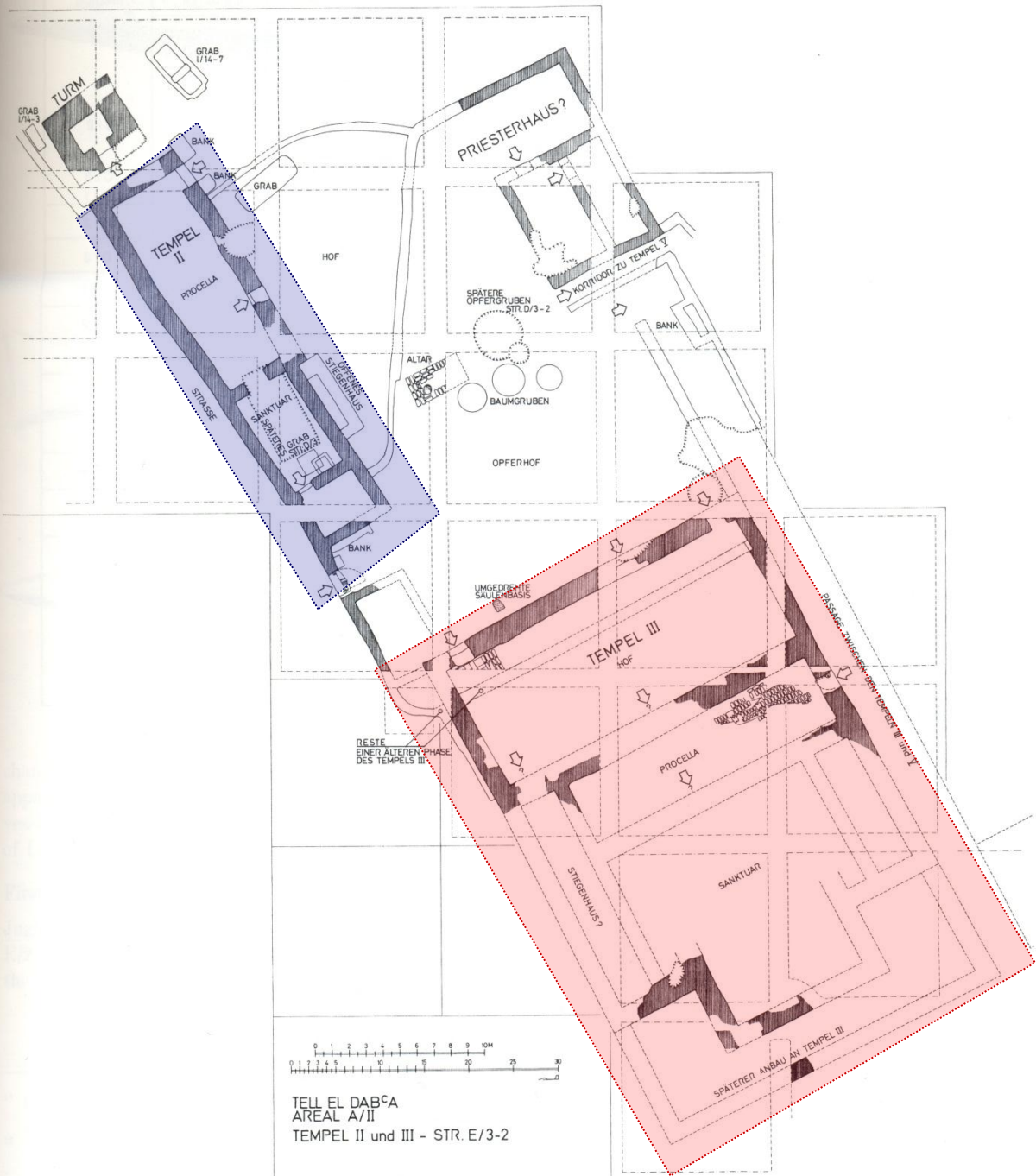
metoda:

⇒ změny v typologické posloupnosti a první „objevení se“ diagnostických typů (zejména zřetelné v případě keramiky)

SEKTOR A/II

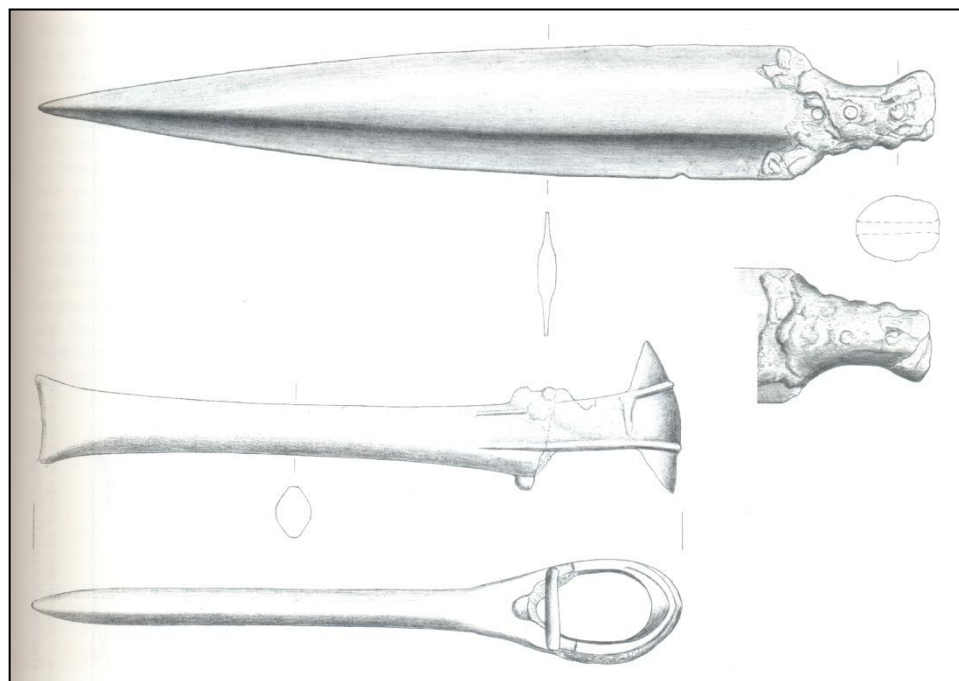
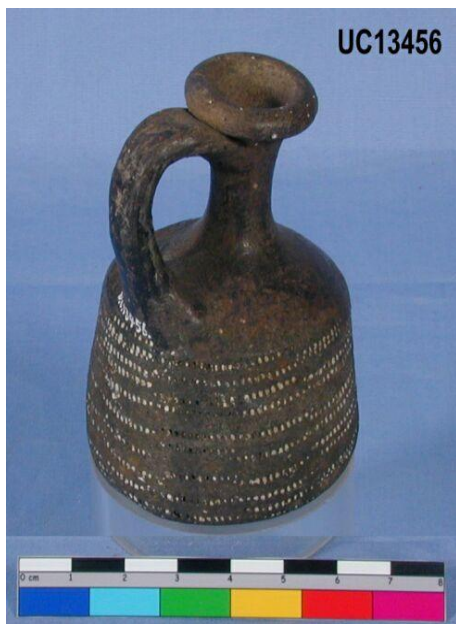

TELL EL DAB^CA 1966-1980
GRABUNGSPLATZ A/II

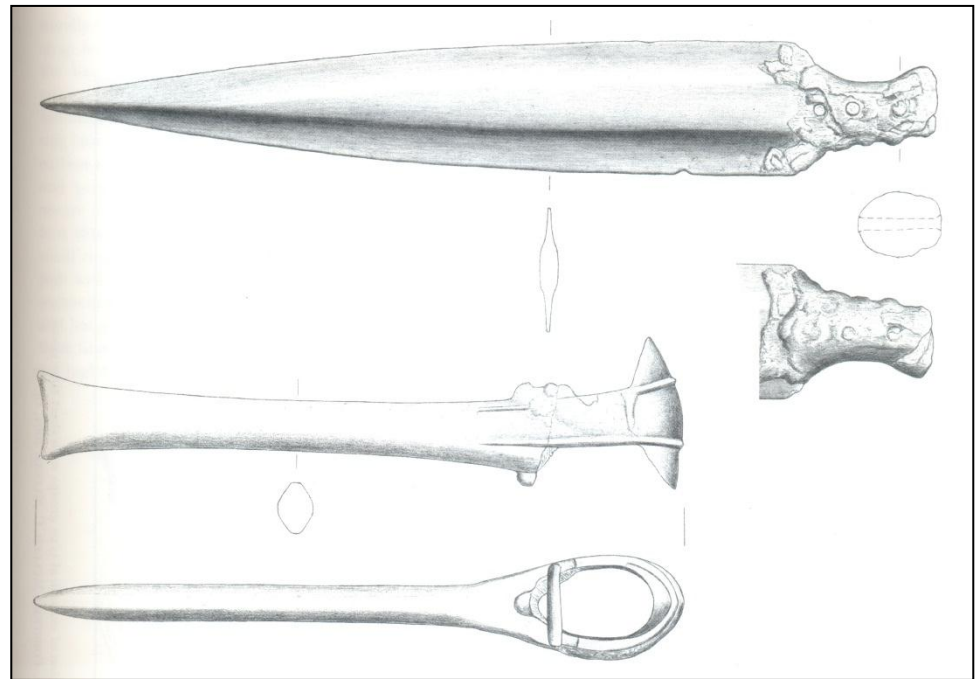
TELL EL DABCA
 AREAL A/II
 TEMPEL II und III - STR. E/3-2

„JAHUDÍJSKÉ ZBOŽÍ“

INOVACE

- ✓ změna ve stavebních materiálech od E/2
- ✓ E/1 a D/3 – významný nárůst dětských pohřbů ve velkých zásobnicích (tzn. větší úmrtnost mezi novorozenci a kojenci)
- ✓ v hrobové výbavě nové typy skarabů – „*deeply cut scarabs*“ (poprvé v E/1)
- ✓ naposledy - zbraně známé v MB IIB
- ✓ zjevný pokles množství cínu v bronzových slitinách
- ✓ v keramice – většina nádob: *džbánky* (materiál: téměř všechny doposud z Nile D)

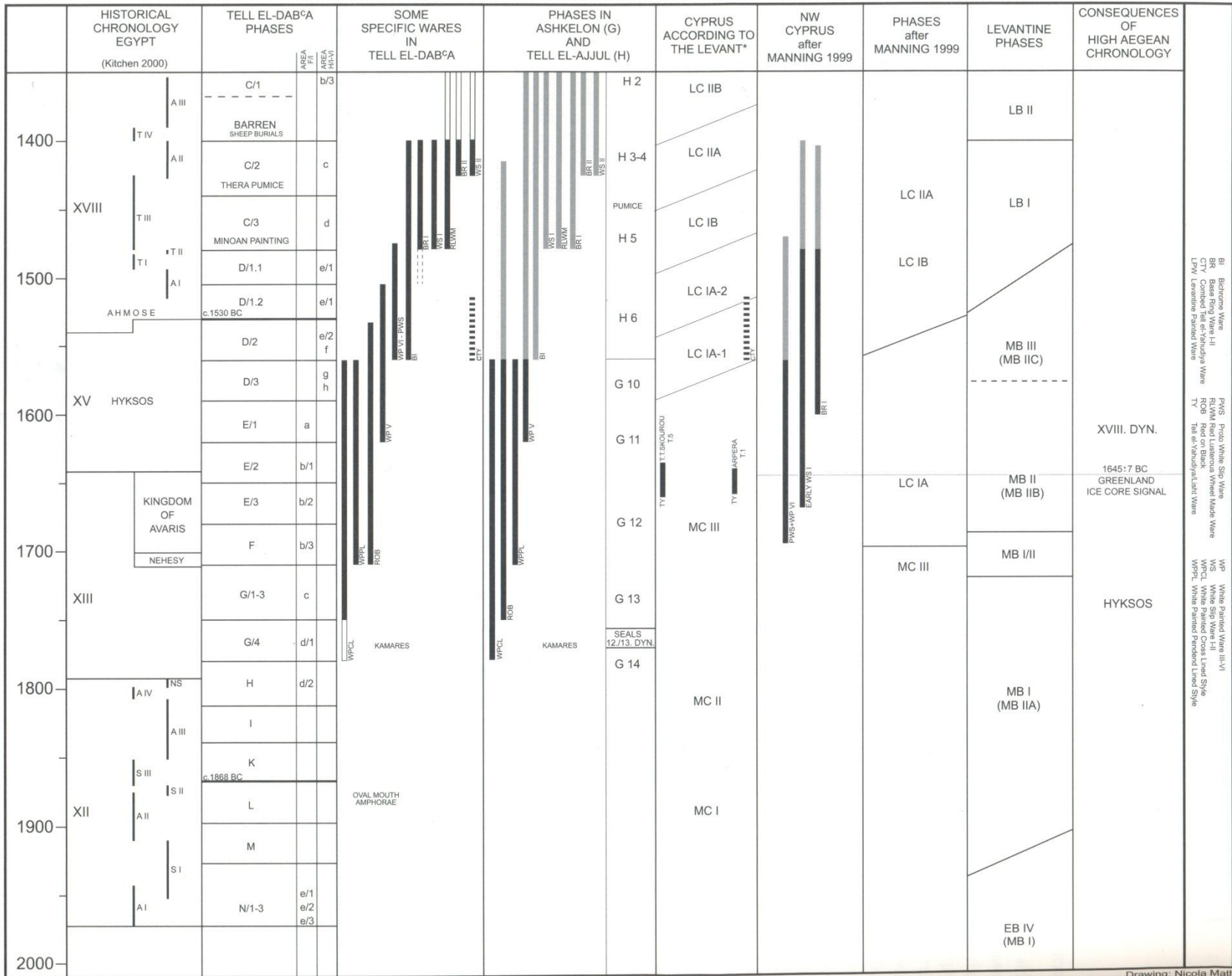

„FIRST APPEARANCE“

keramika:

- poprvé džbánky s malovanou výzdobou – tradice z Levanty (inspirováno alespoň částečně kyperským WP III-IV)
 - nádobky: malé, hruškovitý/bikónický/kulovitý tvar, malované červenými nebo hnědými rovnými linkami nebo vlnovkami; dvojité nebo páskové ucho
 - importy i lokální výroba
 - poprvé E/2
- egyptská skupina jahudíjského zboží – vychází ze syrsko-egyptské skupiny
 - obvykle: leštěné, černá barva, páskové ucho; nové tvary
 - poprvé E/2 nebo E/1

importy: kyperské WPPL (*White Painted Pendent Line Style*)

* BEGINNING OF EACH PHASE 30 YEARS EARLIER THAN FIRST APPEARANCE IN LEVANT

Fig. 1

Drawing: Nicola Math

TELL EL-DAB^cA & HYKSÓSKÝ FENOMÉN

5. – 6. prosince 2013

MB-PHASES	B.C.	EGYPT RELATIVE CHRONOLOGY	TELL EL - DAB ^C A					GENERAL PHASES	
			TOWN CENTRE (Middle Kingdom) 'Ez. Rushdi	NEW CENTRE MB-Population	EASTERN TOWN	NORTHEASTERN TOWN	PALACE DISTRICT 'Ez. HELMI		
			R / I	F / I	A / I-IV	A / V	H / I-VI		
	1410	Dyn.							
LB I	1440	AII	HIATUS		TEMPLE OF SETH	HIATUS		Pumice c	C / 2
	1470	XVIII H TIII							
	1500	TII ITI AI							
MB II C	1530	AHMOSE	CONQUEST OF AVARIS				Paintings d	C / 3	
	1560		DENUDED				e / 1	D / 1	
	1590	XV HYKSOS			D / 2	D / 2	e / 2 - f	D / 2	
MB II B	1620		DENUDED a PITS	a / 2	D / 3	D / 3	g - h	D / 3	
	1650			b / 1	E / 1	E / 1		E / 1	
	1680			b / 2	E / 2	E / 2		E / 2	
MB II A-B	1710			b / 3	E / 3			E / 3	
	1740	XIII	DENUDED a STORAGE PITS		F			F	
MB II A	1770			EPIDEMIC c HIATUS				G	
	1800			d / 1	G / 1-3			G / 4	
	1830			d / 2 d / 2a d / 2b	H			H	
	1860		b / 1					I	
	1890	XII	b / 2	c / 1-2 5th year S III d	HIATUS			K	
?	1920		e / 1-4					L	
MB I	1950		f					M	
	1980				e / 1			N	
	2000	XI	?		e / 2-3			N / 2-3	
	2050	X							
			?						
			HERACLEO- POLITAN FOUNDATION						

EXPANSION OF THE SETTLEMENT →

JAZYKOVÁ STRÁNKA

✓ HYKSÓSKÝ ONOMASTIKON (Redford 1997: 20-21)

- celkem 30 osobních jmen – příliš malý vzorek + nejednotnost přepisu
- domněnky: většina zřejmě původ v dialektech v oblasti podél pobřeží Středozemního moře – spíše než ve vnitrozemí
- teonyma – hornaté pobřeží severně od Akka

⇒ konkrétně nevyovídá nic o **původním prostoru obyvatelstva**

✓ PÍSEMNÉ PRAMENY

- texty 15. dynastie = omezený počet – krátké formulovité nápisy (často skaraby; titulatura + jméno vládce)
- velký rozptyl míst nálezů: kromě severních částí Egypta také Knóssos, Boghazkale, Bagdád, Andalusie

Z HISTORICKÉHO HLEDISKA

= zásadní především texty z doby vyhnání Hyksósů:

- ☑ Kamose I
- ☑ Kamose II
- ☑ nápis Ahmose, syna Abany v El Kábu
- ☑ Rhindův matematický papyrus
- ☑ Stéla bouřky („*Unwetterstele*“)

= pozdnější významné texty:

- ☑ nápis Hatšepsuty (Speos Artemidos)
- ☑ Povídka o Apopim a Seqenenreovi (pSallier I)
- ☑ Stéla 400 let
- ☑ Manéthó (Josefus Flavius, *Contra Apionem*)

ROZSAH VLÁDY HYKSÓSŮ

- ✓ nevyřešenou otázkou – nakolik byly zpočátku vlády hyksóské dynastie ohroženy i **Théby**
- ✓ hyksóský materiál v **Núbii** – pouze záležitost obchodu
- ✓ o rozsahu moci Hyksósů v **Syropalestině**:
 - ➔ v první řadě – skaraby se jmény hyksóských vládců nalezené v Levantě

Am: Tell el-Ajjúl (2x)

Sechenre: Tell el-Ajjúl (3x), Tell el-Farah jih

Šeši: kibbuc Barqai, Gezer, Jericho, Lakíš, Tell el-Ajjúl (6x), Tell el-Farah jih, Tell Jemmeh

Maibre: Ammán, Tell el-Ajjúl (2x), Tell el-Farah jih, Tell Chalíf

Aauserre: Tell el-Ajjúl (4x)

Aahetepre: Lakíš, Tell el-Ajjúl

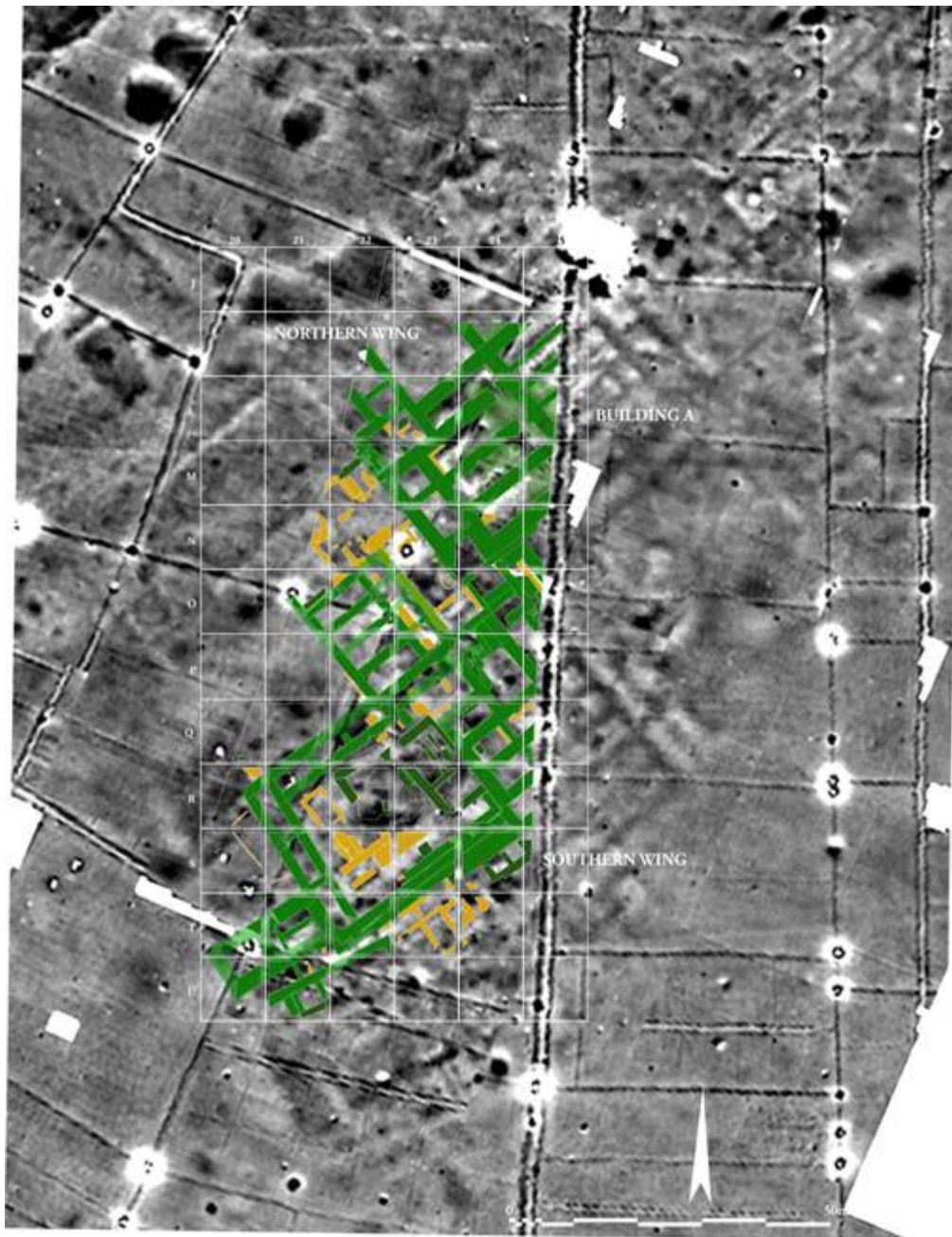
15. DYNASTIE

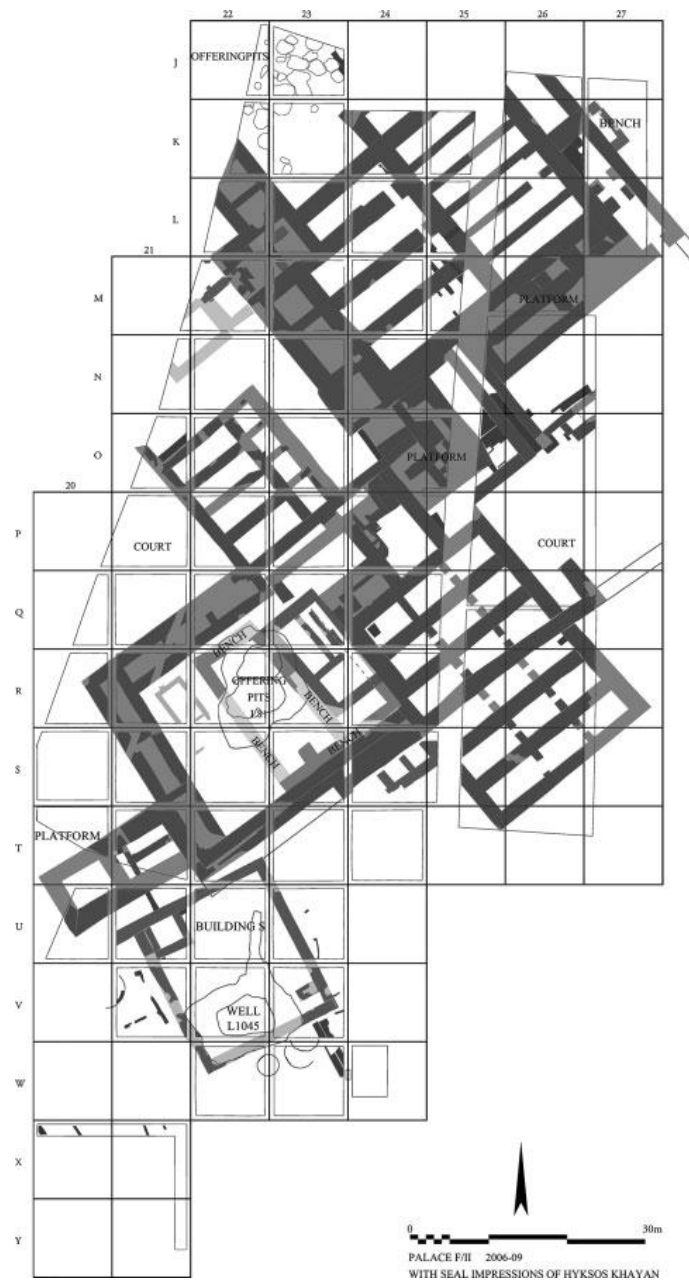
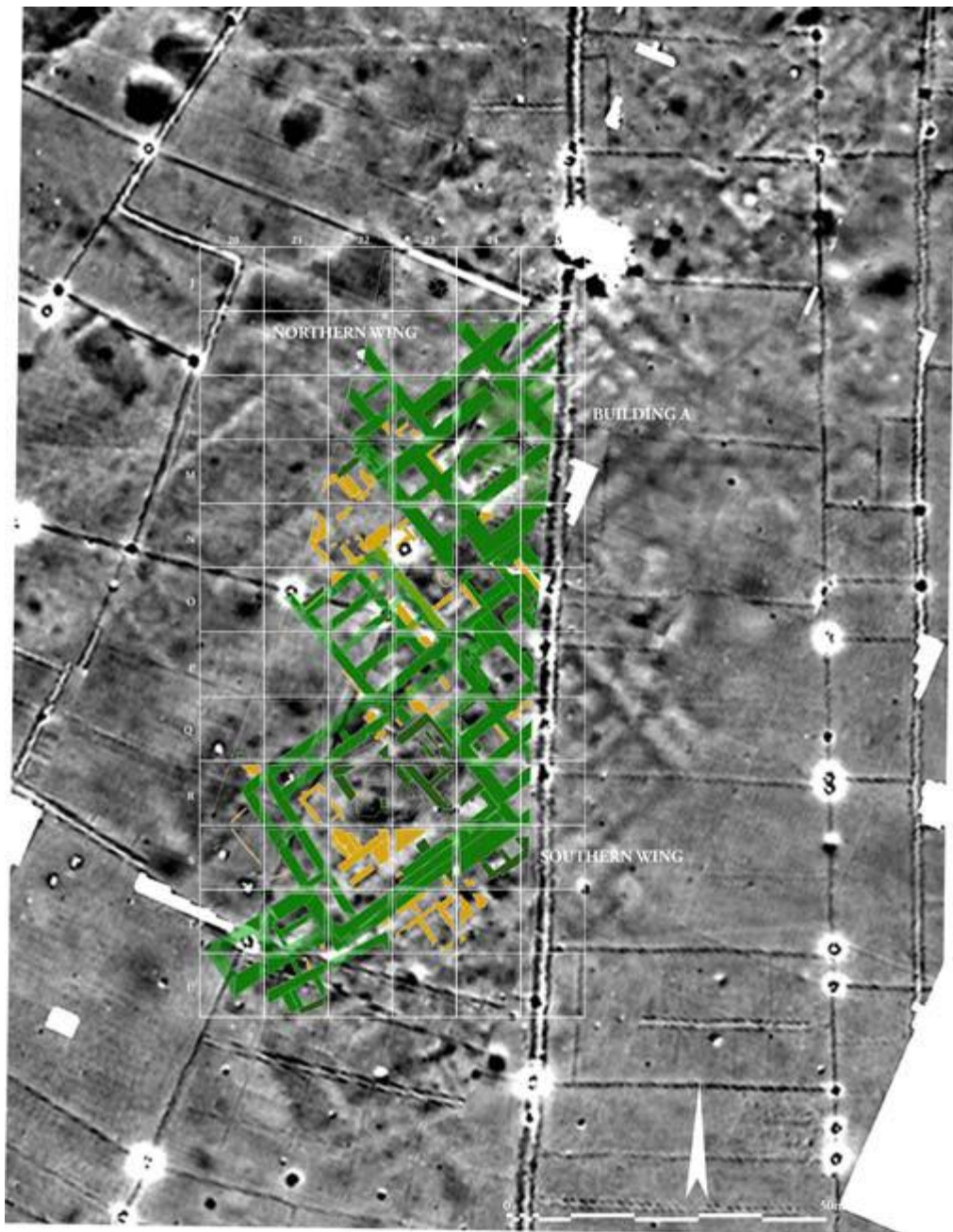
- ✓ **Šalik/Šarek** (varianty: Salitis, Silites, Saites)
– může být identický se %xa-n-ra
- ✓ **Bnon** (varianty: Beon, Baion)
– může být identický s MAa-ib-ra ^Si
- ✓ **Apachnan** (varianty: Apachnas, Pachnan)
– může být identický s Mr-wsr-ra Yaqbhr
- ✓ **Seweserenre** (%wsr-n-ra) **Chajan**
- ✓ **Aaweserre Apopi** (varianta: Apofis) (aA-wsr-ra alppi)
- ✓ **Aasehre Chamudi**

TELL EL-DAB^cA & PŘECHOD MEZI MBA A LBA V JIŽNÍ LEVANTĚ

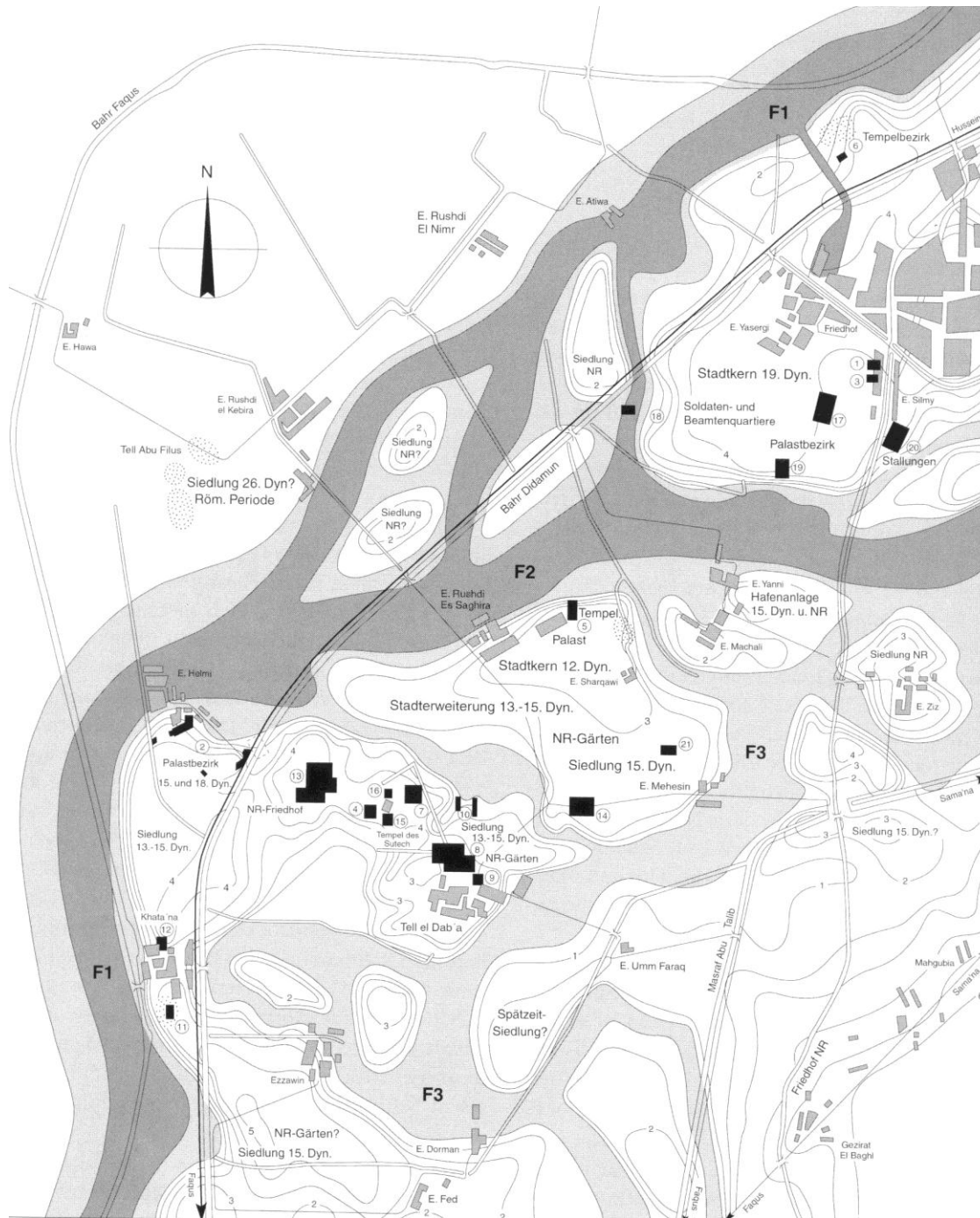

MB-PHASES	BC	EGYPT RELATIVE CHRONOLOGY	TELL EL-DABAA					GENERAL STRATIGRAPHY				
			TOWN CENTER (Middle Kingdom) 'Esbet Rushdi	NEW CENTER MB-Population	EASTERN TOWN	NORTHEASTERN TOWN	PALACE DISTRICT 'Esbet Helmi					
			R/I	F/I	A/I-IV	A/V	H/I-VI					
LB I	1410	Dyn.	H I A T U S					Amenophis II				
	1440	AII						Thera Pumice ^c	C/2			
MB III (MB II C)	1470	XVIII	H I A T U S					Paintings ^d	C/3			
	1500	AII						e/1	D/1	DATUM LINE		
	1530	AHMOSE						DENUEDED				
MB II (MB II B)	1560		DENUEDED					e/2-f	D/2	± 1530 BC		
	1590	XV HYKSOS	DENUEDED					D/2	D/2			
	1620		DENUEDED a PITS					D/3	D/3	g	Khayan	D/3
	1650		DENUEDED a PITS					E/1	E/1		E/1	
MB I/II (MB II A-B)	1680	KINGDOM OF AVARIS NEHESI	DENUEDED a PITS					E/2	E/2		E/2	
	1710		DENUEDED a STORAGE PITS					E/3	E/3		E/3	
MB I (MB II A)	1740	XIII	DENUEDED a STORAGE PITS					F	F		F	
	1770		DENUEDED a STORAGE PITS					EPIDEMIC →	G/1-3		G	
	1800	So	DENUEDED a STORAGE PITS					d/1	G/4		G/4	
	1830	AIV	DENUEDED a STORAGE PITS					d/2	H		H	
	1860	AIII	DENUEDED a STORAGE PITS					d/2a				
?	1890	XII	DENUEDED a STORAGE PITS					d/2b				
	1920	SI	DENUEDED a STORAGE PITS					H I A T U S			I	DATUM LINE
	1950	AII	DENUEDED a STORAGE PITS					H I A T U S			K	Sesostris III - year 5
EB IV (MB I)	2000	XI	DENUEDED a STORAGE PITS					UNOCCUPIED			L	± 1868 BC
	2050	X	HERAKLEO-POLITAN FOUNDATION ?					UNOCCUPIED			M	H I A T U S
			EXPANSION OF THE SETTLEMENT →					UNOCCUPIED			N/1	N/2-3

PŘECHOD MEZI MBA A LBA V JIŽNÍ LEVANTĚ

tradičně:

= konec MB IIC/III – násilný konec způsobený vyhnáním Hyksósů z Egypta a následnými vojenskými akcemi v Kanaánu = hranice mezi MBA a LBA tak narýsována kolem roku 1550 př.n.l.

nové výzkumy v hornaté oblasti Efraim (I. Finkelstein) a Manasseh (A. Zertal) = destrukce MBA lokalit dokonce ještě větší, než se dříve předpokládalo

→ nepokoje na konci MBA

☑ problém datovat všechny destrukce do takto krátkého období – nelze se spoléhat ani na keramické či stratigrafické důkazy představitelé „minimalistického“ pohledu (Donald Redford, William Shea, James K. Hoffmeier nebo Piotr Bienkowski)

☑ egyptská politika vůči Levantě v době před Thutmosem III. spíše podle vzorů Střední říše

Chronologie přechodu MBA – LBA: JIŽNÍ LEVANTA

- ☑ jedním z velkých otazníků „biblické archologie“ je přechod střední a pozdní doby bronzové – rozptyl mezi 1550 a 1450 př.n.l.
- ☑ na základě archeologického materiálu prokázáno: nástup „pozdní doby bronzové“ v Sýrii dříve než na jihu
 - v severní oblasti: přibližně polovina 17. století př. n. l.
- ☑ v jižní oblasti: tradičně - od W. F. **Albrighta** (Albright 1960):
 - přibližně do poloviny 16. století př. n. l.

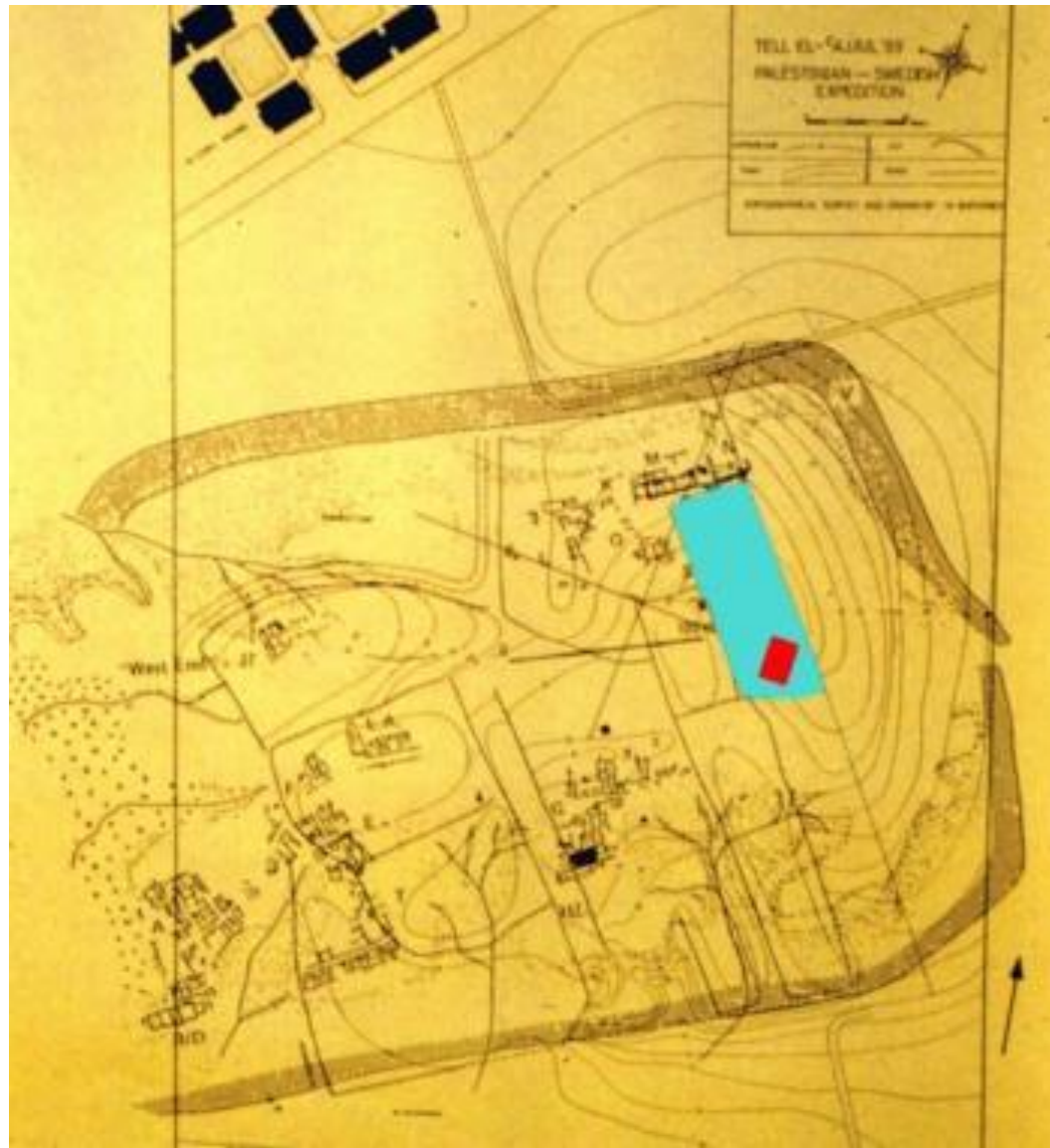
 tradiční datační kritérium - **vývoj keramiky** - nemá pro počátek pozdní doby bronzové zásadní výpovědní hodnotu = keramická tradice střední doby bronzové pozvolna pokračuje i nadále a plynule přechází do tradice pozdní doby bronzové

Dever (1992)	Izraelský konsensus	Bietak (1991, Dab^{ca})
MB II (1750–1650)	MB IIB (1750–1550)	MB IIB (1700–1600)
MB III (1650–1500)		MB IIC (1600–1530)
MB III/LB IA (1500–1450)	LB I (1550–1400)	MB IIC/LB IA (1600–1450)

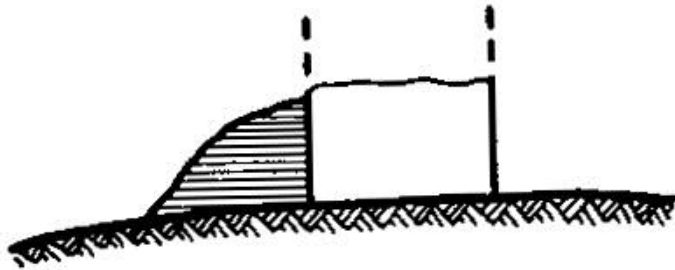
✓ **Střední doba bronzová II** (asi 1800/1750–1650 př. n. l.) – (Hyks. MB IIB) podle **Albrighta** MB IIB – původní datace: asi 1750–1650 př.n.l., kterou někteří odlišují od závěrečné MB III/MB IIC – proti „izraelské škole“: **Kempinski (1983), proti Bienkowski (1989)**

- opětovná urbanizace území

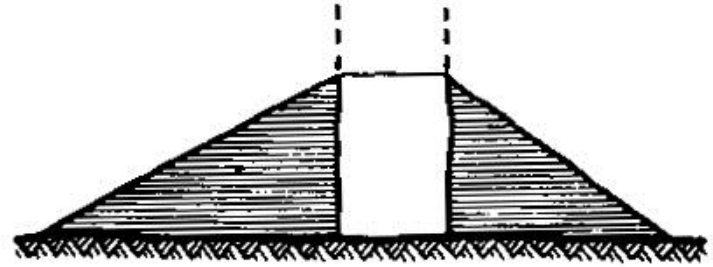
- (1) rozmach a opevnění lokalit, které již byly osídleny v MB I
- (2) rozvoj jasně lokální „kanaánské“ kultury (zejména v Palestině) s menším množstvím cizích kontaktů
- (3) standardizace takového průmyslu jako výroba keramiky a bronzu

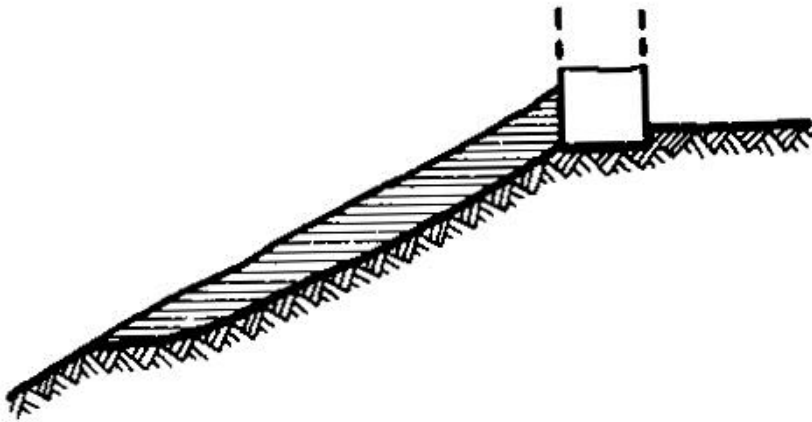
Tell el-Ajjul

1

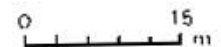
3

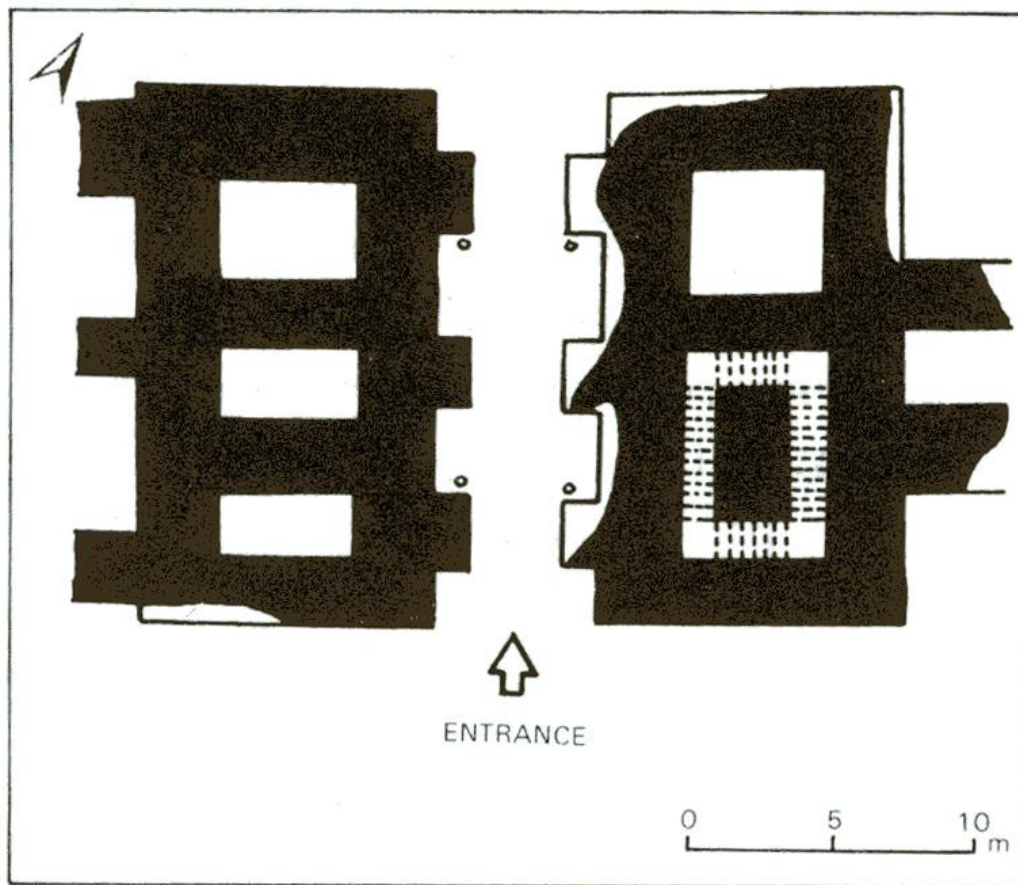
2

4

Fortifikace
1-2 předpolí, 3-4 hradby

**Městská brána
Javne Jam**

MB III jako samostatná fáze

- „americká periodizace“ – původně založeno na výzkumu Tell Bét Mirsím D a E
- následně potvrzeno na dalších lokalitách – zejména Šekem a Gezer
- ☑ doplněno i další monumentální architekturou – jako jsou paláce a chrámy
- ☑ určitým vývojem v lokální keramice (srv. zejm. Cole 1984 pro Šekem)
- ☑ první objevení se abecedního písma („protosinajská“ či „protokanaánská“ abeceda)
- ☑ především: plný rozkvět místní „kanaánské kultury“ – jižní Levanta nyní dosáhla vrcholu svého městského rozvoje a internacionalismu, který neměl být překonán až do římské doby
- ☑ tato fáze: ekvivalentem vrcholu „hyksóského“ období Egypta (15. dynastie; asi 1650–1550/1500 př.n.l.)

Tell el-Dab^a

- ☑ narůstající hustota obyvatelstva;
- ☑ rodinné pohřby v hrobkách pod podlahami;
- ☑ více egyptianizovaná keramika a materiální kultura
- ☑ „kyperské“ „bichrome“ a „white slip I“ importy
- ☑ celkové rozrušení na konci D₂, které vlastně končí osídlení až do ramessovského osídlení (vrstva B)

konec MB III v jižní Levantě

- prakticky všichni odborníci od dob Albrighta spojují konec MB III (MB IIC) s egyptskými taženími do Asie, které měly být zjevnou příčinou destrukce téměř každé lokality a to alespoň částečně

(1) „racionalizace“ egyptského záměru a strategie (Weinstein 1981)

→ vyvodit posloupnost bitevních tras, která by se rozprostírala po celou hlavní fázi dobývání jižní Levanty, která – jak většina souhlasí – musí být datována mezi asi 1540 a 1460 př. n. l. (tedy od Ahmose I. po 1. tažení Thutmose III. v jeho 22./23. roce, asi 1457 př. n. l.)

(2) keramická typologie

(3) rekonstrukce skutečného archeologicko-historického kontextu nejlépe známých egyptských tažení

→ založené například na nápisech Thutmose III. z Karnaku a jeho bitevní itinerář jeho tažení na jaře roku 1457 př. n. l.

PERIODIZACE LBA V JIŽNÍ LEVANTĚ

Ruth Amiranová (AMIRAN 1969: 124), která svůj chronologický systém založila na základě vývoje lokální a importované keramiky, se zvláštním zřetelem na keramiku mykénskou (srov. také WRIGHT 1965). Nejnovější výzkumy si však vyžádaly značné změny i v mykénské chronologii a data uváděná Amiranovou tak nejsou dále akceptována.

Pozdní doba bronzová I	1570-1410 př. n. l.	Myc I-II
Pozdní doba bronzová IIA	1410-1340 př. n. l.	Myc IIIA
Pozdní doba bronzová IIB	1340-1200 př. n. l.	Myc IIIB

Olga Tufnellová (TUFNELL 1958), která ve své práci upozorňuje na skutečnost, že kyperské tzv. "bichrome" zboží se v palestinském regionu objevuje ještě dříve a počátek pozdní doby datuje kolem roku 1600 př. n. l.

Pozdní doba bronzová I	1600-1450 př. n. l.
Pozdní doba bronzová II	1450-1350 př. n. l.
Pozdní doba bronzová III	1350-1200 př. n. l.

- nereflektují skutečnost, že závěrečná fáze střední doby bronzové, představovaná v egyptském kontextu obdobím vlády hyksóských panovníků, má své pokračování v keramické tradici počátku pozdní doby bronzové.
- tato tradice postupně mizí a místo kyperského tzv. "bichrome" zboží narůstá množství importovaných druhů tzv. "base ring".
- keramická tradice pozdější rané fáze pozdní doby bronzové (tzv. IB) zůstává z větší míry jednotná po celý zbytek období a to i ve fázi II (IIA a IIB).

Čtyřlenné dělení chronologie pozdní doby bronzové pochází již ze 40. let 20. století a pojí se se jménem Williama F. Albrighta (ALBRIGHT 1949, 19632). V dnešní době jí užívají (se vzájemnými odlišnostmi) například i Amihai Mazar (MAZAR 1992) či William G. Dever (DEVER 1992).

Pozdní doba bronzová IA	1550-1470 př. n. l.
Pozdní doba bronzová IB	1470-1400 př. n. l.
Pozdní doba bronzová IIA	1400-1300 př. n. l.
Pozdní doba bronzová IIB/III (GONEN 1992)	1300-1200 př. n. l.

- Významným počinem při dělení vnitřních fází pozdní doby bronzové se stal příspěvek Kathleen Kenyonové (KENYON 1973: 527-530), která svůj systém založila na opětovném zhodnocení archeologického materiálu z Chasóru, Lakíše, Megidda a dalších.
- Tento materiál následně rozřadila do sedmi odlišných skupin (označených A-G), které odpovídají původnímu čtyřčlennému schématu následujícím způsobem:

Kenyonová A, B

Albright pozdní doba bronzová IA

Kenyonová C (část)

Albright pozdní doba bronzová IB

Kenyonová C (závěr), hiát mezi C a D, D

Albright pozdní doba bronzová IIA

Kenyonová E, F, hiát mezi F a G, G

Albright pozdní doba bronzová IIB

Užití tohoto schématu v další literatuře je však velmi omezené.

Pozdní doba bronzová I (asi 1500–1400 př. n. l.)

- tradiční dělení LB I a LB II – kolem 1400 př.n.l., každá s několika fázemi již od Albrighta; platí to především pro Palestinu a ne tolik pro Sýrii
- pro LB I = LB IA (krátké údobí následující první egyptské destrukce – na většině lokalit je představována přerušáním osídlení) a LB IB (období obnovy
- období po intenzivních vojenských taženích Thutmose III. v pol. 15. stol. př.n.l. = poprvé: sedentarizace většího množství obyvatelstva egyptského původu
- sedentarizace: doprovázena vnesením mnoha prvků egyptské kultury do místní tradice
- dominance prestiže egyptského materiálu a kultury v oblasti na různém stupni přetrvala až do 12. století př. n. l., kdy začalo jeho postavení slábnout a egyptské jednotky se začaly postupně stahovat ze svých posádkových měst.
- v pozdní době bronzové = palestinská oblast se stala nedílnou součástí širšího egyptského impéria

Pozdní doba bronzová IA nebo „Přechodná doba MB III/LB IA“

- namísto LB IA = krátká přechodná „MB III/LB IA“ fáze (asi 1500–1450 př. n. l.), která by zahrnovala jak tažení, která zakončila MB III (tedy ta po Ahmosovi I. a Amenhotepovi I.), a zejména Thutmose III.
- mezera v osídlení na mnoha lokalitách, které již byly zničeny

	„delší“	„kratší“
18. dynastie	1550–1304 př. n. l.	1539–1295 př. n. l.
Ahmose I.	1550–1525 př. n. l.	1539–1514 př. n. l.
Thutmose III.	1490–1436 př. n. l.	1479–1425 př. n. l.
Thutmose IV.	1410–1402 př. n. l.	1392–1382 př. n. l.
Amenhotep IV.-Achnaton	1364–1347 př. n. l.	1352–1336 př. n. l.
19. dynastie	1304–1200 př. n. l.	1295–1186 př. n. l.
Sethi I.	1303–1290 př. n. l.	1295–1279 př. n. l.
Ramesse II.	1290–1224 př. n. l.	1279–1213 př. n. l.
Merenptah	1223–1211 př. n. l.	1213–1203 př. n. l.

- podle Albrighta ale LB IA od asi 1550-1450 př. n. l. – protože přijal zjednodušující schéma, které mělo sklon klást všechny egyptské destrukce už dříve
- mnohem složitější data dnes naznačují dlouhý, protahovaný proces s konečným „hromadným zničením“ vojenských tažení Thutmose III.
- ve stejné době – redukce v absolutní chronologii snižuje tato data ještě níže a výsledkem je, že Albrightova LB IA by byla jednoduše vytlačena, což by platilo, pokud by období renesance, tedy LB IB, mělo být asi 1450-1400 př. n. l.
- namísto LB IA Dever navrhuje krátkou **přechodnou „MB III/LB IA“** fází, asi 1500–1450 př. n. l.):
 1. přesnější popis stratigrafické komplexnosti = odraz postupné povahy egyptského dobytí a osídlení jižní Levanty, která nakonec přivedla všechna opevněná sídla MB III k jejich konci
 2. zpochybnění jasného keramického „zlomu“ mezi MBA/LBA“:
 - = otázka: „je tato finální destrukce MB III nebo LB I?“ keramika obvykle kritériem pro dataci destrukčních vrstev; zejména se zde jedná o diagnostické zboží
 - = pokud není toto zboží přítomno – o destrukci se říká, že je raná, tzn. MB III
 - = pokud je přítomno – říká se, že je mírně pozdější nebo raná LB IA

diagnostické zboží pro MBA – LBA:

Kypr:

- „bichrome“
- „monochrome“
- „white slip I“
- „base ring I“

Lokální:

- „chocolate-on-white“ (možná kyperská inspirace)

V syrském stylu (v některých případech)

- „grey lustrous“

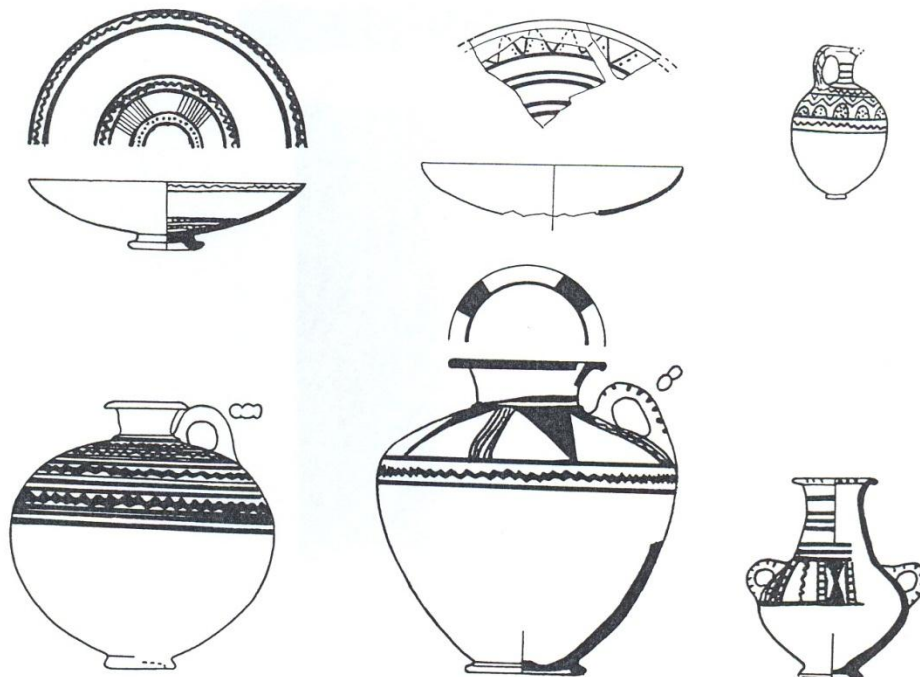
KERAMIKA

LBA I

- Společným jmenovatelem pro lokální keramiku pozdní doby bronzové fáze I je plynulý přechod a pokračování v tradici předchozí střední doby bronzové, což se odráží především ve tvarech i užitém materiálu všech hlavních typů nádob. Hlavním určujícím elementem pro klasifikaci nálezového kontextu do tohoto období je přítomnost či absence některých druhů keramiky - lokální i importované

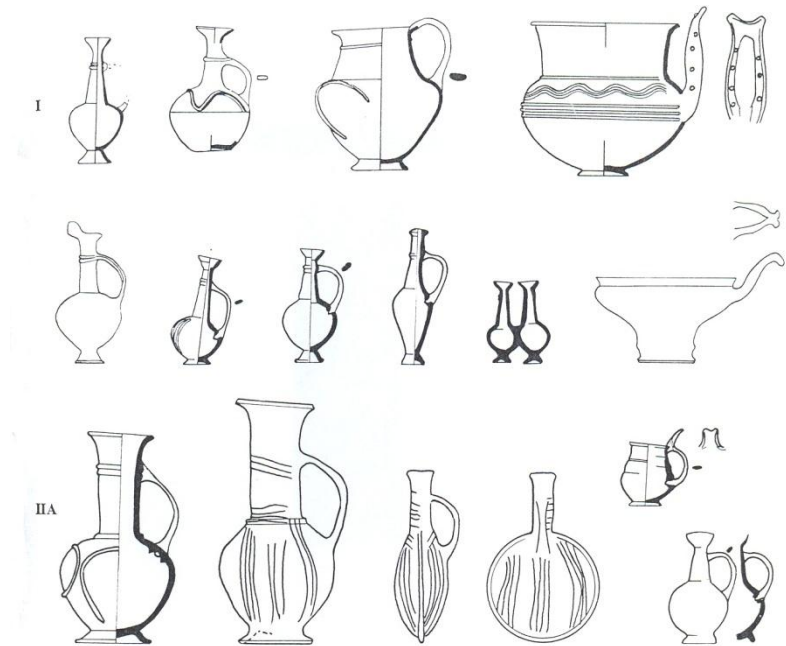
"bichrome"

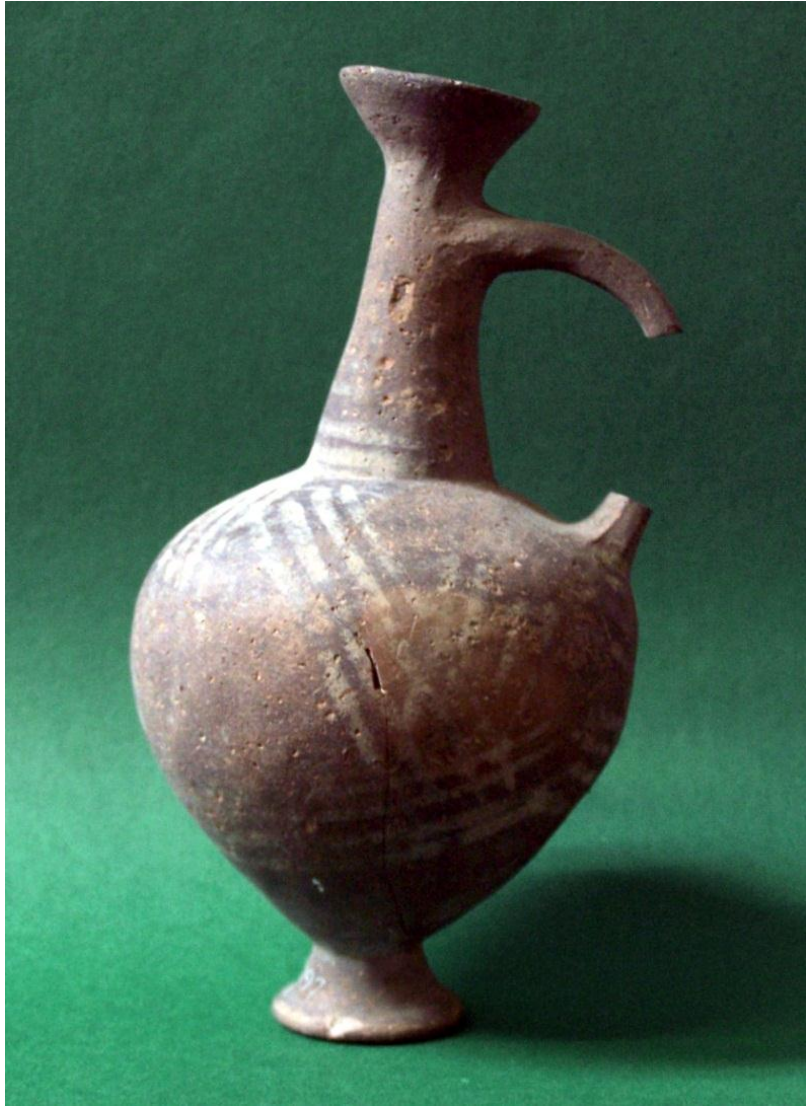
- poprvé v závěru MBA, ale její původ není zcela zřejmý a bývá hledán buď v kanaánské oblasti nebo na Kypru
- tvarová škála: převažují kratéry či džbány, na plecích velmi kvalitně zdobené obvykle geometrickými motivy provedenými v červené a černé barvě
- ze zvířecích motivů: vyobrazení ryb a ptáků či jako v případě kratéru z Tel Nagily (IDA 66.921) i býk

"base ring"

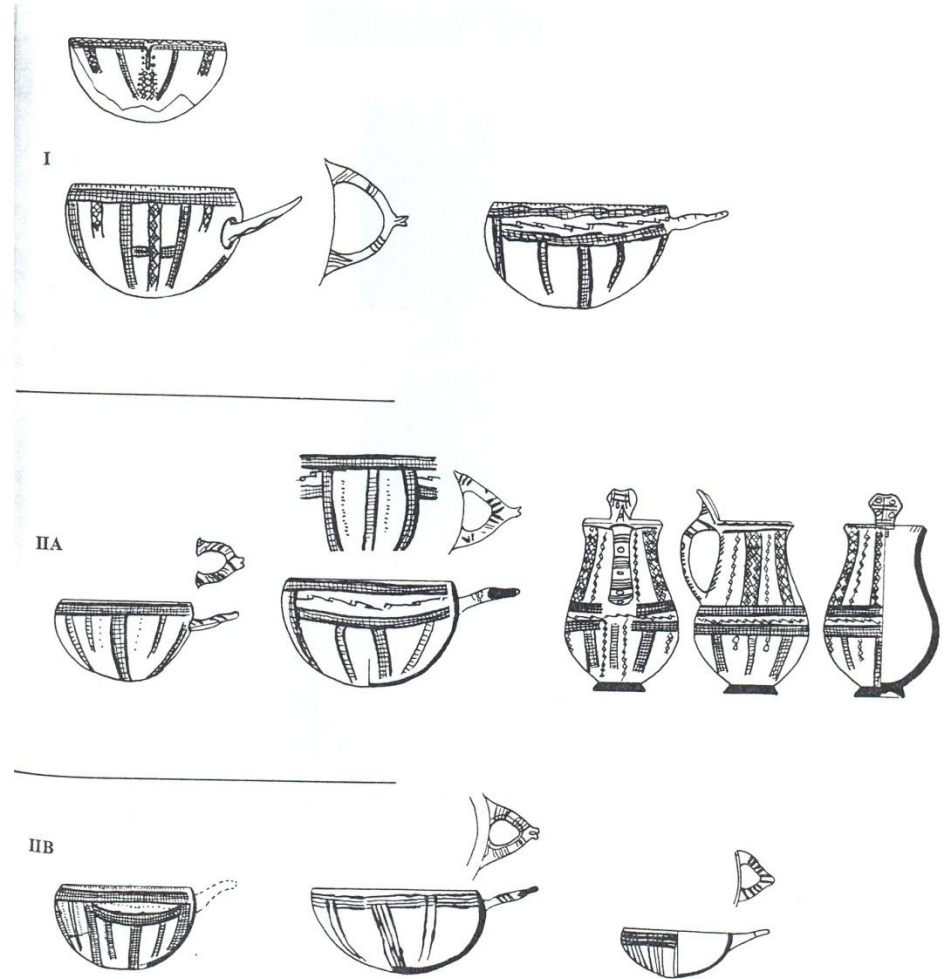
- kyperské zboží = V Středomoří jeden z nejčastějších importů
- "base ring"
- barevná škála hlíny: od jemné šedohnědé až po tmavě šedé odstíny
- importy nejsou vytáčeny na kruhu
- tvarově se jedná výhradně o menší, uzavřené nádoby - džbánky a druh označovaný též jako "bilbil,"
- velmi specifický tvar těla v podobě makovice

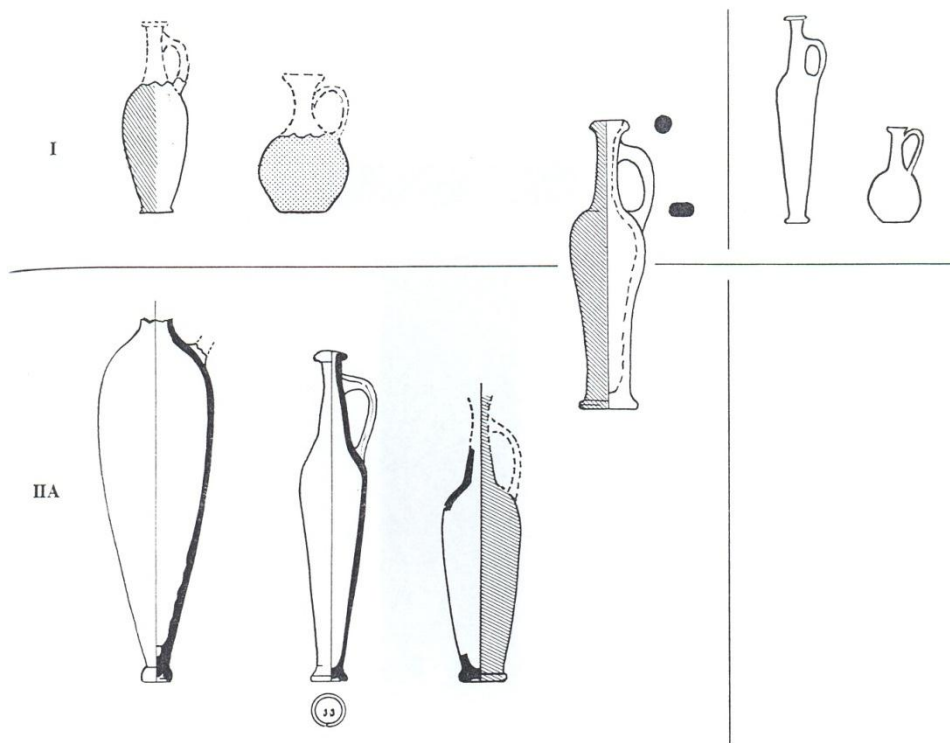
„white slip“

- keramika s bílým slipem ("white slip")
- obvykle: polokulovité misky s horizontálním trojúhelníkovým uchem ("milk bowls")
- v kanaánském prostředí: od MBA III
- kvalitní bílým slip + na vnější straně malovaná dekorace v hnědé barvě
- výzdoba: horizontální linky kolem okraje misek + obdobné vertikální pásy spojující se u dna nádoby; linky doplněny krátkými horizontálními spojnicemi = žebříkovitý motiv

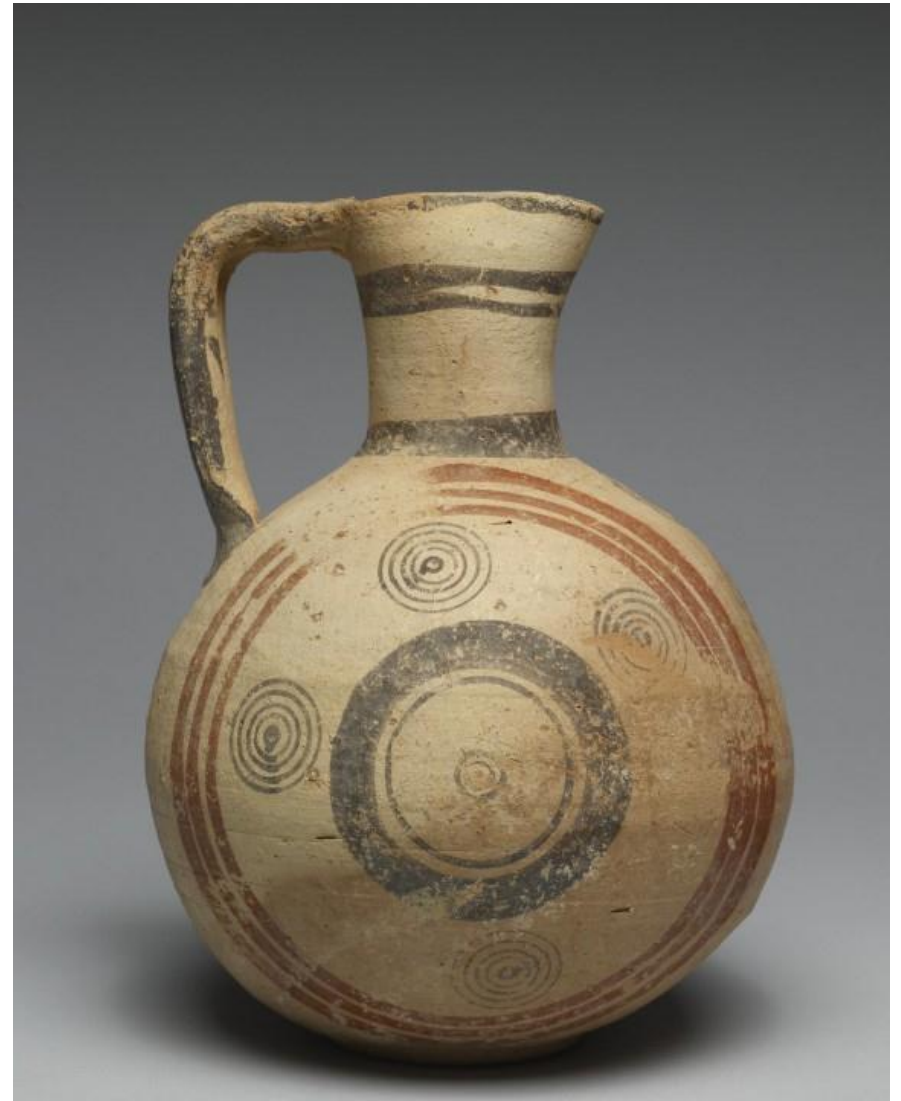
- **"grey lustrous"**

- v relativně rozlehlé geografické oblasti (severní Sýrie, J Levanta, Kypr i Egypt)
- místo původu: obtížné stanovit x na základě koncentrace: obvykle severní část J Levanty, ovlivněno syrskou tradicí
- podobně jako "chocolate-on-white,, - nejstarší a ojedinělé příklady z MBA III (Tell el-Farah jih, Tell el-Ajjúl) x užití vrcholí v LBA I
- tvarový repertoár: výhradně menší kulovité džbánky s uchem mezi vysokým hrdlem a plecemi
- vyrobeno z šedé hlíny pokryté následně šedým až černým slipem a leštěny.

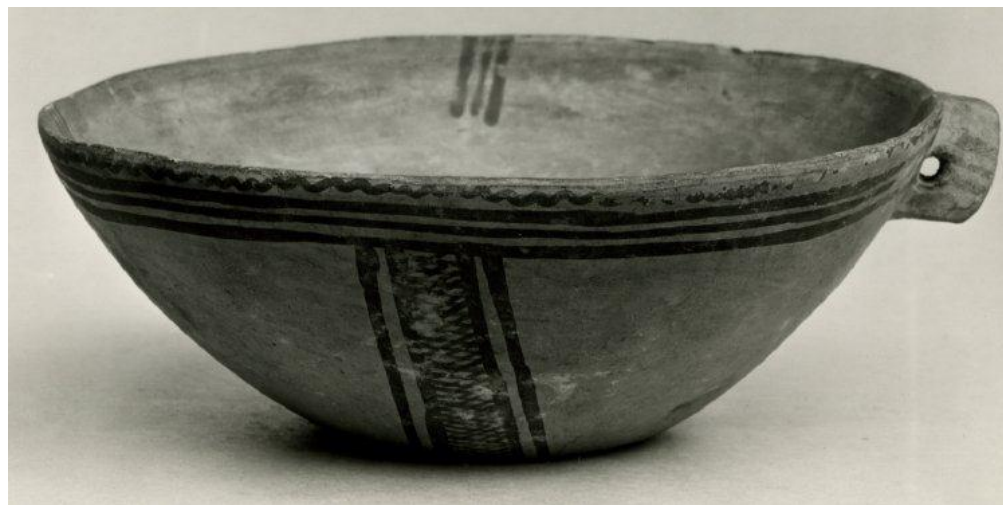

nejlepším kritériem pro relativní dataci destrukčních vrstev v pozdní MB III nebo v rámci „MB III/LB IA“ může být přítomnost nebo nepřítomnost „**bichrome**“ zboží

- v důsledku toho: Ta^canach, Megiddo X, Gezer XVIII a Tell el-^cAjjúl „City II“ náleží do pozdější fáze, neboť na všech bylo identifikováno „bichrome“ zboží přímo v destrukční vrstvě nebo bezprostředně nad finální destrukční vrstvou.

na základě kyperské keramiky
nemůžeme „MB III/LB IA“
jednoznačně postulovat – důvod:
toto zboží nemůže být datováno
nezávisle na Kypru a běžně jsou
datovány právě ve vztahu k J
Levantě; s jistotou je nemůže ani
připsat k jednotlivým relativním
fázím

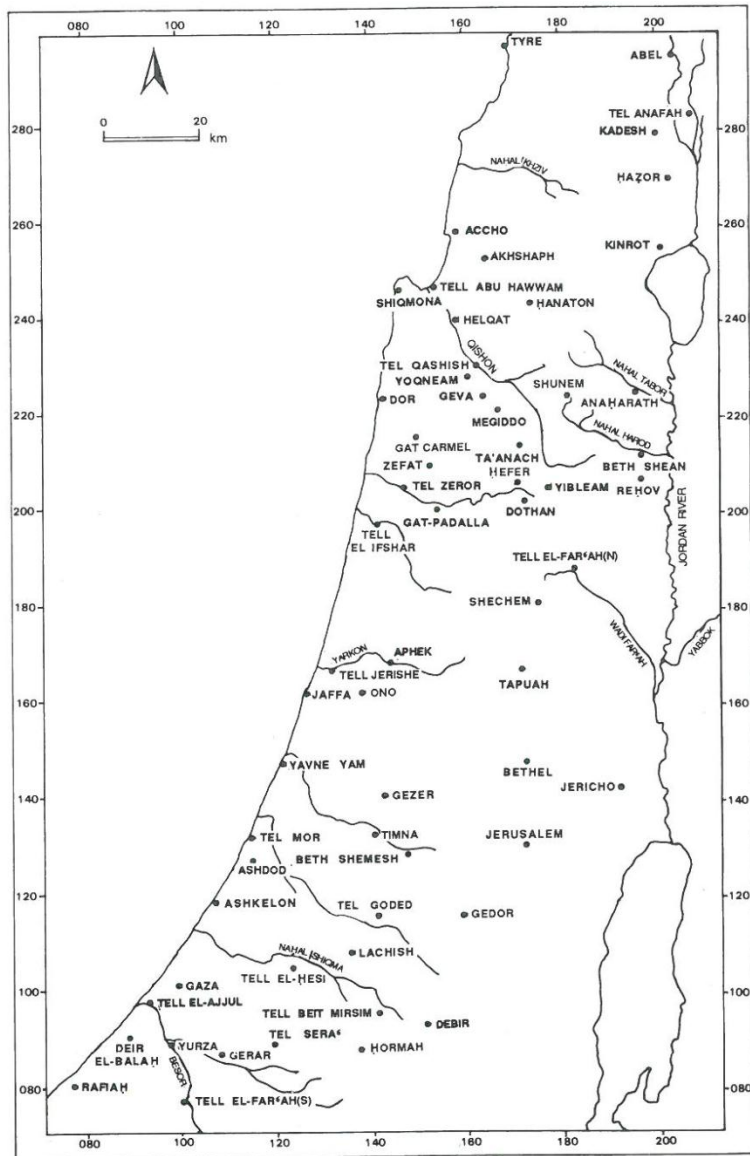
„**White Slip I**“ – počátek v „Late Cypriote IA“, ale navrhovaná data pro počátek této fáze na Kypru se liší od 1650 (Merrillees) po 1550 př.n.l. (Catling, Salz, Dever; srov. Åström 1989: 63 a nyní Merrillees 1992)

= J Levantě zřejmě vyhovují jen nejnižší data, neboť white slip I je velmi vzácná v destrukčních vrstvách, které končí MB lokality x nutno připustit, že kyperské zboží mohlo začít na Kypru dříve, ale do J Levanty se dostalo přibližně po jedné generaci

MATERIÁLNÍ KULTURA LBA V JIŽNÍ LEVANTĚ

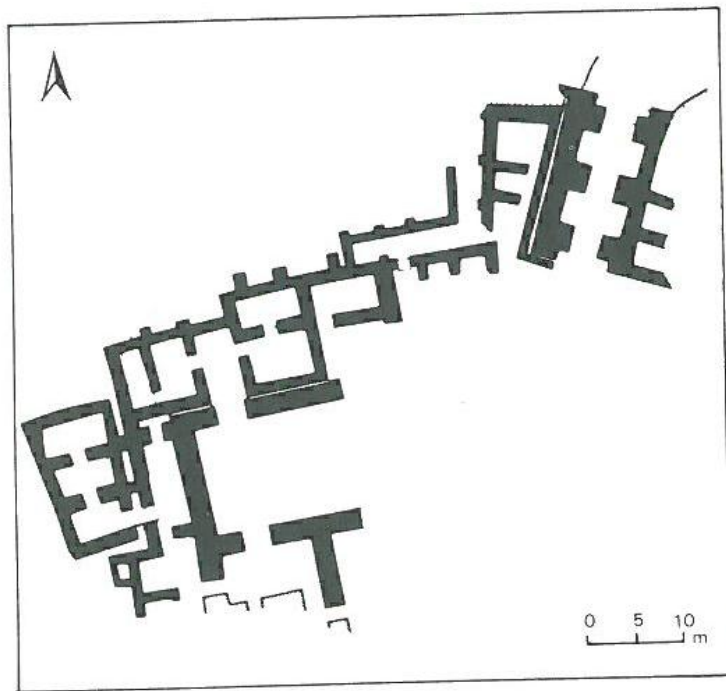
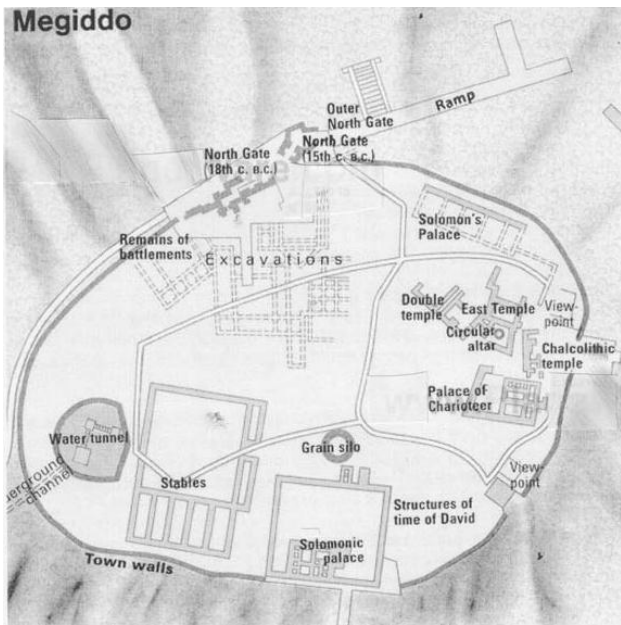

OSÍDLENÍ A MĚSTO

LBA I

- snížení intenzity osídlení (cca 50%)
- mnoho z tradičně silných městských center následkem destrukce/destrukcí opuštěno
- náhlé destrukce (kol. pol. 16. století př. n. l.) = nepostihly všechna města + tradičně spojováno vojenskými akcemi prvních panovníků 18. dynastie
- mj. Tell el-Ajjúl, Tell el-Farah jih, Tell Bét Mirsím, Jericho, Šekem, Megiddo či Chasór
- některá z městských center následně osídlena x rozsah osídlení nedosahoval rozměrů a intenzity MBA

**LB GATES
AT MEGIDDO**

(Stratum IX)

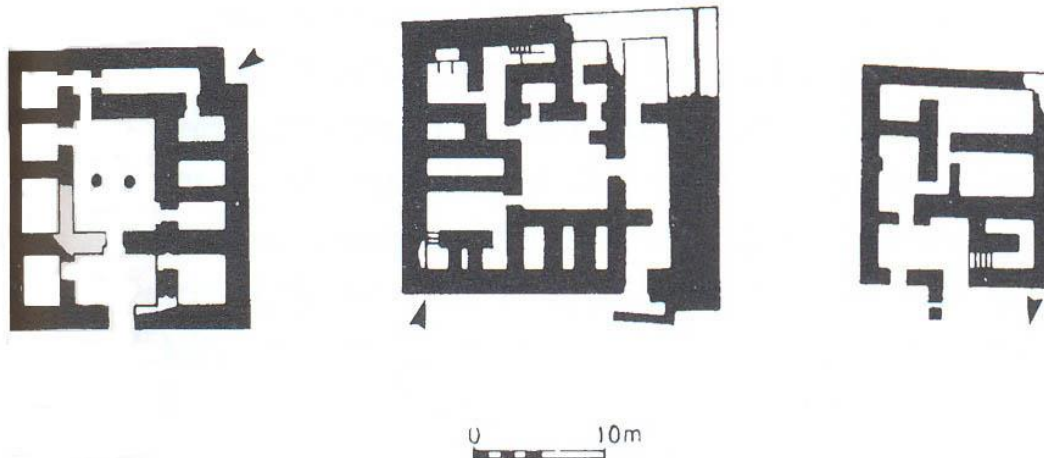
(Stratum VIII) (Stratum VIII B)

(Stratum VII)

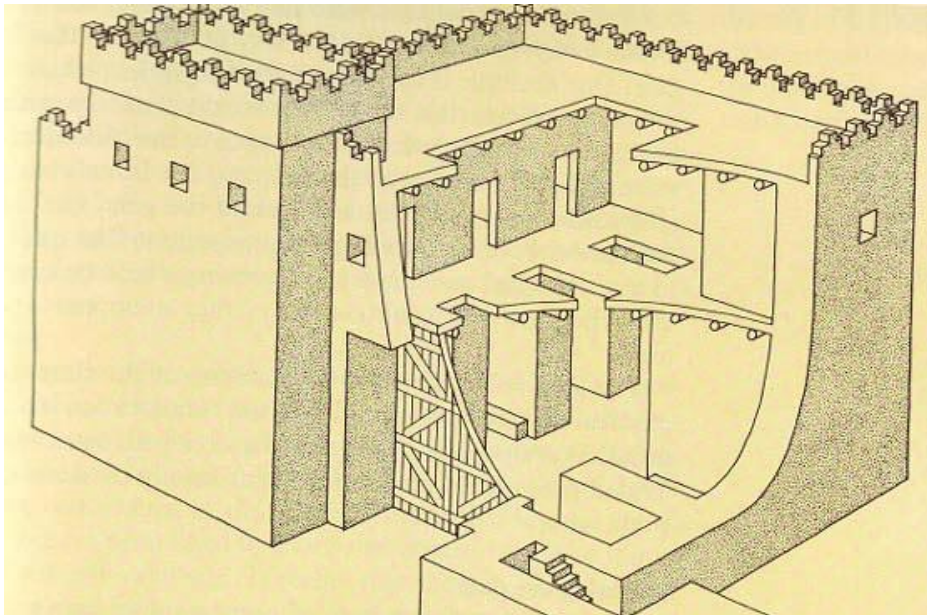
LBA II

- většina palestinských měst neopevněných
- postupně: opouštění některých tradičních sídlištních center vzniklých v MBA
- v důsledku narůstající intenzity obchodu ve fázi IB: zejména při pobřeží zakládána nová sídliště (např. Tell Abú Hawám či Tel Girit)
- tzv. **Rezidence guvernéra**
- v průběhu 13. a 12. století př. n. l. v jižních oblastech Levanty (např. Tell el-Chesí, Tell el-Farah jih, Tel Sera, Tel Mor, Dér el-Balah či Tel Afek) a v Zajordánsku (Tell es-Saidíja)
- funkce těchto paláců: půdorys s centrální místností obklopenou dalšími prostory, pravděpodobně souvisí s výkonem egyptské správy v dané oblasti

FORTIFIKACE

- hlavní rozdíl mezi MBA a LBA: absence nového fortifikačního systému v LBA
- pokud centra z MBA osídlena i v LBA, pak do obranného systému začleněny prvky starších struktur, aniž by byly dále rozšiřovány či upravovány
- Př.: Chasór - i jako městské centrum LBA zůstává chráněn obranným valem vybudovaným již v MBA
- většina z měst LBA: nebyla nijak chráněna = nejen malá sídliště, ale i velké městské struktury

LB GATES AT MEGIDDO

(Stratum IX)

(Stratum VIII) (Stratum VIII B)

(Stratum VII)

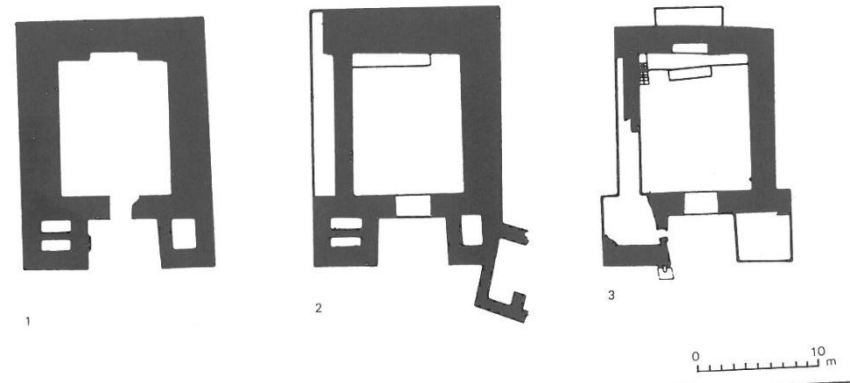
CHRÁMY

LBA I

- sakrální architektura: dobře zastoupena
- chrám LBA x MBA = jednoznačné oddělení hlavního městského chrámu od paláce.

stupeň IA

- tzv. "Fortress Temple IB" v Lakíši
- "Migdal Temenoi 7-6" v Šekemu
- vznik pravděp. v závěru MBA, ale užíváno po celou LBA
- jednoduchá místnost; v dlouhé ose stavby (stejně jako vstup do chrámu)
- v Megiddu (chrám 2048, vrstva VIIB) a Chasóru (tzv. "Long Temple")

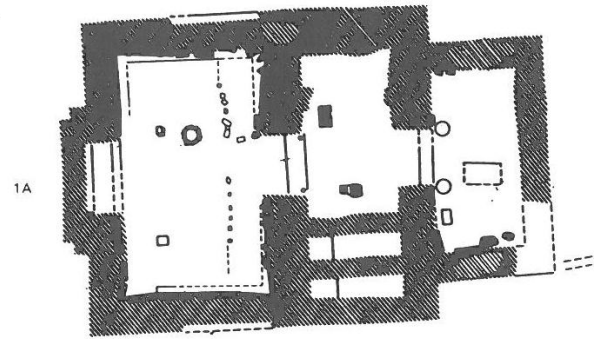

Megiddo

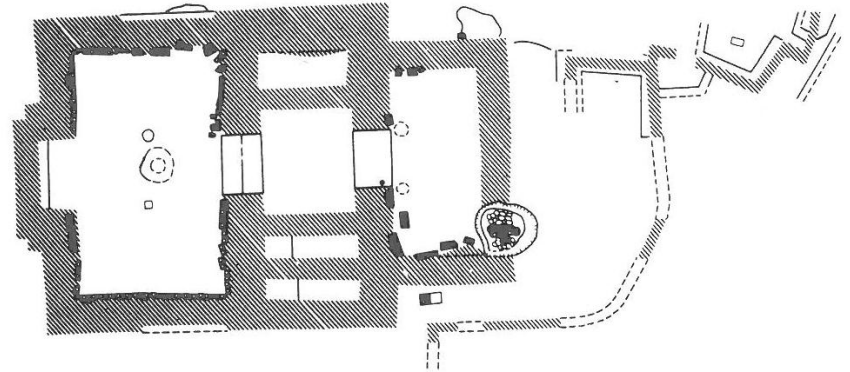
- velká místnost s oltářem u zadní stěny proti vstupu: v pozdějších fázích mohla být rozdělena do několika, tak jak je tomu v případě Chasóru v oblasti H (tzv. "Orthostate Temple")

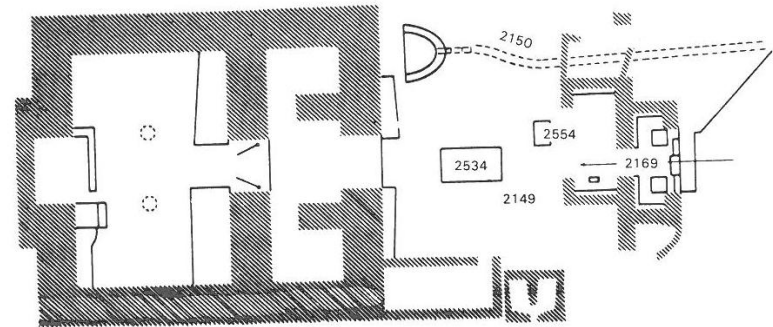
A

1B

2

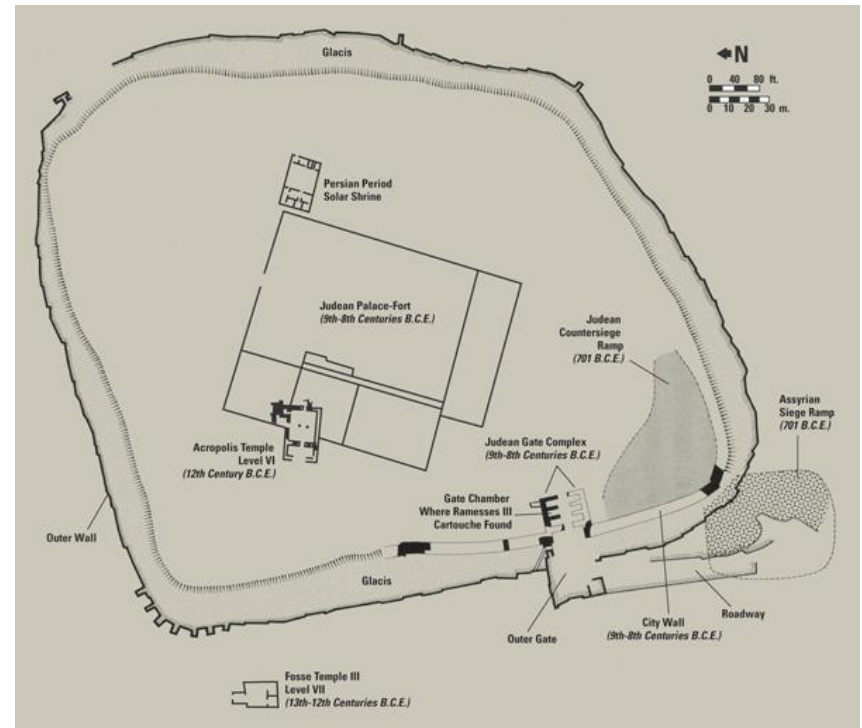

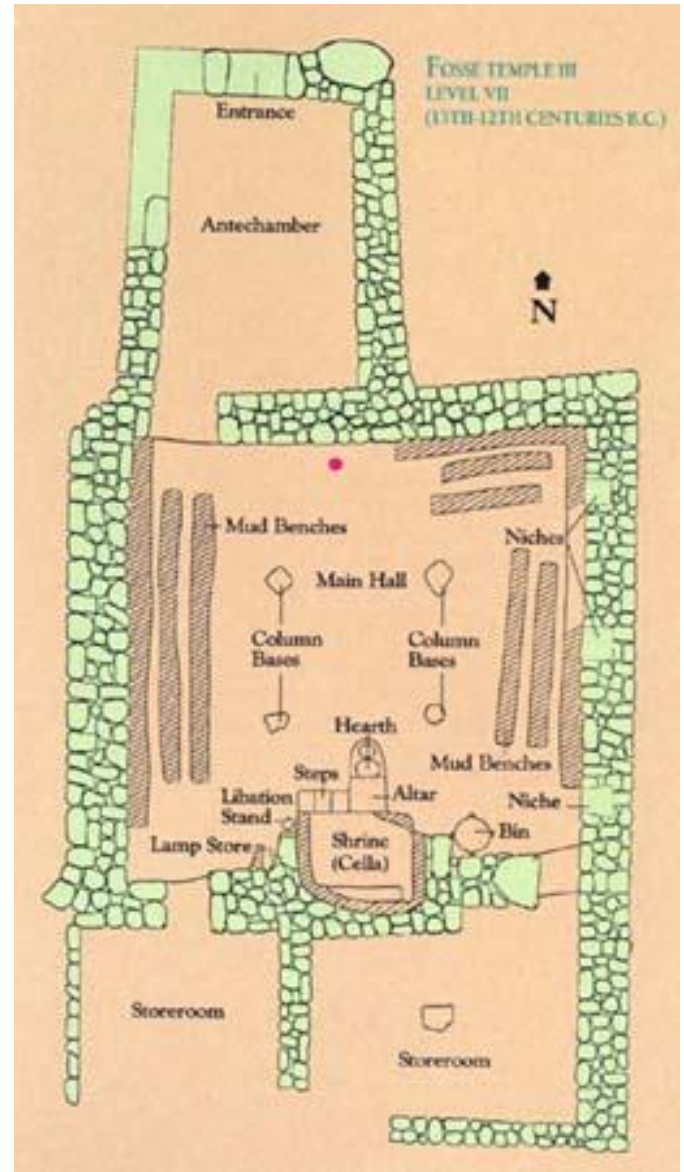
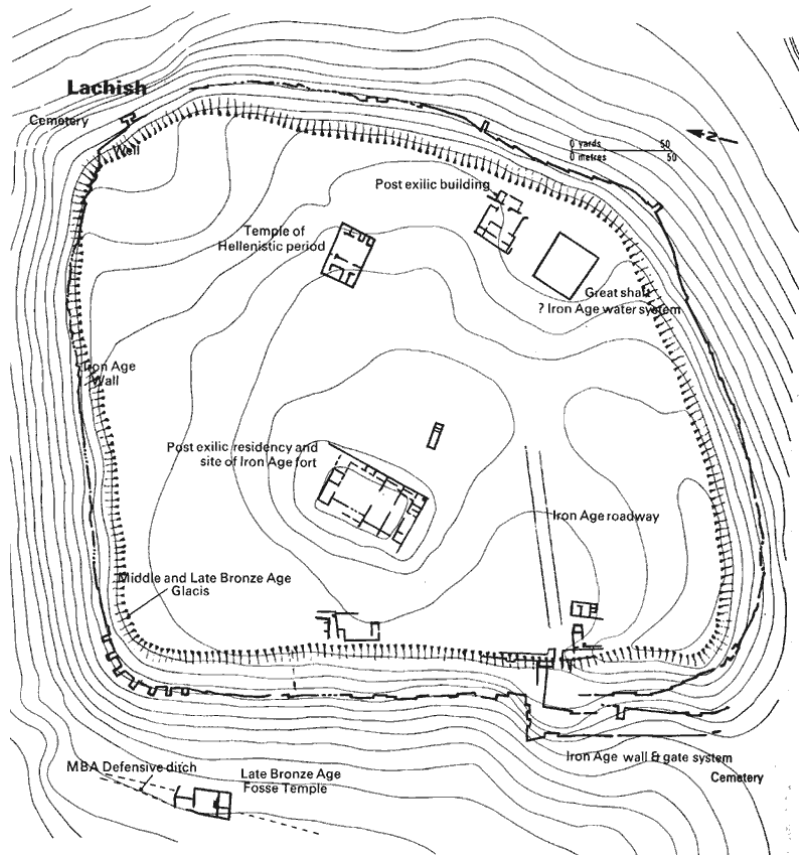
0 5 m

LBA IB

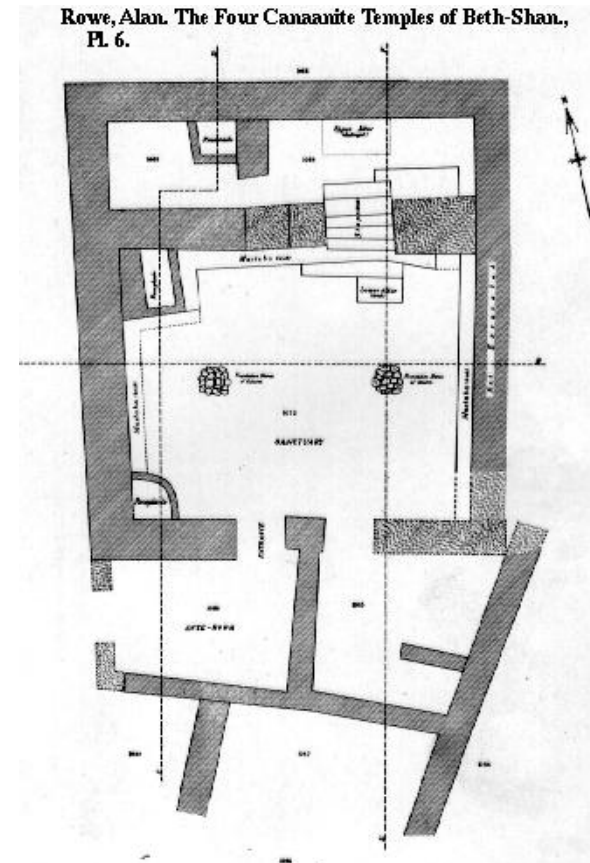
- kanaánský chrám: symetrická stavbu, většinou monumentálních rozměrů, jejíž svatyně byla umístěna uvnitř zastřešené haly, do níž se vstupovalo taktéž zastřešeným vchodem a oltář se nalézal přímo proti vstupu.
- ojedinělou stavbou: malý chrám, na západním úpatí tellu v zásypu nevyužívaného obranného příkopu z MBA v Lakíši - tzv. **Fosse Temple (I)**
- následně "Fosse Temple II" a "Fosse Temple III,,
- konečná destrukce: v průběhu 13. století př. n. l.

LBA II

- chrámová architektura navazuje na starší předobrazy
- ve většině případů: monumentální stavby uspořádané podle dlouhé osy se vstupem vedoucím buď do předsíně či přímo do hlavní místnosti, která má obvykle čtvercový půdorys. Svatyně je v těchto chrámech umístěna na opačné straně hlavní místnosti, přímo proti vstupu a obětiště se obvykle nachází na vyvýšeném místě přístupném schodištěm
- fenomén **kombinace lokální tradice s egyptskými architektonickými prvky**
- 13. století př. n. l. či již v pol. 14. stol. př. n. l. v Bét-šeánu (ve vrstvě VII) – „egyptský chrám“

Rowe, Alan. *The Four Canaanite Temples of Beth-Shan*, p iv.

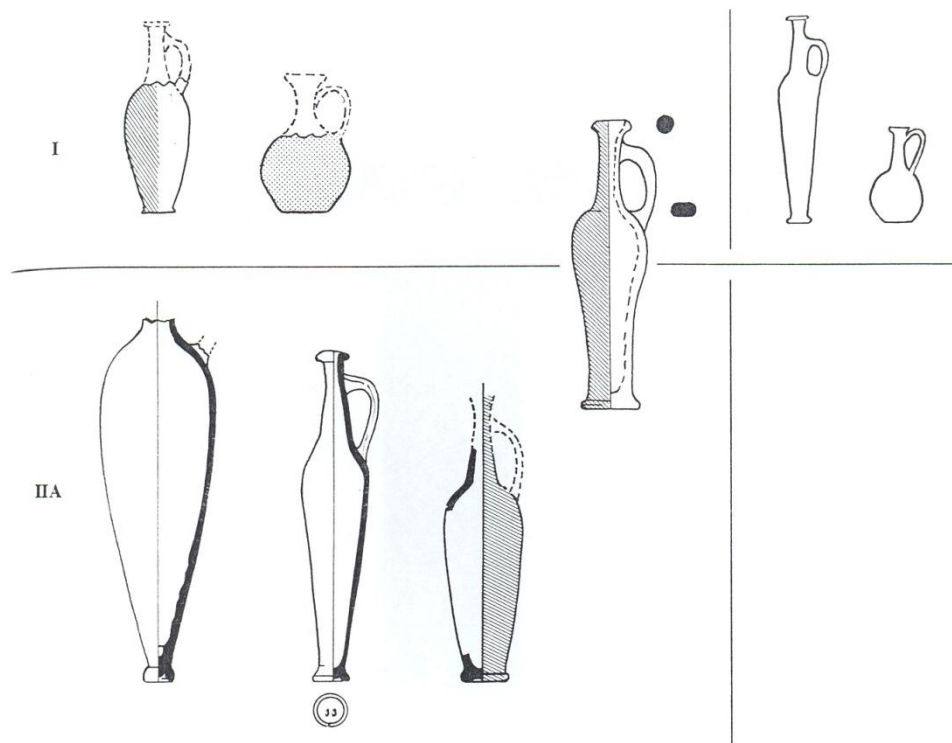
KERAMIKA

LBA I

- Společným jmenovatelem pro lokální keramiku pozdní doby bronzové fáze I je plynulý přechod a pokračování v tradici předchozí střední doby bronzové, což se odráží především ve tvarech i užitém materiálu všech hlavních typů nádob. Hlavním určujícím elementem pro klasifikaci nálezového kontextu do tohoto období je přítomnost či absence některých druhů keramiky - lokální i importované

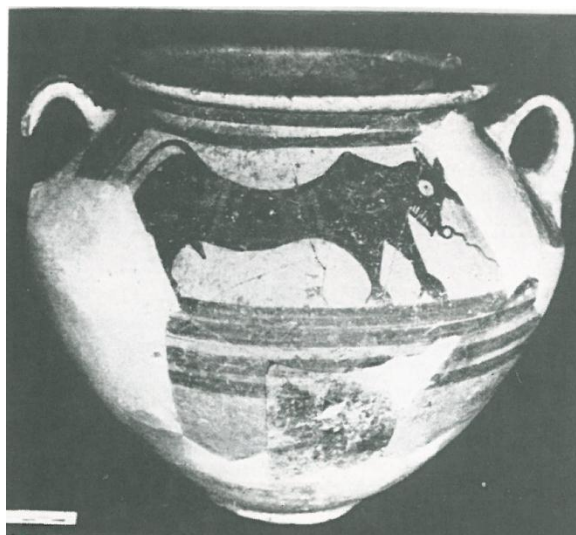
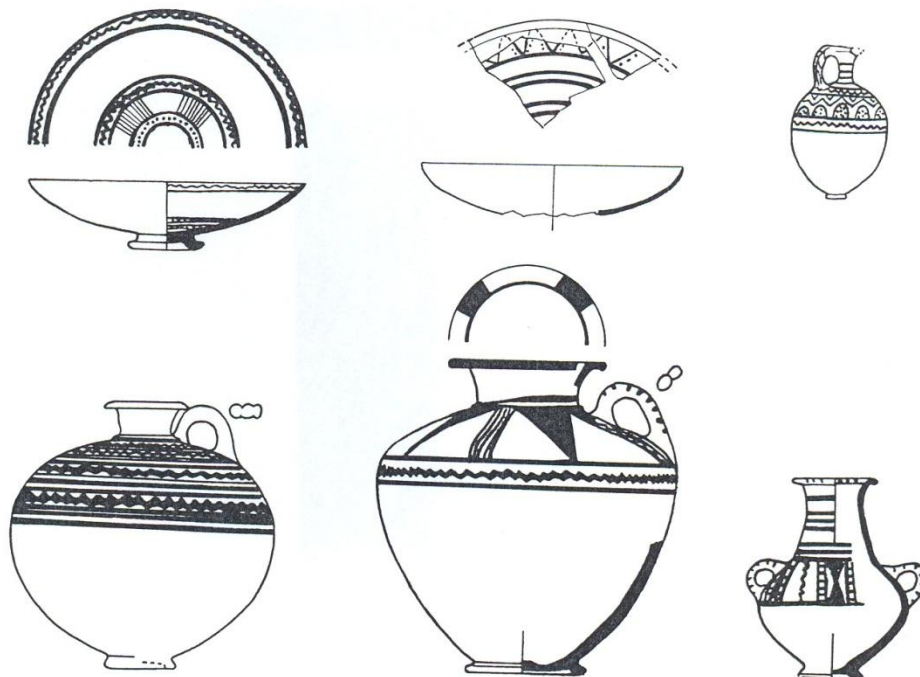
"grey lustrous"

- v relativně rozlehlé geografické oblasti (severní Sýrie, J Levanta, Kypr i Egypt)
- místo původu: obtížné stanovit x na základě koncentrace: obvykle severní část J Levanty, ovlivněno syrskou tradicí
- podobně jako "chocolate-on-white,, - nejstarší a ojedinělé příklady z MBA III (Tell el-Farah jih, Tell el-Ajjúl) x užití vrcholí v LBA I
- tvarový repertoár: výhradně menší kulovité džbánky s uchem mezi vysokým hrdlem a plecemi
- vyrobeno z šedé hlíny pokryté následně šedým až černým slipem a leštěny.

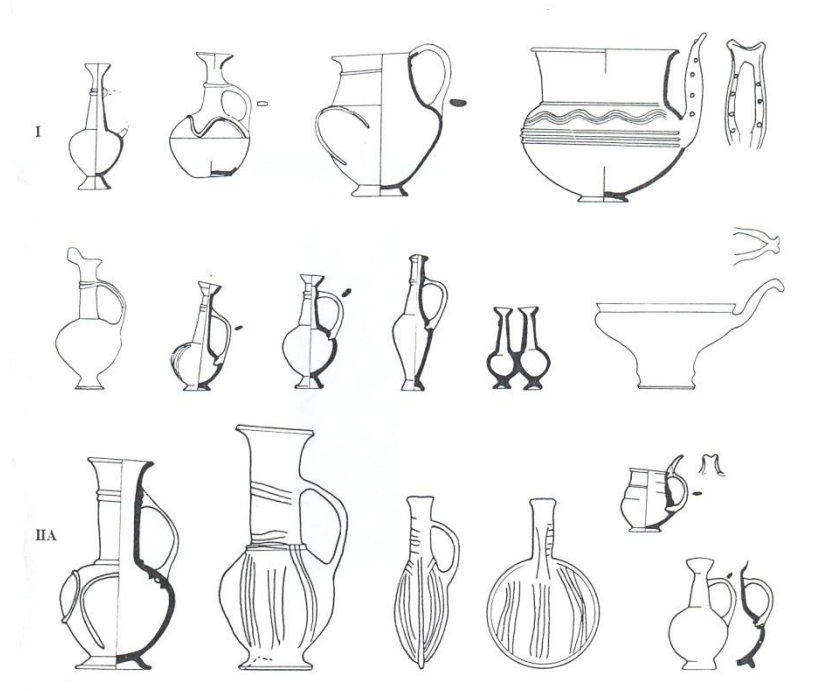
"bichrome"

- poprvé v závěru MBA, ale její původ není zcela zřejmý a bývá hledán buď v kanaánské oblasti nebo na Kypru
- tvarová škála: převažují kratéry či džbány, na plecích velmi kvalitně zdobeny obvykle geometrickými motivy provedenými v červené a černé barvě
- ze zvířecích motivů: vyobrazení ryb a ptáků či jako v případě kratéru z Tel Nagily (IDA 66.921) i býk

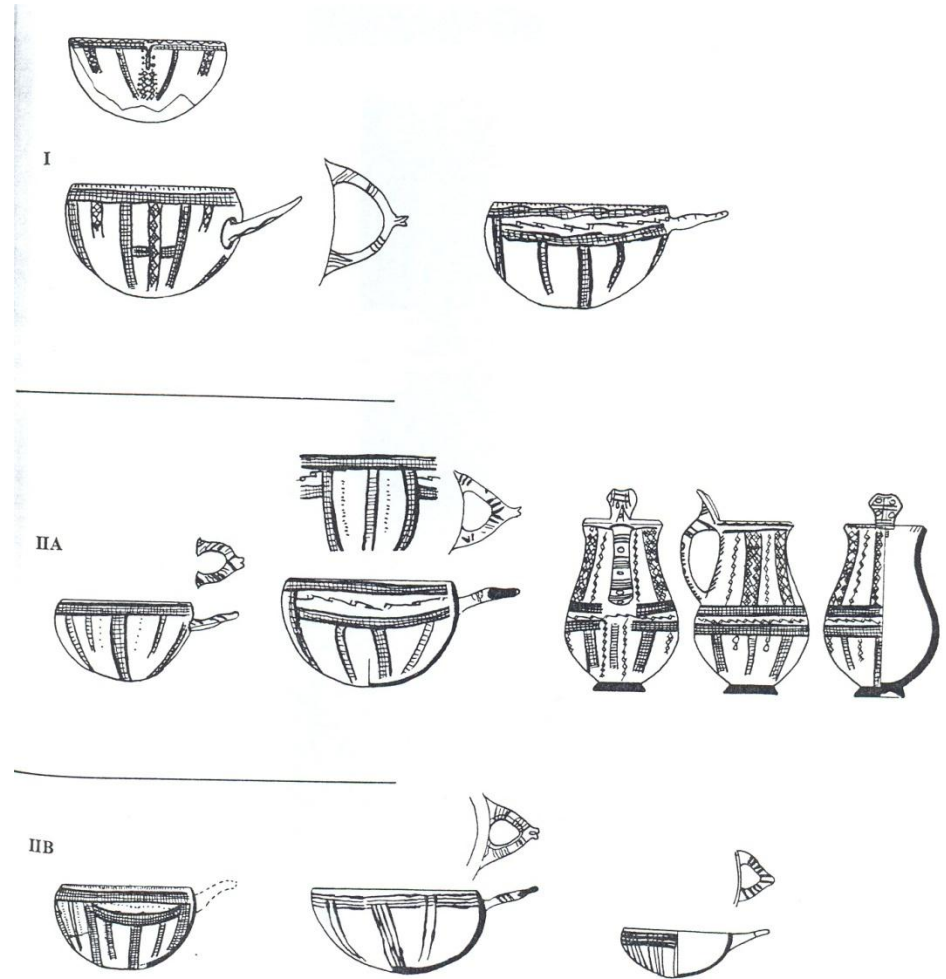
"base ring"

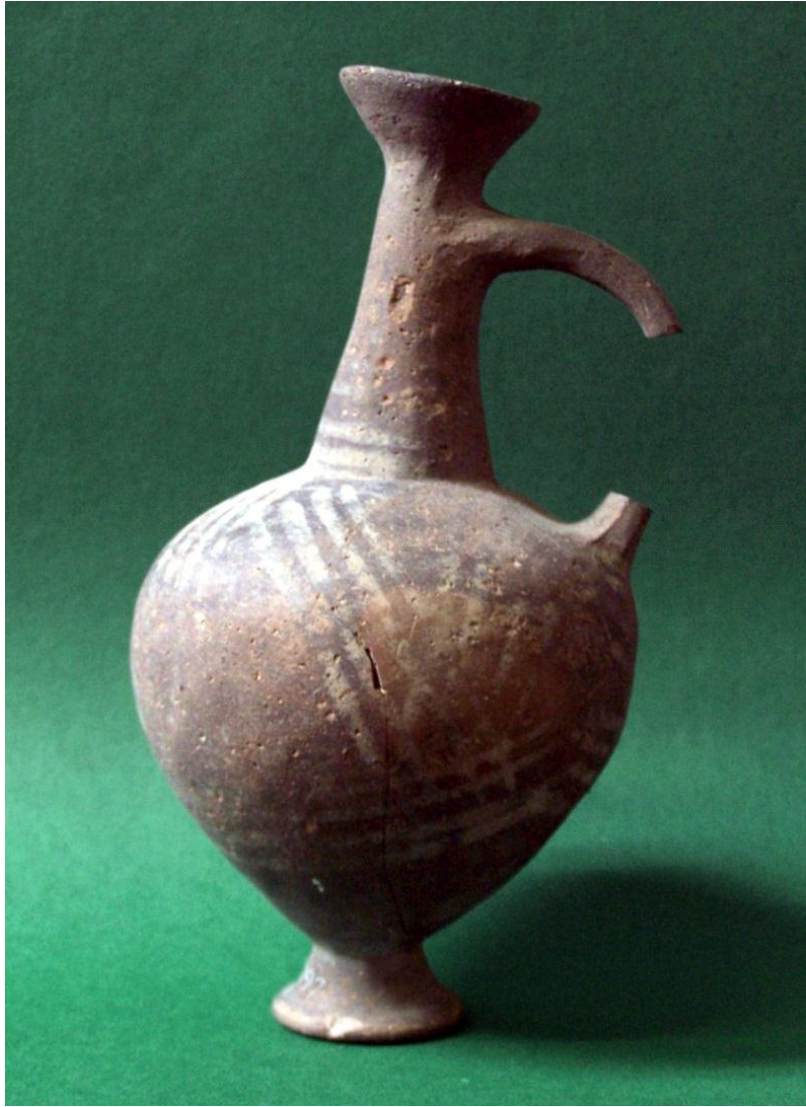
- kyperské zboží = V Středomoří jeden z nejčastějších importů
- podstavcový prstenec ("base ring")
- barevná škála hlíny: od jemné šedohnědé až po tmavě šedé odstíny
- importy nejsou vytáčeny na kruhu
- tvarově se jedná výhradně o menší, uzavřené nádoby - džbánky a druh označovaný též jako "bilbil",
- velmi specifický tvar těla v podobě makovice

„white slip“

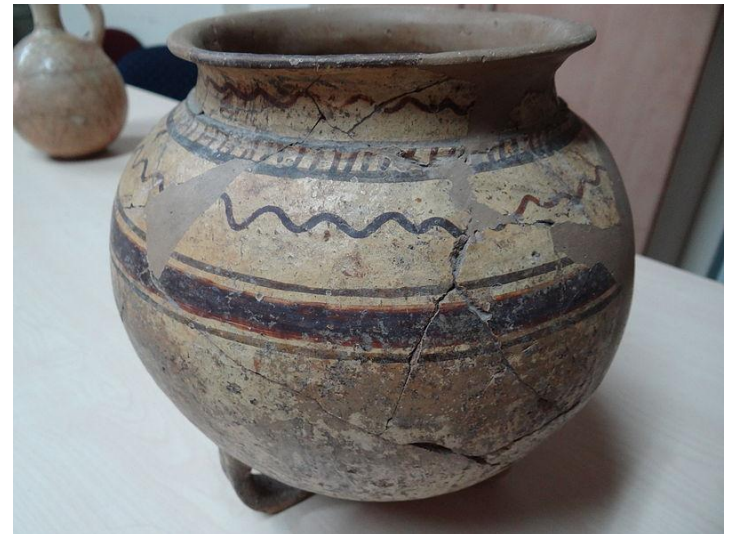
- keramika s bílým slipem ("white slip")
- obvykle: polokulovité misky s horizontálním trojúhelníkovým uchem ("milk bowls")
- v kanaánském prostředí: od MBA III
- kvalitní bílým slip + na vnější straně malovaná dekorace v hnědé barvě
- výzdoba: horizontální linky kolem okraje misek + obdobné vertikální pásy spojující se u dna nádoby; linky doplněny krátkými horizontálními spojnicemi = žebříkovitý motiv

"chocolate-on-white"

- poprvé v povodí Jordánu (Zerqa) v závěru MBA III x většina příkladů z kontextu LBA I
- zastoupeny všechny hlavní tvary
- jednotlivé nádoby velmi dobře vypracovány a vytáčeny na kruhu
- pojmenování: dekorace = silná slipová vrstva (světle krémové barvy) + po vyleštění + výzdoba v čokoládově hnědé až červenohnědé barvě
- malovaná dekorace - v naprosté většině případů geometrická - může pokrývat nejen plece, ale i hrdlo, okraj i ucha nádoby.

POHŘBY A POHŘEBNÍ ZVYKLOSTI

LBA I - II

- dva hlavní způsoby pohřbívání:

hornaté vnitrozemí:

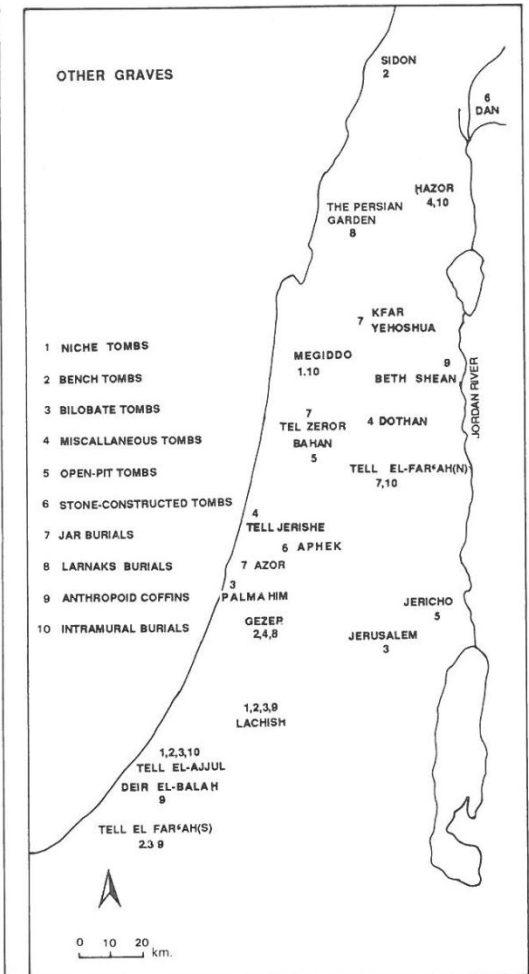
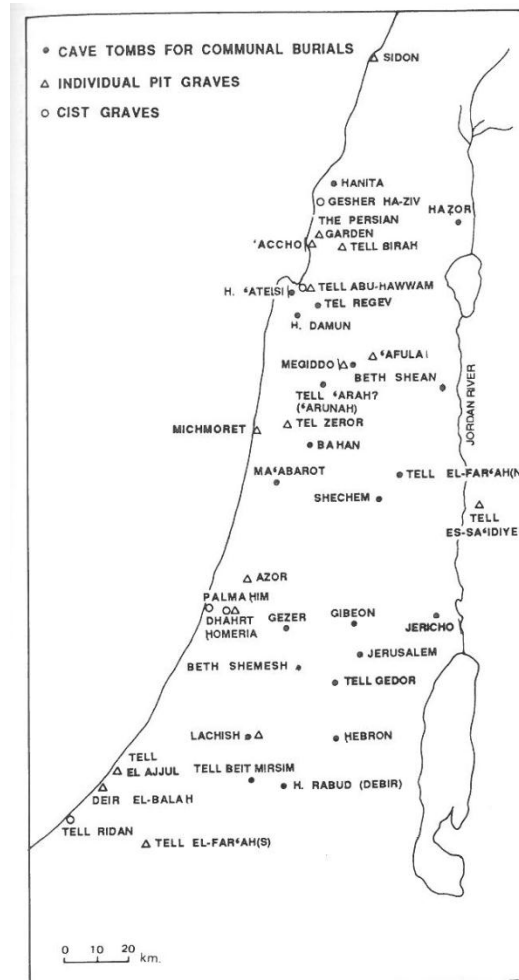
tradice MBA (pohřební jeskyně)

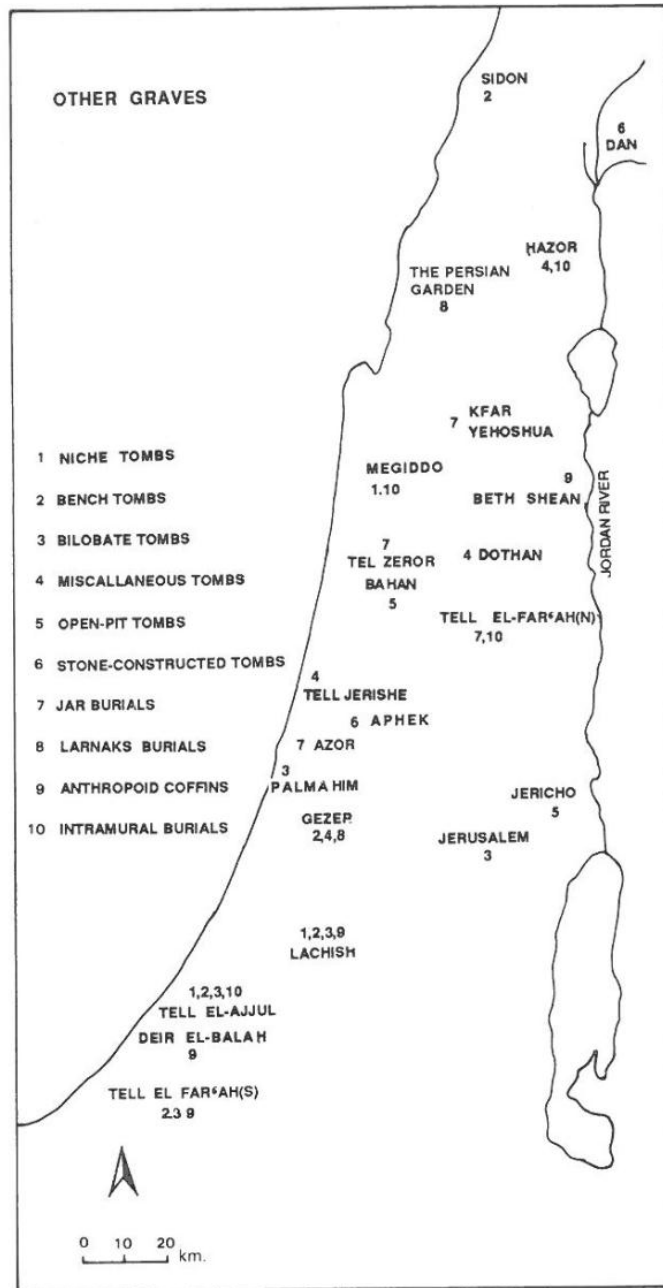
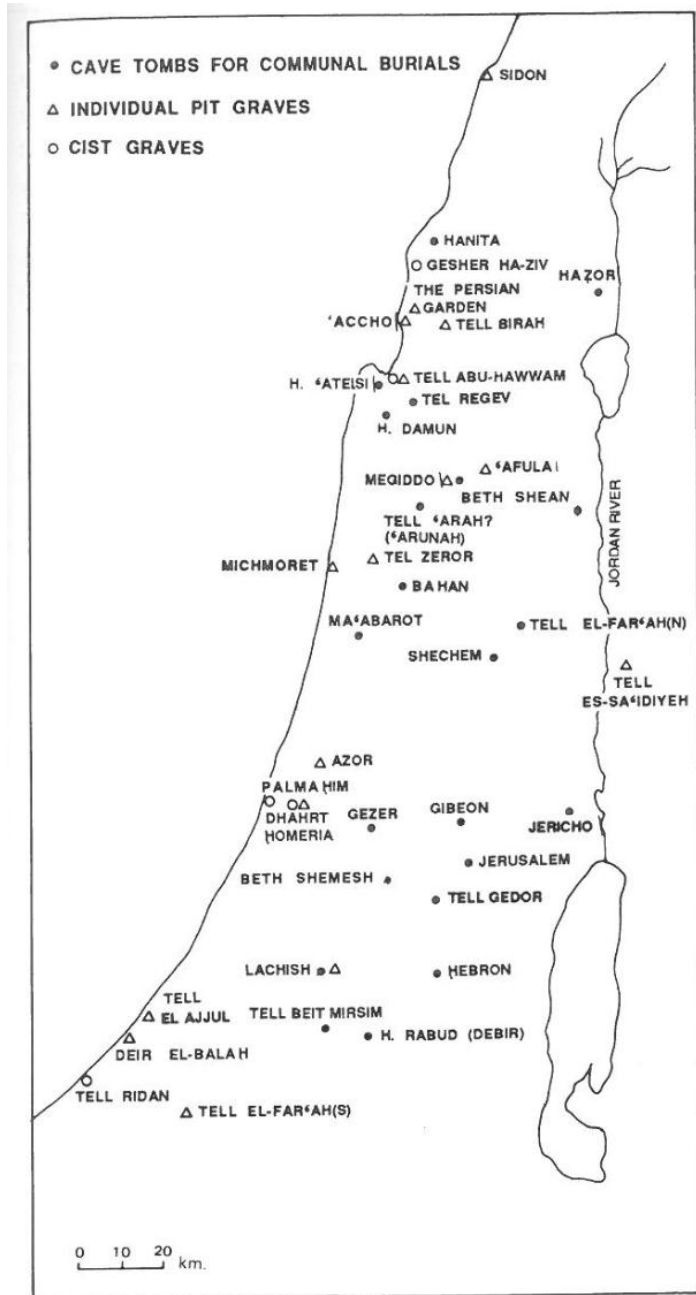
pobřežní nížina:

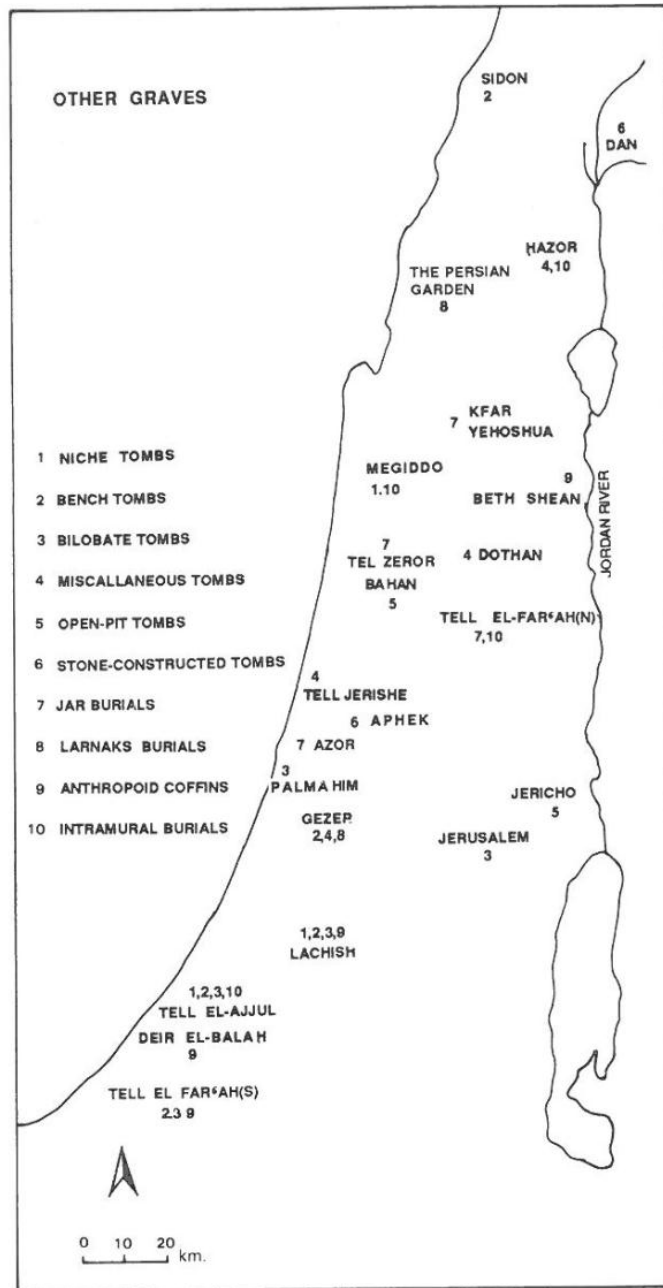
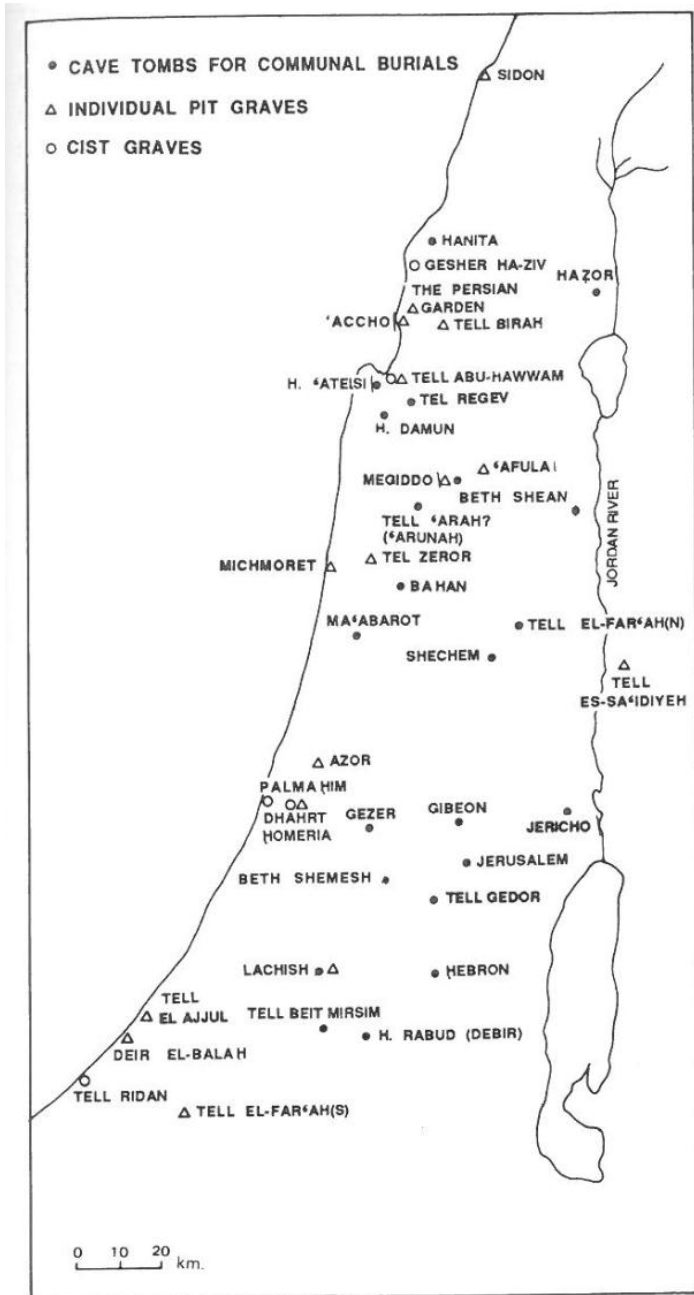
jednoduché jámové pohřby

Na přelomu 14. a 13. století př. n. l.

= nový fenomén - pohřby v hliněných antropoidních rakvích

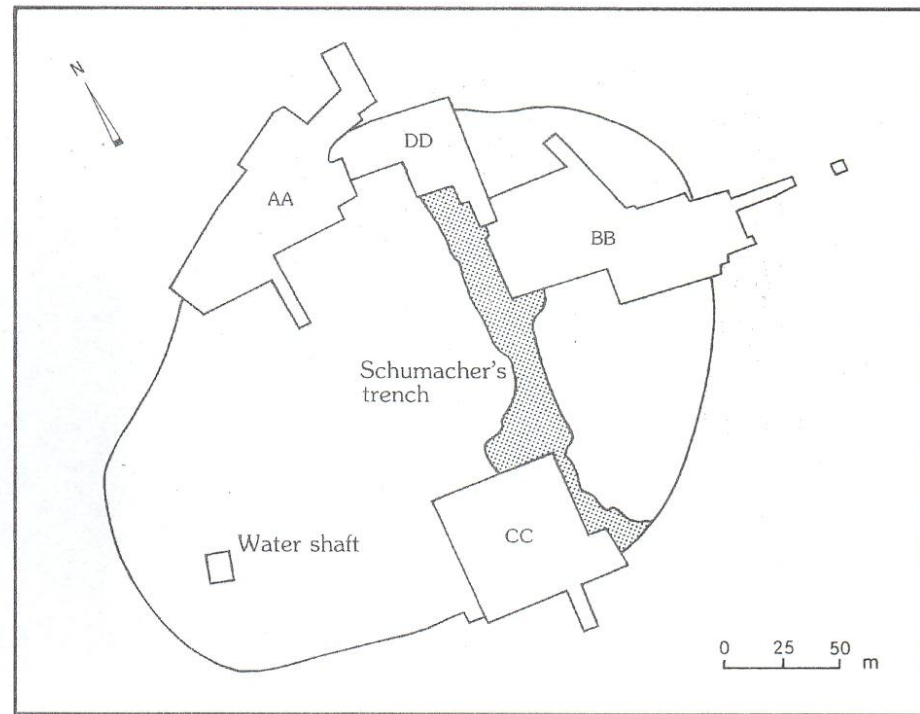
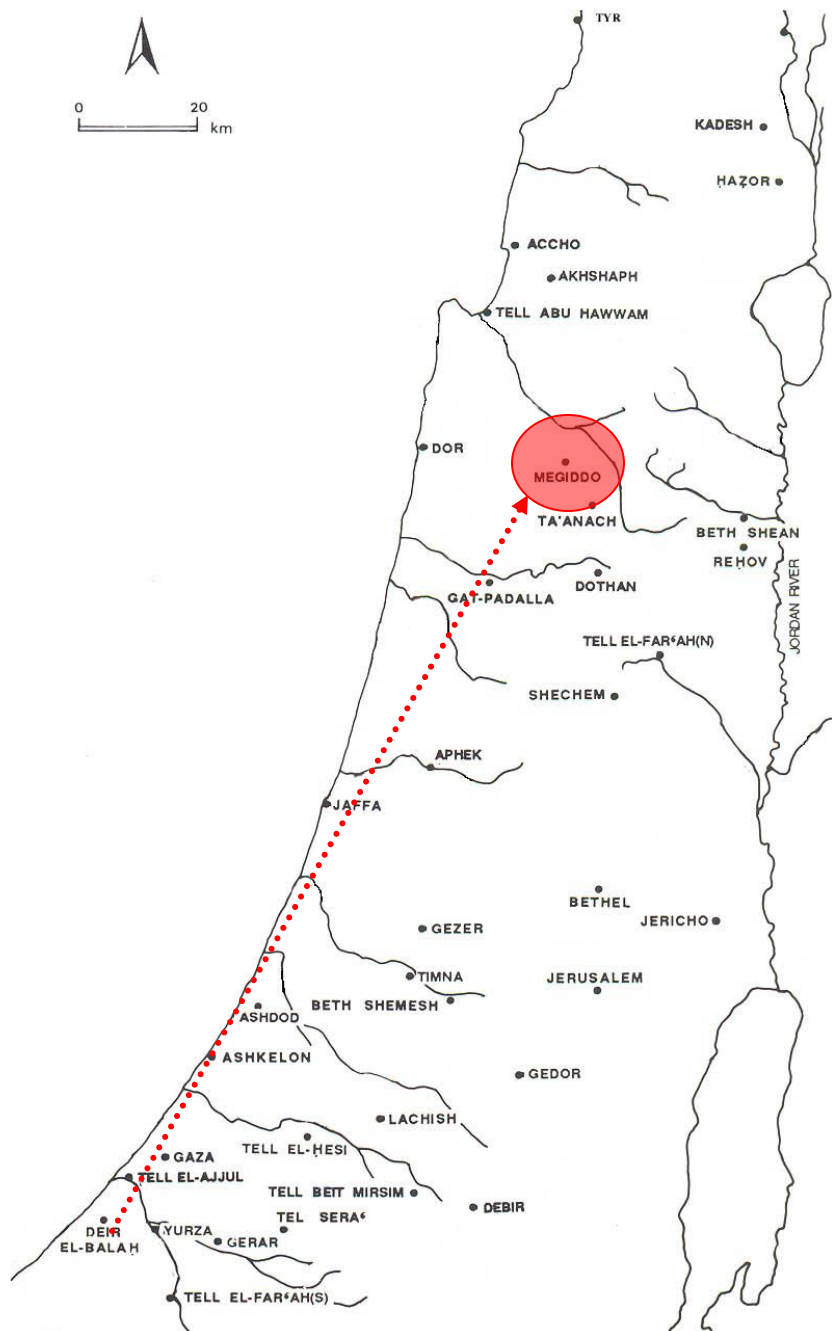

EGYPTSKÉ CHRÁMY
V KANAÁNU V DOBĚ
NOVÉ ŘÍŠE

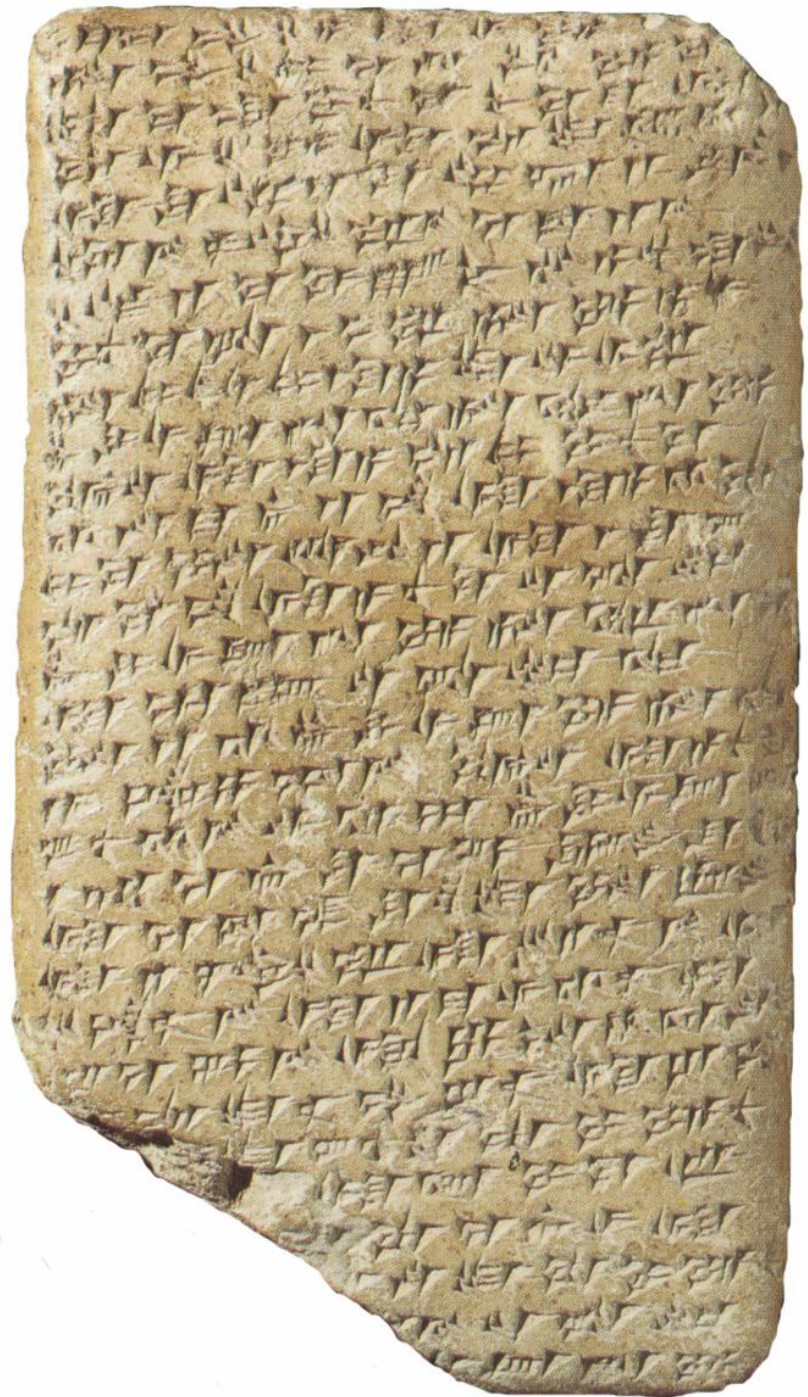

Megiddo: map of the mound and excavation areas.

EGYPT AND PALESTINE IN THE LATE BRONZE AGE

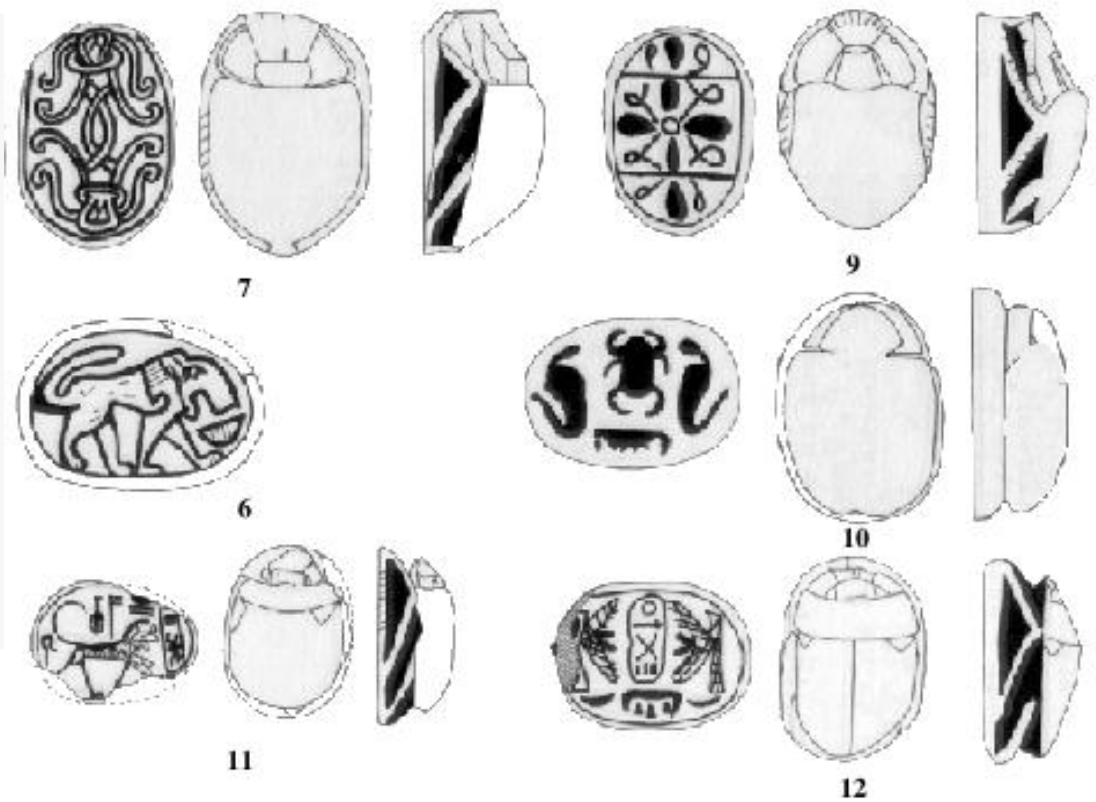
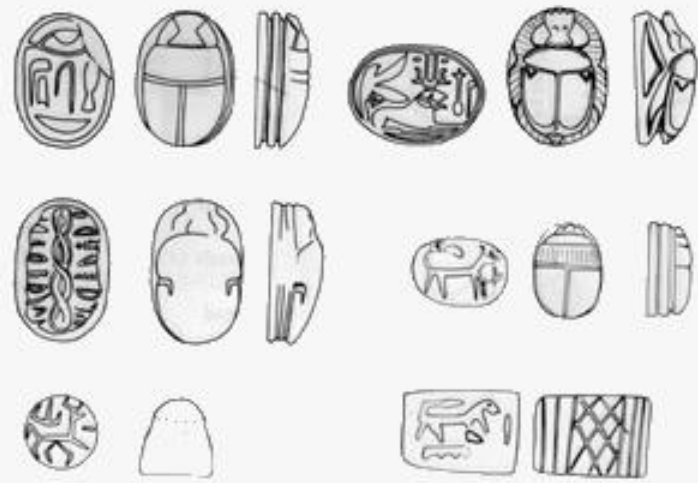
- City
- City (uncertain location)
- Egypt
- Egyptian influence
- Mitanni
- Heth

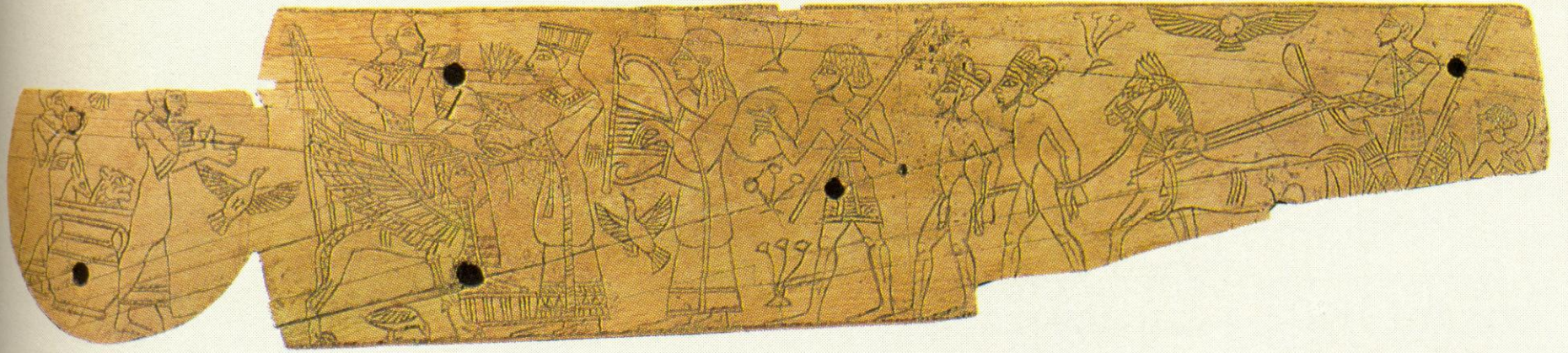

James Pritchard, *The Bronze Age Cemetery at Gibeon.*, Fig. 70 (Tomb 10).

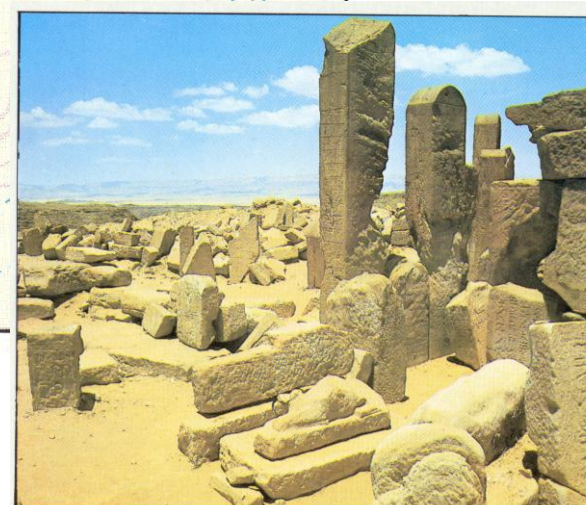
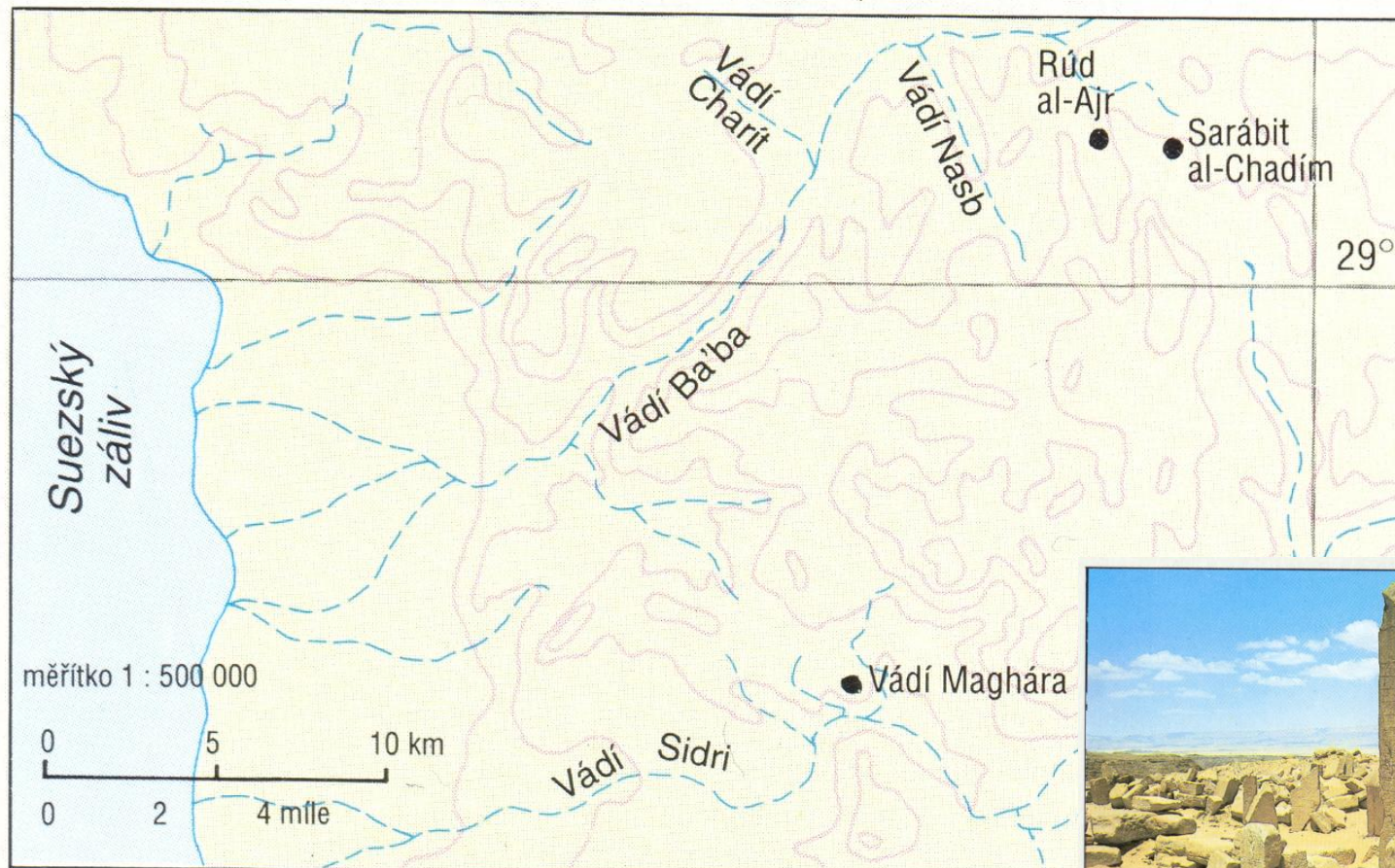

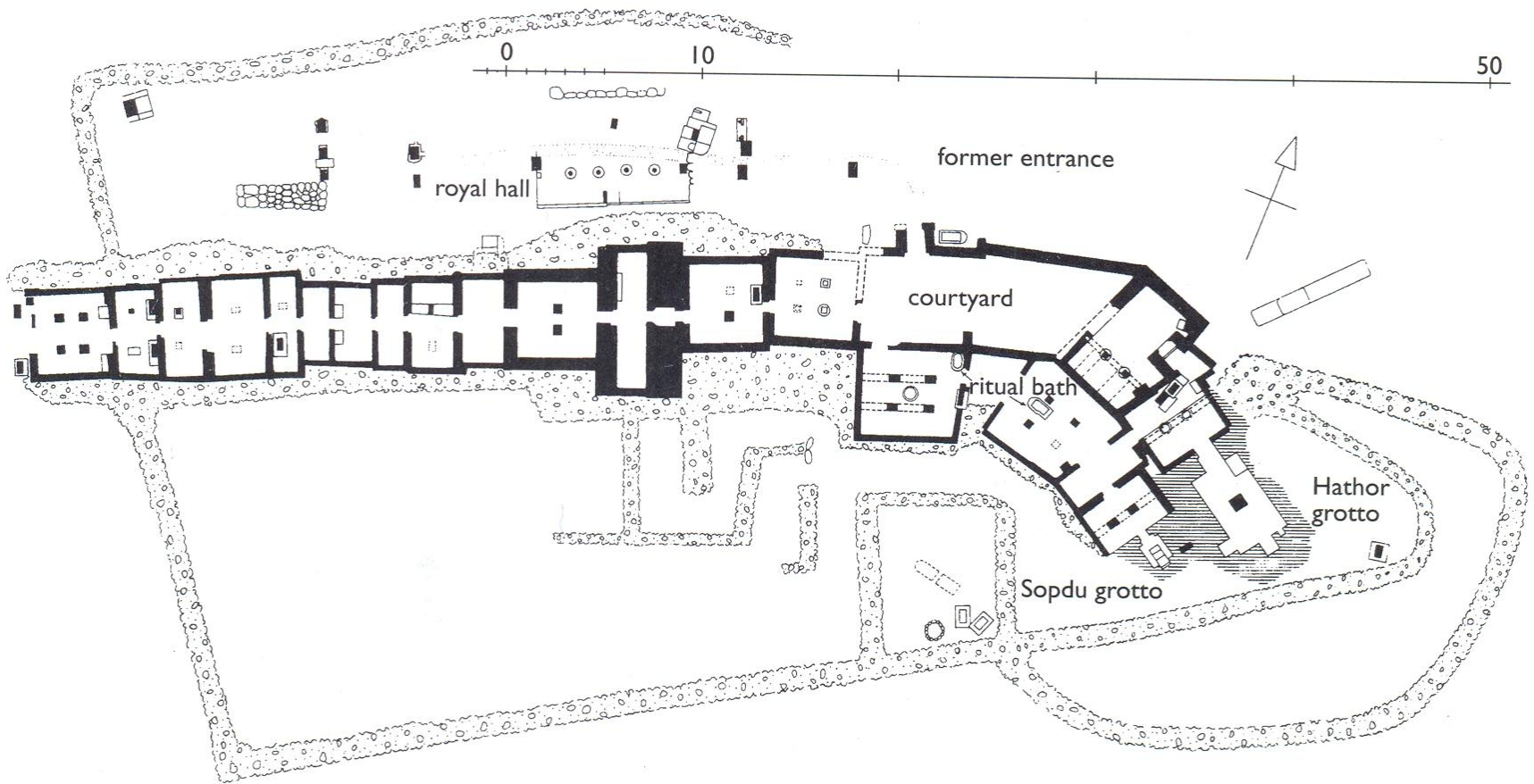
„EGYPTSKÝ CHRÁM“

- architektura: egyptská
- kult: egyptský

- architektura: egyptská/egyptianizující
- kult: lokální

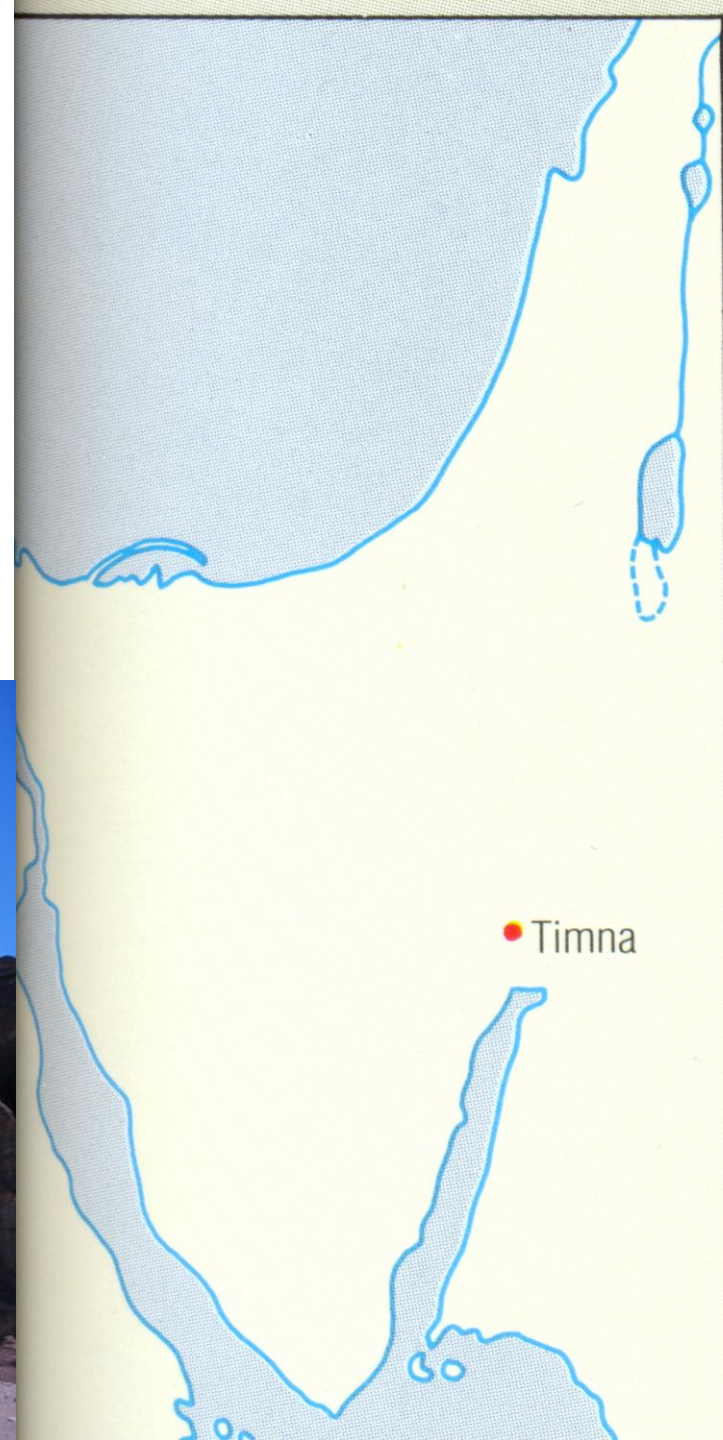
SERÁBIT EL-CHADÍM

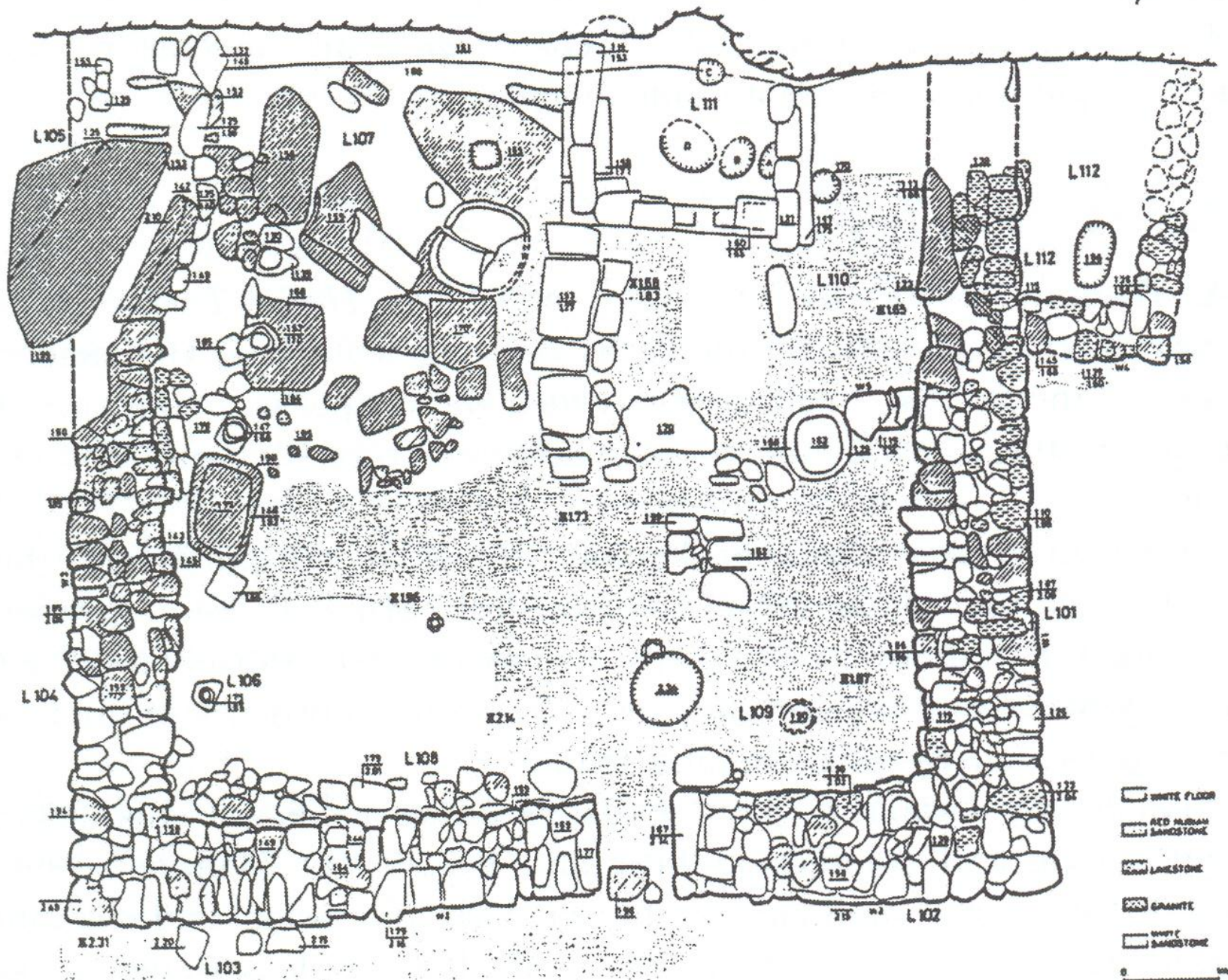

Plan of the temple of Hathor at Serabit el-Khadim

TIMNA

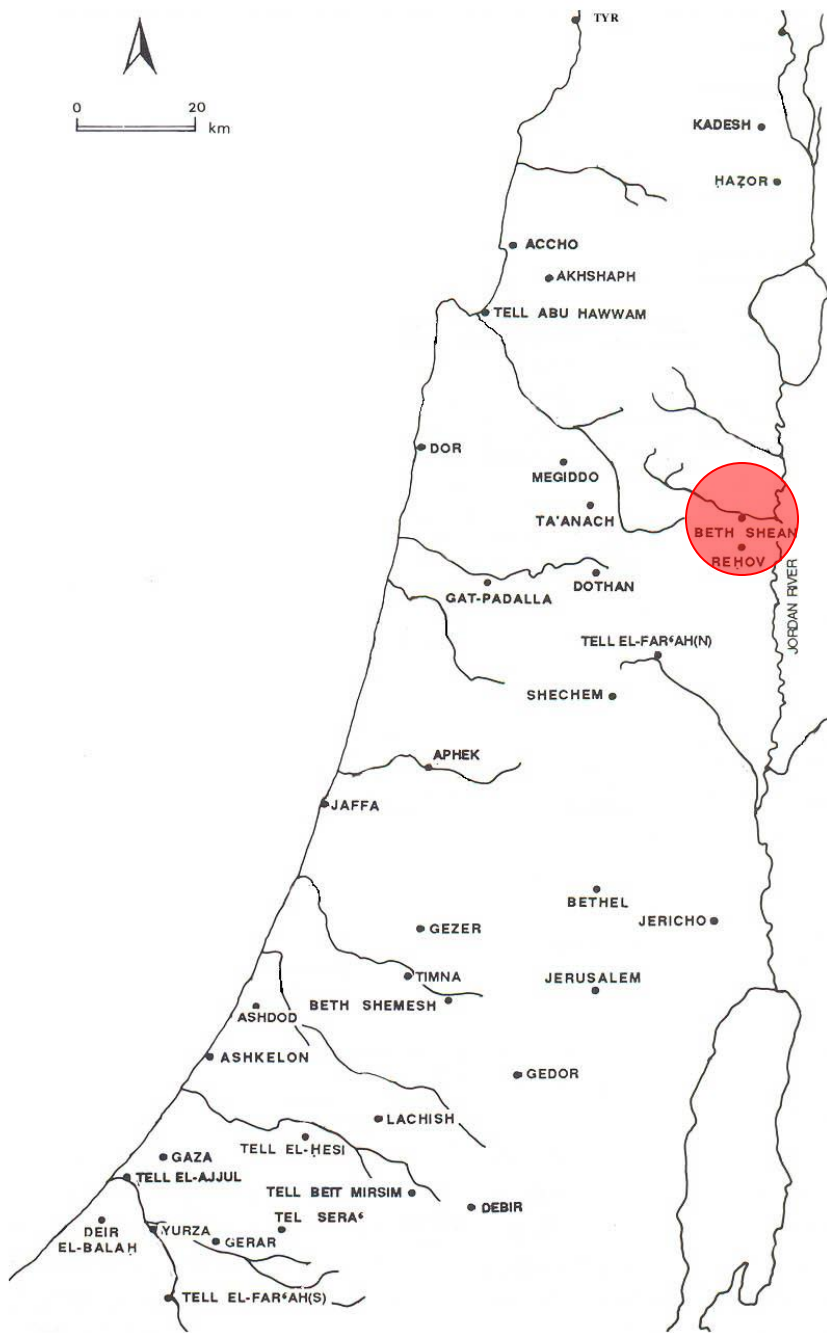
GEZER

CHASÓR

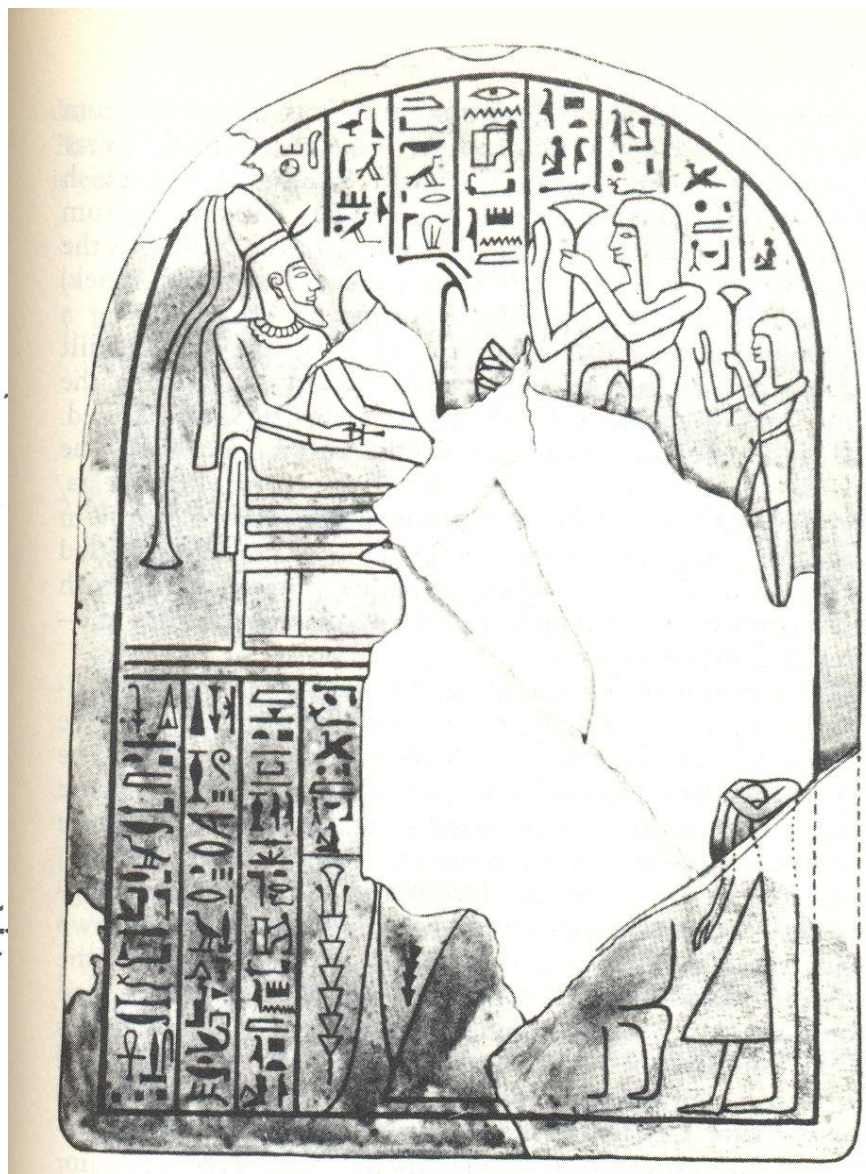
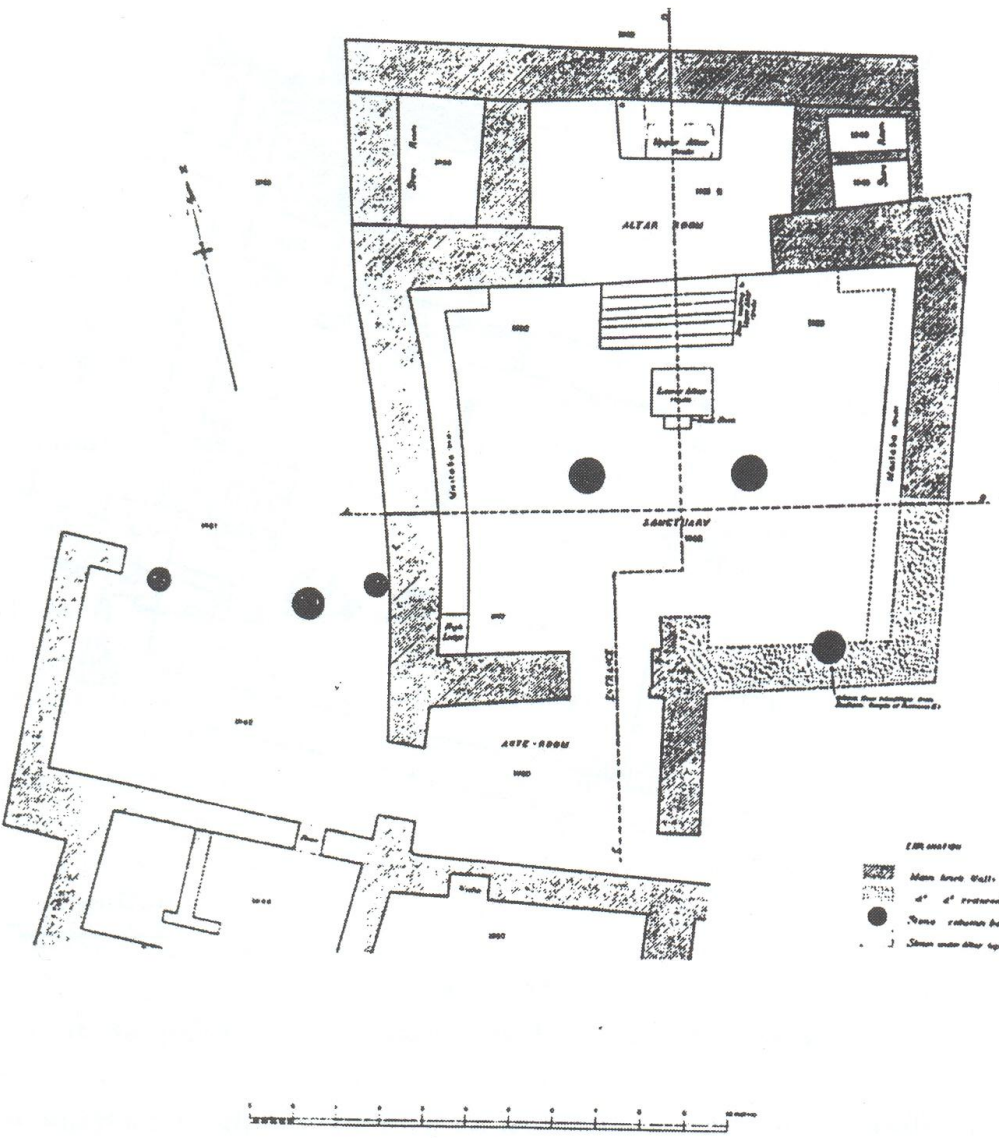

BÉT-ŠEÁN

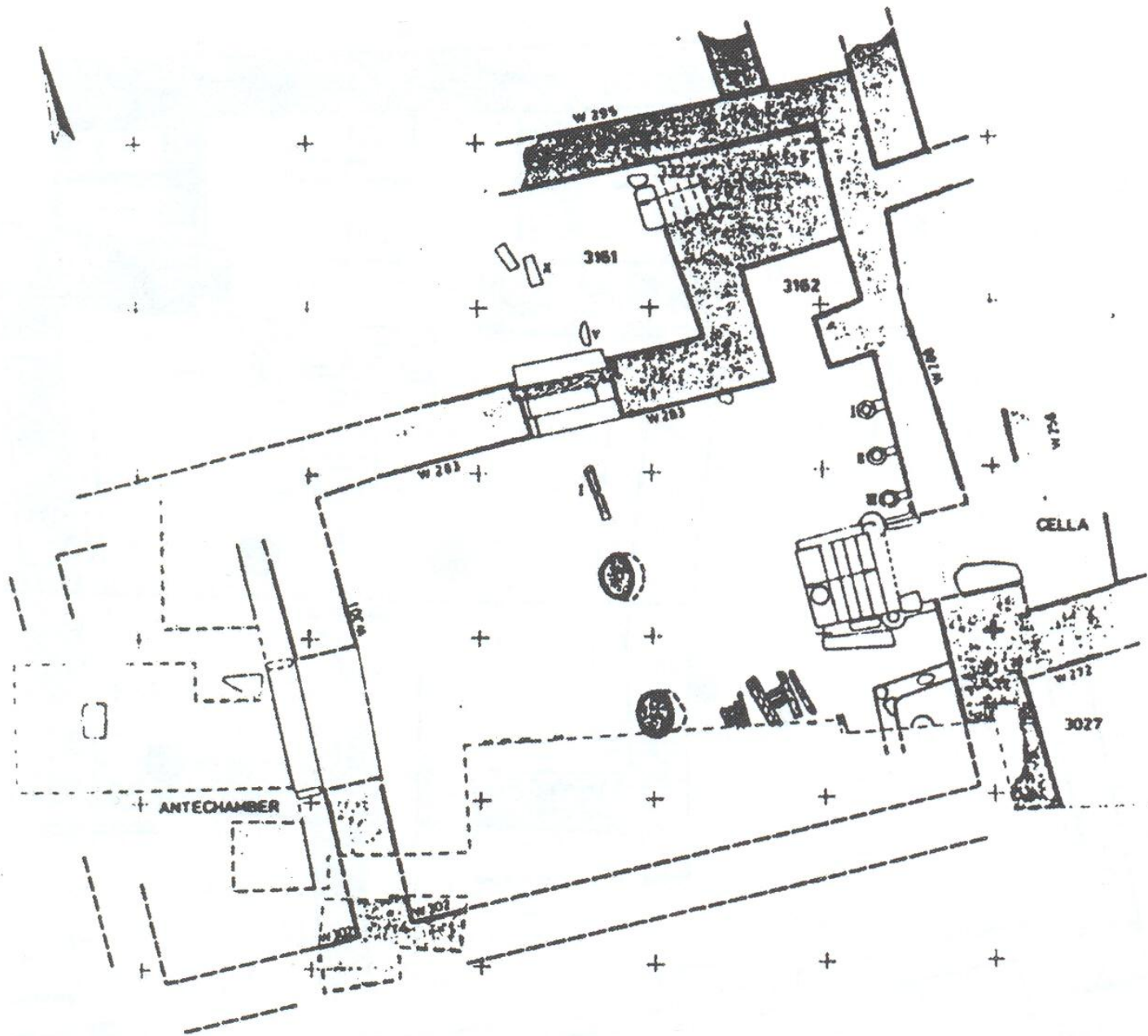

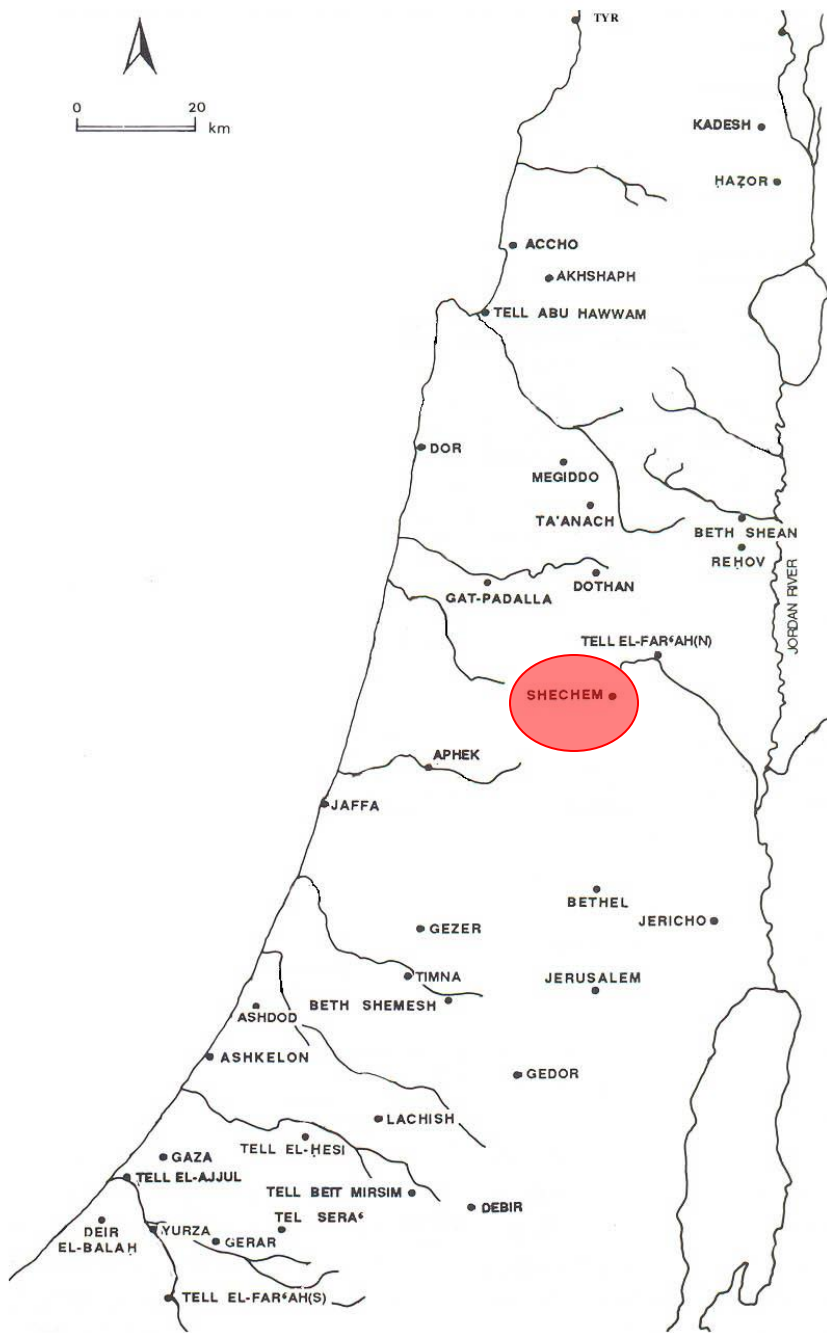

LAKÍŠ

LEVEL VI
0 1 2 3 4 5m

ŠEKEM

NÁSTUP LBA V SEVERNÍ LEVANTĚ

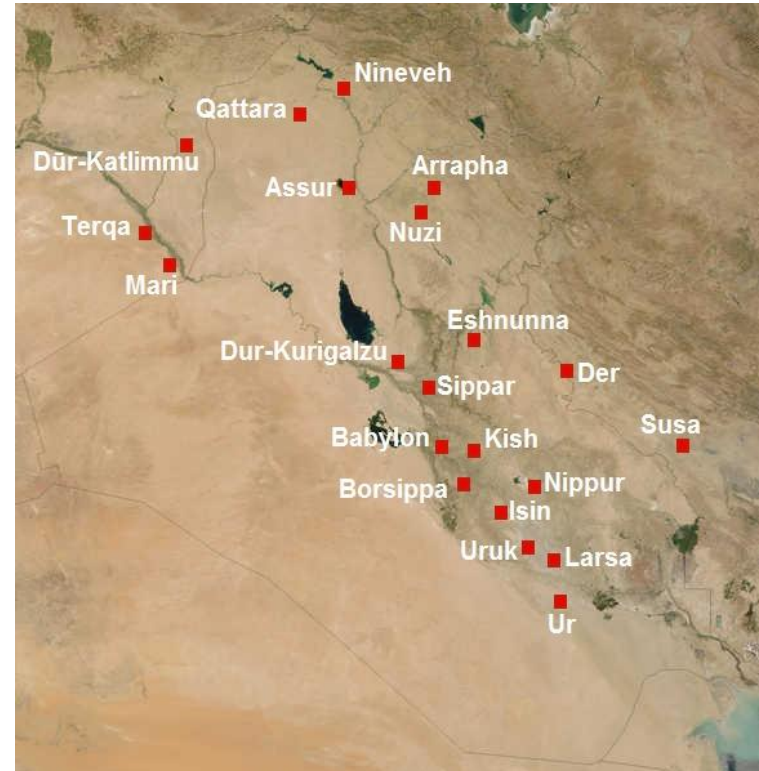
5. – 6. prosince 2013

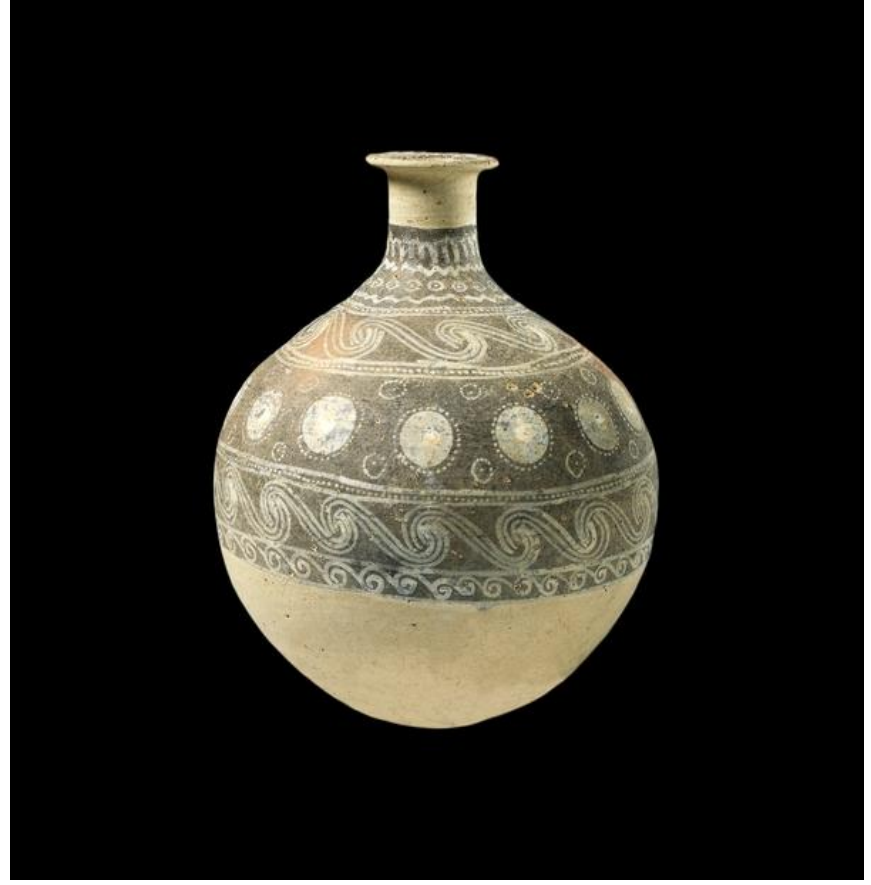
NÁSTUP LBA V SEVERNÍ LEVANTĚ

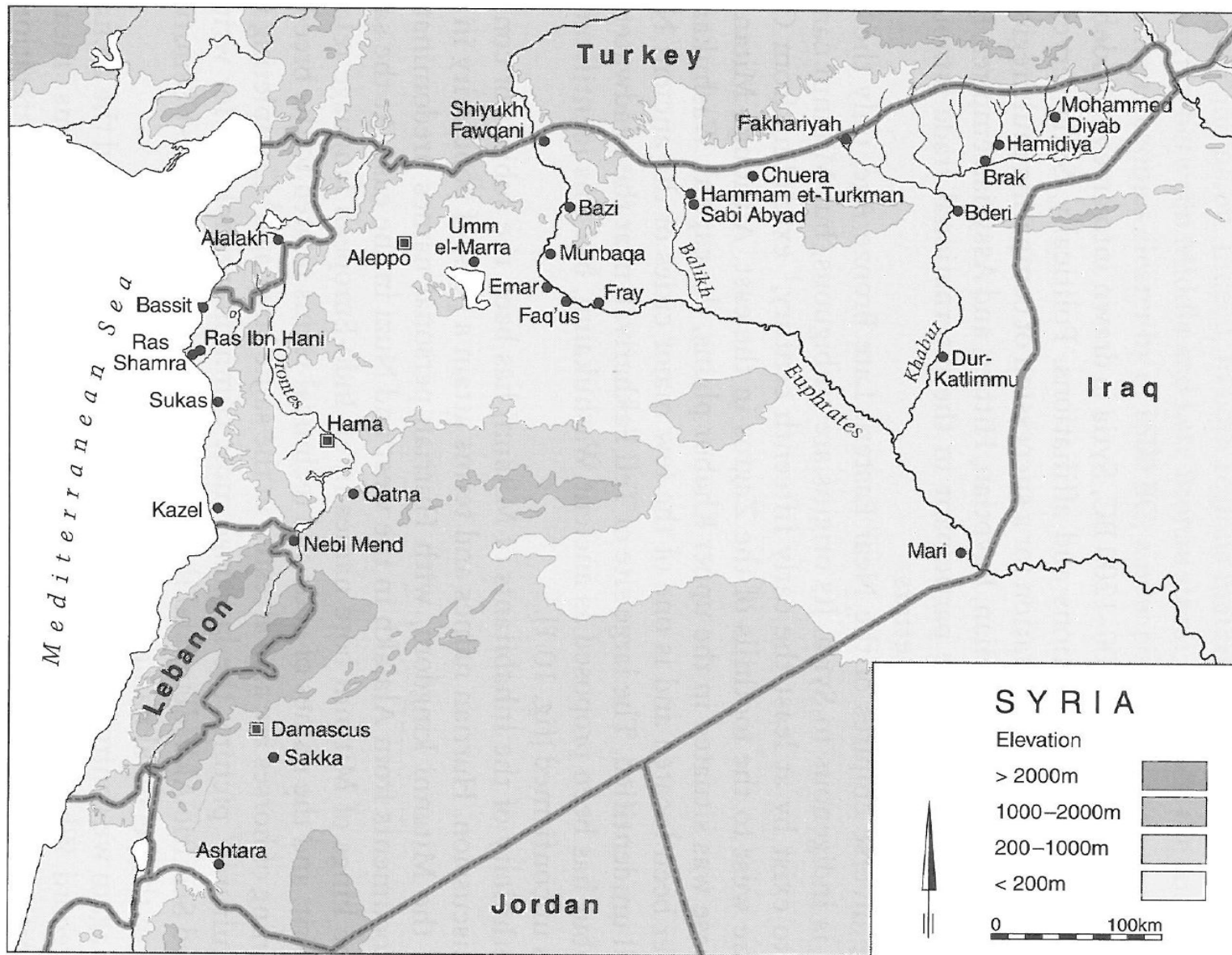
- asi 1600-1200 př.n.l.
- „mezinárodní“ politika – zájmová oblast Chetitské, Mitannské, Egyptské i Asyrské říše
- množství písemných pramenů x archeologická stránka „neujasněná“
- málo C14 a dendro teprve začíná být aplikovaná
- podobně jako na jihu – značná podobnost MBA a LBA keramiky – postupný vývoj; obdobné platí pro architektonický vývoj či stratigrafii (Alalach, Hama, Hammam et-Turkman)
- keramika = pro LBA: běžné zboží i luxusní či importy

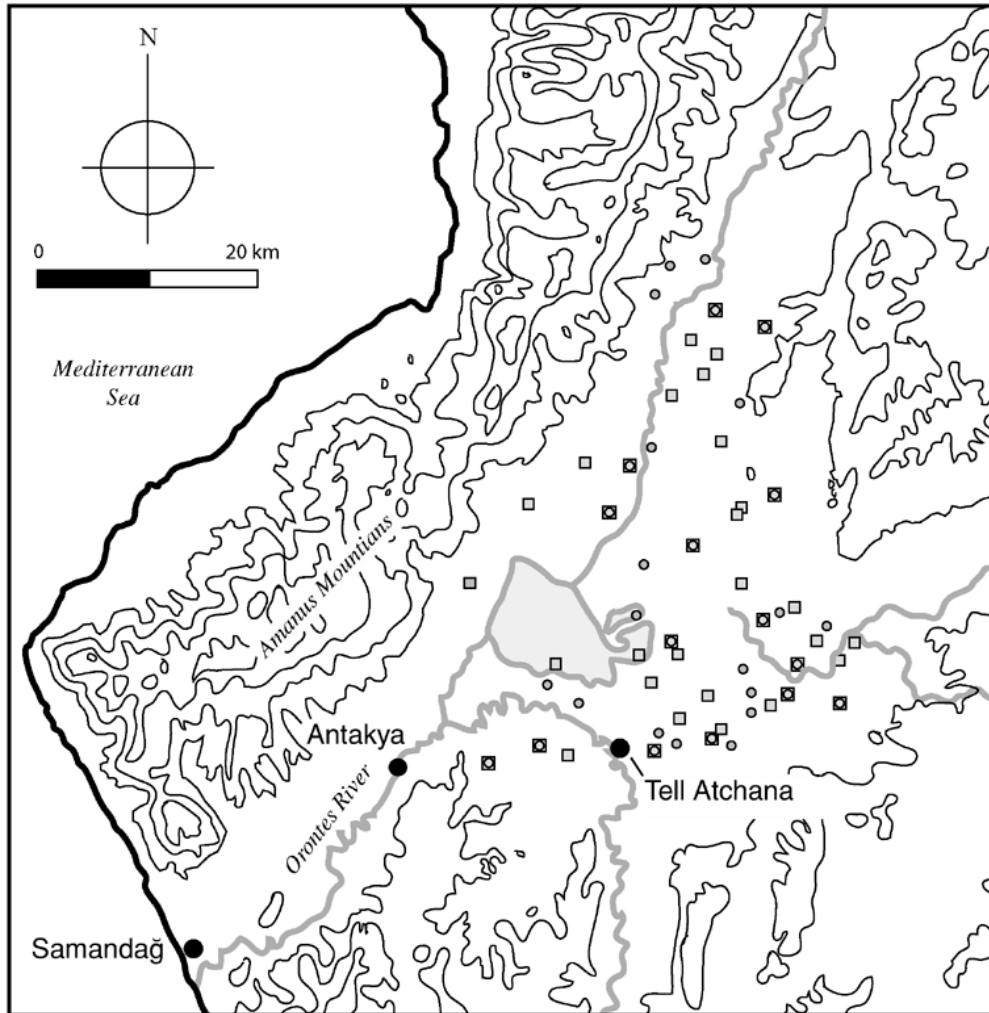
„NÚZSKÉ ZBOŽÍ“

- poprvé identifikováno na Jorgan Tepe (Núzi) v S Iráku
- malovaná výzdoba ve světlé barvě na tmavém pozadí
- geometrické nebo florální (především na západě) motivy
- typický tvar: vysoká, tenkostěnná otevřená nádoba na malé nožce nebo podstavci v podobě „knoflíku“
- „mitanské prostředí“ – 15.-14. stol. př.n.l. – obvykle v nevelkém počtu – elitní marker
- v oblasti Džazíry se s počátky núzského zboží překrývají poslední fáze cháburského zboží – tmavě malovaný dekor na „shoulder goblets“ s podstavci v podobě „knoflíku“

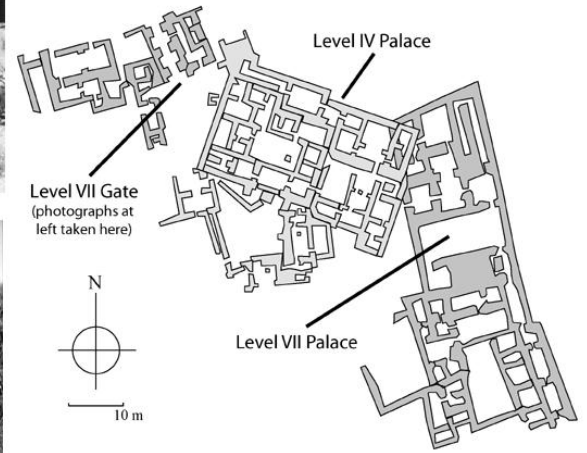
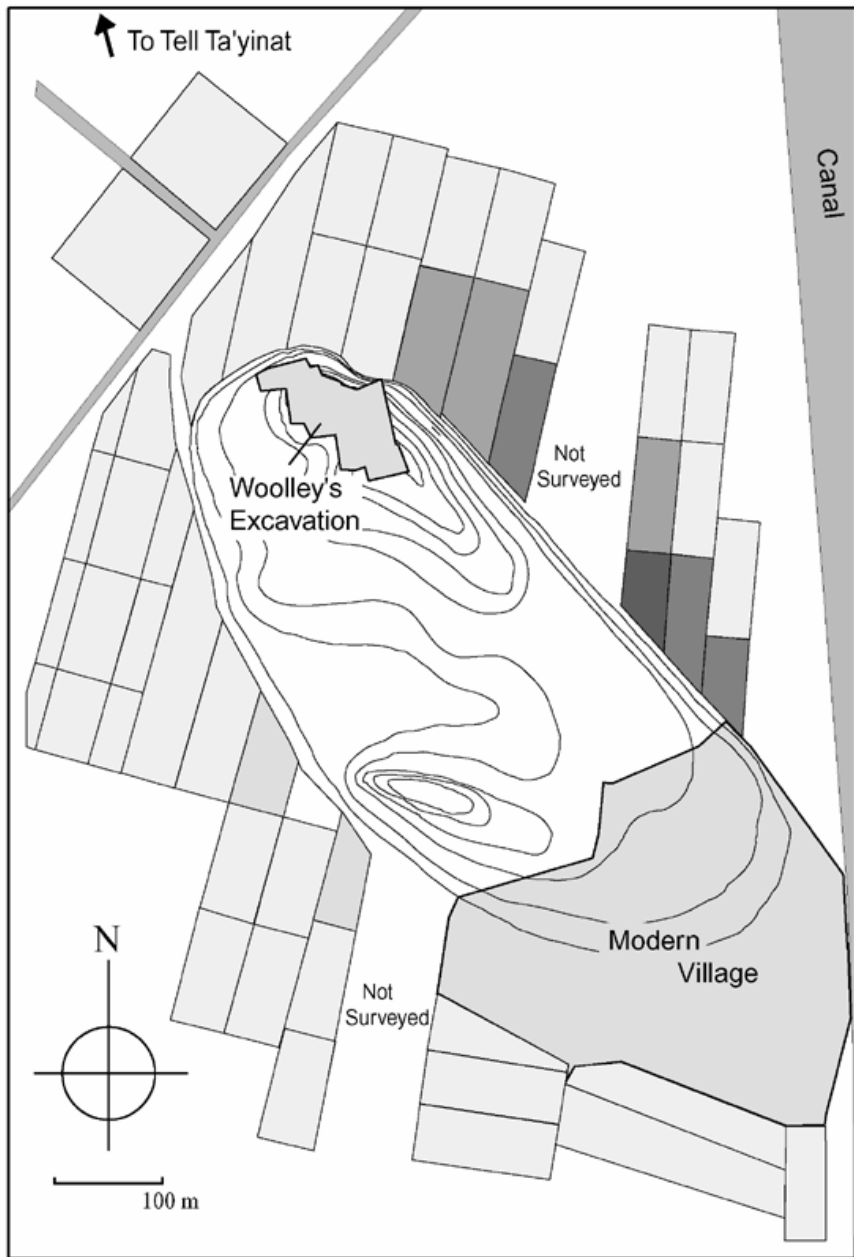

- Middle Bronze Age (Amuq K/L)
- Late Bronze Age (Amuq M)
- ⊠ Middle and Late Bronze Age

Alalach (Tell Ačana)

- C. L. Woolley (1937-1939; 1946-1949)
- jedna z nejbohatších sekvencí z LBA, vrstvy VI-I, přesná stratigrafická situace a její interpretace stále diskutována
- celkem 17 sídlištních vrstev od EBA do LBA
- pro LBA především kyperské importy – lokální sekvence archeologických vrstev poskytuje relativně spolehlivý časový rámec v kontextu celé východní mediterránní oblasti – především relativní chronologie!
- destrukce vrstvy VII – Chattušili I.

EXKURZ: CHETITSKÉ DĚJINY

Raný bronz v Anatólii (asi 2500–2000 BC)

- centrální Anatólie - homogenní archeologická kultura - „chattijská“
- písemné prameny:
 - vyprávění **Král bitvy** (*šar tamḫāri*) o králi Sargonu Akkadském a jeho tažení do anatólského města Purušchanda na podporu zde sídlících akkadských obchodníků
 - legenda o králi Narám-Sínovi **Král Kúty** + fiktivní královský nápis, který zmiňuje porážku sedmnácti anatólských králů
- Král Kúty* - mezi koalicí sedmnácti panovníků i „Pamba, král Chatti“ a „Zipani, král Káneše“ - formálně nejstarší odkaz na „Chatti“ či „Chattušu“ (23. stol.)
- historická mezera mezi 23. a pol. 19. stol. BC
- na přelomu 3. a 2. tisíciletí založeno kárum Chattuš

Střední doba bronzová v Anatólii

- charakteristické - přítomnost asyrských obchodních kolonií – staroasyrské texty – kupecká osada Káneš (u dnešního Kültepe) = obchodní kolonie Aššuru, asi 20 tis. tabulek – převážně obchodního charakteru + korespondence
- poté, co asyrské kupecké osady ztratily na významu, přesunulo se mocenské centrum do Chattuše, pozdějšího hlavního města Chetitské říše.
- **Anitta**, král Kuššaru a Néši, syn Pichany (konec 18. stol.); současník Šamší-Adada I. písemný pramen: **CTH 1: Text o Anittovi** – často opisován i v pozdějších dobách
CTH = Catalogue des textes hittites: <http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/CTH/>
- sjednocení lokálních městských států pod jeho nadvládu
- jeho otec Pitchana z Kuššaru si podmanil Káneš/Néša – jeho rezidencí – pak vojenská tažení jeho syna Anitty – ústí ve zničení Chattuši + plevel a kletba
- pod jeho kontrolou území, které se později mělo stát jádrem Chetitské říše
- rozpad Anittovy říše - posléze nejsou dochovány žádné písemné prameny - kolaps i asyrských obchodních kolonií

CHATTUŠILI I

- Chattušili = „muž z Chattuš(e)“
- množství písemných pramenů:

Anály Chattušiliho I. (CTH 4, akk.+chet.)

Edikt Chattušiliho I (CTH 5)

Proklamace o nástupnictví Chattušiliho I./Testament (CTH 6)

Starochetitské vyprávění o městě Zalpa (CTH 7; akk.)

Palácová kronika (CTH 8-9) atd.

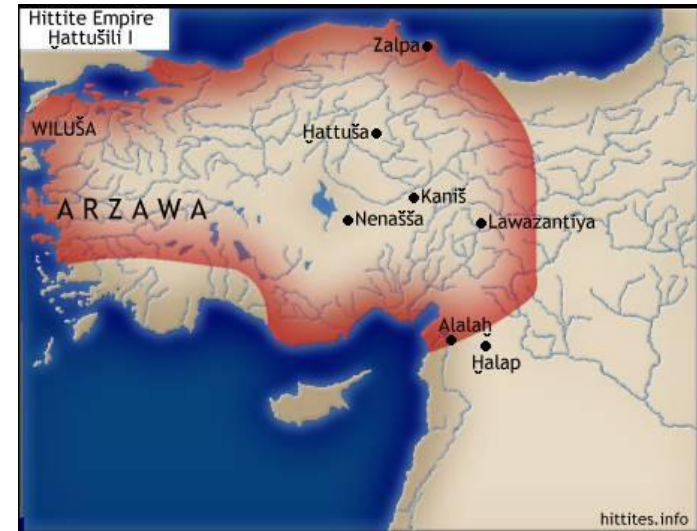

- původ: v Análech: „syn Tawannanna bratra“ (Tawannanna = manželka Labarny I.) - zjevně nebyl Labarnovým synem, ale asi synovec královny (nástupnictví ale v mužské a nikoliv ženské linii) - zřejmě pocházel z linie synů, kteří byli zapuzeni - možná syn Papachdilmacha
- po nástupu na trůn: zapuzena Tawannanna i její potomci = nástupnictví Ch. potomků
- akkadsko-chetitské *Anály*: psány strohým jazykem popisujícím tažení, bitvy a dobytí jednotlivých měst; chet. *pešnatar* (odvozeno od *pešna*, „muž“) = „mužné činy“ (srv. *res gestae*)

CTH 4

- tažení v průběhu šesti let jeho vlády
- neobsahují žádné údaje napomáhající dataci
- v 1. roce: pouze Anatólie
- ve 2. roce: **syrské tažení**:
 - prvním cílem: Alalach (panovníkem Ammitaqu, vazal Chammurapiho z Aleppa) = destrukce VII
 - vypálení paláce + města (dopis Chattušiliho I./ Labarny = vazalskému králi v Sýrii z tohoto tažení
- ve 3. roce: Arzawa = nedobyl města, pouze kořist (dobytek, ovce) = ztráta víry v panovníka = rozpad říše + pronikání Churritů – Chattušiliho reakce: protiútok + znovudobývání území v Anatólíi – triumfální návrat do Chattuše
- ve 4. roce: druhé tažení na sever
- v 5. roce: **druhé syrské tažení** – konflikt s Chaššu/Chaššuvou/Mamu(?) – churritským městem V od Eufratu = tudíž překročil Eufrat – pomoc při ochraně města - jednotky Chammurapiho II., krále Jamchadu/Aleppa (syn Jarim-Líma III.)

- při vojenských akcích možná raněn – otázku nástupnictví řeší jeho *Testament* = za nástupce adoptuje vnuka **Muršiliho**

MURŠILI I.

- písemné prameny: zlomky *Análů* - tažení proti Babylónu (CTH 10), proti Chalabu/Aleppu (CTH 11), anatolská tažení (CTH 12), churritské války (CTH 13), syrské války (CTH 14 - možná ne Muršili I.)
- současník Samsuditány z Babylónu (asi 1625-1595/1529-1499 př.n.l.)
- podle **Telepinova výnosu** = M. úspěšný vládce, rozšiřoval území - podle tohoto textu dobyl Aleppo - pak se vydal k Babylónu a dobyl ho = konec 1. babylónské dynastie; podle Babylónské kroniky: „Za časů Samsuditány pochodovali proti zemi akkadské muzi z Chatti“ + plenění + odvezení Mardukovy sochy - při cestě zpět na něj zaútočily churritské jednotky: datum 1595/1531 BC - tažení povodím Eufratu - dobytí Mari a Babylónu; nepokoje v Chatti - stažení jednotek do Anatólie; po dobytí Babylónu - Kassité = možná Muršiliho spojenci
- krátce po návratu do Chattuši - zabit švagrem **Chantilim I.** (opět v Telepinově výnosu)
- dochované fragmenty „Análů“ - tažení proti Babylónu, Aleppu, Churritům a Sýrii - tažení proti Aleppu: pomstít otcovu krev

Chantili I., švagr Muršiliho I. (manžel Charapši)

- konspirace - také Zidanta (I.) = vražda Muršiliho I. - pak Chantili I. na trůn (jako manžel Charapši)
- obavy o vlastní život (Telipinův výnos) - ale dlouhá vláda
- měl být prvním králem, který opevnil Chattušu (archeologicky nikoliv)
- neustálé konflikty s Churrity - Telipinem interpretováno jako božská odplata za Muršiliho vraždu
- první doklady o severních Kašcích (pozdní odkaz, Tudchalija IV., 1239-1209), kteří zničili posvátné město Nerik v S Anatólii - znovu osídleno až za Chattušiliho III.

Zidanta I., švagr Chantiliho I.

- jeho manželkou dcera Chantiliho I.; na konci Chantiliho vlády zabil Pišeniho, který byl legitimním dědicem a to včetně potomků a hlavních hodnostářů - Zidanta králem
- Zidantu pak zavraždil jeho vlastní syn Ammuna (opět Telepinu)

Ammuna, syn Zidanty I.

- zabil svého otce - pak nástup na trůn
- teritoriální ztráty
- ke konci jeho pravděpodobně dlouhé vlády si jeho syn Chuzzija zajistil trůn tím, že povraždil množství svých příbuzných
- z doby jeho vlády: fragmentární kronika (CTH 18) - anály - zřejmě úspěšně vyplenil Néšu, ale záhy s ní znovu bojoval + další konflikty v centrální Anatólii; ztratil kontrolu nad Arzawou, Kitzvatnou (první samostatný vládce asi Parijavatri, otec Išputachsua)

Chuzzija I., syn Ammuna

- zjevně nebyl první v nástupnictví - jeho bratry mohli být zavraždění Tittija a Chantili
- Chuzziju sesadil z trůnu Telepinu (švagr), ale nenechal ho zabít (viz Výnos)

Telipinu, zeť Ammuny

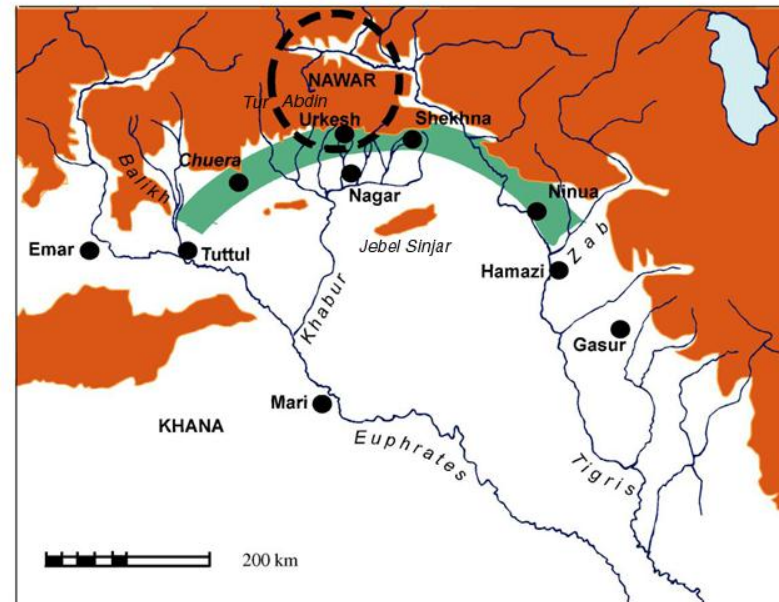
- manželka Ištaparija, sestra Chuzziji I.
- texty: Telipinův výnos (CTH 19, akk.+chet.), Telipinovo tažení proti Lachcha (CTH 20), Smlouva s Išputachšim z Kitzvatny (CTH 21, akk.+chet.), zlomky s jeho jménem (CTH 22)
- Chuzzija I. se pokusil Telipina a Ištapariju zabít, ale nezadařilo se - Telipinu se o spiknutí dověděl - sesadil Chuzziju a zmocnil se trůnu
- dalších pět Chuzzijových bratrů poslal do vyhnanství (podporovali Chuzziju při pokusu o Telipinovo zabití)... nicméně během Telipinovy vlády byli nakonec Chuzzija i jeho bratři zavražděni Tanuvou (údajně bez vědomí Telipina) - vrazi Tanuva, Tachurvaili a Taruchšu byli odsouzeni, ale z rozhodnutí Telipina se z nich stali zemědělci
- tzv. *Telipinův výnos* z konce starochetitského období (po 1500 před Kr.), v jehož úvodu je podán výčet chetitských králů od počátku chetitského království v Chattuši až po nástup Telipina I. na trůn. Zdůrazněny jsou především okolnosti nástupu jednotlivých panovníků na trůn a intriky i vraždy, které je provázely.
- pokus o ukončení neustálých vražd - zabezpečení nástupnictví
- zároveň také vítěz několika konfliktů na JZ; zničil město Chaššuva
- první chetitský panovník, který uzavřel smlouvu s cizím státem - smlouva s Išputachšim z Kitzvatny (CTH 21) (proti Mitanni?) - paritní smlouva (zlomky akk.+chet.)
- zřejmě první doklady Chetitských zákonů - Telipinova kompilace (odpovídá duktus + také Výnos obsahuje na konci zákony a samotný je právním textem)

- zbytek 16. stol. - dynastické spory + ozbrojené konflikty - především s Churrity (na východě); možná lze spojit expanzi do Syropalestiny a Mezopotámie s opětovným zavedením klínového písma - duktus odlišný od duktu asyrských kolonií; sám Muršili zavražděn krátce po návratu - následně tedy nejednoznačné záznamy, nevýznamní panovníci, omezení centrální moci (srv. ideologie královské moci - panovník neměl božský statut, ale první mezi rovnými; později - asi 1400-1200 - královská moc více centralizovaná)
- např. Aleppo + okolní oblasti - kontrola Churritů - včetně pobřežní oblasti pův. označované jako Adanija - přejmenováno na Kitzvatnu (později Kilíkii)
- Označení „středočetitské“ období = sporné a je pouze pomocné
- Vymezuje období vlády jednotlivých panovníků po době staročetitské až do začátku četitské velkoříše za Šuppiluliumy I.
- mnozí králové „střední“ říše měli stejná jména jako dřívější či pozdější králové, a nelze jim proto vždy jednoznačně přiřadit nalezené texty. V tomto směru je hlavní pomůckou paleografická a lingvistická analýza dochovaných textů, jež nám umožňuje texty přibližně datovat
- Zprávy z ostatních regionů Předního východu = minimální + a nelze proto zhodnotit politický význam či vliv četitských králů
- střety s novými státními útvary, jež se zformovaly na jihu (Kizvatna) a na jihovýchodě (Mitanni).
- v průběhu 15. stol. před Kr. = Mitanni + sílí pronikání churritského vlivu do četitské kultury.
- silný nárůst churritštiny = především za vlády Tutchaliji I. + současně se studují a přepisují tradiční díla mezopotámské literatury
- počínaje vládou Arnuvandy I. dochází k vpádům kmenů Kašků ze severu, které provází celé následující četitské dějiny a jsou později i jednou z příčin zániku Četitské říše.

➔ severní region: formován pod vlivem churritského a chetitského prvku

- autochtonní v Sýrii = **MITANNI**
- existence doložena min. na poč. 15. stol.
- geograficky: Kilíkie (Z) - úpatí Zagru (V)
- mocenské centrum: horního povodí Cháburu
- hl. město: Vašukanni (nelokalizováno)
předpokládá se identifikace s
Tell Fachaříja (horní tok Cháburu)
- etnicita Mitanni – diskutováno
- churritská jména + terminologie = oblíbené
churritská osobní jména převažují v textech z Alalachu a Núzi + panovníci
Mitanni ide. jména (i jména bohů a technické termíny týkající se chovu koní – taktéž)
- pro písemné záznamy ale nejčastěji akkadština (srov. texty z Katny a Hadídí)

Politické dějiny Mitanni: rekonstruováno (především chetitské, egyptské a asyrské prameny + Sýrie) ... minimum vlastních mitannských pramenů – pro mezinárodní politiku zejména egyptsko-mitannská korespondence v rámci amarnského archívu (až 14. stol. př.n.l.)

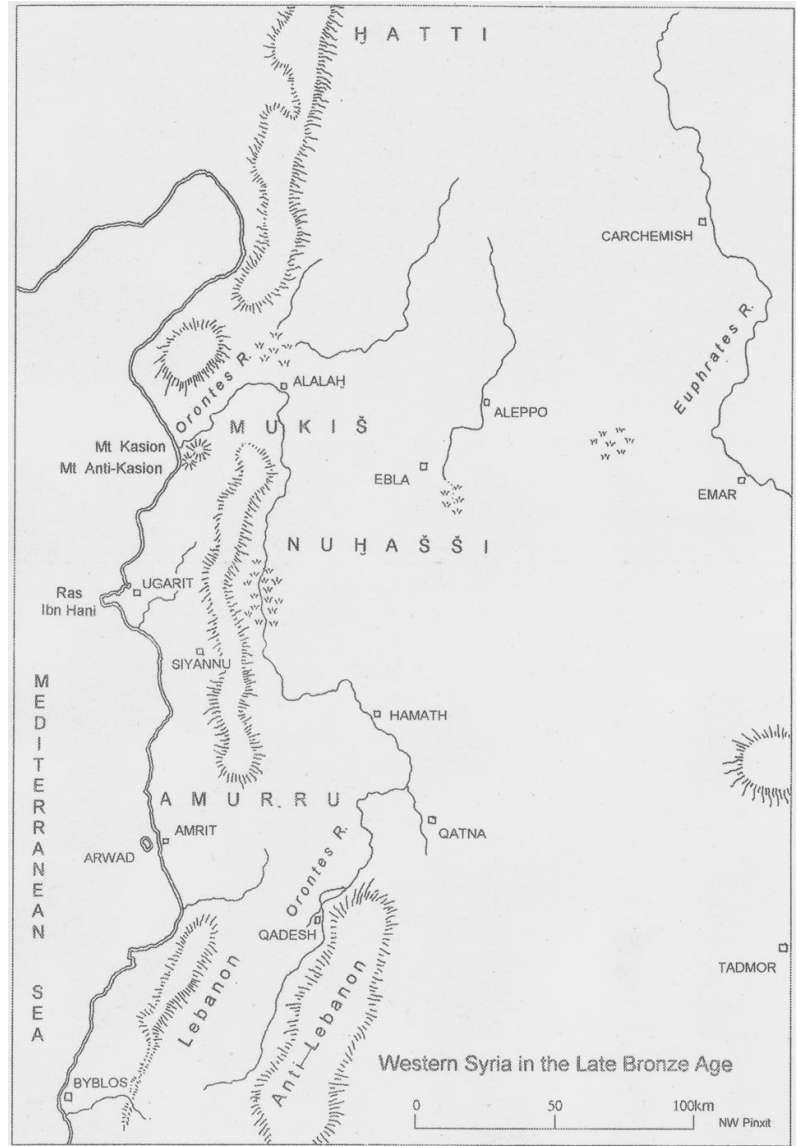
- Co ale znamená rozšíření churritských jmen a dalších termínů?
 - konvenční interpretace ... postupná, rozsáhlá migrace etnických Churritů z východní Anatólie do oblasti horního toku Cháburu a severního Iráku na konci 3. a do západní Asie ve 2. tisíciletí př.n.l.
 - alternativní pohled: převzetí moci etnickými churritskými jednotlivci (vojenskou elitou?) nad jednotlivými částmi Sýrie doprovázené akulturací vč. adopcí churritského jazyka, praxí dávání jmen a ideologie semitským obyvatelstvem – následování příkladu svých nadřízených
- snaha identifikovat churritský styl v umění nebo materiální kultuře = nepříliš úspěšná ... potvrzení nemožnosti spojovat identifikaci etnika s určitou archeologickou „kulturou“ ... byť ale mnohé známky etnicity mohou existovat v materiální kultuře
- mitanské umění + materiální kultura = směs různých tradic Sýrie a okolních oblastí ... lokální zvláštnosti: zejména mitanská glyptika a vysoce kvalitní keramika: núzské zboží

- nejvíce dokladů pro Mitanni – dva „archívy“: **Núzi** (Jorgan Tepe; knížectví Arrapcha, centrum mod. Kirkúk) – většina archívů asi 1500-1350 př.n.l., kdy byla Arrapcha připojena k Mitanni ... osobní jména převážně churritská, ale psaný jazyk akkadština
- téměř soudobý materiál z archívu Alalachu IV – podřízeno Mitanni, ale ovládáno dynastií místních vládců; info o tom, jak se Alalach stal předmětem Mitanni – nápis **Idrimiho** = z tohoto textu též vyplývá, že Mitanni získalo nadvládu nad městskými státy Aleppo a Emar
- „churrinizace Katny“ v povodí Orontu – dlouhý inventární seznam kultických předmětů (nábytku) bohyně – nad městy v této oblasti nemělo Mitanni pravděpodobně nikdy přímou nadvládu – spíše úzké kontakty (viz egyptské prameny, Thutmose III.)
- mitanský král **P/Barattarna** – expanze na západ k Aleppu a Idrimi, vládce Alalachu se stal jeho vazalem; se jménem tohoto krále se pojí jen jedna zmínka v textu z Nuzi + biografický nápis **Idrimiho z Alalachu (1490-1465/1465-1440 př.n.l.)**; připojení Arrapchy; možná protivník Thutmose III.; spojenectví s Kitzvatnou (JV Anatólie) – asi v pol. 15. stol. se mitanským vazalem stává Asýrie

Idrimi z Alalachu (1490-1465/1465-1440 př.n.l.)

<http://www.alalakh.org/idrimithemovie.asp>

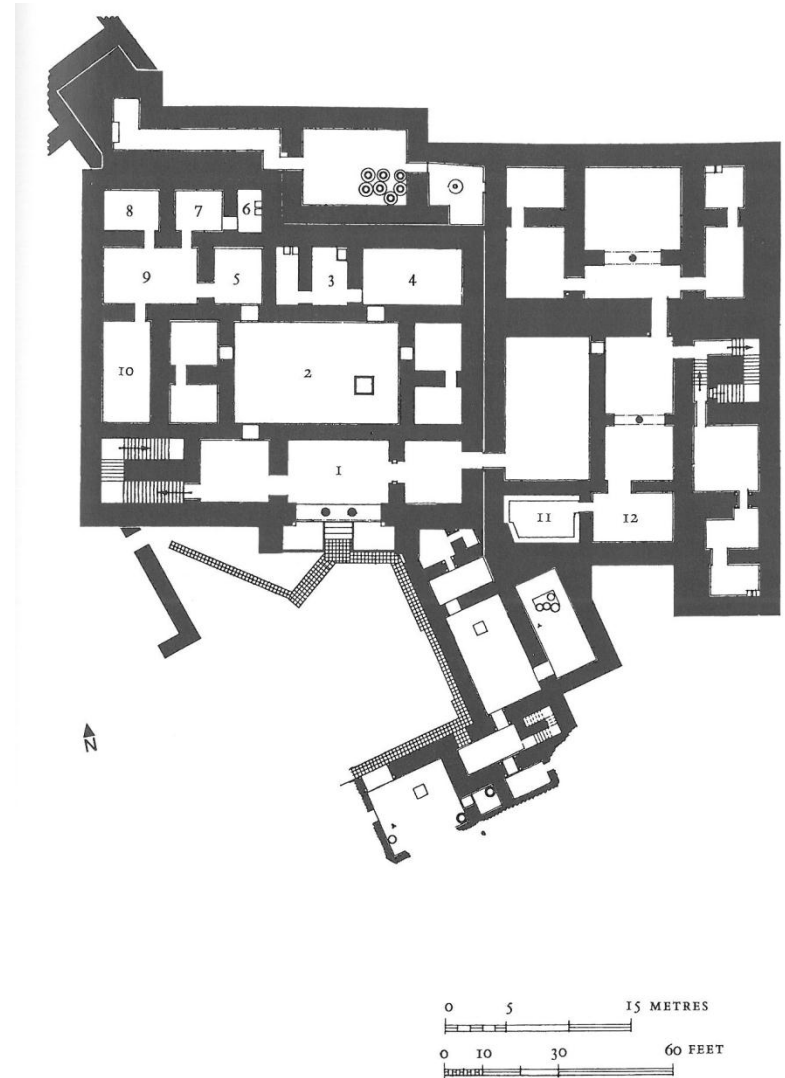

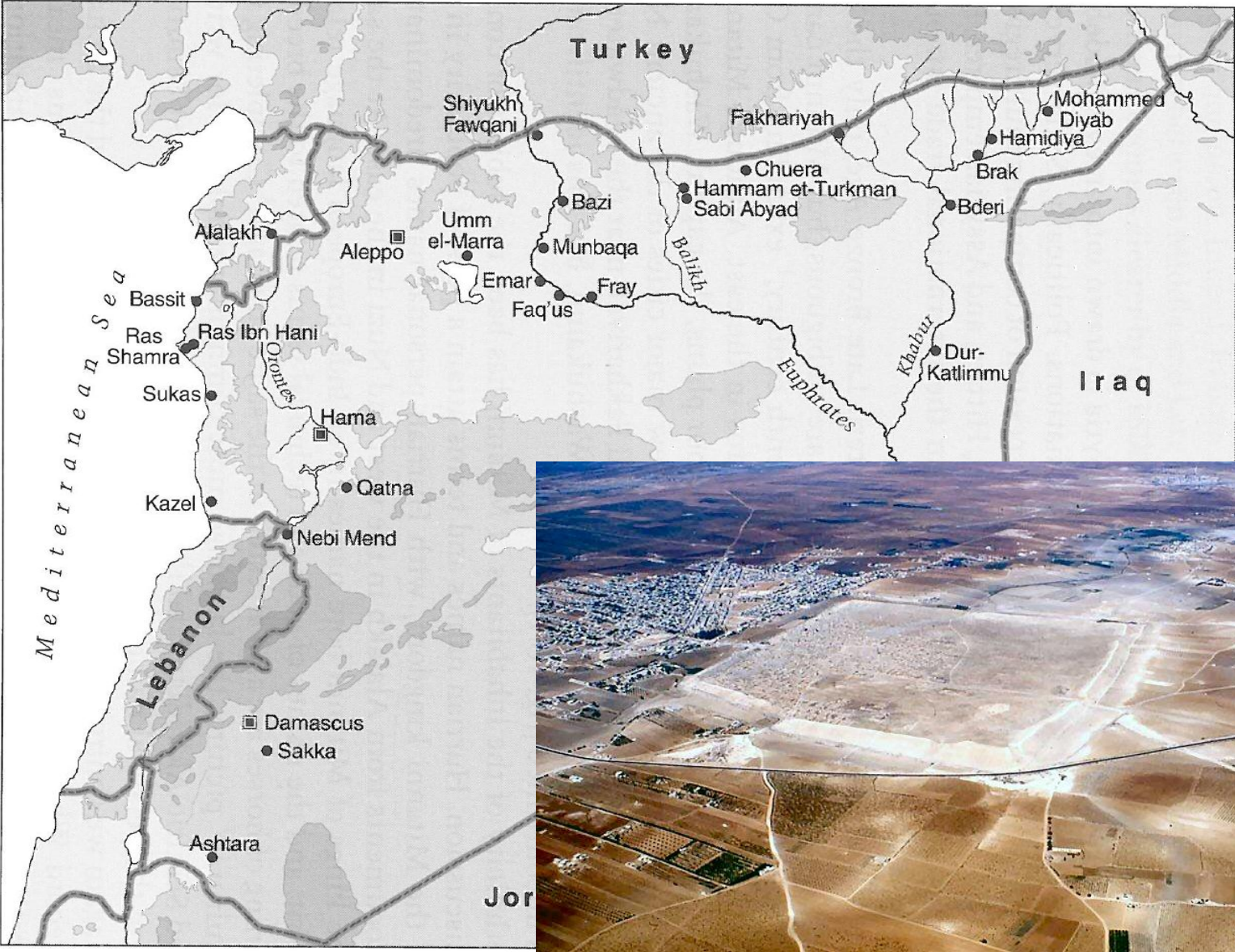
- více informací – vláda **Sauštatar** = hlavní zdroj: **Šattivazova smlouva**, tj. chetitská vazalská smlouva mezi Šuppiluliumou I. a mitannským princem Šattivazou – uzavřená po definitivní porážce Mitanni
- podle této smlouvy Šattivaza panovník/loutka Chetitů: de facto chetitský guvernér = odkazy na dějiny dynastického konfliktu v Mitanni – z kontextu vyplývá, že Šattivaza vyhledal u Chetitů útočiště
- dvě verze (akkadské) smlouvy – archivní kopie z Chattuši (chetitská verze dochována pouze ve zlomcích; CTH 51 a 52)
- ze smlouvy: Sauštatar (praděd nebo prapraděd Šattivazy, konec 14. stol. př.n.l.) dobyl Aššur – zmocnil se dveří vyrobených ze zlata a ze stříbra Aššurova chrámu – jako válečná kořist do Vaššukkanni (událost pravděpodobně poté, co asyrský vládce Aššur-nadin-ahhe I. vyslal poselstvo s gratulací k Amenhotepovi II.) – za vlády Sauštataru Asýrie součástí Mitannské říše
- Asýrie byla pravděpodobně povinnována placením tributu (až do doby vlády Aššur-uballita I.) = žádná zmínka o dobytí Aššuru v asyrských královských seznamech = zřejmě zůstal pod správou lokální dynastie
- pod kontrolou Sauštataru i Nuzi a Alalach (doloženo v textech z obou center); alespoň dočasně si nárokoval i Ugarit a Kitzvatnu

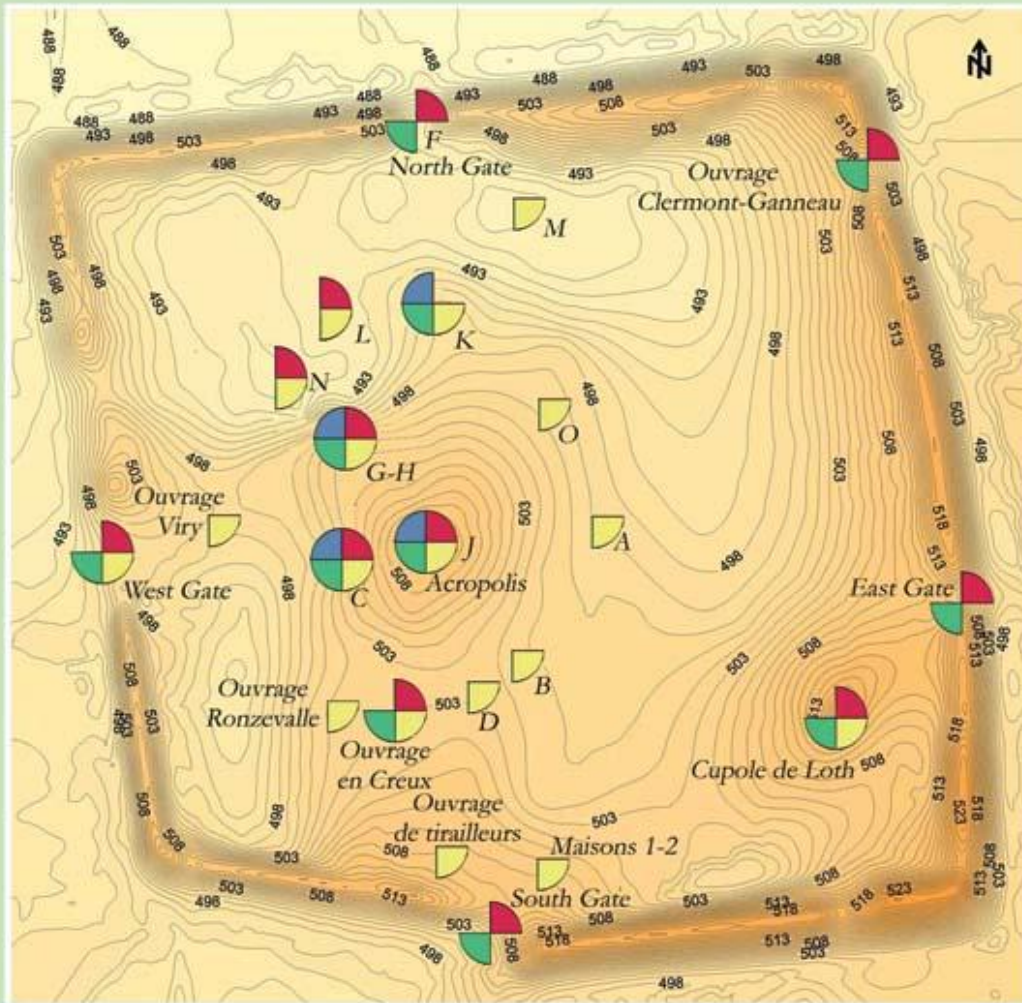
ALALACH IV

- rozlehlý palác včetně archívu admin. textů
– vláda Idrimiho, Niqmepy a Ilmilimmy (vazalové mitanských králů)
- vstup do paláce: portik se dvěma sloupy
- stavba ze dřeva a sušených cihel + orthostaty
charakteristické pro LBA paláce v Sýrii
- palác vypálen – zřejmě vojska Šuppiliumy I.
- následná rekonstrukce: pevnost + chrámy
- **VB**(Fink) – Idrimi (asi 1490/1465-1465/1440)
- **IVA**(Fink) – Niqmepa, Ilmilimma (asi 1465/1440-1420/1400) – archív IV
- **IVB**(Fink) – Addu-Nírání? Itúr-Addu (asi 1420/1400-1353/1341)
= dobytí Šuppiliumou I.
- **III**(Fink) – Šuppiliuma I. až Arnuwanda II. (asi 1353/1341-1320/1313) – konec města, deportace v 9. roce Muršiliho II.? (LH IIIA:2)
- **IB**(Fink) – nekončí později než pád Chatti a Ugaritu (asi 1210-1190/1185 BC); Idrimiho socha

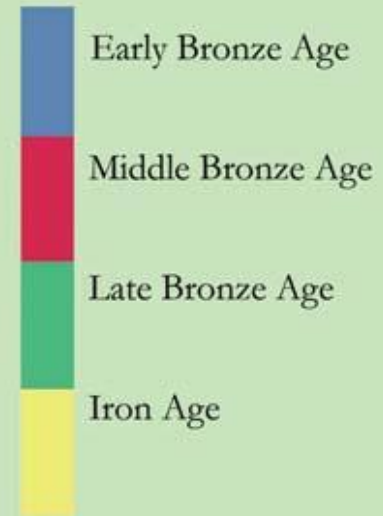

KATNA

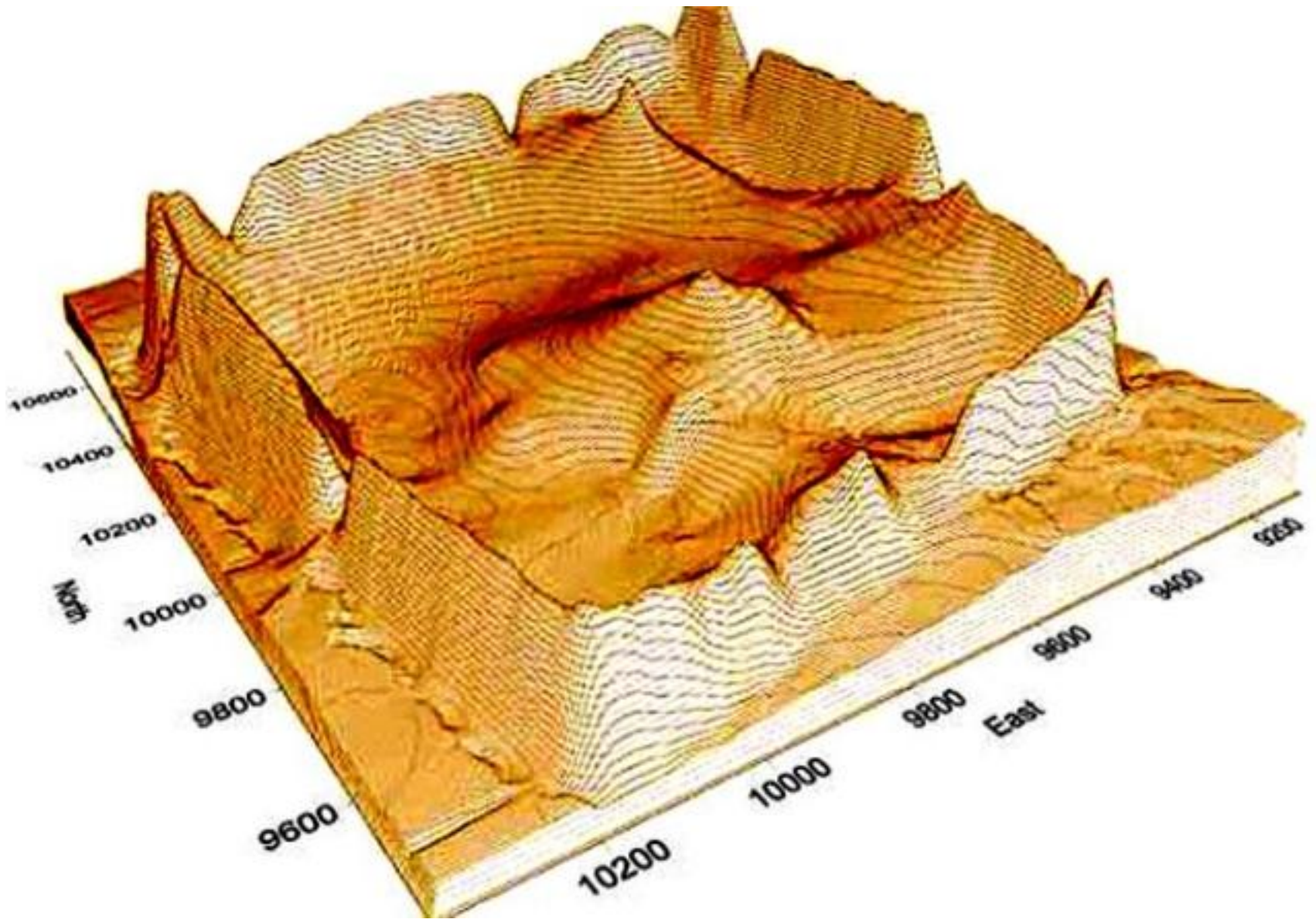
Distribution of the archaeological periods attested by excavations

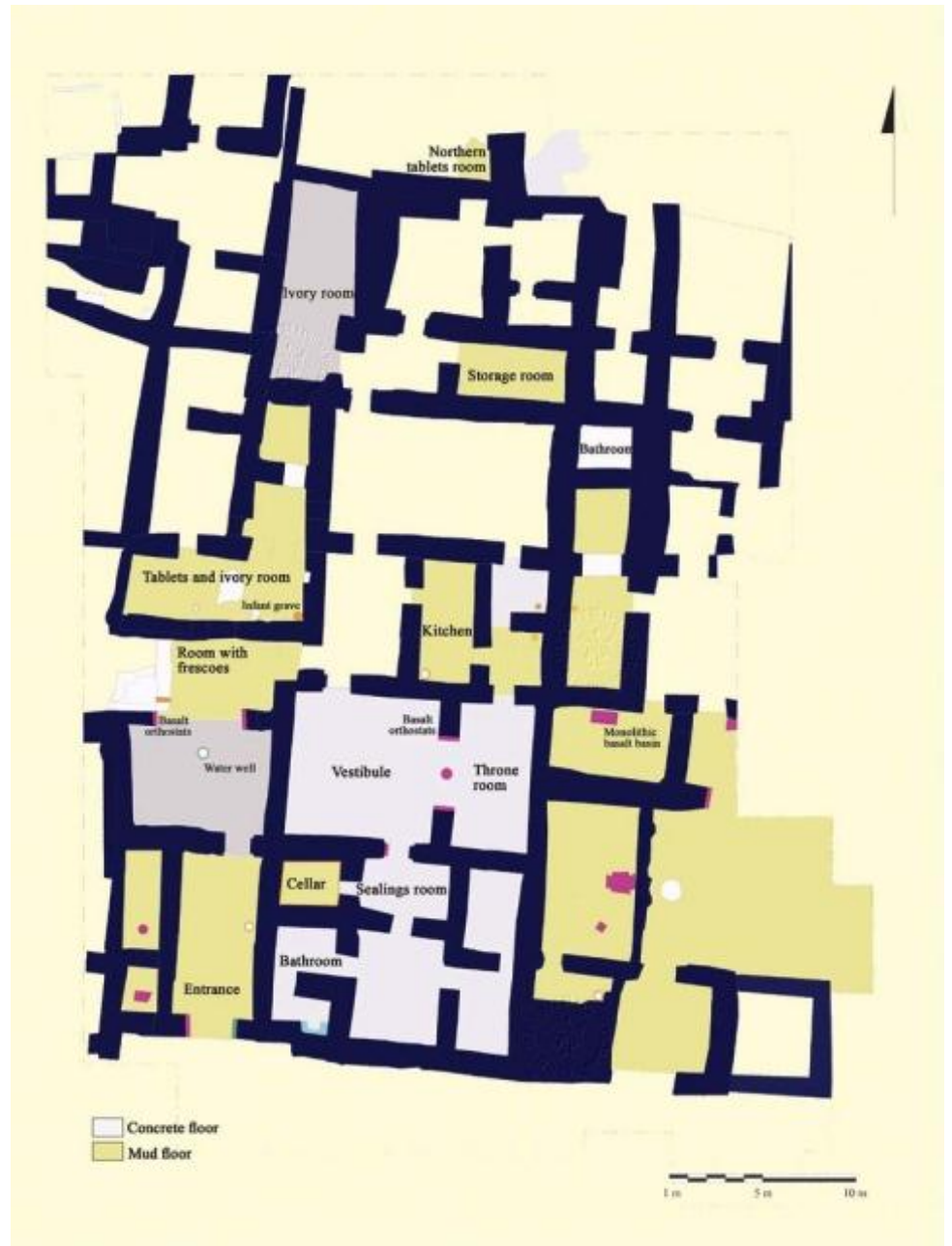
0 m 100 m 200 m 300 m

A. Beinat, A. Marchesini - University of Udine

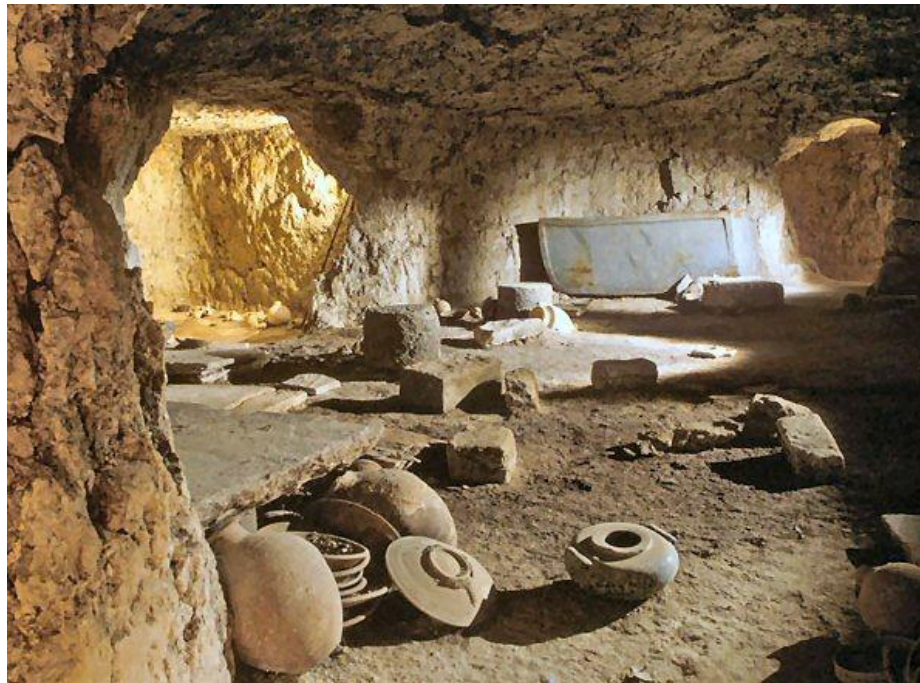

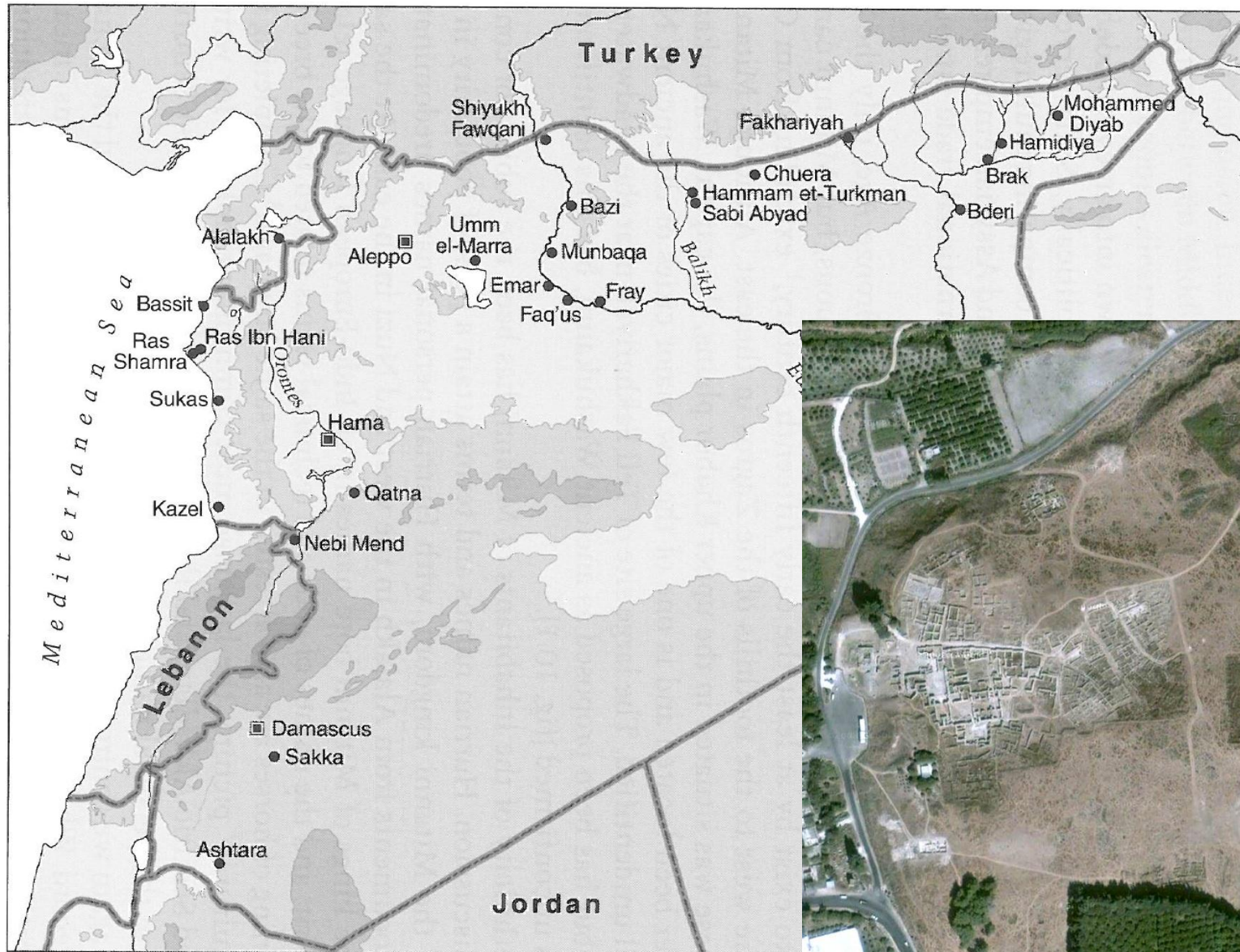

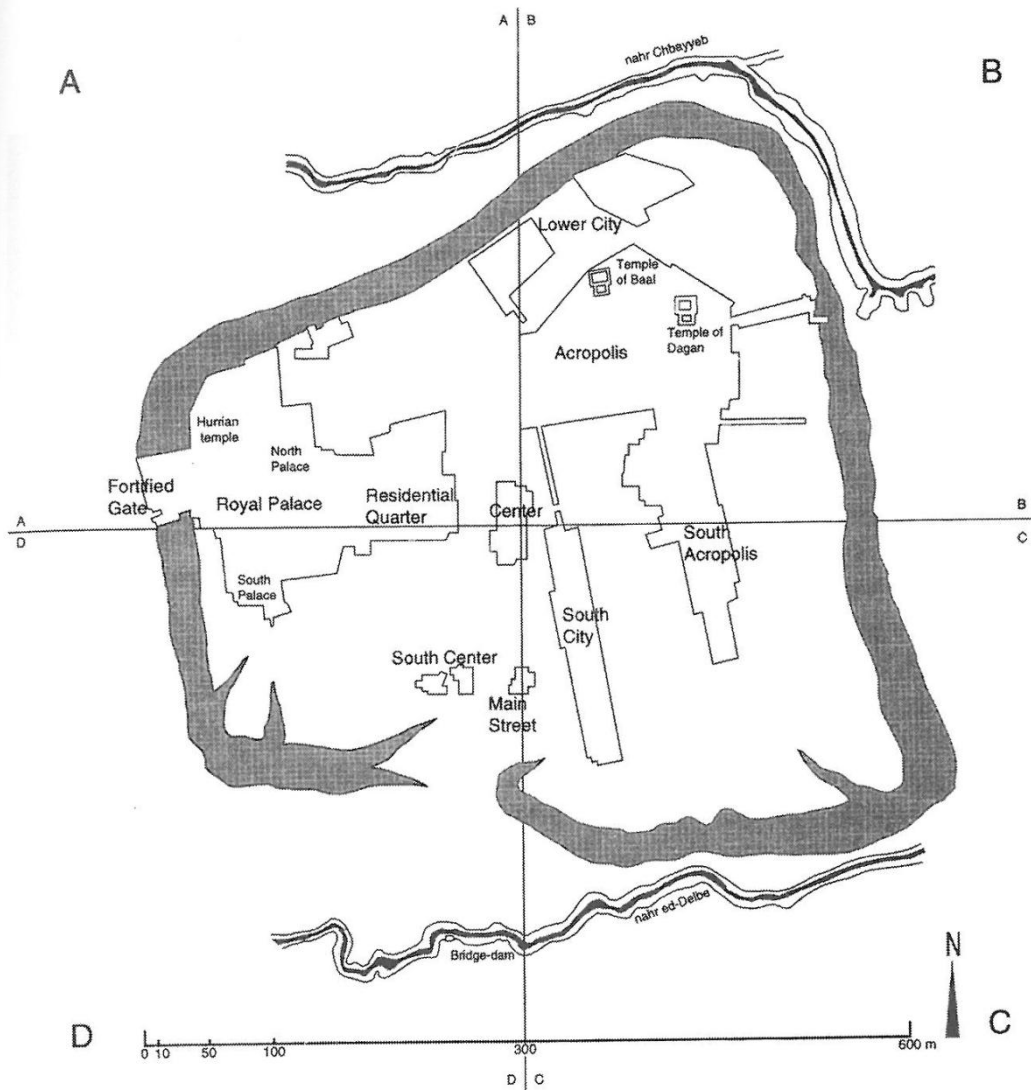
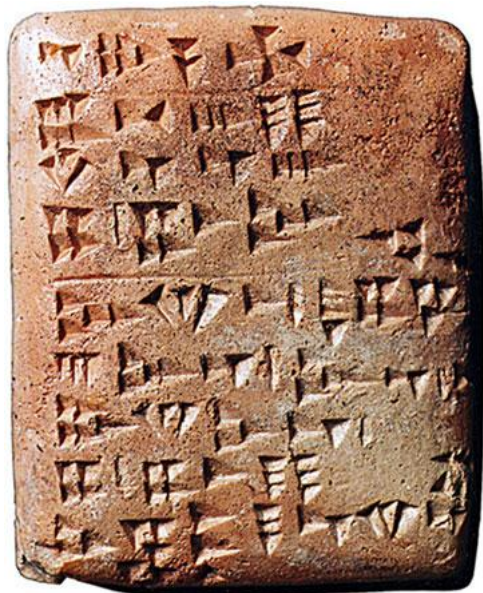

UGARIT

Archeologický výzkum

- náhodný objev v r. 1928 – klenba hrobky v Minet el-Beida = Mission Archéologique Française (Claude F.-A. Schaeffer) – základy přístavu + pahorek Rás eš-Šamrá, vzdálený 800 m od pobřeží (1929-1970)
- mise následně pod vedením Henri de Contensona (1971-1974), Jean Marguerona (1975-1977), Marguerite Yon (1978-), Yves Calvet, Valérie Matoïan
- první sezóny: přístavní sídliště Minet el-Beida + hrobky (1929-1935) a vykopávky v prostoru pahorku Rás eš-Šamrá – především městské části na Akropoli (1929-1937) včetně dvojice chrámů a Domu velekněze s mytologickými tabulkami a popsanými bronzovými nástroji – umožnění rozluštění ugaritštiny v r. 1930 /Hans Bauer, Edouard Dhorme a Charles Viroilleaud/; mezi lety 1932-1937: rezidenční oblasti v Dolním městě (východ, západ) a pod Akropolí (sever, severovýchod)
- 1937-1939: práce přeneseny na severovýchodní část pahorku – Palác královny-matky, Dům se čtyřmi pilíři a tzv. Churritský chrám; v této době také začaly vykopávky v prostoru Královského paláce (včetně opevnění na západní straně) – práce obnoveny po objevení hlavních archívů po Druhé světové válce (1948-1955)
- sídlištní prostor východně od paláce – domy v tzv. Rezidenční čtvrti (včetně „soukromých archívů“ a vybavení domů) – mezi lety 1953-1974
- 1968-1971: tzv. Severní palác – pravděpod. královský palác, který předcházel poslední královský palác + tzv. Jižní palác (Menší palác, Dům Jabnina): 1964-1965 včetně archívů
- - mezi lety 1959-1964 – velké severojižní sondy – další oblasti osídlení v Jižním městě (1959-1960) a na Jižní Akropoli (1961-1964), včetně důležitých tabulek

- post-ugaritské stavby: uprostřed pahorku – perské a helénistické (1971-1973)
- ve snaze odhalit starší dějiny Ugaritu = sondy v prostoru západně od Baalova chrámu (1953-1960) a v zahradě Královského paláce, tzv. III. nádvoří (1954-1955); nejvýznamnější – na západním svahu Akropole – 15 m osídlení – nejúplnější stratigrafie lokality (7.-2. tis. BCE)
- 1975-1976: rozlehlá obytná stavba (LBA) – SZ část pahorku
- od r. 1978 se projekt mj. soustředí na otázky spojené s urbanismem a architekturou + vykopávky v centrálním prostoru
- v prostoru Jižního centra – nové zdroje tabulek: tzv. Dům Urteny (1986-1994)
- v dnešní době: komplexní projekt – 15 terénních a 12 tematických projektů – v mezinárodní spolupráci, oficiálně syrsko-francouzský výzkum!

- paralelně: vykopávky na malém pahorku na pobřeží – Rás Ibn Hání (asi 5 km od Rás eš-Šamrá) – ugaritské sídliště s palácem, opevněním a texty (13.-12. stol. BCE) + pevnost z helénistické doby (Adnan Bounni a Jacques Lagarce)

Stratigrafie a chronologie

- **neolit**

osídlení – zemědělci, lovci a rybáři – spojeno se sedentarismem v Syropalestině – vrstva VC, 7. tisíciletí BCE – následně (vrstvy VB: 6000-5750 BCE; VA: 5750-5250 BCE) – zavedení nových technologií: chov domestikovaných zvířat, domy stavěny z kamene + výroba nádob (tzv. bílé zboží)

- **chalkolit**

vrstva IV – nový vliv z východu – přeměna a redukce velikosti osídlené plochy; chaláfská fáze (5250-4300 BCE) je charakterizována malovanou keramikou, různorodá architektura, rozvoj řemesel a chov malých hospodářských zvířat; v obejdské fázi (III C-B, konec 5.-4. tis. BCE) – první doklady mědi

- **raný bronz**

po kol. 3000 BCE (IIIA) – značný rozvoj lokality; městská charakteristika (ulice, městské zdi); architektura: původně z nepálených cihel (fáze I) – stále více a více používán kámen; nástroje, nejdříve kamenné, posléze i kovové (měď, bronz); keramika – obdobná v soudobé Kilíkii, severní Sýrii a Palestinou; ve fázi III – rozvoj bronzové metalurgie (zbraně, nástroje)
- kol. 2200 BCE – opuštění lokality – podobně jako na jiných místech Levanty – asi 100-200 let

- **střední bronz**

kol. r. 2000 (vrstva II) – příchod nomádského obyvatelstva, které se usadilo v Sýrii (Amorejci) – některé skupiny zřejmě odborníci na metalurgii (*porteurs de torques*) – objeveny kadluby na šperky i zbraně; architektura 1. fáze není známá, pouze velké hromadné hrobky, ve 2. a 3. fázi (asi 1900-1650 BCE) – nová městská civilizace sjednotila tradice syrské pobřežní oblasti a nové vlivy; město, které postupně pokrylo většinu plochy pahorku – chráněno silným opevněním

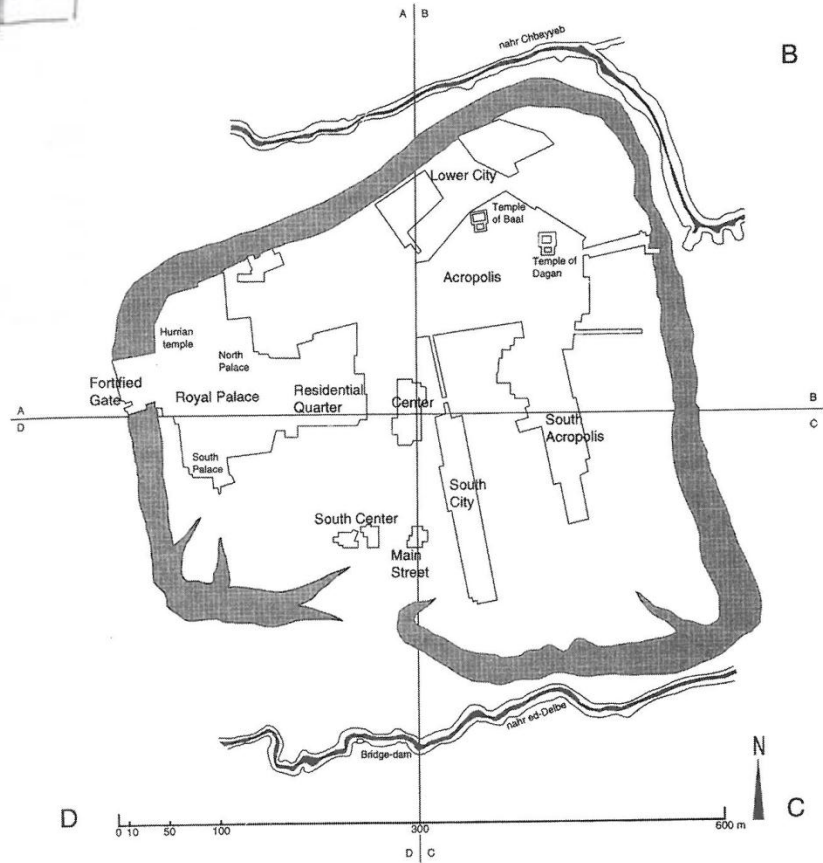
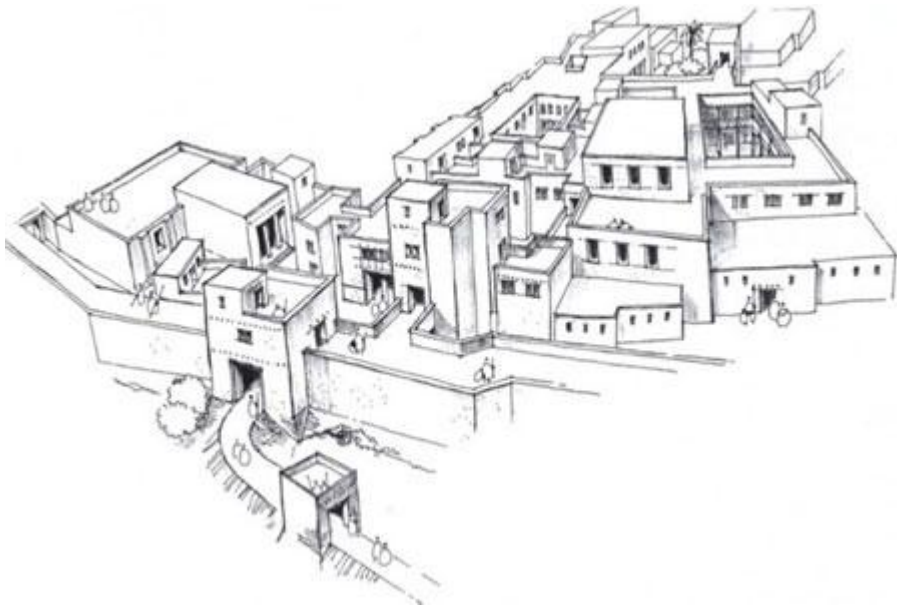
- dva chrámy na Akropoli + Churritský chrám – zřejmě vznikly už v MBA – během vykopávek: řada předmětů z MBA – zejména egyptských, s hieroglyfickými nápisy: v literatuře existuje teorie o nadvládě panovníků Střední říše nad Ugaritem (12. dynastie); jméno Ugaritu je zmíněno i v soudobých textech z Mari – doklad pokračujících vztahů severní Mezopotámie s pobřežní oblastí

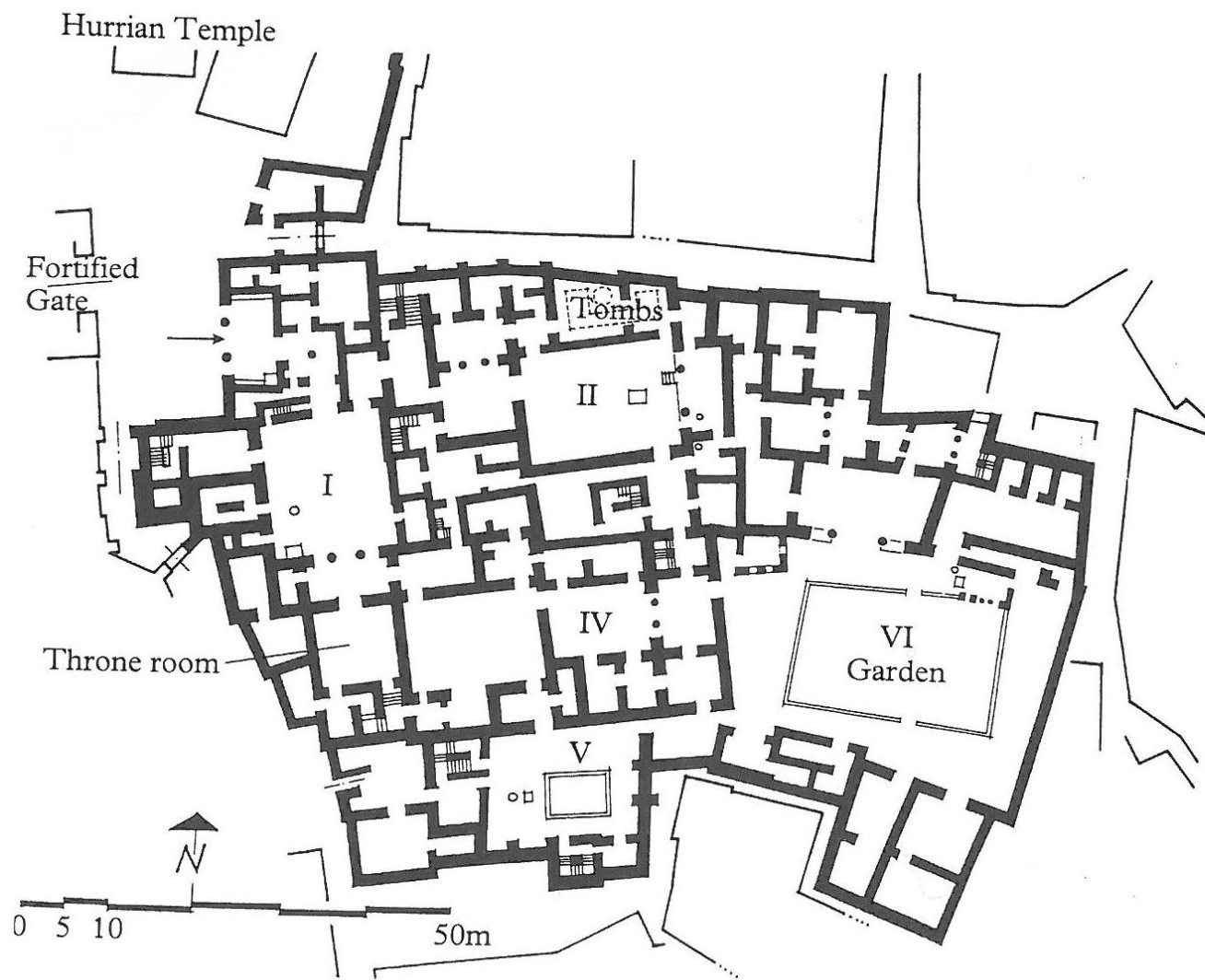
- **pozdní bronz**

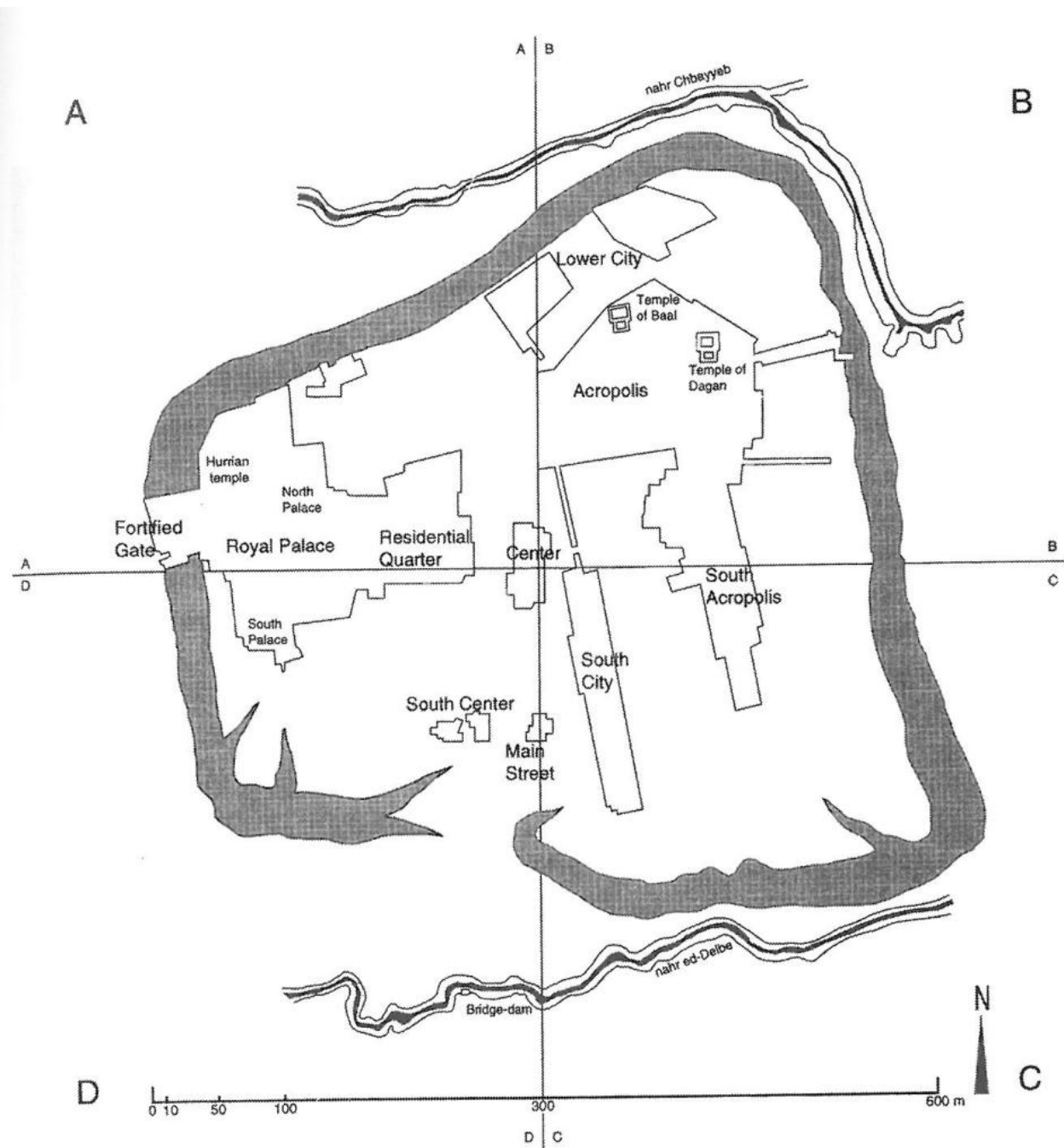
konec středního bronzu (asi 1650 BCE) a fáze, která následovala (až po Amarnu) – poněkud obskurní období v Levantě; na počátku pozdního bronzu byl pravděpodobně vybudován tzv. Severní palác

- vrstva I: nový rozvoj městského vývoje – prosperita a narůstající význam královské moci (15.-13. stol. BCE) – z textů objevených v Ugaritu i jinde: pořadí králů a jejich vztahy s ostatními politickými celky + otisky pečeti

UGARITSKÉ DĚJINY

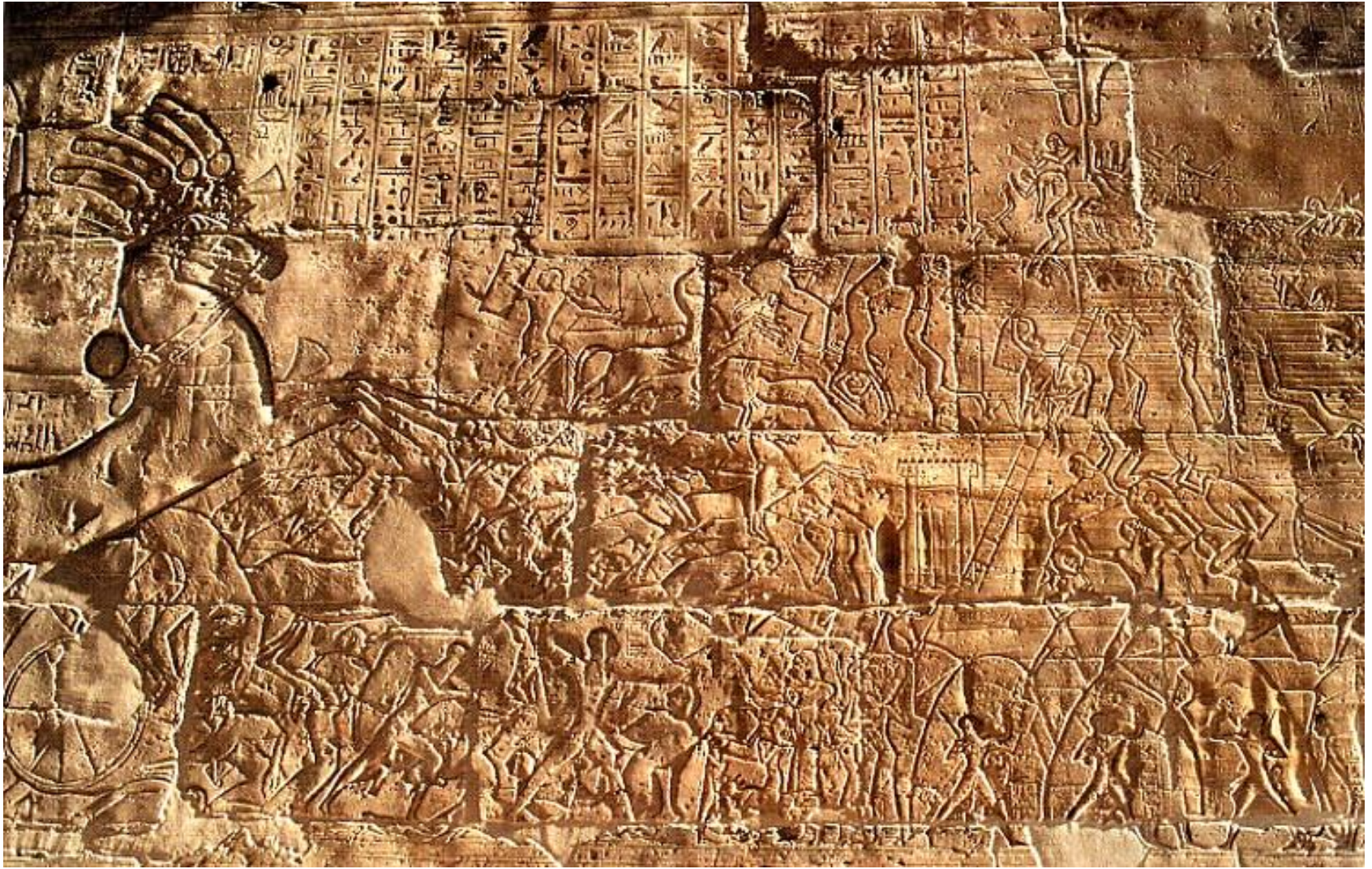
- ▶ přibližně 1400-1350 př.n.l. – Ugarit pod kontrolou Egypta
- ▶ tažení chetitského krále Šuppiliumy do Syropalestiny = podmanění Mitanni = Ugarit, Amurru, Kadeš a další malá království ve sféře Chetitů
- ▶ zánik – na počátku 12. století př.n.l. pod náporom tzv. mořských národů – kolem r. 1180 př.n.l. město zcela opuštěno
- ▶ největší rozmach města – ve druhé polovině 14. a v průběhu 13. století – klíčové obchodní centrum a brána mezi Egyptem a Chetitskou říší
- ▶ stejně jako v celé oblasti i pro Ugarit zásadním zlomem výsledek bitvy u Kadeše a posléze uzavření mírové smlouvy mezi Egyptem a Chetitskou říší

- ▶ **Egypt versus Chetitská říše a spojenci** = hlavní vrchol bitva u Kadeše (1275) – předchozí série voj. tažení – kol. 1290 získává vládu nad Kadeší Sethi I. – vládce Amurru **BENTEŠINA** kapituluje a přidává se na stranu Egypta
- ▶ bitva u Kadeše: Ugarit na straně Chetitů – posílá vojsko = z dlouhodobého hlediska vítězí chet. král a Bentešina z Amurru je sesazen a poslán na převýchovu do Chetitské říše – na chet. trůn záhy zasedá Chattušili III. a svého oblíbence **BENTEŠINU** posílá zpět do Amurru
- ▶ propojení obou královských rodů: Chattušilův syn Nerikkaili si bere za manželku jednu z dcer Bentešiny a naopak, **BENTEŠINA** si bere za ženu jednu z Chattušiliho dcer

Bitva u Kadeše (1275 př. n. l.)

- ▶ 16 let po bitvě u Kadeše (1258) dochází k uzavření mírové smlouvy mezi Egyptem a Chetitskou říší (Ramesse II. – Chattušili III.)
- ▶ výhody pro Ugarit = opět se stává obchodním centrem pro celé východní Středomoří a hlavním prostředníkem v obchodu mezi Egyptem Chetitskou říší
- ▶ ze strany Chetitů: Ugarit umožňoval udržovat klidnou syrskou hranici a přes Ugarit teklo do Chetitské říše obilí z Egypta a další zboží

- ➔ mnoha sporech se chetitští králové staví na stranu Ugaritu
- ➔ průběhu 13. století došlo k částečnému přenesení moci z Chattuši do Karchemiše = Karchemiš vytvořila v Sýrii systém plně integrovaných oblastí ovládaných chetitskými guvernéry (např. Mukiš) + podřízených království kontrolovaných přímo z Karchemiše (např. Emar) + částečně nezávislé státy (Amurru, Kadeš, Ugarit)

PROPOJENÍ UGARITU A AMURRU

- ▶ pouze Amurru a Kadeš si uchovaly nezávislou korespondenci s ugaritským královským dvorem
- ▶ propojení obou zemí = zejména ve vojenských otázkách a prostřednictvím královských sňatků; méně víme o jejich ekonomických svazcích – vládce Amurru většinou žádá o zaslání množství polodrahokamů
- ▶ v Ugaritu doložena pouze jedna vládnoucí dynastie
 - nástupnictví: otec → syn
 - panovník si mohl vybrat svého korunního prince, ale do tohoto výběru mohl zasahovat chetitský panovník
- ▶ v případě nedospělosti nového krále – jako regenti buď královna-matka nebo prefekt

ROLE UGARITSKÉ KRÁLOVNY

- ▶ disponovala oddělenou správní a politickou pozicí
 - ▶ do manželství přinášela značné věno a kontrolu nad tímto věnem si uchovala i v případě rozvodu
 - ▶ svůj majetek mohla rozšiřovat i v manželství: buď jako dar od krále nebo prostřednictvím aktivit svých vlastních obchodníků
-
- ▶ své dědictví svobodně spravovaly a dobře známe jejich aktivity
 - ▶ finanční nezávislost → vlastní ekonomická jednotka – „Dům královny“
 - ▶ své postavení a vliv si udržela až do své smrti a aktivně se podílela na zahraničních vztazích – disponovala vlastními posly i písaři

UZAVŘENÍ SŇATKU

- ▶ stejně jako na Předním východě i v Ugaritu bylo uzavření sňatku obchodní smlouvou
- ▶ žena přinášela do manželství *terchátu* – z majetku rodiny
- ▶ toto *terchátu* + prostředky od otce (jako věno) = materiální vklad do manželství – problém pojmu *terchátu*, např. v Alalachu věnoval nejdříve ženich otci nevěsty *terchátu* a nevěsta přinesla do manželství věno + toto *terchátu* – to se tak vrátilo manželovi
- ▶ darováním *terchátu* se dívka nestala manželkou – stala se *kallatu*, čímž se stala členkou rodiny – v případě rozpadnutí sňatku kontrolovala toto *terchátu*
- ▶ v několika málo ug. textech – zmínka o pomazání ženy olejem (známo i např. eg.-chet. korespondence provázející sňatek Ramesse II. s chet. princeznou)

ROZVOD

- ▶ dokumenty jak ze soukromého tak královského prostředí
- ▶ rozvodová formule: patrně stejná jako v Emaru – tj. „nejsi mojí manželkou/mým manželem“ – stejné už ve starobabylónských zákonících – pravděpodobně předneseno před svědky (doloženo v Nuzi)

příklad (RS 16.143) – manželka si bere svůj podíl a opouští rodinu – důvody nejsou uvedeny, ale přítomnost syna vylučuje její neplodnost – to, že si s sebou odnáší své *terchátu* i další komodity naznačuje, že manžel nedoložil dostatečně důvody rozvodu – nedošlo tak k úplnému naplnění svazku a žena má nárok na *terchátu* (pozn. neplodnost často řešena polygamií)

KRÁLOVSKÝ ROZVOD

- ▶ manželství ugaritského krále **Ammištamra II.** a **dcery Bentešiny**, krále Amurru
- ▶ úzké propojení obou královských rodů – potvrzení spojení obou království – už dříve: ug. král **Niqmepa – Achat-Milku**, am. princezna
↓
rodiče ug. krále **Ammištamra II.**
- ▶ **Achat-Milku** svého muže přežila a za vlády svého syna plnila úlohu královny-matky = toto chet. zvyklost – vládnoucí královna (*tawannanna*) – často napětí mezi „starou“ a „novou“ královnou

PROBLÉMY V KRÁLOVSKÉ RODINĚ

- ▶ Ammištamru II. nebyl jediným královským synem – dva bratři – v exilu na Kypru – dochovaly se dva dokumenty (Ini-Tešub a Tudchalija IV.):
 - v obou se hovoří o synech královny Achat-Milku
 - princové (Ch)išmi-Šarruma a ÌR-Šarruma
 - spáchali trestný čin proti svému bratrovi a matce
 - důsledek: matka jim vyplatila podíl na dědictví a nechala je deportovat
 - museli přísahat, že se nikdy nepostaví tomuto rozhodnutí
 - přečin není nikde specifikován → nástupnictví(?)
- ▶ po nástupu na trůn Ammištamru hledá vhodnou nevěstu:
 - následuje svého otce a bere si princeznu z Amurru – vládce Amurru
 - Bentešina byl oblíbencem chetitského krále a amorejský a chetitský královský dvůr byly propojeny
- ▶ Ammištamrova manželka = není uváděna jménem – v ugaritských pramenech:
 - „Bentešinova dcera“, „Šaušgamuwa sestra“, „dcera Velké paní“
 - otec: Bentešina, král Amurru
 - matka: Gaššulijawija, chetitská princezna – dcera Chattušiliho III.

ROZVOD UGARITSKÉHO KRÁLE

- ▶ po několika letech manželství – královna určitě nebyla neplodná – syn Utri-Šarruma – způsobila *bittu rabīti* svému muži „velký hřích“
- ▶ o této, stejně jako o dalších událostech hovoří cca 16 dokumentů (akk. + ug.)
- ▶ stejně jako v případě Ammištamrových bratrů není její provinění nikde zcela jednoznačně specifikováno:
 - cizoložství; politická intrika; zneužití královské pečeti, apod.
- ▶ došlo k rozvodu a *bittu rabīti* se vrací – společně se svým podílem na majetku – do Amurru – Ammištamru však záhy žádá o její vydání zpět do Ugaritu
 - v Amurru králem bratr princezny Šaušgamuwa
 - nejdříve jsou Ammištamrovy žádosti odmítány – nejdříve diplomaticky, později se uchyluje k nátlaku
 - Ammištamru se obrací na chetitského krále Tudchaliju IV.
 - Tudchalija IV. přikazuje Šaušgamuwovi vydat princeznu do Ugaritu

pozn.: Tudchalija byl jejím otcem a Šaušgamuwa jejím bratrem, Tudchalijova sestra se provdala za Šaušgamuwu!

ROZVOD UGARITSKÉHO KRÁLE

- ▶ Šaušgamuwa princeznu vydává Ammištamrovi do Ugaritu
- ▶ dostává „kompenzaci“ – není zřejmé proč – značně vysoká suma:
 - 1400 zlatých šekelů
 - Ammištamru tak získal právo naložit se svou bývalou manželkou dle svého přání
 - o jejím dalším osudu není nic známo
- ▶ důsledky i pro syna: Utri-Šarruma si musel vybrat:
 - a) zůstat s otcem a po jeho smrti by usednul na ugaritský královský trůn
 - b) postavit se na stranu matky a ztratil by všechna dědická práva

→ jeho rozhodnutí není nikde explicitně uvedeno, ale Ammištamrovým nástupcem se stal další syn – Ibiranu
- ▶ tento rozvod: závažný mezinárodní diplomatický konflikt:
 - odráží ho množství dokumentů
 - zainteresování mezinárodních autorit

Ukázka 1 (RS 17.159)

„Před mým Sluncem (= Veličenstvem) Tudchalijou, Velkým králem, chetitským králem. Ammištamru, král Ugaritu si vzal za manželku dceru Bentešiny, krále Amurru.

Pokud jde o Ammištamra – snažila se mu způsobit bolest hlavy.

Ammištamru, král Ugaritu se rozvádí s dcerou Bentešiny navždy. A vše, co patří Bentešinově dceři, to co si sebou přinesla do Ammištamrova domu, si vezme a odejde z Ammištamrova domu.

A cokoliv Ammištamru zapře, synové Amurru odpřisáhnou a Ammištamru jim toto nahradí. A Utri-Šarruma je právoplatným dědicem v Ugaritu. Pokud Utri-Šarruma řekne: Půjdu se svou matkou – položí svůj oděv na trůn a odejde. A Ammištamru ustanoví svým právoplatným dědicem jiného syna. Pokud Ammištamru zemře a Utri-Šarruma pak vezme svou matku a dosadí jí zpět k vládě v Ugaritu, pak Utri-Šarruma položí svůj oděv na trůn a odejde. A mé Slunce jmenuje jiného z Ammištamrových synů, aby se stal králem v Ugaritu.

A v průběhu času Bentešinova dcera ve vztahu ke svým synům a svým dcerám a zeťům nevznese žádné požadavky – tito patří Ammištamrovi, králi Ugaritu. Pokud však vznese nárok, (Ammištamru) proti tomuto předloží tuto tabulku.“

Ukázka 2 (RS 17.396)

„Před Ini-Tešubem, králem Karchemiše, synem Šachunuruwy, krále Karchemiše, vnukem Šurrukušucha, krále Karchemiše, hrdiny.

Cokoliv si Bentešinova dcera – stříbro, zlato, měď, předměty z bronzu, tribut, dary, donace, otroky, služebnice, oblečení a tuniky – které v Ugaritu dcera Bentešiny, krále Amurru nabyla, všechno patří Ammištamrovi, králi Ugaritu. V budoucnosti nevznese dcera Bentešiny vůči Ammištamrovi, králi Ugaritu nebo jeho synům či vnukům žádné nároky na tento movitý majetek. Pokud vznese nárok, pak ať jí proti tomuto předloží tuto tabulku. ...“

**POLITICKÉ DĚJINY
(MEZI CHATTI A MITANNI)**

EGYPTSKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA

1. POL. 18. DYNASTIE

nástup **Thutmose I.** (asi 1506–1493 BC)

- na počátku vlády = definitivní podmanění Núbie (až ke 3. nilskému kataraktu) včetně zničení Kermy (hl. město Kuše)
- restrukturalizace administrativního uspořádání Núbie - Núbie postupně egyptianizována
- po zajištění jižní hranice - expanze na SV - pravděpodobně až do oblasti Karchemiše (povodí Eufratu) - vztyčení stély (pozdější odkazy) - první konflikt s královstvím Mitanni

Thutmose I.

→ počátek vojenské a politické expanze - doprovázeno značnými stavebními aktivitami (značné ekonomické zdroje) - především v karnackém okrsku (viz také Údolí králů - první oddělení hrobky a místa kultu + vesnice řemeslníků)

- konflikt s **MITANNI** (v eg. pramenech jako Naharina)

schopen postupovat – zřejmě neobtěžován se svým vojskem až k Eufratu

- Levanta musela být alespoň nominálně loajální vůči Egyptu;
- egyptská kontrola pobřežních oblastí;
- vnitrozemské hornaté oblasti – buď jen minimálně kontrolovány nebo nezávislé

po definitivní pacifikaci Núbie = nový vzorec dobývání severu

metodické plánování:

- 2 roky jižních válek
- založení rezidence v oblasti Memfidy (pro lepší kontrolu severních operací)
- jmenování “správce domu” na Hórových cestách (Urk IV, 547:4)
- zahájení severního tažení (v 5. či 6. roce)

➔ oficiální záznam o tažení se nedochoval – srv. autobiografické nápisy účastníků

- enormní egyptský zájem o PV – snahou o nastolení permanentního stavu?
- severní Sýrie = ?

➔ archeologický materiál není jednoznačný – absence arch. materiálu v kontextu „invaze“

doklady:

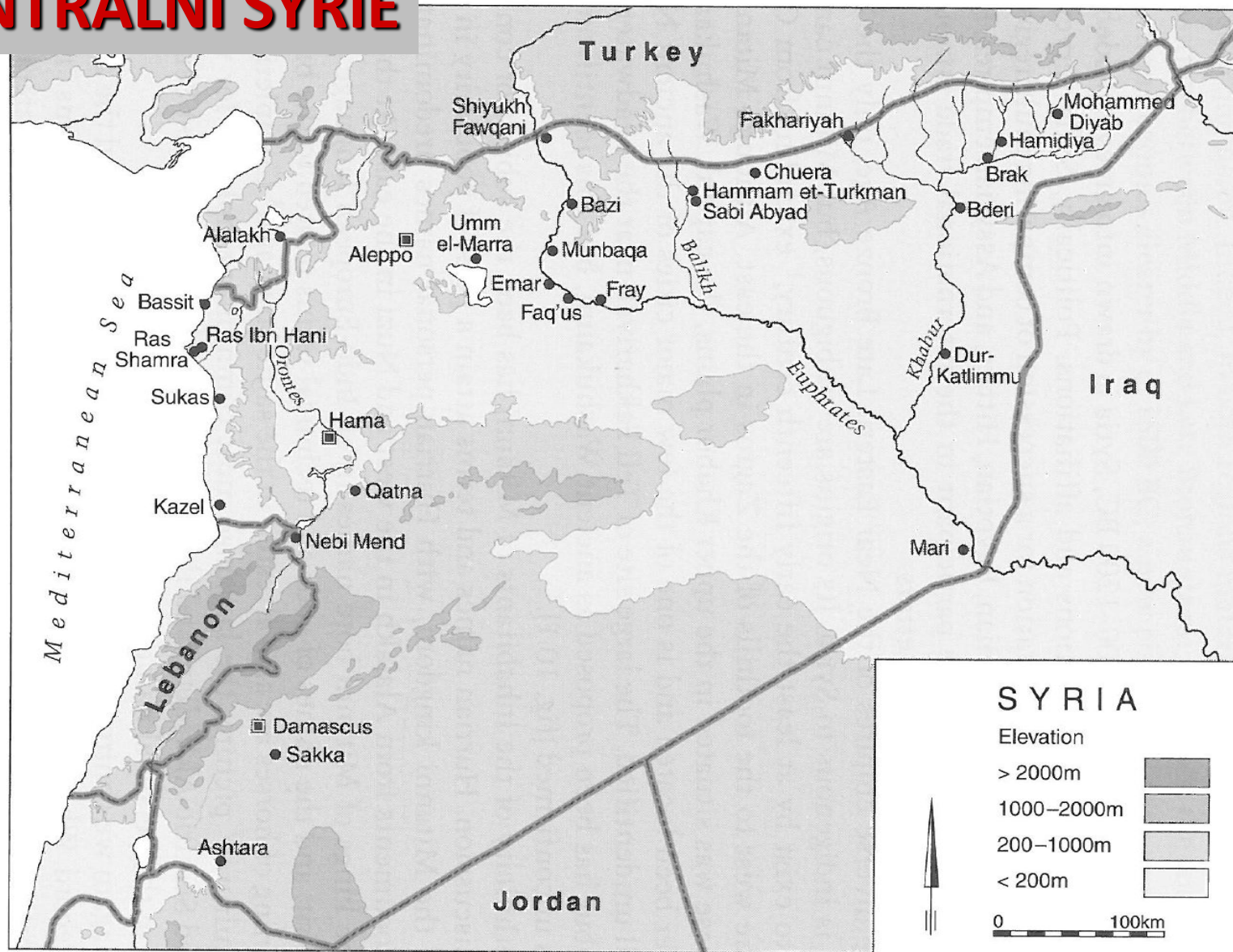
nádoba z Alalachu a seznam několika egyptských nádob v inventářích z Katny – to není dostatečný důkaz pro to, že by se Thutmose pohyboval v tomto regionu

- spojení destrukční vrstvy s egyptským tažením – velké přecenění

Důsledky vojenské akce Thutmose I. = zřejmě minimální

- **Thutmose I. = izolovaný útok**
- **Egypt nemá v regionu větší zájmy**
- další expanze **Mitanni**

CENTRÁLNÍ SÝRIE

KADEŠ a TUNIP

- není jasné, zdali fungovaly jako chráněnci Mitanni, ačkoliv za vlády Niqmadda, Idrimiho syna – Irtešup král Tunipu uznal mitannského vládce jako “lenního pána” a jako vazal podepsal smlouvu s Alalachem
 - protože přirozený horizont **Tunipu** ležel na západě, začal rozšiřovat svůj vliv mezi městy na pobřeží na sever od Byblu
 - **Kadeš** se orientovala na jih – de facto “hlavou” centrální Sýrie a severní Palestiny; král Kadeše vlastnil majetek ve městech v Galileji a severním jordánském území (Urk. IV, 664:1-665:2, srov. 744:3-8) a palestinská města jsou charakterizována jako “ta, která jsou k němu loajální”
- byl schopen shromažďovat “náčelníky” a “domobrany” měst u Megidda neukazuje pouze jeho pevnou kontrolu nad jeho vazaly ale také jeho záměr přesunout se k jihu a anektovat teritorium
➔ shromažďování velké síly blízko egyptské hranice = *casus belli* (Thutmose III.)

Expanze do Levanty: THUTMOSE III.

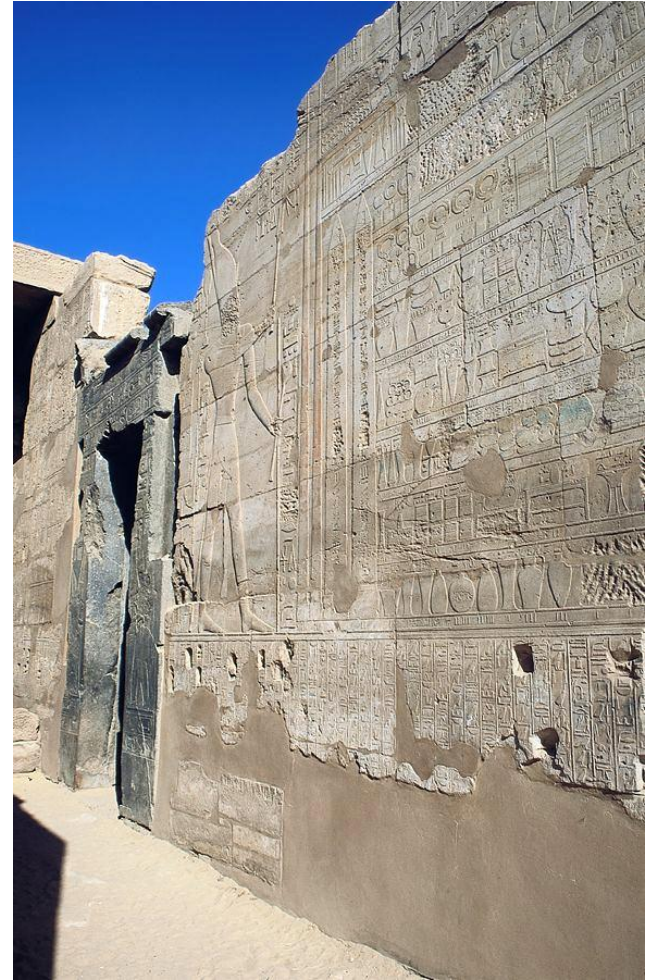
- po smrti Hatšepsuty → vojenská kariéra Thutmose III.
- Karnak: 16 tažení v průběhu let 22-42

3 hlavní cíle vojenských tažení Thutmose III.:

- (opětovný) zisk a začlenění strategicky významné Levanty do politické a ekonomické sféry Egypta
- zajištění a zabezpečení přístupu k pobřeží a jeho přístavům
- omezení vlivu a moc Mitanni

klíčový element: **Bitva u Megidda**

- popisována s důrazem kladeným na strategickou „genialitu“ krále

BITVA U MEGIDDA A NÁSLEDUJÍCÍ

- útok skrz průsmyk u Megidda = překvapení kanaánské armády + obklíčení Megidda na 7 měsíců
 - když město padlo - všichni kanaánští “náčelníci”, s výjimkou krále Kadeše který uprchl, padli do egyptských rukou a museli přísahat „věrnost“ = „vazalové“
 - následujících 3 letech – inspekce egyptské armády („tribut“ atd.) a opětovné potvrzení královského nároku na nové teritorium
 - po porážce koalice u Megidda = logický krok: útok na **Tunip**
 - 29. rok – podél pobřeží přes **Byblos** + podmanil si **Ullazu** a **Ardatu**
expedice byla načasována aby se kryla s dobou sklizně a množství obilí, vína a ovoce bylo zasláno lodí do Egypta
 - 30. rok = trasa lodí (Urk IV, 689:5), přistáli pravděpodobně v Byblu - překročení hor: útok veden přímo na **Kadeš**: “zničeno”
- při návratu – **Sumur** (poblíž Tripolisu?) a **Ardatu** (opět) byla napadena

➔ od 6. tažení měl Thutmose zajištěn přístup do syrského přístavu a byl schopen “připlout” po moři – na konci této expedice se navrátil do Egypta a s sebou přivedl 36 synů místních vládců, kteří byli vychováni na egyptském dvoře

➔ přímá konfrontace s Mitanni – od roku 33, kdy egyptské jednotky překročily Eufrat použitím zvláště zkonstruovaných říčních člunů přivlečených po zemi
- vyplnili oblast jižně od Karchemiše a Thutmose III. vztyčil stélu vedle té jeho děda a pak se navrátil na jih a v Niji lovil slony, stejně jako jeho děd

➔ jeho zbývající expedice, které se uskutečnily mezi lety 34 a 42 byly pokusy o potvrzení politických a teritoriálních zisků učiněných dříve za jeho vlády – opakované rebelie levantských městských států hledajících nové aliance s Mitanni potlačovány

➤ v této době – formalizace egyptské politické kontroly = ustanovení jednotek, regulovaný výběr dávek a místní vládci fungující jako vazalové Egypta

➤ pro Egypt – ekonomické odměny politické kontroly zahrnovaly odvody od populace, které mohly nabývat podoby značného množství stříbra, lapisu lazuli, bronzové slitiny nazývané “měď Asiátů”, opia, vína a ozdobné kovodělné práce, stejně jako dožadovaného dřeva pro stavbu lodí

Tradice Thutmose III.

- ✓ tzv. „imperiální model“ – ve srovnání s Núbií – oblast Syropalestiny: více urbánní, společensky stratifikovanější, zdejší společnost disponovala skupinou vzdělaných a gramotných byrokratů; větší spoléhání na místní knížata, která spravovala záležitosti panovníka
- ✓ až do LB II v Syropalestině žádné pevnosti, které by kontrolovaly obchod a místní obyvatelstvo v Kanaánu jako tomu bylo v Núbii – v LB II se začaly objevovat tzv. „rezidence guvernéra“
- ☑ ekonomické vztahy před Thutmosem III. – nejisté; po Megiddu viz Anály (Urk. IV, 667, 10-15): „Nyní jsou pole rozdělena na díly a přidělena královským zástupcům, aby se starali o jejich sklizeň. Seznam sklizně/úrody, která byla odebrána pro Jeho Veličenstvo z polí Megidda. 207,300 [+X], 103 stranou od paběrků vzatých vojskem Jeho Veličenstva.“ → využívání egyptských agentů pro dohled nad sklizní a uskladněním obilí se stalo ústřední částí egyptské politiky v Kanaánu
- ☑ cíl: poskytovat potraviny pro egyptské jednotky a koně při vojenských taženích
 - Ahituv: obilí jdoucí do Egypta jako tribut bylo pouze symbolické množství a zůstatek/majorita zůstávala v regionu – podle některých EA: informace že probíhají přípravy na další „kampaň/tažení“ – nezbytný materiál je přichystán společně se správci, kteří na tyto přípravy dohlíželi
 - v 19. dynastii takovými středisky: Tell el-^cAjjúl, Tell el-Far^cah (jih), Dér el-Baláh, Tell Mor, Afek, Bét-šean – pro starší doby: velmi omezený materiál;
- ☑ nicméně egyptská posádka v Bét-šeánu asi už od Thutmose III. po ramessovské období
- ☑ další možná místa s egyptskou posádkou: Megiddo, Ta^canach, Gaza, Šaruhen = již v LB I, ale žádné identifikovatelné eg. stavby jako ty z LB II nejsou doloženy

✓ **Diplomacie**

- od Thutmose III. (1457-1425 př.n.l.) – praxe přivádění princů závislých vládců západní Asie do Egypta = cílem: egyptské vzdělání a vychování – jejich příprava pro nahrazení otců

- prvním dokladem: Anály

„Nyní děti náčelníků a jejich bratři jsou přiváděni, aby byli rukojmími Egypta. Nyní pokud jakýkoliv z těchto náčelníků zemře, pak Jeho Veličenstvo bude mít jeho syna, aby šel (a) ujal se trůnu.“ (Urk. IV, 690, 2-5)

✓ odkazy na tuto praxi – v EA (Aziru nabízí své dva syny, EA 156: 9-14; Araša z Kumidi, EA 199: 15-21); Abdi-Cheba z Jeruzaléma – uvádí, že vděčí za své postavení králi (EA 286: 10-15);

pravděpodobně nejen synové, ale např. i bratr vládce – srov. Birijawaza z Damašku (EA 194: 28-32)

✓ také dcery – pro zpečetění diplomatických vztahů = tuto praxi zřejmě také zavedl Thutmose III. a prosperovala až do ramessovského období; „dcera knížete Recenu“ – v seznamu ze 40. roku vlády – diplomatický sňatek(?); pohřeb tří princezen s cizími jmény

✓ deportace

- v biografických nápisech rané 18. dynastie – malé množství válečných zajatců, ale nemáme žádné rozsáhlejší královské nápisy před Thutmosem III.(!), které by naznačovaly rozsah deportací ze SP

- podle Análů:

✓ celkový počet zajatců odvedených do Egypta po bitvě u Megidda = 340

✓ v následujících letech takové počty zaznamenávány pravidelně – ve 30. roce uvedeno 36 mužů a 181 mužských a ženských služebníků

✓ ve 31. roce – 492 válečných zajatců

✓ ve 33. roce – 66 mužských a ženských služebníků společně s jejich dětmi; ze stejného roku – 513 mužských a ženských služebníků bylo obdrženo jako tribut z Recenu

✓ ve 34. roce – 602 mužských a ženských služebníků přišlo jako tribut z Recenu

✓ ve 38. roce – 50 válečných zajatců a 522 mužských a ženských služebníků jako tribut z Recenu

➔ během téměř dvaceti let – tisíce válečných zajatců a služebníků z SP

✓ podobná politika zřejmě následovala i za jeho nástupců:

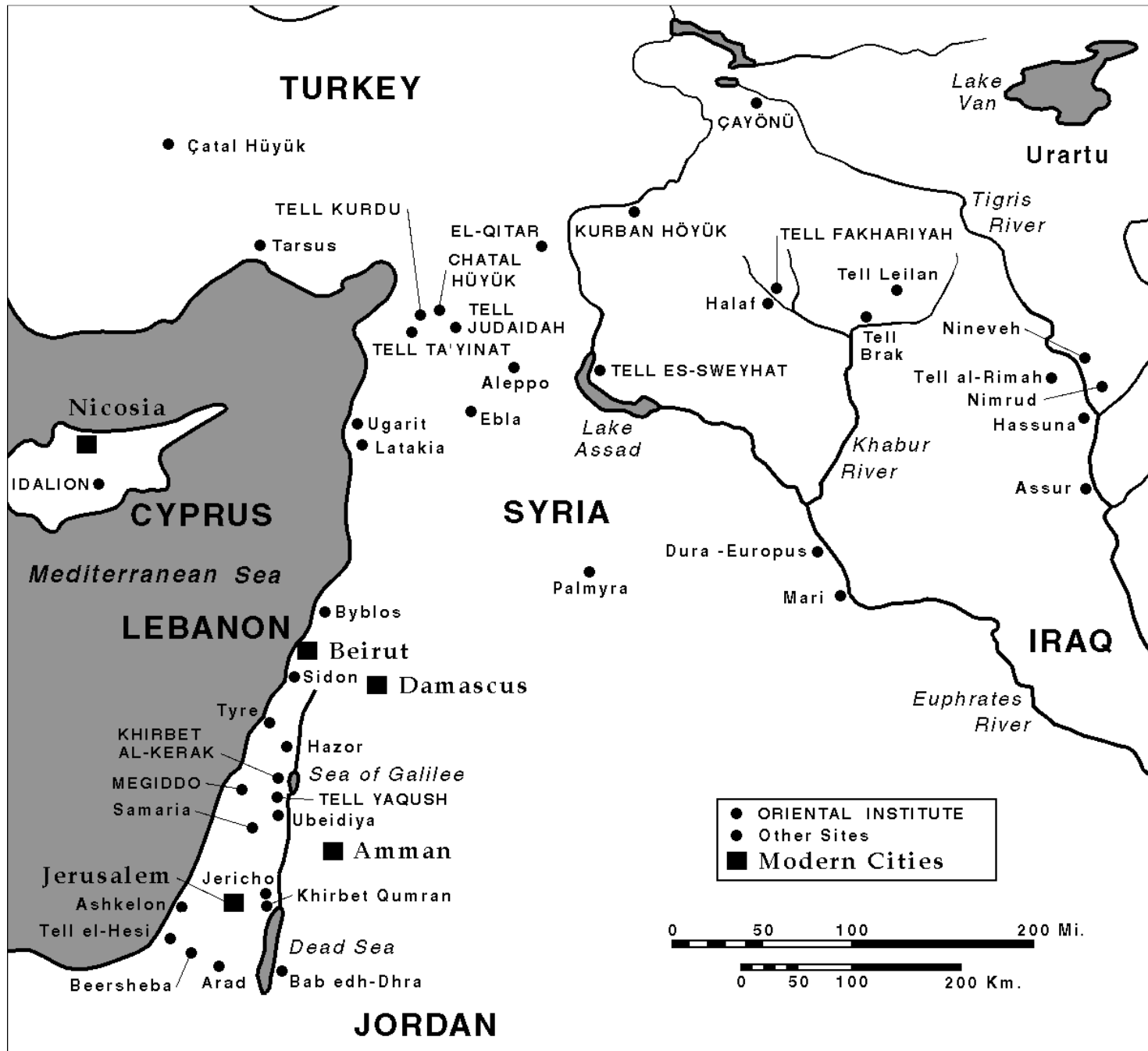
☑ Amenhotep II. – memfidská stéla ze 7. roku – dva výpady do Levanty – seznam uvádí 550 zajatých maryanu (elitních churritských válečníků), 240 manželek maryanu, 640 Kanaánců, 232 dětí knížat, 323 dcer knížat, 270 konkubín princezen = celkový počet: 2 214 jednotlivců; druhé tažení – ještě větší počet: 127 náčelníků Recenu, 179 náčelníkových bratrů, 3600 Apiru, 15 200 beduínů Šasu, 36 300 Syřanů, 15 070 z Nagasu a jejich rodiny 30 652 = celkem: 89 600 jednotlivců – zajímavé, že uváděný součet je nesprávný (správně 101 128) ➔ příliš vysoká čísla – historicitu zpochybňována – možná interpretace (Edel): celkový počet ze všech předchozích tažení

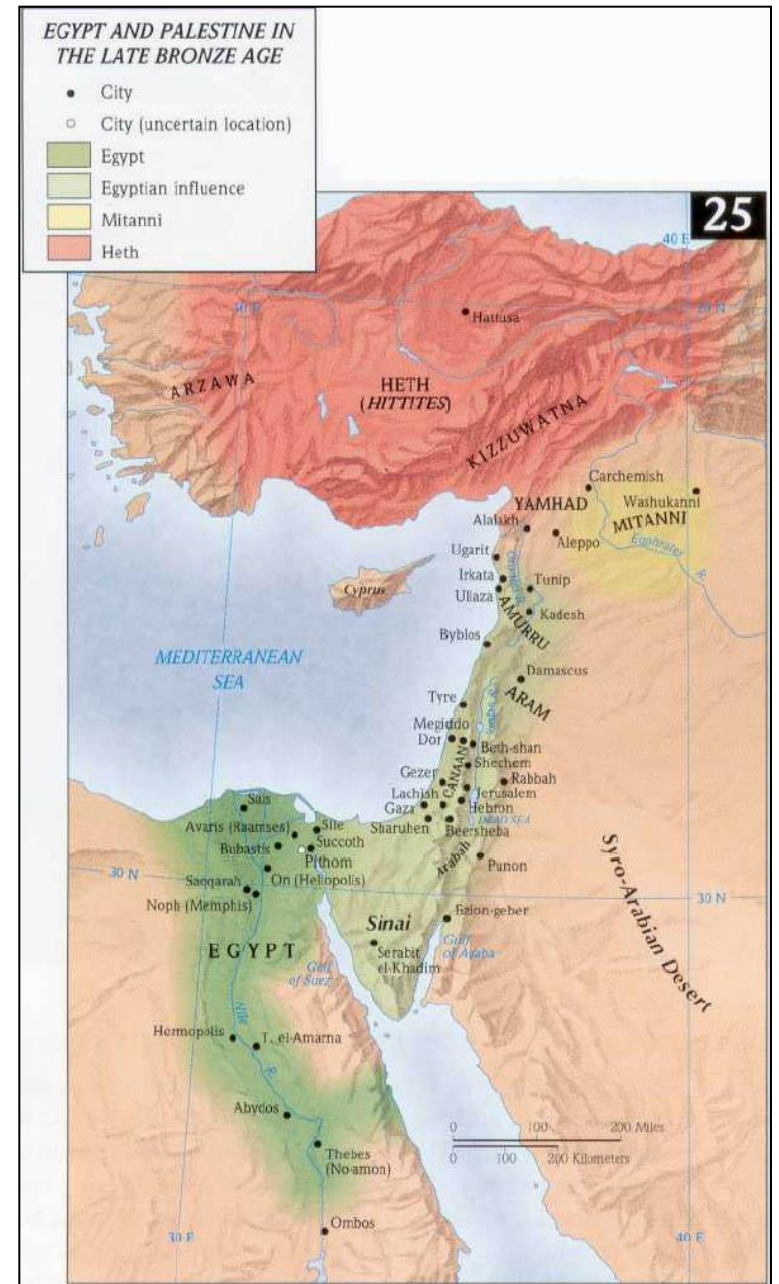
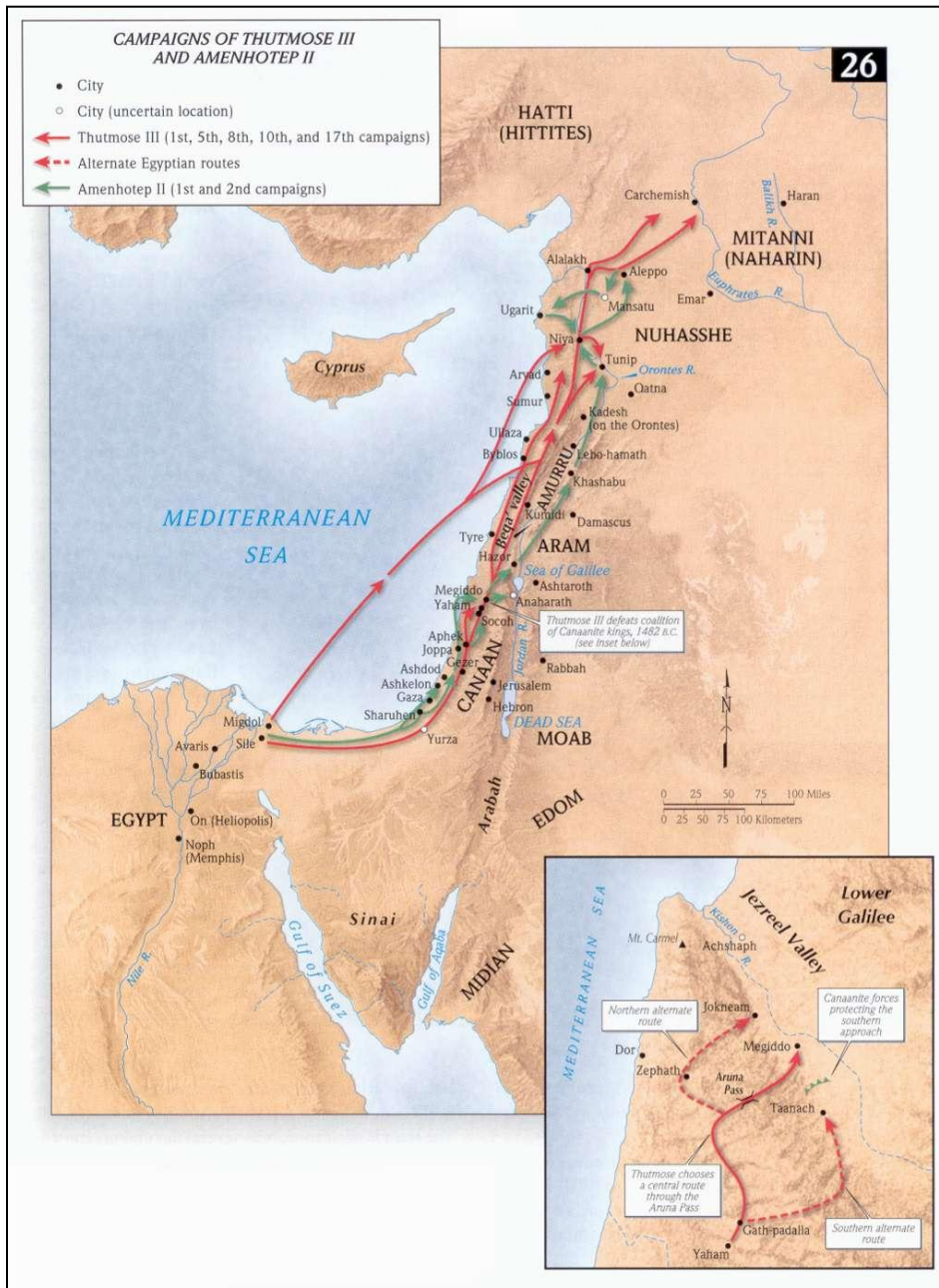

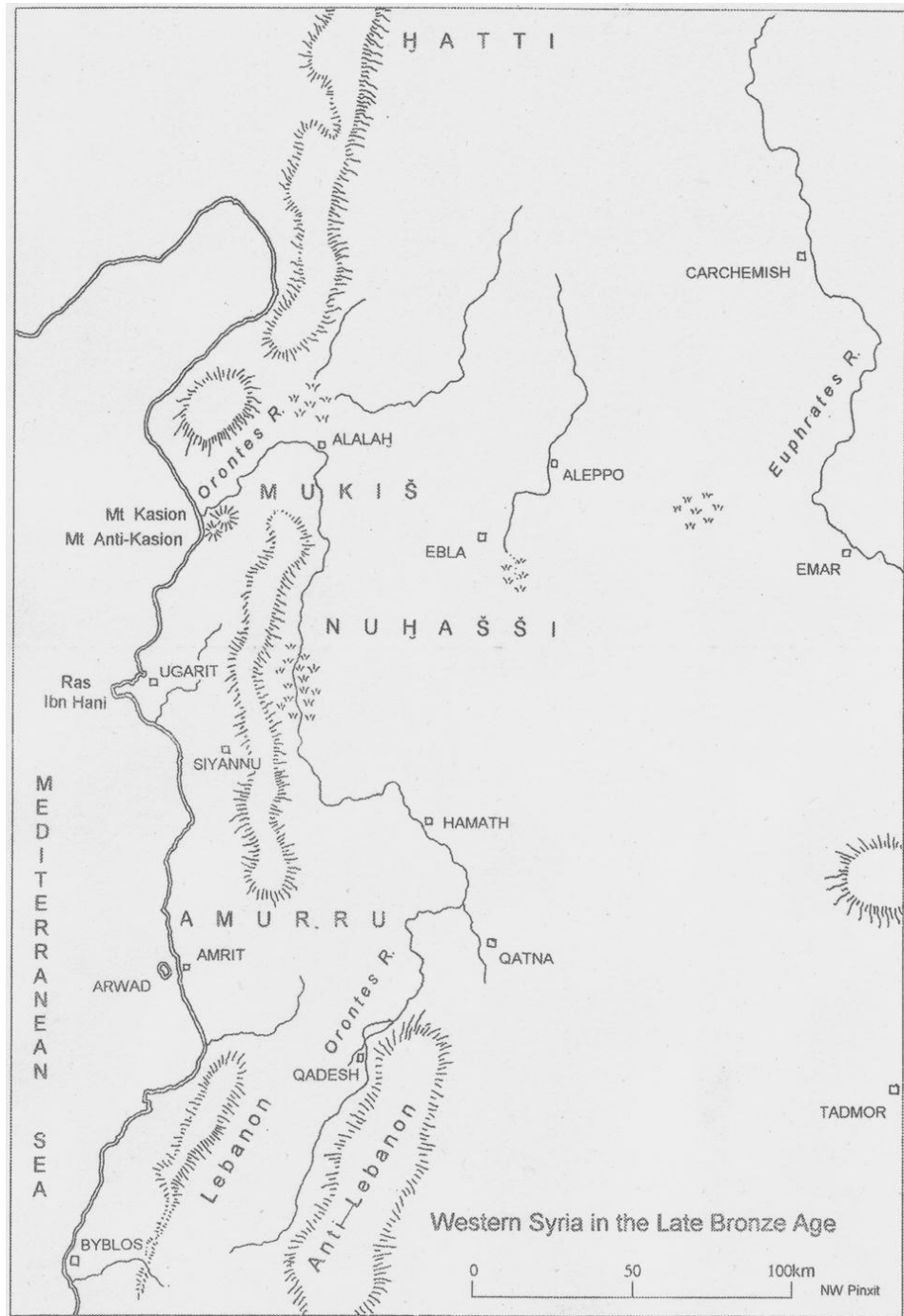
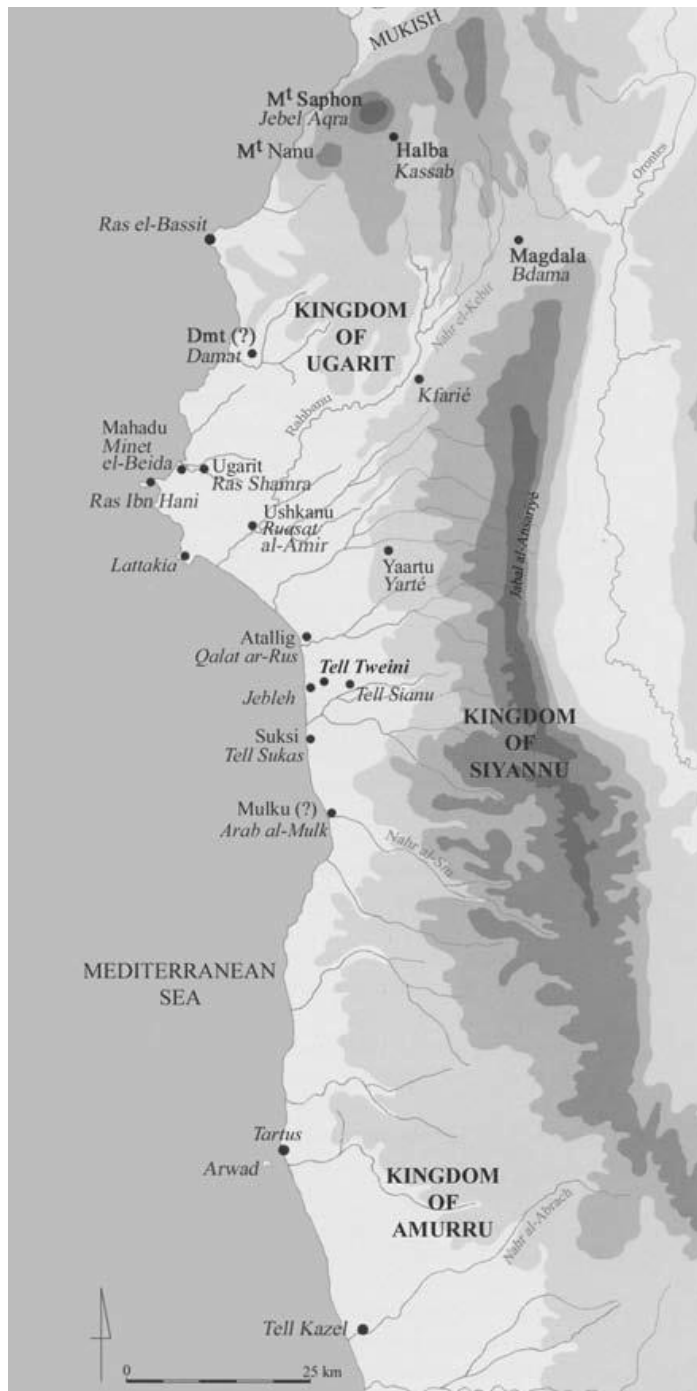
Thutmose III.

Amenhotep II.

Thutmose IV.

- pravděpodobně nebyl původně určen za nástupce – nefungoval ani jako koregent Amenhotepa II.
- navázal na tradici Amenhotepa II. – kdy zřejmě převládly mírové vztahy s Mitanni – veškeré vojenské akce se tak musely pravděpodobně omezit na potlačování nepokojů způsobených egyptskými vazaly nebo konflikty s mitanskými knížaty, kteří působili nátlak na městské státy náležící Egyptu = žádná tradiční expanzivní politika tak typická pro polovinu 18. dynastie
- na PV – vojenské akce tak přímo proti mitanským vazalům = toto zřejmě vedlo k obnovení smlouvy uzavřené již Amenhotepem II.

Tudchalija II. filiace neznámá

- současník Sauštatara z Mitanni a Niqmepy z Alalachu
- texty: Smlouva s Šunaššurou z Kitzvatny (CTH 131), Anály (CTH 142)
- po smrti Muvattalliho I. - Muva, představený královských bodygardů - možná bratr Muvattalliho - utekl k Churritům pro pomoc; zároveň Kantuzili /jeden z vrahů/ se spojil s jakýmsi Tudchalijou = konflikt - vítězství Tudchaliji a Kantuziliho - Tudchalija králem
- v důsledku porážky churritských jednotek - alepský král přešel na stranu Chetitů a uzavřel s Tudchalijou mír - protiútok a Aleppo zpět v moci Churritů
- Tudchalijova expanze na Z (konflikt mezi Madduvattou a Attariššijou) - pomoc u Tudchaliji - podpora Madduvatty výměnou za věrnost - vazal; zavazovala ho smlouva - v ní: nepřítel Chatti i Madduvattovým nepřítelem - včetně Kupanta-Kuruntiji z Arzavy - z vlastní iniciativy útok na Arzavu - porážka - nový zásah Chetitů - vítězství a útěk Kupanta-Kuruntiji - Madduvatta znovu vládcem
- zřejmě za jeho vlády - Kuruštamská smlouva (možná fragmenty CTH 134)
- koregence s Arnuvandou I.

Arnuvanda I., zeť Tudchaliji II.

- písemné prameny: Anály (CTH 143)
- silný vliv Churritů + zásadní problémy s Kašky – teritoriální ztráty (včetně Neriku; kultické centrum, bůh bouře) – přenos kultů z Neriku do Chakpiše
- Aleppo stále pod chetitskou kontrolou, stejně jako Kitzvatna

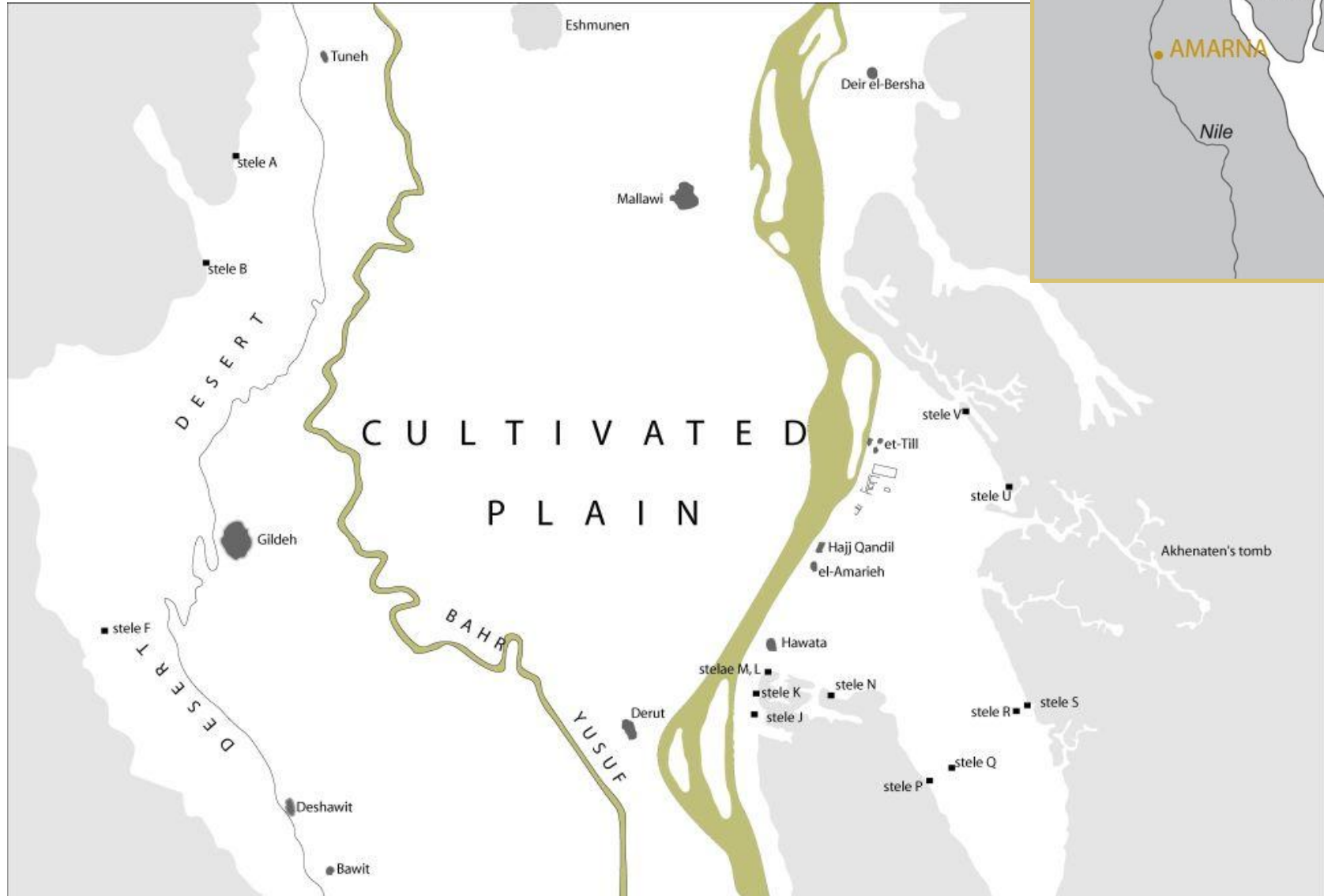
Amenhotep III.

syn Thutmose IV. a vedlejší manželky Mutemviji - v době nástupu na trůn: pravděpodobně nedospělý:

= obvykle předpokládaný rozptyl: 2-12 let
= jeho matka nebyla regentkou
= velmi záhy – sňatek s Tejí = možná vliv její rodiny na počátky panování = možné spojení panovníka a rodiny z Achmímu: nález královských soch v Achmímu společně se sochami Amenhotepa III. = velký rozvoj oblasti za vlády Amenhotepa III., Tutanchamona a Aje

- Šattivazova smlouva, EA a asyrské materiály = doklady o zásadních problémech v Mitanni od doby Tušratty – vyústilo v rozpad říše mezi Chatti a Asýrii:
- syn Šuttarny II. (a nástupník na trůnu) – Artašumara – zavražděn jistým UD-hi (pravděpodobně nikoliv člen královské rodiny) – UD-hi dosadil na trůn Šuttarnova mladšího syna Tušrattu (pravděpodobně teprve dítě) – zhoršení vztahů s Egyptem Tušratta nakonec popravil UD-hi a jeho podpůrce = znovuoobnovení kontaktů ... dar: součástí předměty, kterých se Tušratta zmocnil při neúspěšném útoku Chetitů na Mitanni (První syrská válka?, Šuppiluliuma I.) ... Tušratta ale nebyl přijímán všemi, “proti-kandidát” Artatama (II.), natolik významný, že s ním chetitský král uzavřel smlouvu – Artatama II. pravděpodobně mohl ovládat odpadlickou část na severovýchodě země (též sídlo jeho syna Šuttarny III. – už v době, kdy oblast ovládala Asýrie)
- říše rozvrácena pod náporem Chetitů – Šuppiluliuma I., včetně vyplenění Vaššukkanni: část říše pod vládou Artatamy II. padla do rukou Asyřanů; Tušrattu zavraždil jeho vlastní syn – právě v této době se jiný z Tušrattových synů Šattivaza uchýlil na chetitský dvůr = Šuppiluliuma oženil Šattivazu s jednou ze svých dcer – Šattivaza podřízeným vládcem v západní části říše – pod kontrolou chetitského vládce Karchemiše = z Mitanni nárazníková zóna mezi Chetity a Asýrií

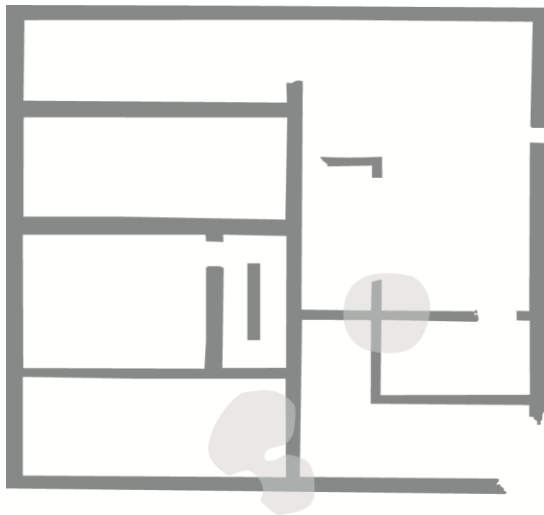
TELL EL-AMARNA

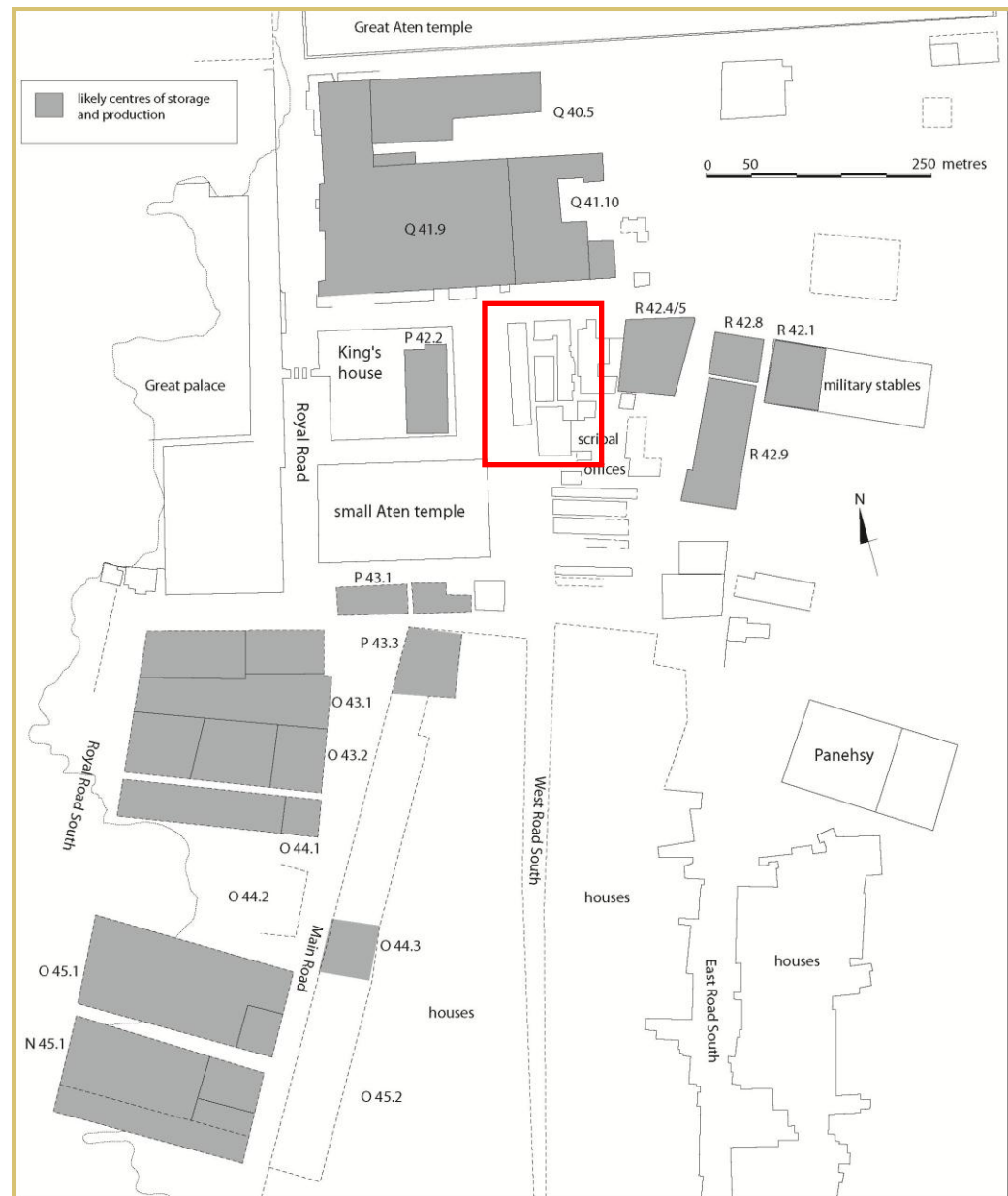
ÚVOD

- moderní vesnice **Tell el-Amarna** = Achetaton; střední Egypt, asi 300 km J od Káhiry (provincie el-Minia);
- pozůstatky = asi 12 km od S k J na V břehu Nilu; rozvaliny města = úzký pás široký asi 1-1,5 km (V – Z) a 9-10 km (S – J);
- 4./5. rok **Amenhotep IV–Akhenaten (asi 1351–1334 BC)** = rozhodnutí založit nové hlavní město = nové sídelní centrum & středisko náboženských představ

OBJEV

Petrie 1894, Block No. 19

OBJEV ARCHÍVU

‘The Tell el-^cAmarna Tablets were found about the end of the year 1887 in a chamber which was situated in the small building that lies to the east of the palace built by Amen-hetep IV. in the city of Khut-Aten, the ruins of which have been called by the Arabs “Tell el-^cAmarna”.’

- egyptská **venkovanka**:
 - hledání starožitností, které by bylo možné prodat;
 - „digging out dust from among the ruins to lay upon her land for “top-dressing,” and who handed over her interest in the find to one of her friends for the sum of two shillings (10 piastres).“
- **Egyptské muzeum v Káhiře**:
 - *Journal d'entrée* = ne zcela náhoda – od poč. května 1887 = narůstající počet registrovaných předmětů „amarnské“ provenience: uváděno jako střední Egypt (Achmím a Amarna)

E. A. WALLIS BUDGE

- mezi 1883 a 1892 – pomocný kurátor v Oddělení egyptských a asyrských starožitností Britského muzea
- od 27. ledna 1892 „**Acting Keeper**“
- v r. 1894 **Keeper of Egyptian and Assyrian Antiquities**
- odchod do důchodu: 1924

kolem **poloviny prosince 1887** byl schopen osobně prozkoumat ‘**značné množství**’ těchto tabulek – potvrzeno v korespondenci Budge adresované správní radě Britského muzea na sklonku r. 1887 a poč. 1888

BULAQ MUSEUM

1835 – Muhammad Ali – ‘Azbakiya Garden Museum’

1850 – ‘Citadel Museum’ – Ministry of Education

1858 – A. Mariette – nové muzeum v Bulaqu, na břehu řeky – otevřeno 1863 (chedív Ismail Paša)

1878 – zaplaveno & rekonstruováno – znovu otevření v r. 1886

1890 – přesun do nové lokace v Gíze (palác chedíva Ismaila)

1. dubna 1897 – základní kámen nového muzea na Midán el-Tahrír

1902 – přesun sbírky – 15. listopadu – oficiální otevření

J.28151 – 2 tabulky = leden 1888 = ‘Philip’ – bez provenience & velmi krátký popis – 2 cihly s klínopisným nápisem

J.28160 – 3 tabulky ‘pocházející z Achmímu’ and ‘*tablettes portant des inscriptions cunéiformes, 2 entières et une moitié.*’

J.28179 – ‘*tablettes couvertes d’inscriptions cunéiformes, 17 entières et 14 fragments*’ zadrženy v Gíze → Knudtzon = **Farag Ismaïn** = musel je předat představitelům muzea v Bulaqu & donucen vyjevit jejich původ

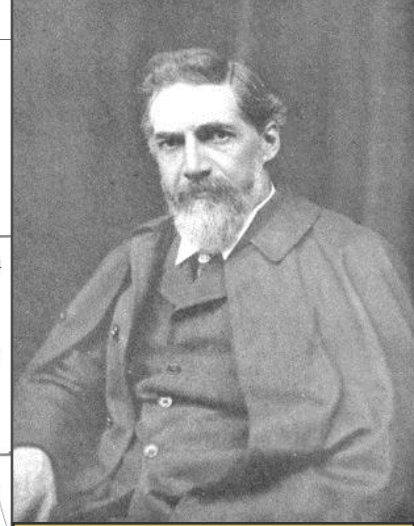
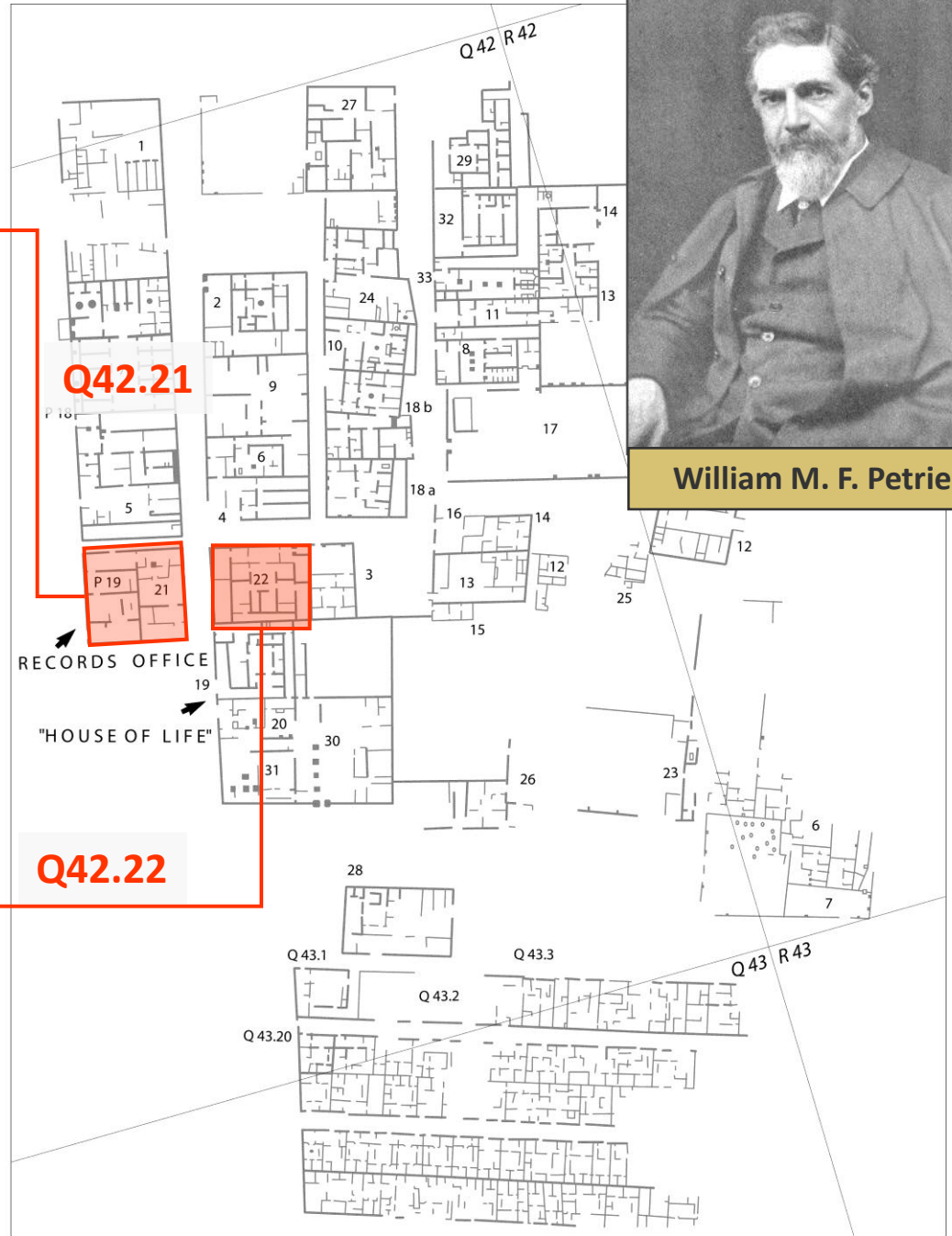
J.28185 – registrace v únoru 1888 = původ: Tell el-Amarna ‘*15 tablettes avec inscriptions cunéiformes; 1 tablette continent une inscription hiératique ajouté au texte cunéiforme.*’

"Block No. 19"

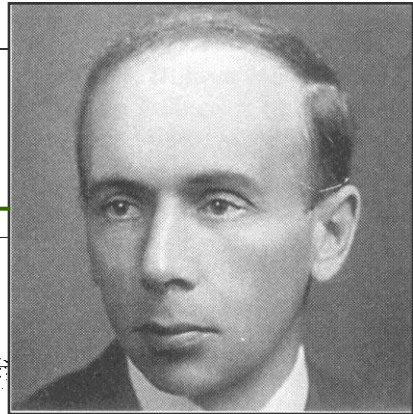
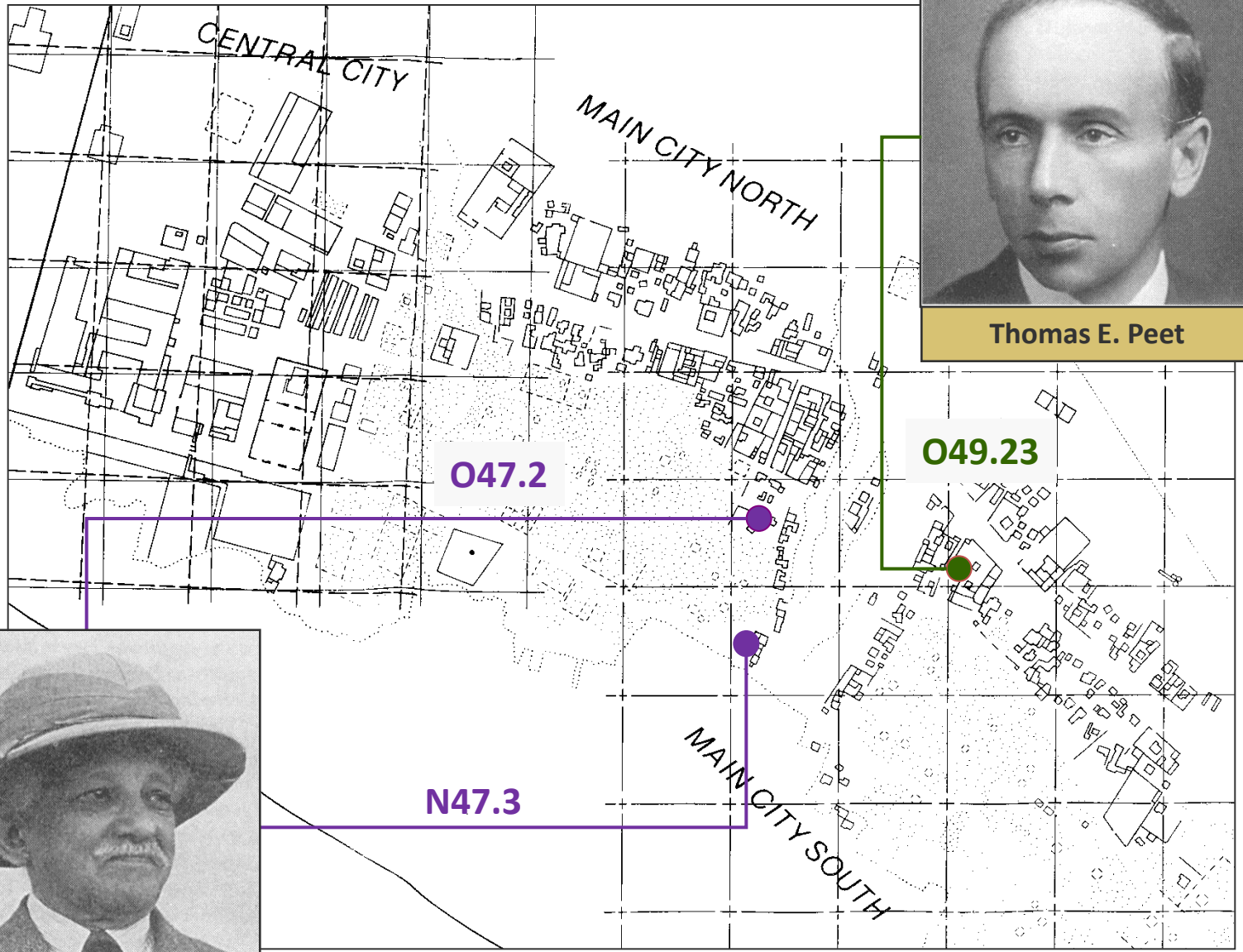
"...one piece of a tablet in a chamber and two rubbish-pits, which had been filled up before the walls were built and which contained other fragments..."
(Petrie 1894: 23)

"Block No. 21"

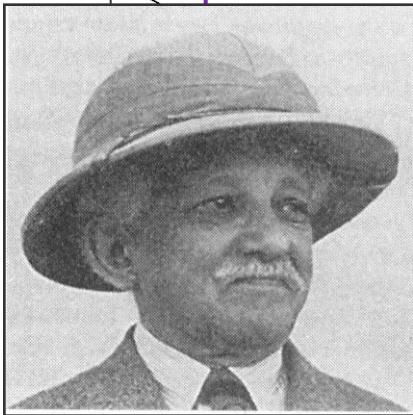
"East of the chambers was a road, and then a house, partly destroyed, No. 21, which I also cleaned out; beyond this were other houses which we cleared, and found one stray piece of a tablet."
(Petrie 1894: 24)

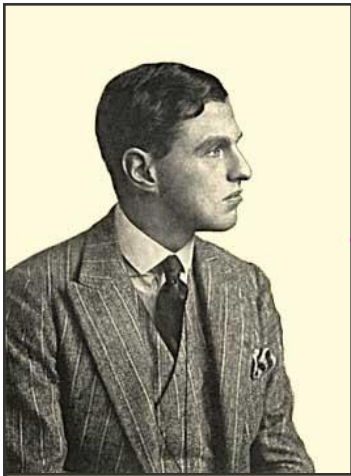
William M. F. Petrie

Thomas E. Peet

Ludwig Borchardt

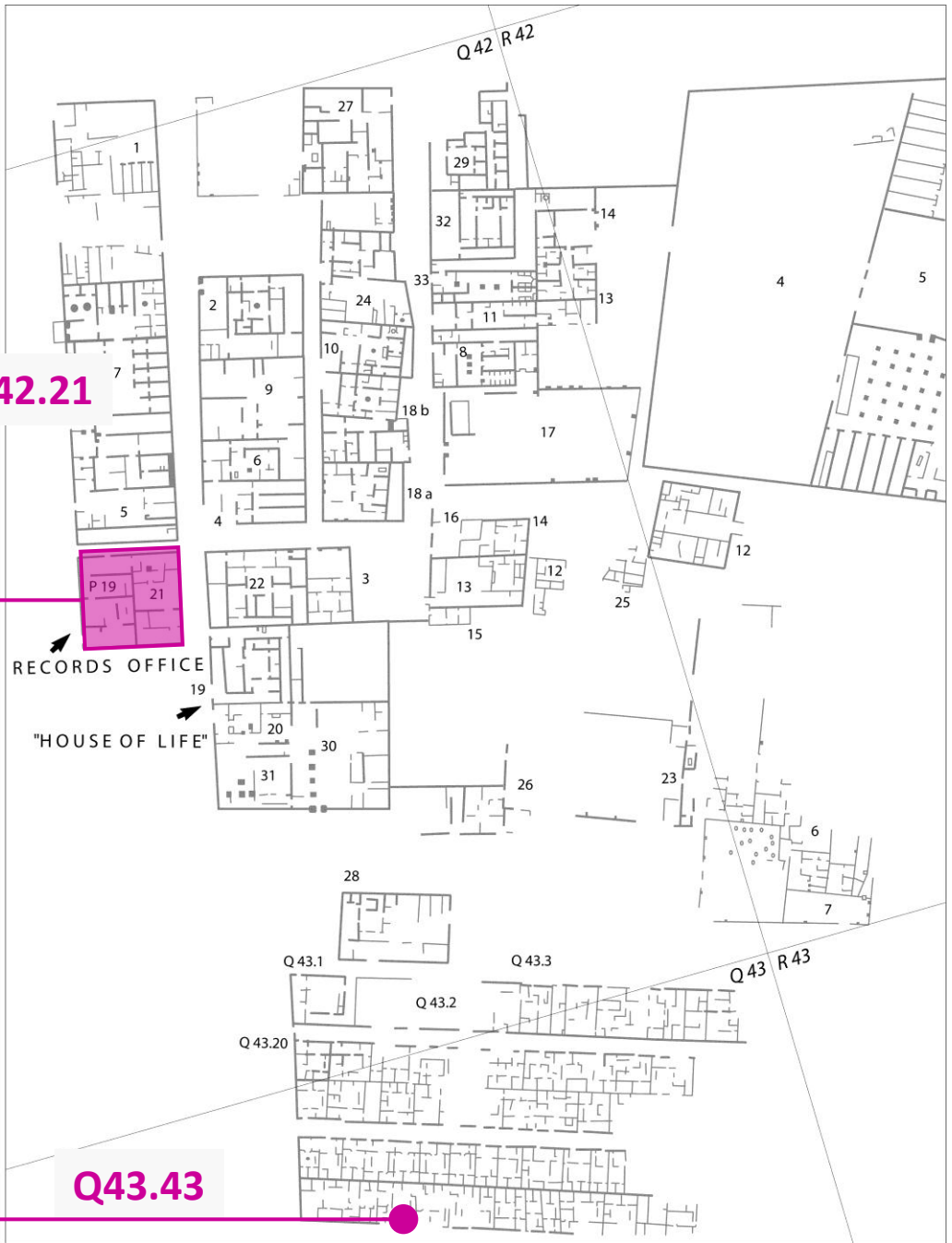
John D. S.
Pendlebury

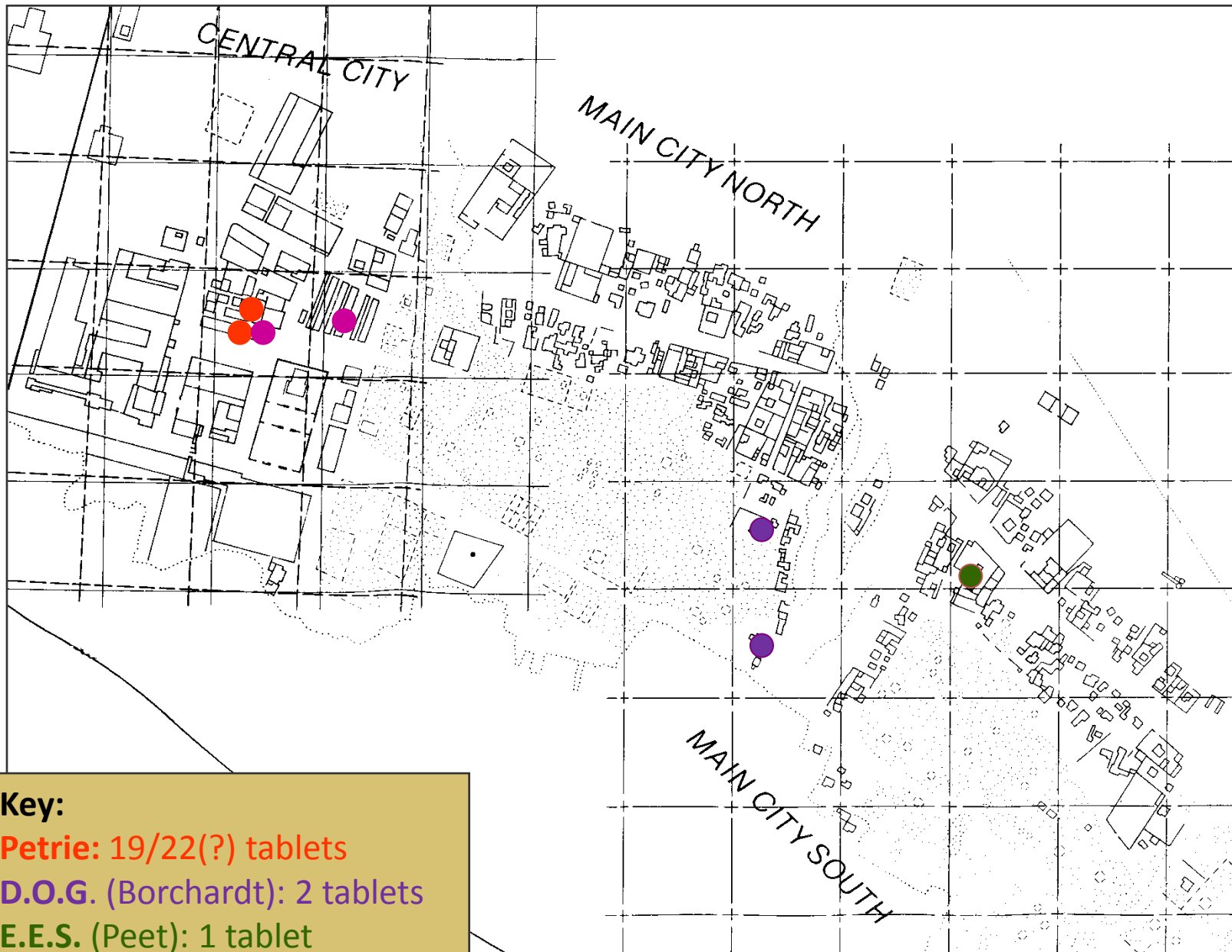
Q42.21

RECORDS OFFICE

"HOUSE OF LIFE"

Q43.43

Key:
Petrie: 19/22(?) tablets
D.O.G. (Borchardt): 2 tablets
E.E.S. (Peet): 1 tablet
E.E.S. (Pendlebury): 10 tablets

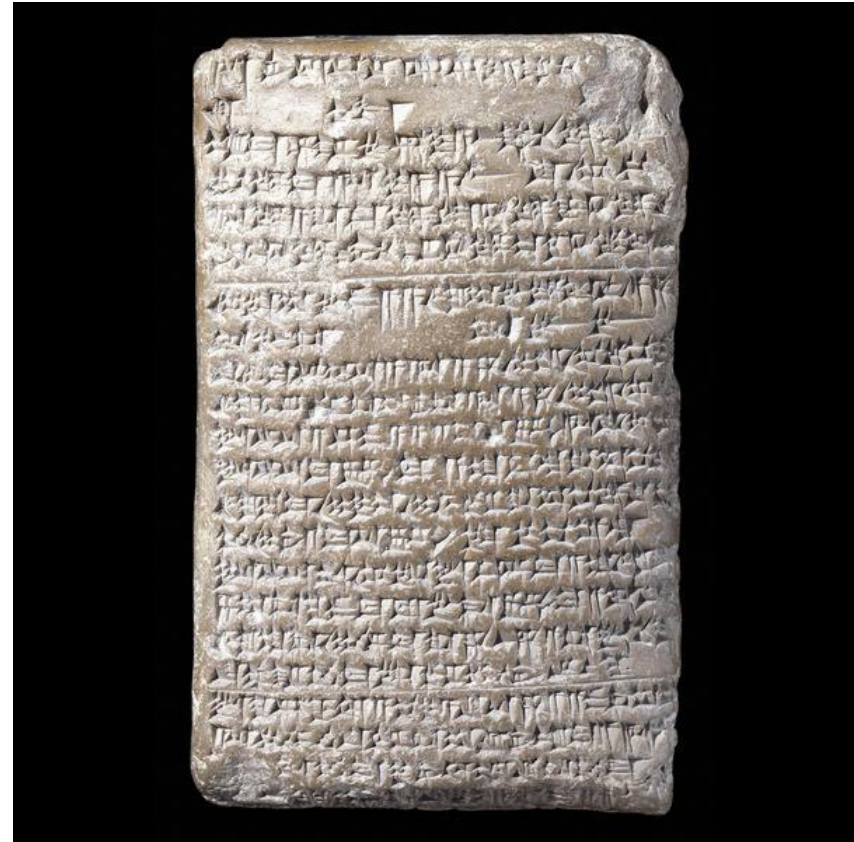
Amarnský korpus

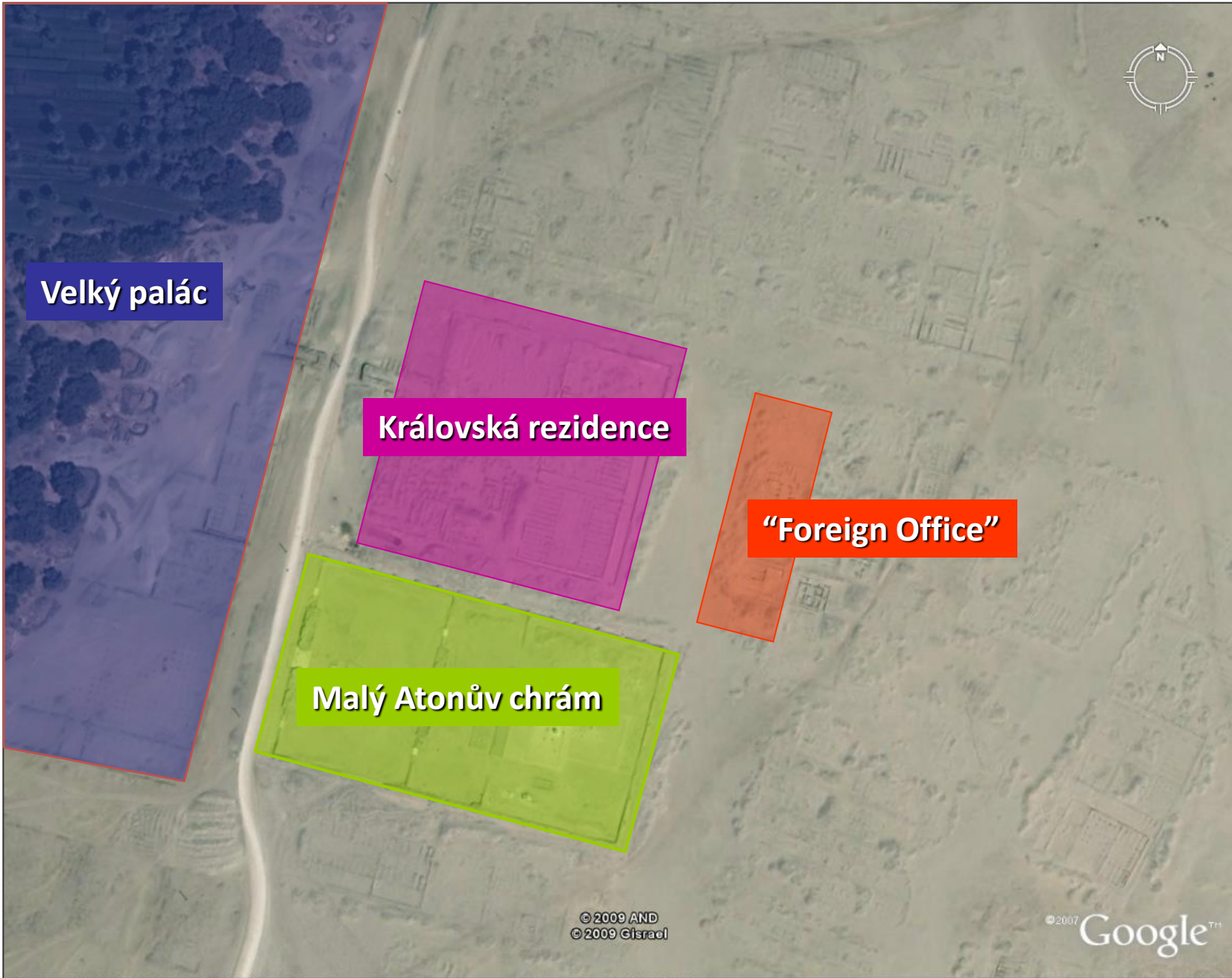
dnes: celkem 382 tabulek a jejich fragmentů =
většina je korespondenčního charakteru

největší sbírky:

- Předovýchodní a Egyptské muzeum v Berlíně – 160-202/203
- Britské muzeum v Londýně – 81-95
- Egyptské muzeum v Káhiře – 31-49/50

menší sbírky: Ashmolean (Oxford, 18),
Louvre (Paříž, 7), Metropolitní muzeum
(New York, 2), Královské muzeum (Brusel,
1), Orientální ústav (Chicago, 1) atd.

Velký palác

Královská rezidence

"Foreign Office"

Malý Atonův chrám

© 2009 AND
© 2009 Gisacl

© 2007 Google™

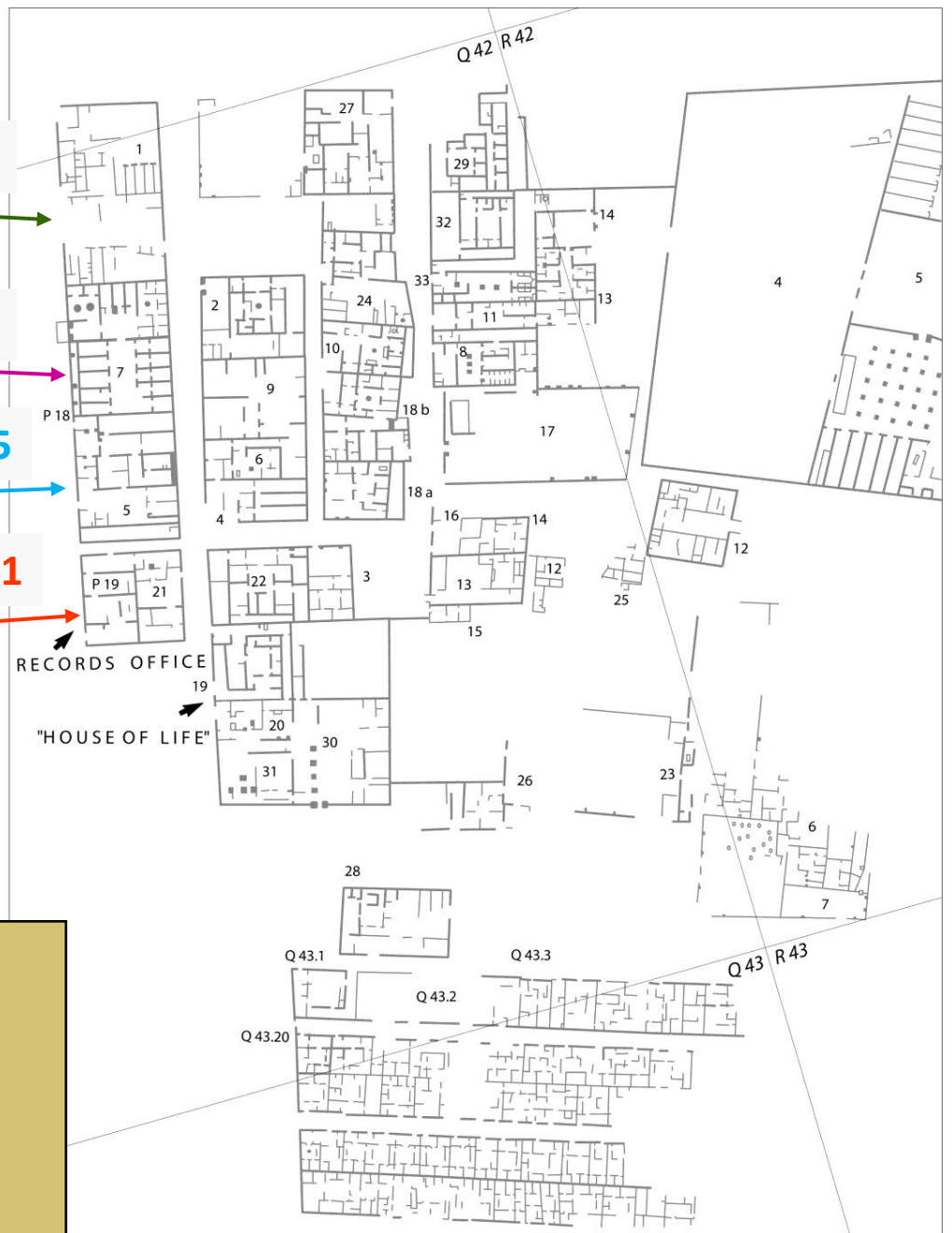

Q42.1

Q42.7

Q42.5

Q42.21

“THE FOREIGN OFFICE”

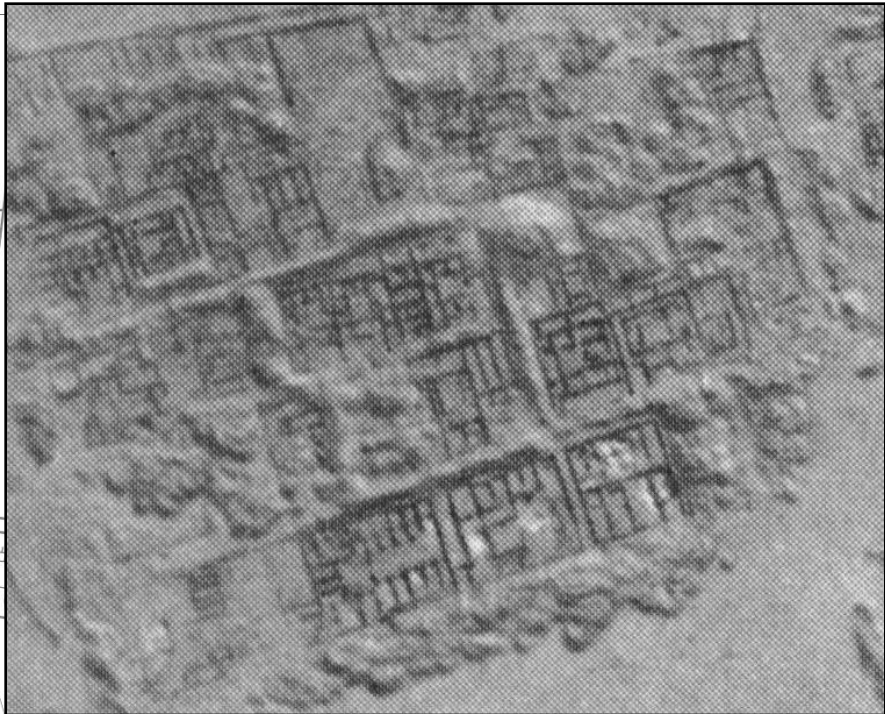
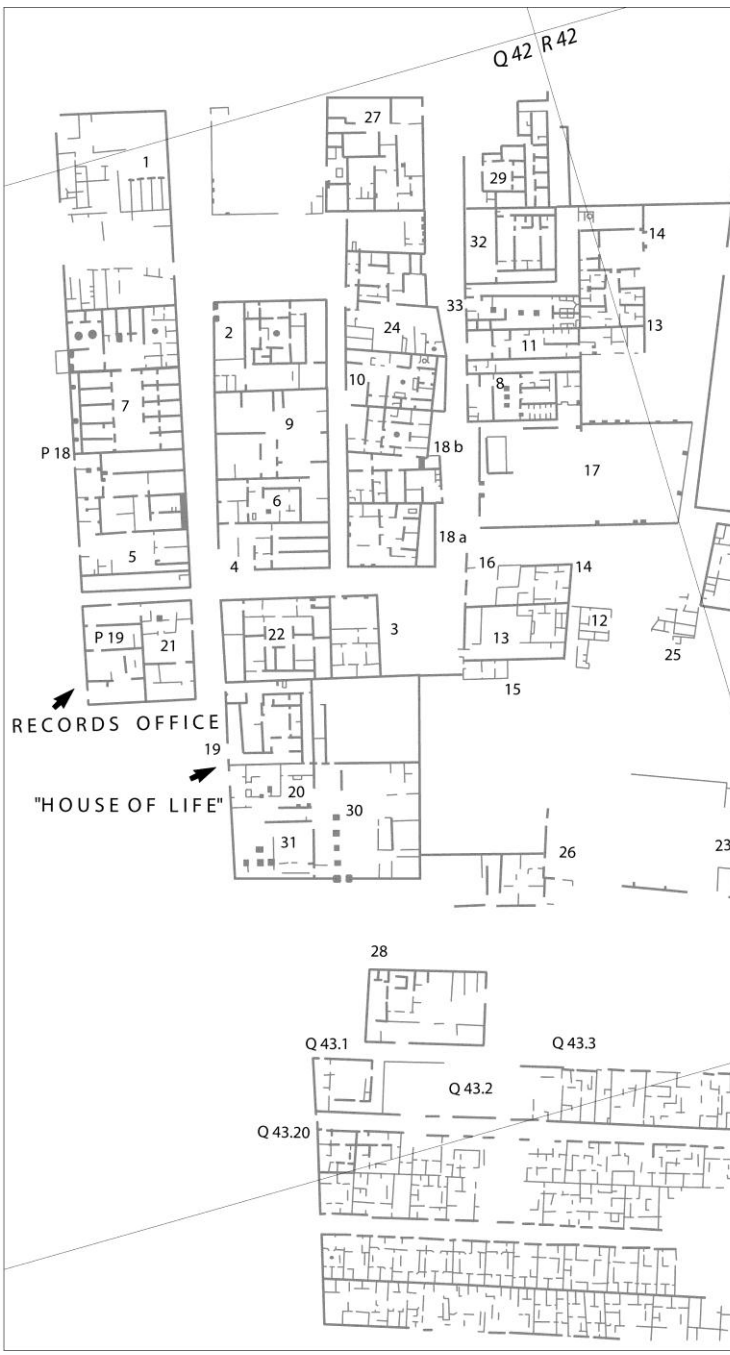
(S → J)

Q42.1

Q42.7

Q42.5

Q42.21 (Block No. 19)

CoA III, pl. xxiv

CoA III, pl. xlix, 2

PÍSAŘI

- jméno písaře - Kidin-Adad EA 12: 23
'23: Your servant, Kidin-Adad 24:*i-ša-ak-ni(?)* 25–26: I would give my life for you, my master'
- od Albrighta (1946): postskript v EA 316 = „egyptianismus“
ša-ah-ši-ḥa-ši-ḥa = sS Sa.t '**letter-writer**' or '**epistolary secretary**'
→ redundantní sS Sa.t Sa.wt 'písař dopisů dopisů' – v soudobém amarnském materiálu nedoloženo
- postscript 4 dopisů (od vládce Jeruzaléma), v EA 286: 61, EA 287: 64, EA 288: 62, and EA 289: 47 = 'královský písař' (***tupšar šarri***)
 - funkční (osoba odpovědná za korespondenci, tj. písař + jeho společenské postavení u dvora, tj. královský služebník)
 - Akk. výraz = předklad eg. administrativního titulu?
 - čistě funkční = kontext = honorifické označení?
 - 'královský písař' (sS nswt) a '**skutečný královský písař**' nebo '**královský sekretář**' (sS nswt mAa.t)

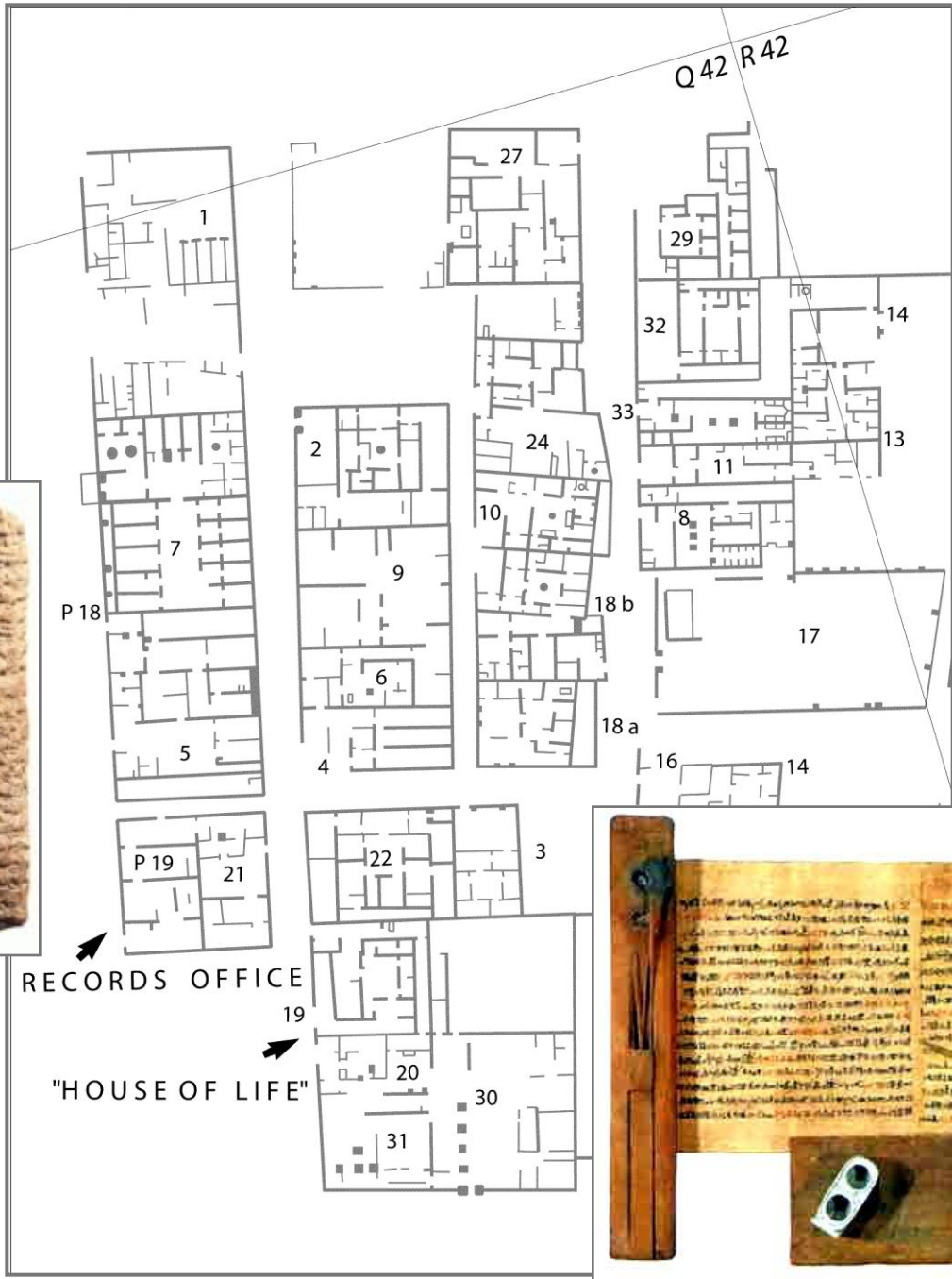
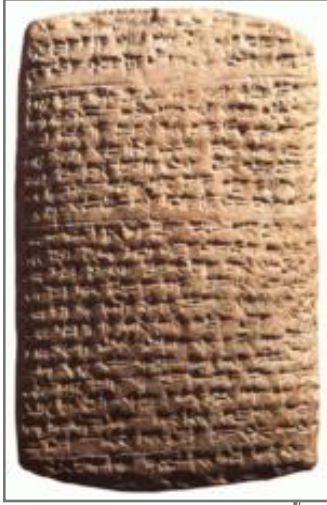

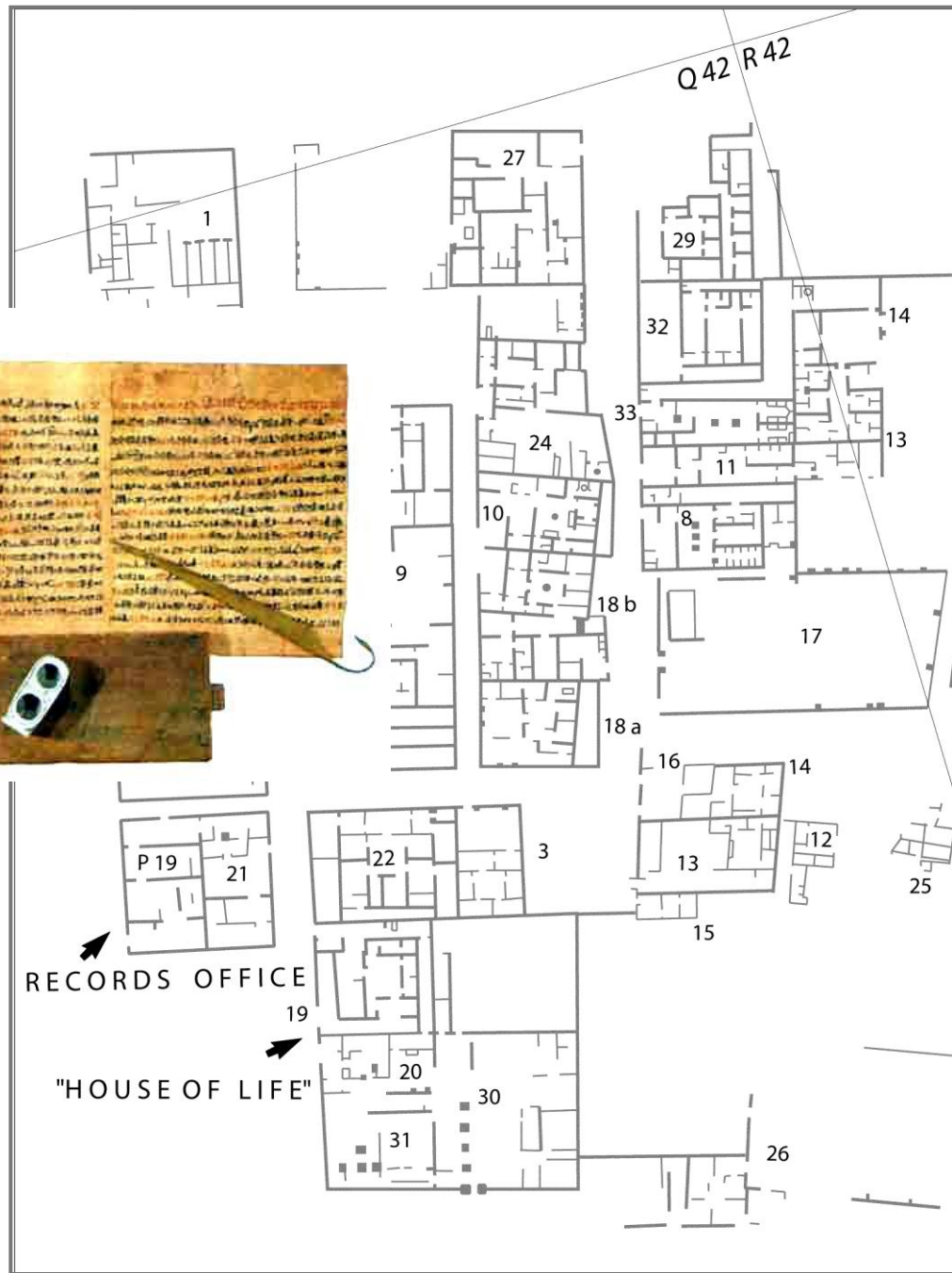
= jednotlivá sdělení adresována jedním panovníkem druhému x tito panovníci nebyli těmi osobami, které tyto dopisy psaly svou vlastní rukou

→ úloha písařů

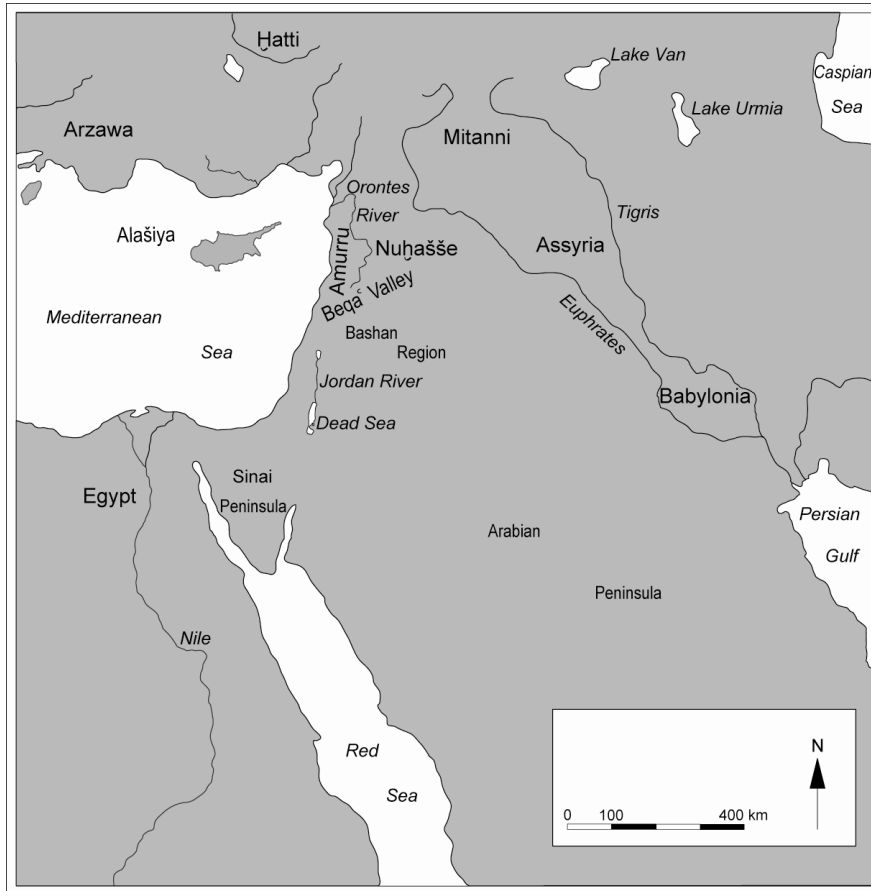
jednotliví autoři těchto sdělení, tj. panovníci nebo jiní představitelé moci ani nebyli schopni takový dopis nadiktovat

scénář: panovník předá ústně své sdělení písaři (ve svém vlastním jazyce) → písař si zaznamená obsah sdělení → připraví čistopis (revize či autorizace = ?)

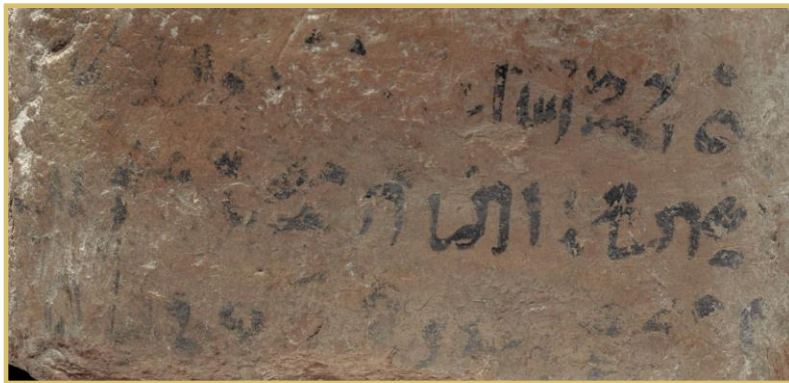

KORRESPONDENCE

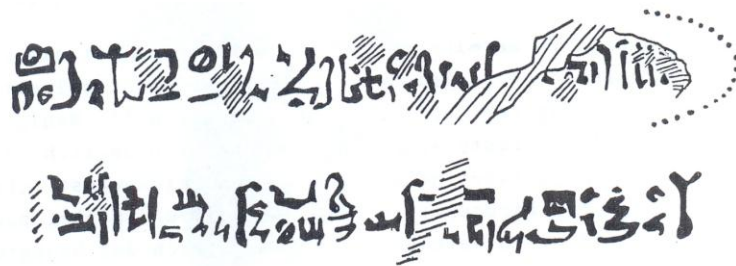
HIERATICKÉ PŘÍPISKY

- **červený** nebo **černý** inkoust
- přibližně 16 dopisů
- pouze na 4 standardní datační formule:
EA 11 (VAT 151 + VAT 1878), **EA 254** (VAT 335)
EA 23 (BME 29793), **EA 27** (VAT 233 + VAT 2197, no. 1; VAT 2193)

EA 23 (VAT 151 + VAT 1878)

h3t-zp 36, 4 pr.t, sw 1 ...

EA 27 (VAT 233 + VAT 2197)

[h3t-zp x²]2, 1 pr.t, sw (9²)...

VNITŘNÍ STRUKTURA

= amarnské dopisy jako zástupci '**diplomatického jazyka**' = je nezbytné sledovat jak formát dopisů, tak jednotlivé prvky/výrazy

- veškerý relevantní materiál pochází ze specifického kontextu = královského archívu/skriptoria
- chronologická struktura je v mnohém zřejmá (ne ve všem)
- v mnoha dopisech je přímo či nepřímo uvedeno místo původu textu

→ jednotlivé formule nebyly diktovány – písař je doplnil sám – odpovídají jeho zkušenostem a dovednostem

→ 18 hlavních typů úvodních formulí („standardizovaných“) z 290 dopisů

→ **lokální tradice nebo individualita daného písaře?**

→ **existence psaných/nepsaných pravidel?**

- jazyk mezinárodní či diplomatické **psané komunikace** = **(periferní) akkadština** (Amarna – pouze jeden zlomek)
- starší fáze = jazyk dopisů = ‘berbarizovaný,’ či nedokonalý
- koncepce ‘**centra – periferie**’ – **jak v tomto prostoru a čase definovat centrum a periferii?**
- skutečná povaha a rozsah užívání = ?
- ani homogenní jazyk, ani dialekt = role písařů
- sdílené inovace & archaismy (v samotné Babylónii)
- podvojný geografický členění: severní **churro-akkadština**; jižní kanaánština
- bilingvismus, diglosie, pidgin, mixed language ... ?
- klíčová otázka: ‘**mluvená nebo jen psaná forma?**’
 - k dispozici = pouze psané prameny
 - Amarnský korpus = buď jen diplomacie nebo školní texty

KRÁLOVSKÁ KORESPONDENCE

KRÁLOVSKÁ KORESPONDENCE

= „mezinárodní/královské“ dopisy

korespondence mezi panovníky velmocí i menšími nezávislými státy na jedné straně a egyptským panovníkem na straně druhé (Chetitská říše, Mitanni, Asýrie, Babylónie, případně Alašija a Arzawa).

po stránce obsahové jsou tyto dopisy značně variabilní a zahrnují jak vyjednávání spojená s uzavíráním dynastických sňatků, výměnu diplomatických darů, stejně jako otázky spojené s obchodem a právními záležitostmi

VAZALSKÁ KORESPONDENCE

VAZALSKÁ KORESPONDENCE

= „vazalské/imperiální“ dokumenty

jsou chápány jako „administrativní“ korespondence“ a jejich předmětem jsou v první řadě drobné lokální disputace, problémy vazalských států, platba tributu a struktura egyptské administrativy v příslušné oblasti

- korespondence egyptského panovníka a vazalských vládců v syropalestinském regionu

→ tento druh dělení = do určité míry založen na osobním dojmu – podobné dělení bylo také provedeno s „politickým postavením“ jednotlivých korespondentů – rozděleny do 3 kategorií:

(1) velmoci = Egypt, Chetitská říše, Babylónie, Mitanni a Asýrie

(2) nezávislé státy = Alašija (Kypr) a Arzawa

(3) vazalské státy = drobná městská království v Syropalestině (nejvýznamnější: Amurru, Byblos, Šechem, Kadeš, Damašek a Ugarit)

→ tyto kategorie jsou definovány dle relativní důležitosti jednotlivých vládců, ale jejich „důležitost“ je chápána v moderním smyslu slova

Palestina rozdělena asi na 17-18 hlavních městských států s menšími, semi-autonomními „státy“, které se nacházely uvnitř, či podél jejich hranic

hranice jednotlivých „států“ vzdáleny od městských center asi ve vzdálenosti jednoho dne pro cestu tam i zpátky, tj kol. 25-40 km; menší městské státy a dokonce i města se mohla těšit určité autonomii a politické svobodě

- malá rozloha „království“ – s tím souvisí koncentrace administrativy do hlavního (primárního) centra – nebylo zapotřebí dalších, menších „prostředníků“ – nebyla zapotřebí složitá administrativní struktura

→ Ačkoliv byla všechna města předmětem nejvyšší autority egyptského panovníka, který byl reprezentován guvernérem sídlícím v Gaze, těšila se jisté autonomii pokud jde o jejich vlastní interní záležitosti.

→ Vztahy mezi městskými státy – napjaté = opakované pokusy o anektaci území = prosby o pomoc k egyptskému králi (projevy loajality apod.) – velikost požadovaných jednotek je z našeho hlediska poměrně malá

např. případ Labaji, vládce Šechemu (dopis EA 287 od vládce Jeruzaléma, Abdi-Cheby)

SYROPALESTINŠTÍ VLÁDCI

→ pro označení místních vládců jsou užívány termíny *amélu*, *chazánu* a *šarru* + jméno města, které bývají tradičně překládány jako „vládce“ (označují se tak sami vládci těchto měst)

→ materiál egyptské provenience = *amélu* (LÚ), který je následován jménem sídelního města.

→ z hlediska hierarchie jsou však všechna označení ekvivalentní a nositel jednoho z nich není ve svém postavení nikterak zvýhodněn před ostatními.

→ lokální vládci = v eg. tradici = označení *wrw* „náčelníci“, které v Nové říši - odlišný význam a jeho použití je omezeno výhradně na pojmenování všech drobných vládců jiného než egyptského původu a nemuselo s jednat jen o vazaly.

EGYPTSKÉ VOJENSKÉ JEDNOTKY V SYROPALESTINĚ

amélút/sabé massarti

„posádkové jednotky“

sabé pitáti

„královští lučištníci“

„posádkové jednotky“

- zásah jen v nevyhnutelných případech
- zásobovány místním vládcem
- příkaz k vyslání jednotky dával sám panovník

„královští lučištníci“

- v oblasti průběžně
- pravděpodobně bez stálého ležení v oblasti
- bezpečnostní („policejní“) jednotky

pevnost SÍLA

- na počátku vojenské trasy do syropalestinské oblasti
- nejstarší doklad o její existenci se nachází v Povídce o Sinuhetovi z 12. dynastie
- zmíněna jako první v seznamu zastávek na cestě do Kanaánu v Satirickém dopisu z pAnastasi I (19. dynastie)
- nejistá lokalizace: Tell el-Ahmar, Kantara, **Tell el-Hebua**

hraniční administrativa

- relevantní: 3 dokumenty
- „pohraniční deník“ – 3. rok vlády Merenptaha (19. dynastie)
- „zpráva o překročení hranice“ – pAnastasi VI
- „zpráva o uprchlých otrocích“ – pAnastasi V

-
- ✓ lokální vládci byli předem informováni o příchodu jednotek a byli králem požádáni, aby připravili vše potřebné ještě před jejich příchodem = prostřednictvím posla (viz Antefova stéla)
 - ✓ za ochranu „svěřených“ měst byli zodpovědni sami místní vládci, ale příchodem egyptských jednotek se tato povinnost dělila mezi obě skupiny
 - ✓ odměnou za poslušnost eg. králi: garance stability a obchodní prospěch = v eg. pramenech zmínky o tom, že jedním z cílů tažení v cizích zemích bylo „dát věci těm, kteří mu byli věrní“.
 - ✓ ačkoliv nejvyšším velitelem všech vojsk byl panovník, tyto byly pod přímým velením eg. hodnostáře = pohyb „lučištníků“ se nijak nevztahoval na politickou a především vojenskou situaci v regionu.

-
- ✓ interpretace egyptských ekonomických a imperálních motivů v Kanaánu = stále otevřená diskuse
 - ✓ anexe území a přímá vláda až později – v průběhu 19. a 20. dynastie (systém tzv. rezidencí guvernéra, trestné výpravy proti nesedentarizovanému obyvatelstvu, ekonomické využívání území apod.)
 - ✓ v Amarně zřejmě ještě dávky z palestinského území zůstávaly (ve větší míře) v Palestině na udržování místních egyptských jednotek (odlišné u Ramessovců)
 - ✓ Egypťané prostřednictvím svých vazalů kontrolovali obchod mezi palestinskými městy a získávali z něj užitek prostřednictvím dávek/tributu – s tím souvisí rozkvět především těch měst, kde je doložena egyptská přítomnost oproti úpadku v okrajových oblastech

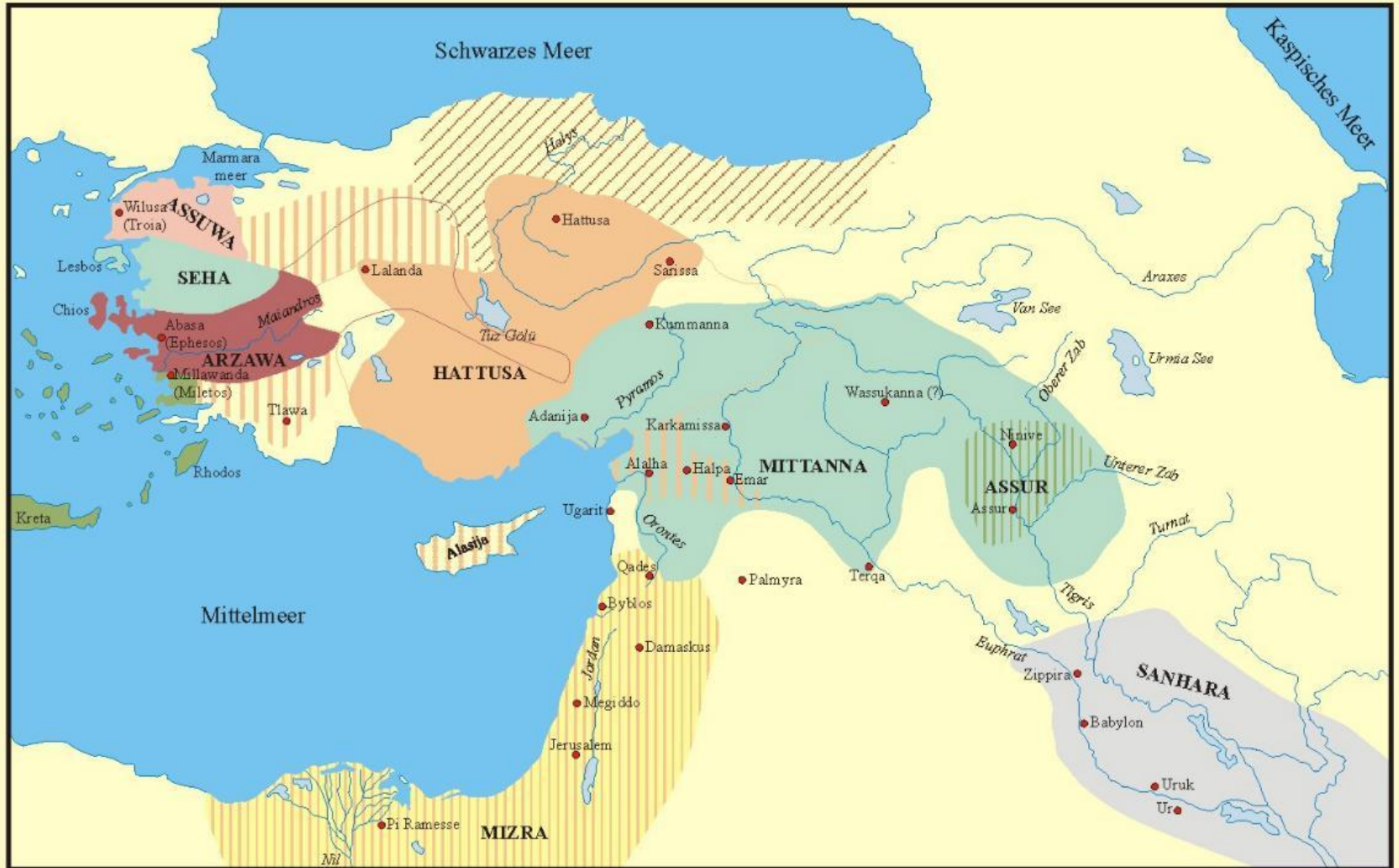
PŘEHLED

- ▶ vztahy mezi Egyptány a Chetity – počátky: období 18. dynastie – jmenovitě vláda Thutmose III., který si podmanil vazalské státy Mitanni v Sýrii = expanze egyptské říše k severu – hranice Chetitské říše
- ▶ v následujících obdobích – intenzifikace kontaktů mezi Egyptány a Chetity – sílí komunikace a obchod = vyvrcholení: **tzv. Kurušamská smlouva** = umožnění výměny obyvatelstva mezi chetitským městem Kuruštama v Anatolii a syrskými územími kontrolovanými Egyptány
- ▶ narušení vztahů – během vlády Amenhotepa II. a Thutmose IV. – důvody: narůstající moc Chetitské říše + rostoucí přátelské kontakty mezi Egyptem a Mitanni = ohrožení Chetitů – chet. panovník: Šuppiluliuma I. – boj s Egyptem o nadvládu nad Sýrií – série vojenských tažení – úspěchy Chetitů: nadvláda nad severními částmi Sýrie

► Chetitě si kontrolu nad severní Sýrií udrželi až do příchodu moru, který za vlády Muršiliho II. zdevastoval říši – severní Sýrie v rukách Egyptánů = po smrti Muršiliho II. – nástup jeho syna Muwatalliho – mnoho vojenských střetů s Egyptány o nadvládu nad Sýrií – včetně dvou bitev u Kadeše – první: malý střet s vojsky Sethiho I. (19. dynastie) – následkem: „podpis“ mírové smlouvy – bez jednoznačného „vítěze“; 2. bitva u Kadeše – Ramesse II. – asi 1278 př. n. l. – Ramesse se prohlašoval za vítěze – prostřednictvím reliéfů na mnoha chrámových stavbách – zdůrazňována zejména panovníkova osobní statečnost – samotná bitva však byla spíše patem!

► po bitvě – úmrtí chetitského krále Muwatalliho – novým panovníkem: Chattušili III. – Chattušili III. + Ramesse II. – podpis mírové smlouvy – jedním z hlavních důvodů podpisu této smlouvy: narůstající moc Asyrské říše – hrozba jak pro Chetity, tak Egyptány – potvrzení mírové smlouvy: sňatek Ramesse II. se dvěma chetitskými princeznami – pokračování spojenectví: také za vlády příslušných nástupců: Merenptaha a Tudchaliji IV. a Arnuwandy (12. stol. př. n. l.)

Das Hethitische Reich und seine Nachbarn im 15-14. Jh. v. Chr.

- Hethitisches Reich im 15. Jh. v. Chr.
- Heth. Einfluß um 1400
- Territorium von Ahhijawa (Griechenland)
- Ausdehnung Hattusas um 1400 v. Chr.
- Ausdehnung Arzawa um 1360 v. Chr.
- Mittelbabylonisches Kassitenreich
- Kaskäer-Gebiet
- Ägyptisches Neues Reich (Mizra)
- Assura (seit Mitte 14. Jh. von Mittani unabhängig)

1. Kdo byl zemřelým panovníkem?

Nibchururija – možné jak Achnaton tak Tutanchamon

2. Identita egyptské princezny není potvrzena

– pravděpodobně Anchesenamon

3. Jméno chetitského prince Zannanzy

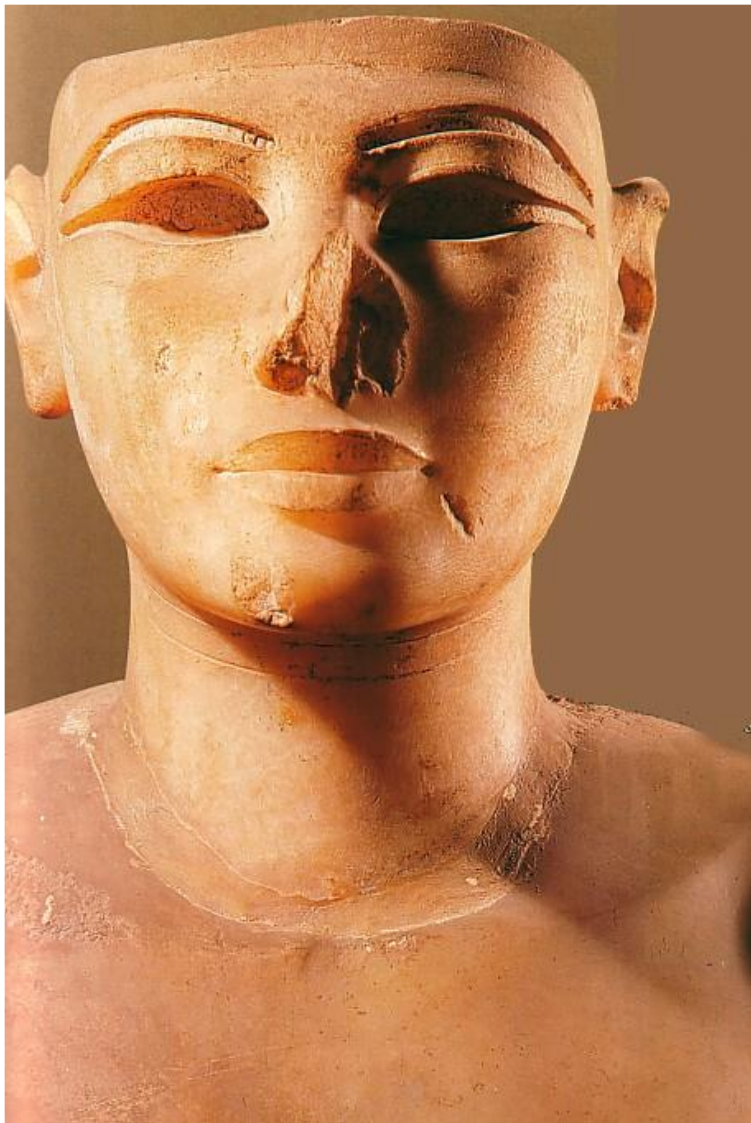
– spekulativní – často přijímáno; v korespondenci není uvedeno žádné konkrétní jméno

4. Příčina smrti chetitského prince

– nejasná – Egypťané pouze přiznávají jeho smrt – Chetitě mluví o zabití

5. Adresát Šuppiluliumova dopisu

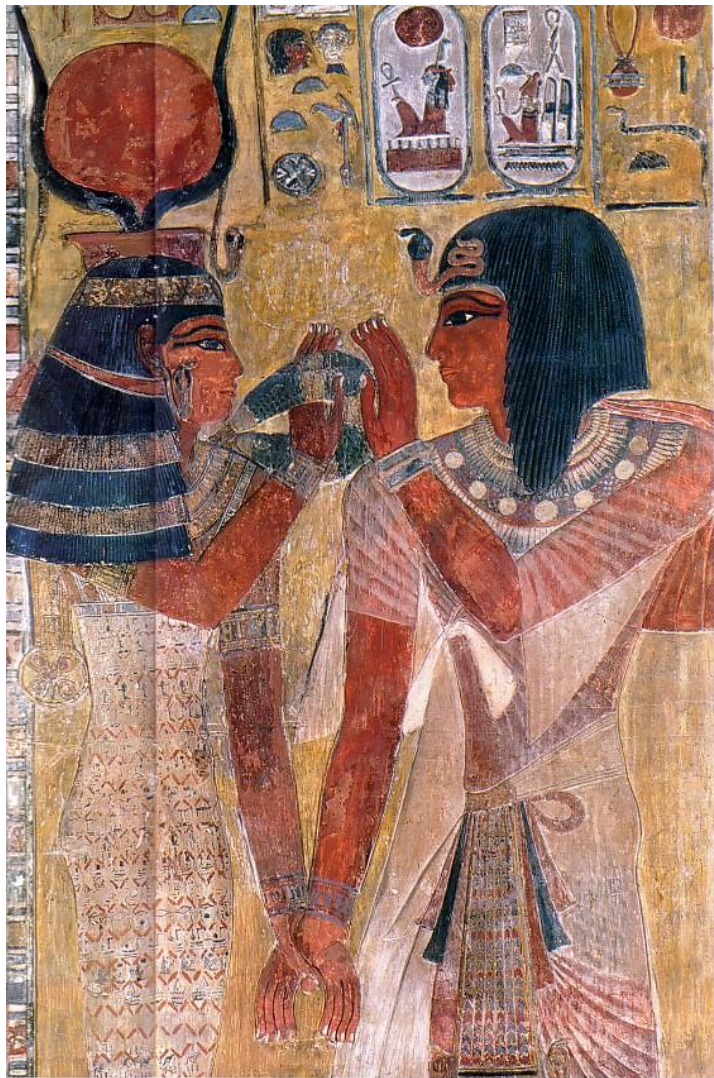
– nejistý – pravděpodobně Aj

Nepokojná situace v Palestině a Sýrii = skutečnost, že další panovník 19. dyn. - Sethi I. (asi 1290–1279 př. n. l.) - musel hned v 1. roce svého panování vypravit vojenskou výpravu, během které se zmocnil 9ti studní při cestě na Sinaj a v bitvě se střetnul s beduíny Šasu.

Podél pobřeží Středozemního moře - přes Kadeš a údolí Libanonu dále na sever, kde v blízkosti Tyru nechal pro oslavu boha Amona pokácet velké množství cedrů.

Detailní líčení jeho vojenského postupu: reliéfy na stěnách velké hypostylové síně v Amonově chrámu v Karnaku, ale i velká bazaltová stéla nalezená v Bét-šeánu.

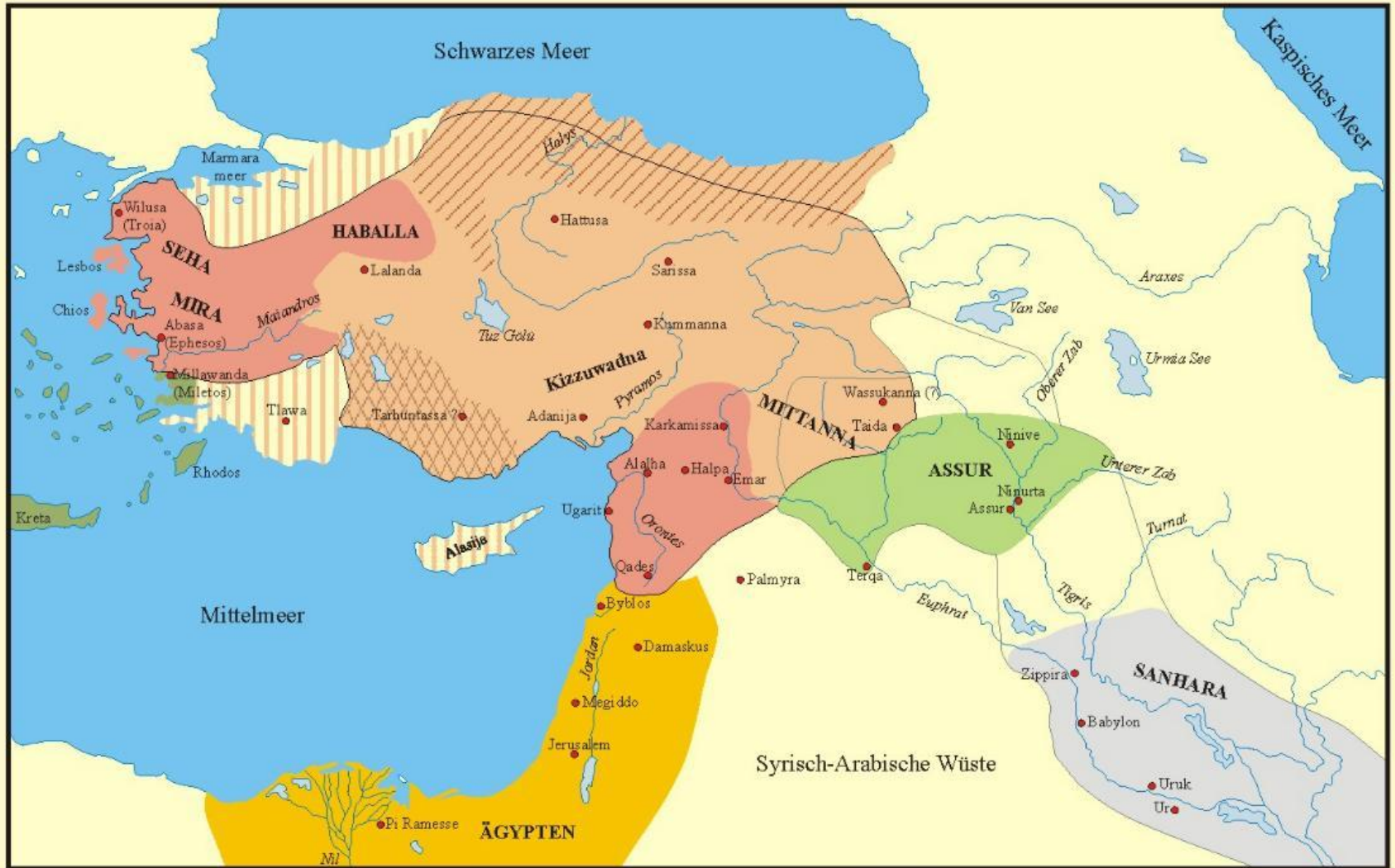
Ve 2. roce vlády - dobyl i samotnou Kadeš = za následek: dočasné uklidnění situace v regionu Amurru.

V této době začaly egyptské západní hranice ohrožovat vpády skupin Libyjců a vynutily si tak neodkladný zásah Sethiho jednotek.

Mezi nejvýznamnější tažení náleží poslední Sethiho výprava, kterou egyptský panovník vypravil ve snaze opětovně nabýt kontrolu nad s. Sýrií proti het.vládci.

Přechodný smír mezi Sethim a Muwatallim svědčí o tom, že cíle egypt. tažení bylo dosaženo a mezi oběma vládci byla zřejmě uzavřena mírová dohoda, ve které bylo vyjádřeno i postavení Kadeše jako hraničního města mezi oběma zeměmi.

Das Hethitische Reich und seine Nachbarn im 13. Jh. v. Chr.

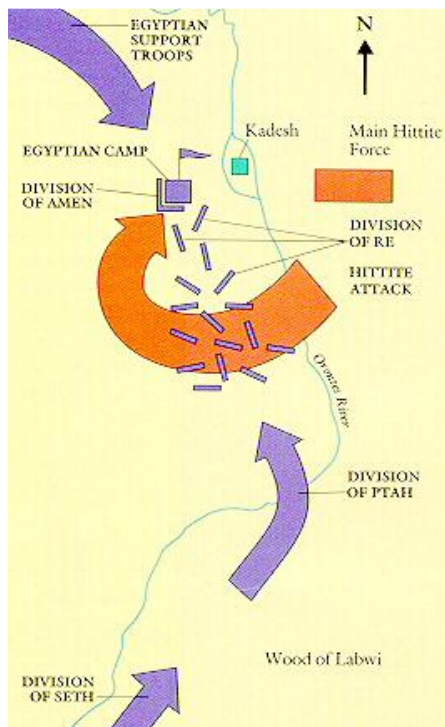
Hethitisches Großreich (Hattusa)	Sekundogenitur Tarhuntassa	Kaskäer-Gebiet
Hethitisches Einflussgebiet	Arzawischer/nordsyrischer Staatenverbund (Teil des Hethitischen Großreiches)	Ägyptisches Neues Reich (Mizra)
Territorium von Ahhijawa (mykenische Kultur in Griechenland)	Mittelbabylonisches Kassitenreich	Assura (seit Mitte 14. Jh. von Mitanni unabhängig)
		Assyrische Eroberungen am Ende des 13. Jh.

Tato dohoda však neměla dlouhého a praktického trvání, neboť již Sethiho nástupce **Ramesse II.** (asi 1279–1213 př. n. l.) musel, stejně jako jeho otec, v Sýrii vojensky zakročít.

Příslovečným jazýčkem na vahách byl pobřežní region Amurru, jehož vládce Bentešina se na určitou dobu stal egyptským spojencem.

Ve 4. roce svého panování dosáhl Ramesse II. se svými vojsky břehů Nahr el-Kelb v blízkosti Bejrútu a o svém postupu zanechal stopy v podobě dnes již zničeného nápisu na blízké skále - Právě při tomto tažení se mu v oblasti Amurru vzdal jeho vládce a spojenec chetitského krále, Bentešina.

- Toto tažení však nevyřešilo napjatou politickou a vojenskou situaci Sýrie a následujícího roku se v tomto regionu podařilo Chetitům zformovat největší koalici, která se postavila egyptským vojskům na odpor = Vrcholem tohoto vojenského konfliktu byla významná bitva v blízkosti hraničního města Kadeše na řece Orontes

Popis vojenského střetu: dochován na obou stranách konfliktu.

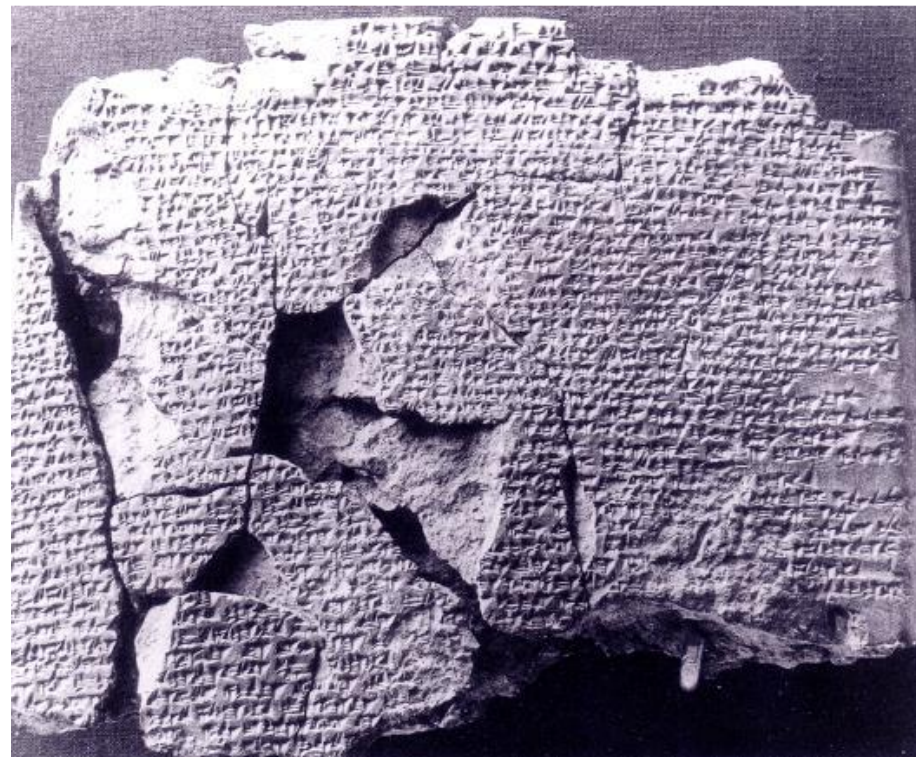
Podle egyptského líčení se proti sobě postavilo na straně jedné 2500 vozů a 37000 pěšáků chetitského vojska a na straně druhé čtyři divize egyptského vojska, čítající přibližně 17000 vojáků.

Přes zcela odlišnou interpretaci je zřejmé, že ani jedna z bojujících stran nedosáhla přesvědčivého vítězství, nicméně opakovaná egyptská tažení do Sýrie, která se uskutečnila v následujících letech naznačují, že se Egyptánům nepodařilo získat nad Sýrií opětovnou nadvládu.

Na PV – nová mocnost: **Asýrie** a jmenovitě její král **Salmanassar I.**: v 18. roce Ramessovy vlády vyhledal v Egyptě azyl uzurpátor chetitského trůnu Muršiliš III. (Urchi-Tešup) a dopisy mezi chetitským panovníkem, žádajícím jeho vydání a egyptským králem byly nalezeny v archívech hlavního města Chetitů Chattuše (mod. Boghazkale).

Narůstající moc Asýrie, společně s vnitřními problémy Chetitské říše, vedly 16 let po bitvě u Kadeše v roce 1259 př. n. l. k uzavření mírové, tzv. Stříbrné smlouvy mezi egyptským králem Ramessem II. a jeho chetitským protějškem Chattušilim III.

Mírová smlouva, tzv. „Stříbrná“

V závěru Ramessovy vlády, stejně jako za vlády jeho nástupců, představovaly pro Egyptány hlavní vojenskou hrozbu skupiny libyjského obyvatelstva ve spojení s tzv. mořskými národy a Ramessovu synovi **Merenptahovi** (asi 1213-1198 př. n. l.) se po důkladné reorganizaci armády podařilo v 5. roce vlády nad těmito skupinami zvítězit.

Součástí oslavného líčení tohoto vítězství je i tzv. **Izraelská stéla**, která se zmiňuje o Izraeli, jako o obyvatelstvu v jižních oblastech Syropalestiny.